

ПРЕОСВ. АНДРІЙ САПЕЛЯК

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА НА II ВАТИКАНСЬКОМУ СОБОРІ

Преосвященний
АНДРІЙ САПЕЛЯК

Другий Ватиканський Собор — це безсумнівно найголовніша подія XX століття, що спричинив в Католицькій Церкві справжню революцію і повіяв новим духом на цілий християнський світ. Плоди цього Собору, як слушно сказав один італійський письменник, побачимо повністю за тридцять років, бо ідеї повільно дозрівають.

Кир Андрій, учасник і соборовий Отець, представляє нам в синтезі оригінальним і доступним способом історичний генезис Собору в усіх його важливіших етапах, зафіксовуючи в нашій пам'яті ті незабутні, величаві, історичні події, а головно висвітлює українському читачеві обширну діяльність та активну участь нашої Ієрархії у передсоборових і соборових працях.

Книжка буде інтересною та корисною для науковців нашої Церкви, для духовенства, а особливо для українського суспільства. Численні фотознімки прикрашують та творять ціннішим твір.

Від Видавництва

ПРЕОСВ. АНДРІЙ САПЕЛЯК
Єпископ Українців в Аргентині

Українська Церква на II Ватиканському Соборі

САЛЕЗІЯНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО
Рим - 1967 - Буенос Айрес

Друкуєтъся за дозволом Церковної Влади

Scuola Grafica Salesiana Pio XI - Roma - Tel. 727.819

ВІД АВТОРА

Книжка УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА НА II ВАТИКАНСЬКОМУ СОБОРІ — це спомини, написані здебільша на підставі особистих записів, чи прямо ще зо свіжої пам'яті як учасника Собору, щоб зафіксувати на папері цінні історичні події з життя нашої Церкви і поділитись ними із загалом українських вірних. Отже, книжка у своїй суті не є стисло історично-науковим твором; рівно ж не є повною збіркою усього, що відноситься до участі і праці Українських Владик на II Ватиканському Соборі, але усе, що відноситься до II Ватиканського Собору, має стисло *історичний характер.*

Автор не брав участі у приготовчих працях Собору, але, перебуваючи в Римі на становищі Ректора Української Малої Семінарії, зблизька слідив усі події зв'язані з майбутнім Вселенським Собором. Пізніше, вже як Єпископ Українців в Аргентині, автор був учасником усіх чотирьох Сесій Собору та членом Соборової Комісії для Східних Церков, і тому очевидцем і учасником усіх головних соборових подій; зокрема тих, що відносяться до Української Церкви.

У книжці не береться під увагу усе це, що підлягає секретові Собору, і зовсім немає згадки про діяльність Українських Владик у Соборових Комісіях, бо перебіг праці у Соборових Комісіях підлягав стислому секретові, який зрештою був вповні захований під час Собору. Такий секрет дозволяв усім членам Комісій на повну свободу сло-

ва і дії, не звертаючи уваги на прилюдну опінію. Тому-то автор не виявляє щось досі незнаного, чи щось нового з участі й діяльності Українських Владик на II Ватиканському Соборі; він лише збирає разом соборові події, авторами яких були наші Владики, речі знані лиш не багатьом, або не в цілості.

Численна участь і великий вклад Української Церкви на XXI Вселенському Соборі — це річ такої великої історичної ваги, що становитиме одну з найважніших і найсвітліших сторінох в історії української Церкви, бо на Другому Вселенському Соборі вона перший раз в історії так світло представилась усьому світові і зайняла у Вселенській Церкві визначне місце зі своєю уже тисячолітньою історією нарівні з головними Церквами християнського світу.

Батьківська рука Божого Провидіння, яка невидимо керує усіми подіями світу, а тимбільше своєю божеською Установою, Церквою, дала наявний вклад у прославленні Української Церкви Мучеників та Ісповідників на XXI Вселенському Соборі; по-перше, визволенням із Сибіру Первоієрарха Української Церкви, Митрополита Йосифа Сліпого, який мав бути одним з головних стовпів Собору; пізніше вивищенням його, а з ним і його Церкви, до кардинальської гідности; відтак перенесеням до Собору св. Петра в Римі мощів св. Йосафата, мученика за єдність Христової Церкви, якраз тоді, коли Отці Собору промощували нові екуменічні шляхи для об'єднання Христового Стада.

Дивні це шляхи Божого Провидіння! З нагоди торжественного скликання I Ватиканського Собору у 1867 р. у присутності п'ятсот Єпископів світу Папа Пій IX проголосив святим і мучеником сина Української Церкви Йосафата Кунцевича, а на II Ватиканському Соборі Папа Павло VI разом з Первоієрархом-Ісповідником і всіми Українськими Єпископами у присутності Отців Собору відправив в його честь торжественний молебень з

нагоди перенесення його мощів до Базиліки Верховного Апостола Петра, центру християнського світу.

Нехай світлі події з історії нашої Церкви, що відбулися на XXI Вселенському Соборі, причиняться до збудження свідомості серед Українців, що ми діти великого християнського народу зо славним минулим і з великими можливостями світлого будучого, бо на нашому тернистому шляху наявно дається відчути рука Божого Провидіння, що підносить нас і преображає нашу Церкву, щоб дати нам віру і силу нести наш хрест до кінця, цебто до воскресіння у Христі Ісусі Господі нашім.

Кріпко віримо, що XXI Вселенський унійний Собор започаткує велике відродження Української Церкви та своїм новим екуменічним духом з'єднання, забуття прикрого минулого, християнського всепрощення, приверне її світлі часи св. Володимира Великого та Ярослава Мудрого.

Нехай цими новими ідеями і цим християнським духом Вселенського Собору захоплюються зокрема нові українські покоління на Україні і в зарубіжжю, бо якраз вони будуть виконавцями постанов Собору і зреалізують під проводом батьківської руки Божого Провидіння великі Божі пляни відносно нашої Церкви і нашого народу, а через них на цілому Слов'янському Сході.

Для органічної цілості книжки подано у її першому розділі, « ПЕРЕГЛЯД ВСЕЛЕНСЬКИХ СОБОРІВ », коротку історію усіх Вселенських Соборів, підкресливши зокрема участь Української Церкви.

XXI ВСЕЛЕНСЬКИЙ СОБОР

Дня 25 січня 1959 року Папа Іван XXIII висловив прилюдно перед численними Кардиналами, Єпископами, клиром та вірними, зібраними на папському Богослуженні у Соборі св. Павла, свій намір скликати Вселенський Собор.

Святіший Отець знаходився в Соборі св. Павла у празник навернення св. Апостола Павла — за латинським календарем —, щоб заключити так званий унійний Тиждень, тобто світовий тиждень молитов за єдність усіх християн. Отже Папа Іван у своєму великому задумі був під враженням унійної ідеї, за яку молились у місяці січні усі християни католики і некатолики. Знаємо з довірочних розмов Папи, що перше надхнення скликати Собор мав він саме у цьому місяці січні.

Ватиканський пресовий орган « Осерваторе Романо » з дня 26-27 січня надрукував на своїх сторінках першу вістку про задум Папи, пояснюючи коротко його наміри: « Собор не має на меті, у замірах Святішого Отця, лише духовне добро християнського народу,... але має бути заразом запрошенням для нез'єдинених спільнот шукати єдності ».

По Богослуженні, таки серед мурів монастиря св. Павла, Папа зібрав вісімнадцятьох присутніх Кардиналів і виявив їм уперше цілість своїх задумів: Перший Синод Римської Єпархії, Вселенський Собор і реформу канонічного права.

Рішення Папи скликати Вселенський Собор прийняли зібрані Кардинали мовчанкою, яка його дещо зане-

покоїла. Його відважний, неочікуваний задум, а зокрема його рішучість у задумі, зродили у Кардиналах радше велике здивування змішане з недовір'ям.

Натомість світова преса рознесла вістку про скликання Вселенського Собору як небувалу сенсацію, додаючи залежно від своїх напрямків коментарі, часто второпні і достовірні, а часом і фантастичні, щодо з'єдинення Християн.

Кілька днів по сповіщенні будучого Собору, дня 29 січня, Папа Іван XXIII відвідав римський монастир Отців Пасіоністів і тут звернувся до Парохів Риму короткими беспосердніми словами, в яких ясно висказав присутнім свої наміри: « Не будемо робити (на Соборі) історичного процесу. Не будемо шукати, хто мав рацію, а хто ні: Відвічальність є по обох боках. Ми тільки скажемо: об'єднаймось, скінчім з непорозумінням » (1). Немає найменшого сумніву, що в задумах Папи Івана XXIII Вселенський Собор мав бути унійним Собором. Його батьківське серце було уже готове до об'єднання і до обіймів усіх Християн, але щойно будучий Собор мав приготовити уми і серця католиків, православних і протестантів до цього великого задуму, який він залишив як спадщину своєму Наслідникові, Отцям Собору, та усім Християнам.

Розділ I

ПЕРЕГЛЯД ВСЕЛЕНСЬКИХ СОБОРІВ

ВСЕЛЕНСЬКІ СОБОРИ В ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ

Як кажуть самі слова, Вселенський Собор — це збір Єпископів Вселенської Церкви для розв'язання і рішення важних церковних проблем. Такий кваліфікований збір усіх Єпископів світу під проводом Римського Архієрея, як наслідника Верховного Апостола Петра, має дар непомильності, у справах християнської віри і обичаїв. Не є конечним, щоб на Соборі брали участь усі Єпископи Христової Церкви або було означене якесь мінімальне число учасників. Важне, щоб Собор був скликаний властю Наслідника Верховного Апостола Петра, цебто Єпископа Риму, або щоб принайменше Собор був признаний як Вселенський Римським Архієреєм.

Історична дійсність Вселенських Соборів не є витвором якоїсь теорії. Вони виринули з життя і потреб Церкви. Уже Апостоли, як читаємо в Діяннях Апостолів (15, 1-30), знайшлись у конечності зібратись усі разом, щоб вирішити нову обставину, що створилась поміж Християнами: а саме, чи погани, які приймають Христову віру, мають ще обрізуватись як і жиди і чи мають заховувати усі жидівські звичаї. « І зібралися Апостоли й старші — читаємо у св. Письмі —, щоб розглянути цю справу. По довгій суперечці встав Петро і до них промовив: Мужі брати! Ви знаєте, що вже віддавна Бог вибрав був мене між вами, щоб погани з уст моїх чули слово Євангелії й увірували. І серцевідець Бог засвідчив їм, давши їм Святого Духа, як і нам, і не вчинив ніякої різниці між нами та між ними, очистивши вірою

серц їхні. Чого ж ото тепер спокушаєте Бога, бажаючи накинути учням на шию ярмо, якого ні батьки наші, ані ми не здоліли нести? А втім, ми благодаттю Господа Ісуса віруємо, що спасемось так само як ті » (Д. А. 15, 6-11).

По Петрі заняли слово Павло і Варнава, апостоли поган, і вони розповіли усім зібраним, які то великі чуда робив Господь через них між поганами.

Конкретну розв'язку проблеми представив Апостол Яків, перший Єпископ Єрусалиму: « Тому я думаю, що не треба турбувати тих із поган, що навертаються до Бога, але їм приписати, щоб стримувалися від нечистот ідольських, від розпусти, від задушеного та від крови » (Д. А., 15, 19-20). Це рішення Собору Апостолів в Єрусалимі, около 50 року, широко отворило двері Христової Церкви для поган, бо вони не мусіли переходити через жидівський народ з усіми його релігійними звичаями й обичаями, а мали творити новий Божий народ освячений Христом, придержуючись своїх народних обичаїв, а приймаючи тільки віру у Христа і його Євангеліє.

Цей перший Собор Апостолів став взором для усіх Соборів Єпископів, наслідників Апостолів. У перших поапостольських часах, що були часами переслідувань Християн, найвищим авторитетом для поодиноких Церков у розв'язанні їхніх труднощів було передання Апостолів — Основників поодиноких помісних Церков. Багато нових справ рішали місцеві церковні власті; Єпископ зі своїми Священиками. Коли заходили якісь спори між поодинокими помісними Церквами, збирались краєві Єпископські Собо и, щоб спільно розв'язати спірні справи для держання єдности традицій у цілій Христовій Церкві.

У половині третього століття виринула проблема « відступників », які з боязні перед муками під час переслідування за часів Імператора Декія відреклись Христа. Виринала важка проблема: Треба було їх відкинути назавжди від Христової Церкви, чи простити їм, і під

якими умовинами? Такі і подібні проблеми переходили межі поодиноких помісних Церков, і для їх розв'язки треба було збору Єпископів на ширший географічний об'єм.

Споріднена з попередньою проблемою була справа секти «новаціянів», що противились приняттю відпавших від Церкви, внаслідок переслідувань. Якщо такі сектарі вертались знов до єдності Церкви, треба було їх перехрещувати, чи вистарчало дати прощення і наложити покуту?

Собор Єпископів африканських Церков був за перехрещенням, натомість Римська Церква була рішуче проти такої практики повторення раз важно уділеної Тайни Хрещення. Якраз розбіжність думок і поглядів між поодинокими помісними Церквами спричинювали Собори щораз то ширшого об'єму, щоб висвітлити спільно неясності, вирішити розбіжності, та об'єднати щораз то більше Христову Церкву, яка швидко поширювалась по цілому світі мимо усіх переслідувань.

Перший Вселенський Собор, відбувся у Нікеї у 325 р. тринадцять років по проголошенні свободи віровизнання для Християн, і його скликав сам Константин Великий, перший Цісар Християнин. Цей перший Собор започаткує цілу серію Вселенських Соборів, з яких вісім відбудуться на Сході, а решта аж до XXI Вселенського Собору на Заході: перші матимуть як центр Царгород, прочі — Рим. На Собори Сходу Римський Єпископ, Наслідник Верховного Апостола Петра, висилав своїх Представників, або лиш давав своє признання і згоду; на Соборах Заходу по більшій часті Римський Архієрей сам був предсідником або через своїх Легатів.

Вага Вселенських Соборів в історії Христової Церкви така велика, що по Соборах Церква виходить обновлена, скріплена і все більше з'єднана. Разом вони творять цю одну велику, монолітну цілість, а в них наявно видно діяння Святого Духа, який доповняє діло

Відкуплення Ісуса Христа, освячуючи Христову Церкву і заховуючи її у правді і непомильності. Як у науці туземських речей постепенно виринають нові закони при, роди, які існували від віків і довго були не-знані людьми, і з їхнім відкриттям побільшується розвій техніки і культури; подібно правди Божого об'явлення виринають все більше, зокрема на Вселенських Соборах, а з ними побільшується Божа слава і святість Християннж доки сам Ісус Христос не об'явиться світові у повaоті своєї слави при кінці віків, щоб разом з вибранцями започаткувати вічне Царство любови і щастя на новій Землі і на нових Небесах, як учить нас XXI Вселенський Собор (2).

ГРЕЦЬКІ ВСЕЛЕНСЬКІ СОБОРИ

Перший Вселенський Собор, скликаний Імператором Костантином Великим, відбувся у місті Нікеї, звідси « Нікейський Собор », у 325 році, при участі 318 Отців. Головна причина скликання цього Собору було фальшиве навчання священика Арія про особу Ісуса Христа. Єресь Арія представляла Ісуса Христа не як Бога, Другу Особу Пресвятої Тройці, але як істоту посередню між Богом, а людиною. Отці Собору уклали перших сім членів Символа Віри або « Вірую », що його відмовляємо у Службі Божій.

В неділю по празнику Христового Вознесіння, на тиждень перед празником Зіслання Святого Духа, святкуємо пам'ять Отців Вселенського Собору в Нікеї.

Другий Вселенський Собор скликав Імператор Теодозій у 381 році у столичному місті Царгороді, що стане осередком ще двох Соборів Сходу. На ньому Отці Собору — 150 — уточнили науку Церкви про божество Святого Духа. « І в Духа Святого, Господа Животворчого, що від Отця походить, що Йому з Отцем і Сином однакове поклоніння і однакова слава, що говорив через Пророків ».

Цей Собор кладе кінець єресям відносно Пресвятої Тройці, доповняє Символ Віри Нікейського Собору, даючи Христовій Церкві короткий, але точний виклад головних правд християнської віри, що залишиться навіки як угольний камінь навчання Церкви.

Нові богословські спори відносно божественної Особи

Ісуса Христа були причиною скликання третього з черги Вселенського Собору у місті Єфезі, у Малій Азії, в 431 році, в якому взяло участь 630 Отців. Александрійські богослови підкреслювали більше божество Ісуса Христа, натомість Антіохійська богословська школа настоювала радше на його людство: правдивий чоловік і правдивий Бог. В однобічних поняттях александрійських богословів майже щезла у Христі людськість; а надмірним настоюванням на людськість Христа з боку антіохійської богословської школи, сходило на друге місце Його Божество, і злука людства в Ісусі в одну божественну Особу знайшла блудне поняття в навчанні Нестора, який бачив радше моральну зв'язь між Ісусом людиною і другою Особою Присвятої Тройці. Послідовно Нестор учив, що Пречиста Діва Марія, від якої народився Ісус Христос є лиш Мати Христа чоловіка. Дальший крок блудного навчання Нестора доводив до того, що не Бог, який став чоловіком, народився, терпів, умер на Хресті; лиш чоловік, який був злучений з божеством. Діла Ісуса Христа не були уже діла Божої Особи.

Єресь Нестора осудив Собор, проголошуючи Пречисту Діву Марію « Богородицею », цебто Божою Матірю, бо у Христі є лиш одна Особа — Божа, і Мати Христа є « Богородицею ». В осудженні єресі Нестора відзначився в особливий спосіб святий Кирило Александрійський.

Перші три Вселенські Собори, що відбулися на Сході, положили основу богословії. Уточнено науку Церкви про Пресвяту Трійцю; про Ісуса Христа Бога-чоловіка, другу Особу Пресвятої Трійці; про св. Духа-Бога, його рівність з Отцем і Сином; про Пречисту Діву Марію-Богородицю, цебто Матір Божу. У Божих планах об'явлена наука про Божі правди мала своє повільне і постепенне висвітлення святими Отцями Церкви і Вселенськими Соборами, які дали навчанні Церкви авторитет непомильності.

Зокрема висвітлення і проголошення правди, що Ма-

рія Діва-Мати Божа стала фундаментом Маріології, що мала свій особливий розвиток в останніх століттях, зокрема правди віри про її непорочність і внебовзяття.

Найперше мали ясно виринути непохитні правди віри про Особу Ісуса Христа-Богочоловіка, Другу Особу Пресвятої Трійці, і його відношення до Бога Отця: « Світло від Світла, Бога істинного від Бога істинного, рожденого, несотвореного, Єдиносущного з Отцем, що через Нього все сталося ».

Майже шістдесять років пізніше Отці Другого Вселенського Собору непомильно затвердили правду віри про Святого Духа і його відношення до Бога Отця і Бога Сина: « (Вірую) в Духа Святого, Господа Животворчого, що від Отця походить, що Йому з Отцем і Сином однакове поклоніння і однакова слава... ».

Коли уже головні правди віри про Святу Трійцю, і Христа Бого-чоловіка були авторитетно і непомильно висвітлені Церквою, п'ятдесять років по царгородському Соборі виринула наука Церкви про Пречисту Діву Марію і її відношення до Христа Бого-чоловіка, цебто про її Боже Материнство. Таким чином Боже об'явлення, яке відкрив наш Ісус Христос, має протягом століть органічне, постепенне висвітлення з боку Церкви, і запечатане непомильним навчанням на її Вселенських Соборах.

В останніх століттях богословія зосереджується зокрема над таїнством самої Церкви, і якраз два останні Вселенські Собори поглибили і непомильно висвітлили науку Церкви про себе саму.

Слідуючі Вселенські Собори Сходу мали за завдання все більше і точніше окреслити відношення Божества і людства в одній Божій Особі Ісуса Христа.

Четвертий Вселенський Собор зібрався у Халькедонії у 451 році і уточнив, що в одному Христі дві природи: Божа і людська. Обі природи не є змішані, ні змінені, але відмінні. Ісус Христос залишається совер-

шенний Бог як Отець, і повний-чоловік як усі інші люди, окрім гріха. Але ці дві природи, уточнює соборовий текст, є нероздільні у Христі.

П'ятий Вселенський Собор, що відбувся уже вдруге в Царгороді у 553 р. і тому називається Другий Царгородський, уточнив ще один важний деталь у відношенні Божої і людської природ у Христі: Має Христос людську душу? Відповідь Собору: так. Христос є повний, совершенний чоловік, тому як такий має і людську душу.

Шостий Вселенський Собор, Третій Царгородський, відбувся у 681 році в Царгороді. Він занявся питанням, чи у Христі є одна, чи дві волі. Рішення Собору є ясне: Будучи Христос совершенним чоловіком та маючи людську душу, він має крім Божої також і людську волю, подібно як і ми. Без людської волі у Христі не було б правдивої і повної людської природи, ні людських актів, ні людської любови.

Сьомий Вселенський Собор, Другий Нікейський, у 787 році розв'язав великий спір зв'язаний з переслідуванням відносно почитання ікон. З піддержкою двох Імператорів Лева III і Костянтина V частина Християн була проти почитання ікон, немов би вони наражували Християн до ідолопоклонства. Отці Собору стали в обороні почитання святих ікон, бо через них віддається пошану тим особам, яких вони представляють; а ніяк не почитається самих ікон мов божків.

У неділю тісля 10 жовтня східна Церква обходить пам'ять « Святого VII Собору ».

Перших сім Вселенських Соборів мають незвичайно велику вагу. Вони творять один спільний стовбур для Сходу і Заходу. Їх признає також Англіканська Церква і традиційні протестанти. Глибока грецька культура, зокрема філософія, дала свої скарби людського знання, щоб окреслити Божі поняття і Божі правди, обявлені людям через Ісуса Христа Бого-Чоловіка. Стрі-

ча високої поганської грецької думки з надприродним світом Божого об'явлення витворили новий християнський світ. Цей новий Божий світ одягнений у людський спосіб думання грецької культури піде на Захід у світ римської культури. Візьме з її скарбів що найкраще, щоб поширитись по цілому світі з додатком римської культури. А нарешті на Другому Ватиканському Соборі Церква отворить двері усім культурам світу, усім мовам та здоровим людським звичаям усіх рас і народів, щоб освятити усе, що людське, без різниць культур чи рас.

Відносно VIII Вселенського Собору, що відбувся у Царгороді в роках 869-870, тому Четвертий Царгородський, то він не має доктринального характеру попередніх сімох Соборів. Собор відбувся за Патріярха Фотія, який позбавив патріяршого престола Ігнатія, хоч і Фотія відтак усунено. Але в короткому часі він правно повернувся на патріярший престол. Вселенськість цього Собору була признана значно пізніше.

ЛАТИНСЬКІ ВСЕЛЕНСЬКІ СОБОРИ

Рік 1054 значить в історії Христової Церкви остаточний роздор між Сходом і Заходом. Від тоді розходження, непорозуміння, ворожнеча набирають повного ходу без поважніших загальних починів до зближення.

Від осьмого Вселенського Собору (870) перейде два і пів століття до скликання першого Лятеранського Собору у 1123 році. Характер першого і дальших трьох Лятеранських Соборів зовсім інший від попередніх Вселенських Соборів Сходу. На початку вони не мали претенсії бути Вселенськими Соборами, а радше були римськими Синодами, однак з часом з огляду на вагу, яку мали в житті Церкви, їх вважають як Вселенські Собори.

Перехід зі Сходу на Захід означає також зміну грецького світу на латинський. Вселенські Собори Сходу занимались головно правдами віри, уточненням богословської науки; натомість Собори Заходу у середньовіччі у більшій часті є дисциплінарні і мають перш за все на меті змінити обичаї: як встрявання світських властей у церковні справи при надаванні князівств, які рівночасно були Єпископствами, купування церковних гідностей; незахований целібату серед латинського клиру.

Західні Собори беруть під увагу також усі проблеми християнства: богословію, осудження єресей, церковне право, хрестоносні походи, адміністративні справи, канонізації святих тощо. Витворюється свого роду церковний апарат, в якому Боже і земське мішаються в одно, дуже часто на шкоду першого.

На Вселенських Соборах Заходу відчувається особ-

ливо авторитет Папи. Розходилось передовсім про справи дисциплінарного характеру. В міру, як підносився авторитет Папи, ослаблювався вплив Імператора. На перших Вселенських Соборах, що відбулись на Сході, Представники Римського Єпископа, як намісника Петра, мали завжди визначне місце, однак ці Собори мали в основному богословсько-догматичний характер, і тому великий моральний авторитет мали Отці Церкви, які своїм глибоким навчанням давали розв'язку богословським неясностям, чи спорам. Знову на чотирьох Лятеранських Соборах сам Папа є предсідником, і його верховна власть як наслідника Апостола Петра виринає на перше місце. Деякі рішення цих Соборів є зредаговані тільки в імені Папи. Цей радше юридичний спосіб відбування Соборів Заходу віддалював щораз більше уже роз'єднаний Схід.

Перші Римські Собори при Катедральному Храмі Римського Архієрея у Лятерані відбулись у такому порядку: І Лятеранський, IX Вселенський Собор, у 1123 році затвердив побіду Церкви у спорі так званих інвеститур, цебто надавання з боку Імператора князівств, які рівночасно були єпископськими добрами. На І Лятеранському Соборі взяло участь 300 Єпископів і багато монаших Абатів.

Другий Лятеранський, X Вселенський Собор, відбувся у 1139 році, цебто шіснадцять років пізніше, при участі 412 Єпископів. Він кладе кінець західній схизмі антипапи Анаклєта.

Третій Лятеранський, XI Вселенський Собор, що відбувся у 1179 році, по сорок роках від попереднього, поклав кінець новим західним схизмам та осудив єресь Катарів, яка поширювалась у Франції.

На особливу увагу заслуговує Четвертий Лятеранський Собор, XII Вселенський, що відбувся від 11 до 30 листопада, усього не цілих три тижні, у 1215 році. При скликанні цього Собору Папа виразно зазначив, що

розходиться про Вселенський Собор. Отці Собору осудили західну єресь « альбігійців » нові блудні науки про Пресвяту Трійцю, та уточнили навчання про Пресвяту Євхаристію. У середньовіччі Захід стає осередком нових єресей і блудних навчань, і Церква осуджує ці єресі та протиставить їм правдиву науку Церкви.

На цьому Вселенському Соборі виринає наявно занепокоєння латинської Церкви жалюгідними наслідками роздору між Сходом і Заходом. Осуджуючи вияви ненависті і погорди, що доходять до нарушення важності св. Тайн, як перехрещування уже охрещених в латинській Церкві, Отці Собору латинської Церкви виявляють особливу пошану до східних Церков в надії з'єдинення. Собор признає офіційно перше місце Царгородському Престолові по Римському. У розділі відносно Східних Християн Собор підкреслює бажання Христа, щоб було лиш одно стадо і один Пастир (3).

Тринадцятий і чотирнадцятий Вселенські Собори, внаслідок тяжких політичних обставин, відбулись поза Римом і Італією, у Франції, в Ліоні.

Перший Ліонський Собор (1245) не має такого значення для Христової Церкви як попередній, що відбувся в Римі, або як другий Ліонський Собор тридцять років пізніше. Головним актом було викляття з боку Папи Іннокентія IV німецького Імператора Фридриха II. Собор занявся також татарською загрозою.

Для Української Церкви цей Ліонський Собор, XIII Вселенський, є зокрема важний, бо на ньому взяв участь від Української Церкви Архієпископ Петро Акерович, митрополит номінат Київський. Сам Архієпископ Петро Акерович послужив Папі і Соборові як певне джерело інформацій про небезпеку татар, які загрожували і західній Европі. Папа Іннокентій IV був готовий дати Русі-Україні поміч проти татар, на що вказує 16 правило Ліонського Собору, однак він постановив найперше зробити спробу християнізувати самих татар. У березні

1245 року Папа вислав як свого легата Івана Пляно де Карпіні з листом до Хана. Легат пішов через Чехію, Польщу та задержався у Володимирі Волинському у князя Василька. З цієї нагоди князь скликав Синод Єпископів. З поворотом від Хана Пляно де Карпіні був у Києві 8 червня 1247 року.

На Ліонському Соборі Архієпископ Петро Акерович служив св. Літургію слов'янською мовою при участі латинських Єпископів. Участь українського Ієрарха на Соборі та співучасть у святій Літургії з Соборовими Отцями Заходу означає, що українська Церква хоч відчужена, однак вважала себе у єдності віри з Римським Престолом незалежно від того, що Царгородський Патріярх був у роздорі з Римом; цебто Русько-Українська Церква вдержувалась на боці спорів і роздору Риму і Царгороду (4).

Велику вагу для Христової Церкви мав другий Ліонський Собор, XIV Вселенський, що відбувся у 1274 році. У ньому взяло участь 500 Єпископів, багатьох пралатів, представників Королів і Князів Заходу. Були також і представники царгородського Цісаря, а на останніх сесіях взяли участь Єпископи Східних Церков. Між богословами Собору були св. Бонавентура, св. Альберт Великий. Св. Тома Аквінат помер в дорозі на Собор.

Дві важливі справи були розглянені на другому Ліонському Соборі: поміч святій Землі і довершення єдності Церкви.

Ініціятиву з'єдинення Церкви взяв на себе царгородський Імператор Михайло VIII. Делегацію грецьких Владик приняв Папа Григорій X дуже врочисто в приявності усіх Отців Собору. На шостій сесії Собору, дня 6 липня 1274 року відбулося формальне поєдинення Сходу і Заходу. Патріярх Йосиф I, який не брав участі на Соборі, не приступив до єдности з Католицькою Церквою, і тому він був усунений, а на його місце був обраний Іван Веккос. Унія, приспішена радше політичними

мотивами і не приготована на церковній ділянці, не мала тривких основ. Папа Іван XXI у 1276 році післав Легатів до Імператора Михайла VIII і до його сина Андроніка та до Патріярха Івана Веккоса, щоб офіційно визнали Ліонський Собор. У відповідь Папі вони зложили бажану присягу та післали її до Риму своїми послами, які застали уже Папу Миколу III. Ще за Імператора Михайла VIII відносини з Римом значно погіршились, а його син і наслідник Андронік II ув'язнив Патріярха Івана Веккоса, і привернув на патріярший престол Йосифа I, ворога Єдности з Римом.

Об'єднання Церкви в Ліоні не знайшло належного відгомону на Русі-Україні, бо і тогочасні пам'ятки про нього не згадують. Українська Церква знайшлась ізольована внаслідок татарського сусідства (5).

Між першим і другим Ліонським Собором, а саме у 1247 році відбулось церковне з'єдинення української галицько-волинської Церкви з Апостольським Престолом за Короля Данила. Данило, загрожений татарами, шукав помочі у католицькому Заході, очоленому Папою. Однак надії не сповнилися. Мимо коронації Данила папською короною, татарська навала відорвала і західню Україну від Католицького Заходу, а на церковному полі від Вселенської Церкви (6).

П'ятнадцятий Вселенський Собор, що тим разом відбувся у В'єні в Франції від 16 жовтня 1311 року до 6 травня 1312, можна б зовсім пропустити задля малого значення, яке мав для Церкви. Почався із-за політичних причин, і на соборі Папа Климентій V під натиском французького Короля Филипа розв'язав багатий військово-релігійний Орден Темплярів.

Собор скористав з нагоди, щоб зібрані 132 Єпископи зайнялись також деякими церковними справами, але без ширших поглядів на християнський світ. Християнство на Заході все більше ослаблювалось і зближалось до великої внутрішньої кризи. Жалюгідне політичне положен-

ня Італії довело до цього, що в році 1309 Папа Климентій V переніс папську резиденцію до Авіньйону у Франції, і там на папському Престолі слідувались Папи французи так званої авіньйонської неволі аж до 1376 року, коли Папа Григорій XI повернувся знов до Риму. З тої нагоди повстала велика схизма на Заході, а з нею і велика криза Соборів.

СОБОРОВА КРИЗА

Майже сімдесять років (від 1309 до 1376) перебували Папи у Франції. По смерті Папи Григорія XI вибрано на Папу у квітні 1378 року італійця Урбана VI, який відзначався своїм радше автократичним характером, і тим він не подобався французьким кардиналам. Вони під кінець того самого року вибрали собі другого Папу, цебто анти-папу Климентія VII. Собор Єпископів у Пізі (Італія) у 1409 році пробував розв'язати цю велику кризу Християнства, але ще більше її скомплікував, бо поставив як одинокого Папу Івана XXIII, який у дійсності став другим анти-папою, так що західний християнський світ мав аж трьох « ПАПІВ » рівночасно. Справа так була неясьа і скомплікована, що розв'язку бачилось тільки у Вселенському Соборі. Цим разом почин скликання Собору взяв Імператор Зигмунт, і відбувся у Констанці від листопада 1414 року до квітня 1418. На Соборі в Констанці взяв участь Митрополит України Григорій Цамблак. Не без труднощів Отці Собору змогли поладнати західну схизму Церкви, елімінуючи « папську трійцю ».

Дня 29 травня 1415 Собор скинув Івана XXIII як анти-папу. Імя Івана XXIII візьме собі більш як п'ятсот років пізніше у 1958 році Папа Ронкаллі.

Правний наслідник Урбана VI, Папа Григорій XII залишився сам без прихильників. В такому становищі він добровільно зрікся папської влади 4 липня 1415 року, залишаючись надалі членом колегії кардиналів.

Залишився наслідник французького анти-папи Венедект XIII, якого Собор скинув щойно дня 26 липня 1417 року. У місяці травні 1417 року Отці Собору видали декрет, яким Собори стають періодичною інституцією, мали б бути головним органом церковної реформи і мовби якась дорадча установа, контрольна самого Папи. Собор, що рішав про « Папів » і видав декрет щодо скликання будучих Соборів, поставив перед поважною загрозою сам найвищий авторитет Римського Архієрея, Наслідника Верховного Апостола Петра, Камінь, на якому Христос збудував свою Церкву (Мт. 16, 18-19).

Дня 11 листопада 1417 року Кардинал Кольонна, римлянин, був вибраний Папою, який прибрав ім'я Мартина V. Вісімдесять тисяч осіб, що очікували нетерпеливо перед палатою вибір нового Папи, з ентузіязмом приняли кінець схизми, що тривала майже сімдесять років.

Новий Папа з нехіттю та зі застереженнями прийняв рішення Собору відносно компетенцій будучих Вселенських Соборів. Не робив труднощів, щоб найближчий Собор відбувся за п'ять років, як передбачувало згадане рішення. Однак дня 10 березня заявив, що в жадному случаю не можна апелювати від рішень Папи до Вселенського Собору.

У році 1423, як було передбачено, зібрався Собор у Павії (Північна Італія), але взяло участь мало Єпископів, тому відложено передбачені справи. Уже за Папи Євгенія IV (1431-1447) зібрався Собор у Базілеї у 1430 році. Учасників було дуже мало, і Папа був рішився розв'язати його, але перед спротивом більшості учасників Євгеній IV відкликав своє рішення; однак дня 18 вересня 1437 видав декрет, що Собор переноситься до Феррари. Єпископи тенденцій радикальних таки задержались надалі у Базилеї, там проголосили 14 червня 1439 року вищість Собору над Папою, а тому що Євгеній IV був іншого переконання, проголосили його єретиком. На

його місце дня 5 листопада вибрали анти-папу Фелікса V, і тим актом відновляється нова схизма. Однак « Собор », що проголосив себе за найвищу власть у Церкві, скоро побачив свій кінець. Уже з днем 9 січня 1438 року, коли Папський Леґат опустив Базилею, скінчилась його важність, бо Папа відкрив дня 9 квітня цього самого року Собор у Феррарі в цілі З'єдинення Східної Церкви. « Собор » Констанції проголосив свій кінець дня 25 квітня 1449, і у цьому самому місяці абдикував анти-папа Фелікс V, покладаючи кінець другій схизмі.

Теорія і заразом єресь вищості Собору над Папою розвіялась, принцип найвищого авторитету Римського Архієрея, як Наслідника Верховного Апостола Петра, знов закріпився, і в такому світлі Папа Євген IV приймає Схід до єдності Церкви.

ФЛОРЕНТІЙСЬКИЙ УНІЙНИЙ СОБОР

Сімнадцятий Вселенський Собор, хоч зачався у Базилеї, потому перенісся 18 вересня 1437 року до Феррари, і нарешті до Флоренції 27 січня 1439. Загально він відомий як флорентійський Собор, бо у цьому місті Західні і Східні Церкви підписали акт з'єдинення. Ініціятива вийшла від Царгородського Імператора Івана VIII, який прибув особисто на Собор разом з царгородським Патріярхом і численними східними Єпископами. Приїхав також особисто на Собор Папа Євген IV.

Цей унійний Собор мав дуже ширші завдання ніж Ліонський. Головними темами дискусій були богословські розбіжності Західної і Східної Церкви. Найперше виринула поважна трудність слова « і Сина », що його латинська Церква додала до « Вірую ». Не розходилось тільки про самовільний додаток до Нікейсько-Царгородського Символа Віри, але цей додаток Східні богослови вважали попросту як єресь. Довгі пояснення з боку латинських богословів доказали, що додаток « і Сина » треба розуміти радше, що Святий Дух походить від Отця « через Сина », згідно з наукою Східної Церкви.

Інші спірні точки були: вживання неквашеного хліба до Служби Божої, молитва над освяченими Дарами так звана « епіклеза » та верховна власть Римського Архієрея. У всіх цих розбіжностях в навчанні і практиці обох Церков знайдено задоволяючу одно-згідність, і дня 6 липня 1439 року усі Отці Собору підписали акт з'єднення. Крім Папи Євгенія IV і численних Отців Собору латин-

ської Церкви буллю з'єдинення підписав Імператор Іван Палеолог разом з 32 Отцями Собору Сходу. Третій по імператорі підписаний « Ісидор, митрополит Київський і всієї Русі », який був одним з головних промоторів з'єдинення разом з Нікейським Митрополитом Вісаріоном.

Сам Митрополит Ісидор був з походження грек. Був Київським Митрополитом від 1436 до 1458 року. За місяць по підписанні акту з'єдинення Папа Євгеній IV вислав Ісидора як свого Легата до усіх Країн його Митрополії, щоб у них проголосив завершене З'єдинення Церков. Митрополита Ісидора прихильно принято у митрополичій столиці Києві й на усіх землях Русі-України. Натомість, коли прибув до Москви, там його ув'язнив московський князь Василь. Ісидорові вдалось втекти із в'язниці, і звідси удався на Литву, але і там міг бути дуже коротко. Вкінці повернувся до Риму, і Папа іменував його Кардиналом дня 18 грудня 1439. Помер він в Римі як Декан Кардиналів дня 27 квітня 1463 р. Під час II Ватиканського Собору припала п'ятсотлітня річниця смерті подвижника З'єдинення на Флорентійському Соборі і першого Кардинала Української Церкви, Митрополита Ісидора Київського. Окремими поминальними Богослуженнями відзначив цю історичну річницю четвертий з черги український Кардинал і Києвсько-Галицький Митрополит, Йосиф Сліпий. Під час свого довгого побуту в Римі Митрополит Ісидор Київський був загально відомим як « Кардіналіс Рутенус ». Був похований у Соборі св. Петра (7).

І цим разом загальне З'єдинення Сходу і Заходу на Флорентійському Соборі не мало тривких основ. Воно не було підготоване як слід. Було зроблене радше з політичних рацій, і немало Єпископів підписало акт З'єдинення з огляду на особу імператора, ніж з релігійно-церковних переконань. Повернувшись на Схід, Єпископи що підписали Унію, не були її пропагаторами серед клиру і вірних. Сам Імператор Іван VIII Палеолог через

нові політичні обставини не проголосив у своїй імперії акту З'єдинення.

Рівно ж акти З'єдинення на цьому самому Соборі вірменської Церкви (22 листопада 1439), Коптів (31 грудня 1441), і Якобітів (4 лютого 1442) не мали тривкості.

По загальних спробах З'єдинення Сходу і Заходу прийдуть спроби З'єдинення поодиноких Церков незалежно від світських властей і їхніх політичних інтересів. Вони докажуться тривкими і перетривають найбільші проби, включно з переслідуваннями. А підставою, на якій опиратимуться пізніші унійні акти поодиноких Церков, будуть богословські узгіднення глибоко спрацьовані східними і західними богословами на флорентійському Соборі.

ТРИДЕНТІЙСЬКИЙ СОБОР

Ще на двадцятьвісім років перед Тридентійським Собором, який принесе Церкві правдиву основну реформу по так званій протестанській « реформі », відбувся у Лятерані в Римі п'ятий з черги Лятеранський Собор, а XVIII Вселенський, у роках від 1512 до 1517.

Якщо цей Собор був здав собі справу з головних проблем Церкви, зокрема в Німеччині, і своїми рішеннями був приніс на час бажану реформу Церкви, було б обійшлось без протестанської реформи з усіми її наслідками.

На жаль, цей п'ятий Лятеранський Собор не приніс Церкві жодних змін, на які так ждали християни, зокрема Німеччина і Франція.

На Лятеранському Соборі взяло участь дуже мало Єпископів; на початку лиш 15 кардиналів і 79 Єпископів, у великій більшості Італійці.

Великі державно-політичні справи зв'язані з папською державою, труднощі зі світськими князями, поборювання решток теорії вищості Собору над Папою не дозволили Соборові занятись глибше й основніше релігійно-церковними справами цілої Церкви.

Хоч Собор закінчився великим оптимізмом, пів року по його закінченні, дня 31 жовтня 1517 року Мартин Лютер вивісив на дверях Церкви у Віттенберзі своїх 95 тез, чим започаткував повстання проти Церкви і протестанську реформу.

Релігійна революція радше як реформа Мартина Лютера відорвала від єдности Церкви майже усю Німеччину та поширювалась все більше на інші країни Європи. Вона вимагала змін у самій структурі Церкви. Неза-

лежно від Лютера й інші релігійні течії по різних Краях Європи вимагали основних змін. Великі аскети і проповідники, як св. Бернандин зі Сієни і Саванароля, що запалювали своїм прикладом і словом по містах і селах Італії бажання морального обновлення. Не забракло Єпископів в Італії, Франції, Еспанії, а Навіть у Німеччині, які робили усі зусилля у своїх Єпархіях над відновленням християнського життя. В Німеччині потреба релігійного обновлення шукала розв'язки у « вільному Соборі Християн », незалежно від Папи, і при співучасті мирян. Ще не вмерла цілковито і в католицьких кругах доктрина « концiліяризму », цебто зверхності Собору над Папою.

Якщо з одного боку скликання Вселенського Собору стало конечністю, з другого боку були великі побоювання, чи він не завдасть Церкві і його найвищому авторитетові ще більших ран. Ще додавались несприятливі політичні обставини, а головно війна між Карлом V, еспанським королем і Франціском I, володарем Франції.

На дев'ятнадцятий Вселенський Собор рішився новий Папа Павло III, (1534-1549), скликуючи його 2 червня 1536. Призначено на зібрання Собору північну Італію, найперше місто Мантову, пізніше Віченца. З'їхалось дуже мало Єпископів, і Папа був змушений відложити Собор. Щойно 13 грудня 1545 року зміг відбутися XIX Вселенський Собор в італійському містечку Тренто, звідси ім'я Тридентійський. Започаткувало його лишень 31 Єпископів. Зараз спочатку мусів перенестись до Больонії, а пізніше, був перерваний два рази з причини війни та епідемій. На шостій сесії Собору брало участь лиш 70 Єпископів, у більшій часті італійці та еспанці. Щойно на останній сесії у грудні 1563 року взяло участь 235 Владик. До правдивого діялогу з протестантами на Соборі не дійшло. Увесь Собор тривав з перервами від 13 грудня 1545 року до 4 грудня 1563 за Папів Павла III, Юлія III і Пія IV.

Тридентійський Собор, що відбувся у незвичайно тяжких часах і найбільшої релігійної кризи та великого церковного занепаду, завершив велике діло бажаної реформи, і своїми основними богословськими та канонічними рішеннями приніс релігійне відродження цілій Церкві.

Перш за все Отці Собору дали відповідь єресям Лютера відносно первородного гріха, оправдання, і Пресв. Євхаристії. Вони вважали відповідними не так прямо осудити блудне протестанське навчання цих правд віри, а радше опрацювати систематичну науку Церкви, перед якою само собою впала б блудна наука протестантів.

Вселенський Тридентійський Собор опрацював ясну, глибоку, систематичну науку Церкви щодо відкуплення людського роду: Первородний гріх Адама зіпсув людську природу, але його змиває Божа ласка у св. Хрещенні, хоч ще залишається нахил до гріха, який не є само собою гріхом.

Божа ласка спасає людину, але людина має співдіяти з нею. Не вистачить сама віра у своє спасіння, треба любови, заховування Божих законів.

Євхаристія — це не символ Тіла Христа, але дійсна присутність Христа Богочоловіка під видом хліба і вина.

Крім глибокої богословської спадщини Тридентійський Собор здійснив відродження обичаїв у Христовій Церкві основними канонічними приписами і послідовним введенням в життя рішень Собору.

Ще ширше й основніше богословське навчання Церкви опрацює II Ватиканський Собор для модерного світу, покидаючи надто схолястичну форму Тридентійського Собору, щоб наука Церкви своєю простотою вислову була приступна й зрозуміла для модерної людини; а зокрема, щоб не була чужа для християнського Сходу, який не привик до схолястичних способів мислення в переданні Євангельської науки Церкви, а волів задержати надхнення і безпосередність Отців Церкви.

БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ СИНОД УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

У 1596 році у Берестi Литовськім зібрався Синод Єпископів Українсько-Білоруської Церкви, щоб затвердити акт з'єдинення з Апостольським Престолом, що в імені усіх Українських Владик завершили в Римі Іпатій Потій, Єпископ Володимирський і Кирило Терлецький, Єпископ Луцький. Оба представники Українського Єпископату вручили Папі Климентові VIII листи під датою 12 червня 1595 р. підписаного Київсько-Галицьким Митрополитом і другими вісьмома Владиками та одним Архімандритом, в якому вони заявляють, що: « Ми рішили приступити до Єдности, яка існувала передше між Східною і Західною Церквою і яка була встановлена на флорентійському Соборі нашими попередниками » (8).

Зібрані Владики затвердили синодально акт З'єдинення Української Церкви, відновляючи Єдність, що існувала між Сходом і Заходом перед роздором у 1054 році і що її привернув флорентійський Собор у 1439.

Рішенням Владик Української Церкви на Берестейському Синоді українсько-білоруська церковна провінція, цебто Київська Митрополія, що входила в склад Царгородського Патріярхату, привернула незалежно від цілости Патріярхату Єдність з Римським Престолом, підписану в імені Української Церкви Київським Митрополитом Ісидором у Фльоренції, руководячись цим разом інтересами помісної Української Церкви. Цим актом Українська Церква унезалежнилась юридично від Царгородського Патріярха, зберігаючи усі привілеї Київської Митрополії, які мала в рямцях Царгородського Патріярхату.

Вона як східна церковна одиниця ввійшла у склад Вселенської Церкви, під верховним правлінням Римського Архієрея.

Другим історичним кроком в доповненні церковної юридичної персональності Української Церкви у Вселенській Церкві буде признання Апостольським Престолом, що Українська Католицька Церква творить Верховне Архієпископство, цебто повноправну церковну одиницю незалежного від Патріярхату (9).

На підставі акту З'єдинення, завершеного в Римі в імені Єпископату Української Білоруської Церкви у 1595 році і одобреного на Берестейському Синоді у 1596, Українська Церква одержала право виступати на Вселенських Соборах як незалежна помісна церква, очолена Київським Митрополитом. З цього права не могла скористати Українська Католицька Церква на найближчому Вселенському Соборі, I Ватиканському у 1869 році, бо у більшій часті зліквідована московськими царями і через її внутрішні обставини. Однак вона виступить на II Вселенському Соборі оформлена у Верховний Архієпископат, у складі сімнадцятьох Українських Владик, з яких двох Митрополитів, очолених Верховним Архієпископом, Київсько-Галицьким Митрополитом, Кардиналом Йосифом Сліпим.

Подібно як Українська Католицька Церква, виступили на II Вселенському Соборі канонічно завершені східні Церкви: Мельхітська, Коптів, Маронітська, Халдейська, Вірменська, Сирійська, — Усі очолені Патріярхами. Усі вони окремо приступили до з'єднання з Апостольським Престолом.

Східні католицькі Церкви, як Єтіопську, Малабарську і Маланкарську очолювали Митрополити, бо досі ці Церкви ще не довершені патріярхальним чи архієпископським устроєм. Румунську католицьку Церкву представляв лиш один Владика, що живе в Римі. Натомість одинокий католицький Єпископ Росіянин, що брав

участь у II Ватиканському Соборі, був на ньому радше титулом особистим, цебто як католицький Єпископ, бо російської католицької Церкви ще досі немає. Російський католицький Екзархат, що його установив Митрополит Андрей Шептицький у 1917 р., відновлений у 1940, був лиш першою зав'язкою Російської Католицької Церкви в рамцях Київсько-Галицької Митрополії, чи радше Верховного Архієпископства.

Рівнож одинокий білоруський Єпископ для еміграції, учасник II Ватиканського Собору, був на соборі радше особистим титулом католицького Єпископа, як речником Білоруської Католицької Церкви, яка юридично входить у склад Київської Митрополії, і тому її представником міг бути лиш Київсько-Галицький Митрополит.

Таким чином Берестейським Синодом, на якому Український Єпископат затвердив З'єдинення Української Церкви з Апостольським Престолом, Українська Церква увійшла в склад Вселенської як помісна Церква оформлена Київською Митрополією, і на II Ватиканському Соборі вона могла взяти участь як одна зі Східних Церков у канонічному оформленні Верховного Архієпископства.

На цьому ж Соборі Первоієрарх цієї Церкви за одобренням всього українського Єпископату вніс формальний внесок, щоб Українську Католицьку Церкву завершено Патріярхальним устроєм згідно з традиціями Східних Церков.

ПЕРШИЙ ВАТИКАНСЬКИЙ СОБОР

По трьох століттях від закінчення Тридентійського Собору (1569) несподівано Папа Пій IX заявив перед Кардиналами дня 6 грудня 1864 року, що має намір скликати XX з черги Вселенський Собор. Головною причиною скликання Собору були блудні модерні ідеї відносно віри, які все більше поширювались у Католицькій Церкві. Вселенський Собор мав принести нове світло, перед яким мали б щезнути блудні науки модерних часів.

Офіційну вістку про скликання Вселенського Собору Папа проголосив щойно у червні 1867 року перед 500 Католицькими Єпископами, які з'їхались до Вічного міста з нагоди Ювілею 1800 ліття від смерті Верховних Апостолів Петра і Павла.

Перед сенатом Кардиналів та перед п'ятсот Владиками, що з'їхались до Риму на Ювілей, Папа Пій IX проголосив святим Йосафата Кунцевича, мученика за єдність Христової Церкви, і першого святого Сходу. Під час Другого Ватиканського Собору відбулось мовби друге прославлення Мученика за Єдність Христової Церкви, коли під час соборових нарад про з'єдинення Християн до цього самого Собору св. Петра, де він був проголошений святим, перенесено мощі св. Йосафата у його празник дня 25 листопада 1963 р. у присутності святішого Отця Папи Павла VI, Первоієрарха Української Католицької Церкви Ісповідника віри, Митрополита Сліпого, разом з українськими Владиками, при участі численної української Спільноти в Римі, численних Карди-

налів, Митрополитів, Єпископів різних обрядів зібраних на Соборі. У цьому торжестві Папа Павло VI сослужив Молебень в честь св. Йосафата разом з усіми українськими і білоруським Владиками.

Для приготування Собору Папа Пій IX іменував приготовчу Комісію, зложену з п'ятьох Кардиналів, 60 богословів з римської курії і 36 з поміж « чужинців », цебто з різних Країн світу. Праця приготовчих Комісій розпочалась у 1868 році. Приготовча Комісія перестудіювала внески Єпископів усього світу, устійнила головні теми, і приготовила соборсві проєкти, над якими мали дискутувати Отці Собору, приймаючи їх, доповняючи, змінюючи, чи відкидаючи.

Дня 26 червня 1868 року Папа скликав Собор, запрошуючи на нього усіх Єпископів Католицької Церкви та Верховних Настоятелів головних монаших Чинів; разом 1044 Отців Собору. Були запрошені також Єпископи Православних Церков, але під умовою, що перше приймуть зверхність Папи. Запрошення Протестантів не було, але Папа звернувся до них отвертим листом, просячи їх повернутись до Католицької Церкви. Реакція православних і протестантів була неприхильна.

Перший раз в історії Соборів не запрошено Імператорів та « Князів » католицьких держав. Цим разом церква воліла не вязати собі рук світськими властями. У Буллі скликання Собору Папа звернувся до урядів, щоби зі своєї сторони ставились прихильно, допомагаючи Отцям Собору з'їхатись до Риму. Тільки російський уряд видав заборону брати участь у Соборі.

Дня 8 грудня 1869 року торжественним Богослуженням зачався XX Вселенський Собор у Ватиканській Базиліці св. Петра, звідси назва Ватиканський. Взяло участь у торжестві відкриття 600 Єпископів у великій більшості європейці, усі білої раси. Від двох українських Єпархій, що ще залишилились поза границями царської Росії, Львівської та Перемиської, не було нікого.

Два дні пізніше зачались соборові наради з участю 642 Отців Собору. Окрема Комісія, іменована Папою, представляла опрацьовані теми до дискусії Отців. Члени п'ятьох соборових Комісій були вибрані Отцями Собору. Всі Отці діставали кілька днів перед дискусіями даного аргументу надрукований проєкт соборових рішень. Вони давали письменно Комісіям свої завваги, на підставі яких робили поправки, доповнення, чи скорочення. Слідували дискусії, а по них голосування. Цей спосіб праці у головних лініях був принятий і на II Ватиканському Соборі.

У програмі соборових нарад стояли два великі аргументи: Християнська віра, загрожена новими блудними ідеями, і Христова Церква. Відносно першого аргументу опрацьовано соборову догматичну Конституцію, яку затверджено по довших дискусіях дня 24 квітня 1870 року. При редагуванні другої проблеми відносно Христової Церкви виринула проблема непомильности Папи, яка не була передбачена у соборовому проєкті.

380 Отців Собору підписали петицію, щоби Собор рішив ясно повновласть Папи, яка є непомильна у справах віри і обичаїв. Цю пропозицію прийнято і непомильність Папи включено як додаток до 11 розділу про примат Папи. Зачалась довга і завзята дискусія. Зголосилось до слова 105 Отців Собору. По 65 промовцях заключено дискусію, щоб отворити її знов по довшій перерві. Далі промовляло 57 Отців. Нарешті дня 18 липня 1870 року прийшло до остаточного голосування. 553 Отців голосувало за непомильністю Папи, Два голоси були проти. Гурток Владик волів залишити Рим, щоб у присутності Папи не голосувати проти.

Великі міжнародні події радили перервати Собор. Дня 19 липня Франція виповіла війну Прусії. У вересні італійське військо заняло Рим, а 9 жовтня римську провінцію долучено до Італійської Держави. Нарешті Папа Пій IX рішився перервати Собор до неозначеної дати.

Як раз тоді, коли у Христовій Церкві стали ясними повновласті Римського Архієрея та його дар непомильності як Голови Церкви у справах віри і моралі, назовні Римський престіл втратив майже тисячлітню світську власть у формі Папської Держави.

Повне висвітлення науки про непомильність Папи, як Голови Колеґії Єпископів і цілої Церкви, знайшло завершення на II Ватиканському Соборі у Колегіяльності Єпископів. Папа як найвищий Учитель у Христовій Церкві, Голова усіх Учителів-Єпископів, діянням св. Духа є непомильний у справах віри і моралі. Проголошення правди віри про непомильність Папи як Учителя у Христовій Церкві — це не новість, бо її дав сам Христос Петрові і його наслідникам. Папа Пій IX служився нею уже у 1854 році, проголошуючи правдою віри Непорочне Зачаття Пресвятої Богородиці; а Пій XII у 1950 догму про Внебовзяття. В обох случаях Святіші Отці засягнули думки усього Єпископату, попередивши проголошення правд глибокими студіями св. Письма і Передання.

ДРУГИЙ ВАТИКАНСЬКИЙ СОБОР У СВІТЛІ ПОПЕРЕДНІХ ВСЕЛЕНСЬКИХ СОБОРІВ

Перші Вселенські Собори, що відбулись на Сході, мали суттєво догматичний характер; а саме, стисло висвітлили і окреслили словами грецької філософії правди віри про Ісуса Христа Богочоловіка, про Пресвяту Трійцю. Єпископи після апостольських часів окреслили і закріпили суттєві правди Божого Об'явлення, зокрема у « Символі віри », що став угольним каменем Христовсї віри. Уся Християнська віра і християнське життя зосереджується у одній вічній дійсності: Христос-Болочоловік.

Християнські Імператори Сходу, як Константин Великий, Теодозій I, Теодозій II та інші мали ролю опікунів Церкви і Соборів, і тільки вони були в силі у тих часах уможливити відбуття цих небуденних Зборів соток Єпископів та придбати для них усі матеріяльні засоби. Від Імператорів залежало також у великій мірі розповсюдження Соборових рішень, які входили в закони Імперії. Християнські Імператори Сходу були предсідниками Соборів, часто впливали на перебіг дискусій, однак не могли впливати на суть соборових рішень, які загально були стисло догматичні, і тому належали виключно до Єпископів, Учителів Церкви. Окреме місце і особливий авторитет на Соборі мали Леґати Єпископа Риму, наслідника Апостола Петра.

Вселенські Собори Заходу відбувились у зовсім інших суспільно-політичних умовинах. Римський Архієрей був рівночасно головою Церкви і Папської Держави, і тому він сам без помочі Імператора мав змогу не тіль-

ки скликати Собор, але і подбати про його фінансування. Єпископи часів середньовіччя були у більшості власниками більших чи менших князівств, що становили добро Церкви. І тому-то соборова тематика західних Соборів, зокрема середньовіччя, складається з проблем церковних і світських. Небесне і туземне спліталися часто разом в одне, і Церква деколи виглядала більше як царство цього світу, ніж царство Боже. Як раз головним завданням Соборів було очищувати Церкву від надужить і зіпсуття, визволяючи її від усього, що земське. Тому-то у противенстві зі Соборами Сходу Вселенські Собори Заходу є у головній мірі дисциплінарні. Щойно Тридентийський Вселенський Собор у другій половині шістнадцятого століття приніс загальне відродження Церкві канонічною кодифікацією й основним відновленням обичаїв цілої Церкви, а зокрема відповідним приготованням священичих кадрів у Семінаріях. Щораз то більше перемагає в житті Церкви на заході Божий елемент, а сходить на другорядне місце усе це, що зв'язане з земськими добрами. Але провід і адміністрація Папської Держави і її політичні відношення з европейськими потугами з усіми політичними ускладненнями спричинюють Церкві багато турбст.

Під час першого Ватиканського Собору (1870) Апостольська Столиця втратила свою державу як раз по проголошенні примаційної влади Римського Архієрея з привілеєм непомильності у справах віри і обичаїв. Таким чином Христова Церква опинилась у повноті духовної власті і втратила більш як тисячлітню політичну власть. У 1922 році Лятеранською Угодою Римському Архієреєві, як Голові Христової Церкви, запевнено повну, хоч територіяльно мінімальну, суверенність, яка запевняє Папі свобідне й незалежне від світської влади сповнення найвищого Божого післанництва у Христовій Церкві. Це нове положення Церкви у модерному світі Папа Іван XXIII вважає як великий прогрес. Аналізуючи у своїй

промові на відкритті Собору обставини, серед яких відбувається XXI Вселенський Собор, Папа заявляє слідуюче: « ...але не можна заперечити, що нові обставини модерного життя мають принайменше цю користь що вони усунули безчисленні перепони, якими сини цього світу не дозволяли на свобідну дію Церкви. В дійсності вистачить глянути оком на історію Церкви, щоб ясно побачити як Вселенські Собори, які були серією славних осягів для Католицької Церкви, відбувались часто серед тяжких труднощів і прикрощів як наслідок неналежного встрявання світської власті. Князі цього світу в дійсності дуже часто ставили собі завдання лояльно захороняти Церкву, але це не відбувалось без шкоди і духовної небезпеки, тому що князі занимались цим після плянів їхньої заінтересованої й небезпечної політики ».

І згадавши перше сучасні переслідування Папа Іван продовжував: « Але мимо всього, це уже велика надія і нас потішає бачити у цих часах Церкву, нарешті вільну від численних перепон світського характеру, яких вона зазнала у минулому, здібна нині з цього Ватиканського Собору... дати відчути свій голос повний маєстату і величі » (10).

На такому чисто церковному тлі виступив Папа Павло VI перед Представниками Держав цього світу своєю історичною промовою в Об'єднаних Націях дня 4 жовтня 1965 року в окруженні представників Отців Собору.

Такими простими словами представився Папа при зустрічі з Представниками Держав: « Ця зустріч, як ви всі розумієте, сказав Папа Павло VI — відзначає просту й одночасно велику хвилину. Вона проста тому, бо маєте перед собою покірну людину, вашого брата; і між вами всіма представниками суверенних держав найменше наділеного, якщо ви захотіли б про нього так думати, крихіткою, наче символічної, дочасної суверенності, і то лише настільки, наскільки це необхідно бути вільним, щоб могти виконувати свою духовну місію та запевнити

всіх тих, які мають з ним до діла, що він незалежний від кожної іншої суверенности цього світу ».

По цих словах представлення себе як Голови Христової Церкви у відношенні до політичних спільнот цього світу, цебто держав, Папа представляє себе народам у своїй суттєвій духовній місії: « Ми є носіями післанництва для всього людства... Ми тут — продовжував Папа — святкуємо епілог томлячого паломництва в шуканні розмови з усім світом, від коли була дана Нам заповідь: Ідіть і несіть добру вістку до всіх народів » (11).

Діялог Папи з Представниками усіх народів в Об'єднаних Націях — це діялог Голови Христової Церкви з Представниками народів незалежно від їхньої віри. Другий Ватиканський Собор — це діялог Церкви з усім людством, віруючим і невіруючим згідно зо своєю місією: Ідіть, навчайте усі народи... І як Папа точно означив своє місце серед держав цього світу і його відносини з ними, так само Собор своїми постановами займає своє місце серед народів, підкреслюючи духовну універсальну місію Церкви, що її повірив сам Христос: навчати усі народи, Другим Ватиканським Собором Церква зачинає нову еру своєї історії. Вона остаточно залишає усе це, що є туземне і дочасне та непотрібне для сповнення її духовної місії з усіми земськими добрами і земськими привілеями. Рівночасно запрошує держави, які ще мають залишки давніх привілеїв входити в життя Церкви, як представляти чи одобрювати кандидатів на Єпископів, щоб вони добровільно зреклись цих давніх пережитків в користь Церкви, яка хоче свобідно сповняти свою духовну місію серед народів.

Але перш за все Собор вимагає від світських властей у декреті про Релігійну Свободу для Церкви повної свободи для сповнення її післанництва.

Це не означає роздор, але належне відграничення Божого і людського, духовного і матеріяльного, небесного і земського, церковного і світського. Церква хоче на-

далі жити і діяти серед людства і для людства, йому служити безінтересно, в покорі і любові, як про це свідчить Душпастирська Конституція II Ватиканського Собору « Церква в сучасному світі », в якій Отці Собору не залишили жадної більшої проблеми людства, щоб не подати євангельського світла для її успішної розв'язки.

Розділ II

ПІДГОТОВКА ДО II ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ

ПАПА ІВАН XXIII
І ДРУГИЙ ВАТИКАНСЬКИЙ СОБОР

Папа Іван XXIII приніс для Христової Церкви багато великих і милих несподіванок, хоч Кардинали при виборі думали про такого Папу, який мав би бути « переходовий », а будучи уже на схилі свого життя, він мав був залишити Церкву своєму наслідникові таку, яку він її перебрав. Зараз показалось, що урядування нового Папи пішло зовсім іншими дорогами. Сердечність, добродушність, простота, безпосередність нового Папи полонили серця усіх. Папа « Добряга » став незвичайно популярною і улюбленою особою у цілому світі. Його відвідини в'язнів, хворих, беспосередній контакт із семінаристами, з вірними по різних парафіях передмість Риму, з робітниками, зробили його « Папою усіх ».

Рівно ж програма діяльності нового Папи, уже на схилі віку, не була програмою « переходового » Папи: скликання Першого Синоду Римської Єпархії, реформа Кодексу Канонічного Права, завершення Канонічного Права для Східних Церков, скликання Вселенського Собору.

Незвичайної сенсації набрала перша вістка про рішення Папи Івана XXIII скликати Вселенський Собор. Увесь світ був заскочений такою великою несподіваною вісткою. Папа Павло VI такими словами схарактеризував у своїй промові до Отців Собору на восьмій прилюдній Сесії дня 18 листопада 1965 року враження внаслідок рішення Папи Івана скликати Вселенський Собор: « велике здивування, радість, надія, мов який месіяністичний сон прийняли вістку очікуваного, і рівнож неочікуваного скликання (Собору); весняний подув перейшов спочатку на усіх » (12).

Папа Іван XXIII кількакратно заявив, що він рішився на скликання Собору під надхненням Святого Духа. І тільки тією « невимовною і преславною силою всесвятого Духа » (13), можна пояснити рішення Папи до такого великого подвигу, яким мав бути II Ватиканський Вселенський Собору у цих бурхливих часах історії людства. Поважно застановлявся над скликанням Вселенського Собору Папа Пій XII, і вже був іменував окрему Комісію, щоб всесторонньо перестудіювала таку можливість, але розваживши мотиви, які промовляли за і проти, він не відважився на цей подвиг (14).

Знову з православного боку Царгородський Вселенський Патріярх Атенагорас I явно висловлювався, що він бачив у скликанні Вселенського Собору одинокий рятунок, щоб з'єднати поділених Християн. Натомість у деяких церковних колах Католицької Церкви перемагала думка, що по проголошенні непомильності Папи у справах віри і моралі, першим Ватиканським Собором, Вселенські Собори здавались зайвими. Хоч другорядно, але бралось під увагу усі можливі труднощі організаційно-технічного характеру з огляду на велике число Єпископів в Католицькій Церкві.

Важною причиною проти скликання Вселенського Собору були велике політичне напруження зі загрозою нової світової війни; а на церковному полі нові ще не зрілі погляди і теорії майже у всіх ділянках релігійно-церковного життя модерних часів.

Однак Папа Іван XXIII мав одну велику ідею, що була головною причиною скликання Вселенського Собору: з'єднання Православного Сходу з Католицькою Церквою. Його десятилітній побут серед православного слов'янського світу у Болгарії, як Представника Апостольського Престола, та других десять років серед православних грецько-арабського світу у Царгороді, де він залишив по собі якнайкращі спомини серед Ієрархії і вірних православних та несподіване вивищення на Пап-

ський Престол, вказували на його призначення до великої місії з'єднинення Христового Стада.

Пізніше сам Папа Іван XXIII уточнював свою думку відносно плянів праці будучого Собору, і ця початкова ідея з'єдинення Православного Сходу і Католицького Заходу включалась у ширший план соборової праці Отців Собору, але вона стала на будуче домінуючою нотою цілого Собору у формі так званого « екуменізму ». Студіюючи глибше унійну проблему, витворилась загальна думка, що ще завчасно говорити про з'єдинення; перше треба стреміти до взаїмного зближення не тільки з православними, але і протестантами. Цю акцію мав провадити « Секретаріят для З'єдинення Християн », який на Соборі мав велике значення в усіх дискусіях та рішеннях. Він попросту чував, щоб кожне соборове рішення було « екуменічне », щоб сприяло зближенню усіх християн, або принайменше не віддалювало їх ще більше від Католицької Церкви.

Дискусія над численними і часто складними сучасними проблемами Церкви поширилась на Соборі більше, може, як це можна було передбачити на його початку. Не було попросту ділянки релігійно-церковного життя, в яку б не заглянули Отці Собору. Собор не поминув і головних людських, зокрема соціяльних, проблем, для розв'язки яких він дав світло і напрямки в дусі Євангелії. Але головною, домінуючою проблемою Собору залишилась завжди ідея з'єдинення усіх Християн, що було і причиною його скликання. В цьому новому екуменічному дусі Собору могла відбутись історична особиста стріча у святій Землі Папи Павла VI і Царгородського Патріярха Атенагори I, а на кінець Собор, дня 7 XII 1965, Римська і Царгородська Церква могли зняти зі себе обобічно рештки прикрого минулого: взаїмне викляття з 1054 р. Це був день тріюмфу ідеї і стремлінь Папи Івана XXIII.

ПЕРЕД-ПРИГОТОВЧА КОМІСІЯ

Старший вік Папи Івана XXIII радив приспішити скликання і відбуття Вселенського Собору, тим більше, що його ідеологом і душею був сам Папа, і тому усе залежало від нього особисто. За вказівками Папи Івана сейчас приступилось до приготовчої робити; а ритм праці був радше приспішений. Рівночасно Святіший Отець звернувся до вірних цілого християнського світу, а зокрема до монаших Установ, з проханням о молитви в намірені Вселенського Собору.

Дня 17 травня 1959 року, у Празник Зіслання Святого Духа, Папа Іван XXIII установив Перед-приготовчу Комісію із слідуючим завданням: 1) Сконтактуватись з усіми Єпископами Католицької Церкви, щоб мати від них поради і вказівки щодо будучого Вселенського Собору; 2) Зібрати внески Священних Конгрегацій Римської Курії; 3) накреслити загальний начерк справ до обговорення на Соборі, засягнувши поради богословських і правничих факультетів католицьких Університетів.

Незвичайно оживлена приготовча праця розгорнулась зокрема на Богословських, Правничих факультетах Католицьких Університетів. Оживилась праця літурґістів. Уже від років все більше здобували собі терен і поширювались нові погляди і душпастирські підходи у всіх ділянках церковного життя, а зокрема відчувалось потребу, а то і конечність, загального літургічного обновлення. На деяких Католицьких Університетах шукалось розв'язки і частинно практикувалось нові спроби, щоб

оживити, обновити, змінити перестарілі традиціональні способи навчання і передання теперішній людині правд Божого Об'явлення. Щораз то більше відчувалось потребу обновити та оживити літургічне життя у Богослуженнях, яке дуже часто ограничувалось до сповнення обов'язуючих формальностей; вірні затрачували, зокрема через незрозуміння літургічної мови, цей беспосередній божественний контакт з Христом, Богочоловіком, який діє у Богослуженнях та приноситься за вірних у Безкровній Жертві. Несподіване і зовсім непередбачене скликання у найближчому Вселенського Собору дало нагоду сформувати, скоординувати нові течії поодиноких Католицьких Церковних Університетів та представити їх на Соборі.

Єпископи поодиноких Країн відчували щораз то більше потребу спільної душпастирської дії у помісних Церквах, бо раптовні соціяльні зміни вимагали гнучких підходів до нових, часом радикально змінених, обставин життя, що не могли бути передбачені у церковному праві минулого століття. Поодинокі Єпархії уже не могли в нових умовинах життя жити і діяти осібно, і тому повставали щораз то більше так звані Єпископські Конференції, які прибирали різні форми у різних Країнах: Однак бракувало їм юридичного оформлення і законодавчої сили. У скликанні Вселенського Собору Єпископи багатьох Країн бачили добру нагоду, щоб закріпити колеґіяльне правління Єпископських Конференцій і щоб Єпископи брали більшу участь у правлінні Вселенської Церкви.

Такі й багато інших планів та проєктів виринали перед XXI Вселенським Собором. Більшість Католицьких Владик надсилали до Перед-приготовчої Комісії свої особисті бажання та проєкти. А весь цей матеріял, що напливав до згаданої Комісії, становив мовби сирий матеріял для Собору.

Українська Церква на Рідних Землях не мала змоги взяти участі у цій важній історичній хвилі Католицької

Церкви. З усього українського католицького Єпископату залишився між живими лиш її Первоієрарх, Галицький Митрополит Йосиф Сліпий, який карався за вірність Христовій Церкві на Сибірі. Українська Богословська Академія у Львові уже не існувала. Залишилась Українська Католицька Церква на еміграції з двома Митрополіями, Канадійською і Американською, та з Екзархатами у Франції, Англії, Німеччині, Бразилії, Австралії, з Апостольською Адміністратурою в Югославії, і Апостольською Візитатурою у Західній Европі; разом чотирнадцять Владик, розсіяних по цілому світі, заняті тяжкими душпастирськими проблемами серед невідрадних обставин еміграції, де головна боротьба ішла за саме існування української Церкви, без своєї Богословської Академії, чи Університету. Вправді усі українські Владики творили уже тоді Єпископську Конференцію, що радше було формальністю і знаком доброї волі, ніж ефективною Єпископською Конференцією поодиноких державних народів з періодичними з'їздами на довші наради. Єпископська Конференція Українських Владик у вільному світі мала свої з'їзди при різних нагодах, користаючи зокрема з міжнародніх церковних подій, як Євхаристійні Конгреси тощо. Останні такі стрічі відбулись у Римі 1959 року, у Мюнхені в Німеччині у 1960 р. з нагоди Міжнародного Євхаристійного Конгресу, та у Вінніпегу у 1962 році з нагоди святкування п'ятдесятиліття встановлення Української Ієрархії в Канаді. Слід підкреслити, що такі хоч неперіодичні з'їзди української Католицької Ієрархії у вільному світі свідчили про бажання Владик втримати єдність нашої Церкви, розкиненої по цілому світі, але вони не давали змоги розвинути якоїсь поважної спільної дії, бо кожний такий з'їзд вимагав би довшого часу для нарад та відповідного приготування і зосередження, чого не можна було вимагати під час святкувань Конгресів, які своїми програмами занимали усю увагу учасників. Рівно ж остання безпосередньо пе-

редсоборова Конференція Українських Владик у Вінніпегу у 1962 році з нагоди 50-ліття святкувань тривала дуже коротко, бо лише два дні, і в так короткому часі годі було опрацювати точніше план якоїсь спільної дії на Соборі. Але саме існування Конференції як міжепархіяльного органу Української Церкви зі своїм Предсідником та Секретарем мали незвичайно велике значення на Соборі, бо Українські Владики могли представитись перед Собором не як обрядовий додаток Єпископатів Країн свого поселення, але як одна органічна цілість оформлена у Єпископську Конференцію Української Церкви. Як така, вона могла представити на початку Собору своїх кандидатів до Соборових Комісій нарівні з усіми іншими Єпископськими Конференціями. Це було наявним доказом присутності на Соборі Української Католицької Церкви, як такої, хоч без Владик з України.

Але якщо тяжкі історичні умовини, серед яких знайшлась Українська Церква, не дозволили її дати такий вклад до цього унійного Собору у часі приготовчого періоду, який вона могла дати зі своїх унійних скарбів, хоч би згадати лиш унійну працю, досвід і доктрину Митрополита Андрея Шептицького, всетаки поодинокі Українські Владики у вільному світі мали змогу дати свої поради і вказівки Передприготовчій Комісії щодо напрямків майбутнього Вселенського Собору згідно з традицією й унійними досвідами Української Церкви.

ПРАЦЯ ПЕРЕДСОБОРОВИХ ПРИГОТОВЧИХ КОМІСІЙ

Невпинна праця консультації, аналізи отриманих порад та вказівок усього Єпископату Католицької Церкви і богословських та канонічних факультетів Католицьких Університетів, як також систематизації величезного соборового матеріялу, тривала цілий рік. Зібрано матеріялу 16 томів великого формату, разом 10.045 сторінок друку. З днем 5 травня 1960 року, у Празник Зіслання Святого Духа Папа Іван XXIII установив Комісії і Секретаріяти з завданням безпосередньо приготовити Другий Ватиканський Собор.

Не припадково Папа Іван XXIII вибрав уже двічі Празник Зіслання Святого Духа для встановлення найперше Передприготовчої Комісії, а згодом Приготовчих Комісій і Секретаріятів. Папа Іван часто заявляв, що його рішення скликати Вселенський Собор було під особливим надхненням Святого Духа; і вибираючи Празник Зіслання Святого Духа для важливіших соборових актів, він він не мовби віддавав це велике діло дальшому діянню Святого Духа.

Зараз по рішенні Папи скликати Вселенський Собор виринуло питання, чи намічений Собср буде продовженням попереднього Вселенського Собору, Ватиканського, який не мав офіціяльного закінчення, бо італійські війська зайняли у 1870 році папський Рим, і Отці Собору мусіли передчасно розійтись; чи це буде зовсім новий Собор. Особливе рішення Папи розв'язало це питання.

У цій справі Папа Іван XXIII видав заяву, якою проголосив заключений попередній Ватиканський Собор, а намічений Собор буде XXI Вселенським Собором, цебто Другим Ватиканським, бо і він відбудеться, як і попередній, у Ватикані.

Хоч юридично Другий Ватиканський Собор, — це новий Собор, однак під деякими оглядами він є мовби логічним породовженням Першого Ватиканського Собору, зокрема щодо відношення Римського Архиєрея до усіх Єпископів, уточнене в науці Собору про колеґіяльність Єпископату.

Згаданим Декретом з дня 5 червня 1960 року Папа Іван XXIII установив одинадцять Приготовчих Комісій і три Секретаріяти, зложені з Єпископів, Богословів, правників та знавців поодиноких ділянок з цілого світу. Предсідниками кожної Комісії були Кардинали римської Курії, які завідували поодинокими конгрегаціями. Над усіми цими Комісіями і Секретаріятами була Центральна Комісія, якої членами було 49 кардиналів, Патріярхи, Архієпископи, Єпископи, і Верховні Настоятелі чотирьох головних монаших Чинів.

Предсідником Центральної Приготовчої Комісії був сам Святіший Отець, а її генеральним Секретарем Архієп. Перікл Фелічі. Кожна Комісія і Секретаріят перебрала від Передприготовчої Комісії соборовий матеріял, який відносився до її компетенції, щоб його уформити і представити Отцям Собору. Головним завданням Центральної Комісії була координація праці усіх Комісій.

З-поміж чотирнадцятьох Українських Владик іменовано п'ятьох членами Приготовчих Комісій. До Богословської Комісії покликано Митрополита Максима Германюка з Канади та Апостольського Єкзарха з Німеччини Єпископа Платона Корниляка. Єпископ Гавриїл Букатко, Адміністратор Крижевецький, став членом Комісії Апостольства Мирян. Визначне місце зайняли Українська Церква у Приготовчій Комісії для Східних Цер-

ков. В її члени покликано двох Архиєпископів. Апостольського Візитатора Івана Бучка і філяделфійського Митрополита Костянтина Богачевського. Секретарем іменовано о. Атаназія Великого ЧСВВ, Про-Ректора Української Папської Колегії в Римі; а між дорадниками був також Український Василіянин Мелетій Войнар. Предсідателем Комісії для Східних Церков був тодішній Секретар Священної Конгрегації для Східних Церков, Кардинал Амлето Чіконяні.

Кожна Приготовча Комісія студіювала надіслані аргументи, пропозиції, погляди поодиноких Єпископів, богословів, літургістів, щоб органічно і синтетично представити їх для нарад Отцям Собору. Приготована Схема аргументів мала ще перейти через Центральну Комісію для затвердження.

Праця Приготовчих Комісій започаткувалась офіціяльно днем 13 листопада 1960 року. Папа Іван XXIII зарядив, щоб цього дня усі Члени Приготовчих Комісій взяли участь у Архиєрейській Службі Божій в честь двох святих Сходу: Отця Церкви Івана Золотоустого, і Мученика за Єдність Церкви св. Йосафата, що їх Церква святкувала у цих днях. Головним служителем був Український Архиєпископ Іван Бучко у сослуженні Кир Гавриїла Букатка, Кир Платона Корниляка і других Владик і священиків візантійського обряду. Сам Папа був Предсідником Богослуження і у слов'янській мові українською вимовою співав частини св. Літургії, як « Мир Всім » та усі благословення. Співає хор українських студентів богословів в Римі. Це перший раз в історії, що у Соборі св. Петра залунала старослав'янська мова з уст Римського Архиєрея.

Дата торжественного започаткування приготовчої праці Собору під покровом двох великих Святих Собору: Івана Золотоустого і Йосафата Кунцевича не була припадкова. Головна думка Папи у скликанні Собору була стало звернена на Схід.

Слідуючого дня Папа Іван XXIII представив Членам Комісій і Секретаріятів напрями, які він бажав дати Соборові. Від цього дня приготовча праця Комісій тривала аж до 11 червня 1962 року, день в якому відбулось останнє засідання Центральної Комісії.

По невпинній праці Приготовчих Передсоборових Комісій та координаційної роботи Центральної комісії, приготовлений соборовий матеріял розіслано усім Єпископам католицького світу, щоб мали змогу його перестудіювати і робити свої завваги відносно різних проблем, чи то письменно ще перед започаткуванням нарад, чи то усно на самому Соборі. Окрема Папська Делегація, очолена Архиєпископом Яковом Теста, поінформувала Вселенського Царгородського Патріярха про висліди приготовчої праці.

Рівнобіжно ішли великі приготування адміністративно-технічного характеру. Окремий Адміністративний Секретаріят мав за завдання подбати про приміщення в Римі для усіх Єпископів, яких після статистик у 1959 році було 2.816, соборовим дорадникам, офіціялам, і прочим особам занятим на Соборі. Для Єпископів зокрема з місійних Країн не тільки треба було подбати про кошти побуту в Римі, але і про сам приїзд, по більшій часті летунською дорогою. Папа Іван XXIII у своїй безмірній щедрості бажав, щоб усі Отці Собору були його гостями, цебто він хотів подбати про все для усіх.

Не другорядною справою було перетворення Собору св. Петра на Соборову залю, в якій могло б засісти около дві тисячі п'ятсот Єпископів та увесь Соборовий персонал, і щоб усі вони могли говорити, слухати, і порозумітись між собою. Одна тільки справа не представляла труднощів: спільна мова. Латинська мова доказалась знаменитим спосібником для взаїмного порозуміння, і то в усіх ділянках. Сам Папа особисто брав участь у приготовчій праці Комісій, зокрема Центральної Комісії, якої був Предсідником. Заохочував, перевірював та за-

певнявся, що кожна річ буде скінчена на час. Часто обговорював план праці зі Секретарем Центральної Комісії, Архиєпископом Перікле Фелічі, пізніше генеральним Секретарем Собору, а навіть несподівано з'явився під час праці Комісій, щоб безпосередньо зорєнтуватись про атмосферу, яка панувала між його співробітниками.

Врешті, на Різдво 1961 року, Папа Іван XXIII видає буллю, в якій проголошує дату відкриття Другого Ватиканського Собору: 1962 рік.

Дня 11 червня 1962 року відбулось останнє засідання Центральної Комісії; а дня 6 вересня цього самого року вийшов Правильник, після якого мав відбутись XXI Вселенський Собор.

Передсоборові Комісії приготовили для дискусій Отцям Собору 70 схем або проєктів соборових рішень, разом 2.060 сторінок.

ПРИГОТОВЧА КОМІСІЯ ДЛЯ СХІДНИХ ЦЕРКОВ

Приготовча Комісія для Східних Церков мала завдання займатись усіми справами, які відносились до Східних З'єдинених Церков, та крім цього мала приготовити проєкт окремого соборового документу, на якому мала б опиратись майбутня унійна діяльність Католицької Церкви.

Предсідником Комісії був тогочасний Секретар Священної Конгрегації для Східних Церков, Кардинал Амлет Чіконяні, пізніший Секретар Папської Держави.

Усіх Членів Приготовчої Комісії для Східних Церков було 28, з поміж яких 10 Архиєпископів і 7 Єпископів. Дорадників було 30 і один Секретар.

У склад Членів Комісії з рішальним голосом входили Владики усіх східних обрядів і Церков. Між ними були також знавці Сходу, у більшій часті Професори Понтифікального Східного Інституту в Римі та інших Церковних Університетів.

Від Української Церкви було двох Владик Архиєпископів; Іван Бучко, Апостольський Візитатор для Українців у Західній Європі з осідком в Римі, та Костянтин Богачевський, Архиєпископ Філяделфійський у Злучених Державах Америки.

Подібно як Українці, мали по двох Членів Владик Малабарці і Мароніти. Крім двох Єпископів, п'ятьох монсеньйорів, чотирьох світських священиків, велика більшість Дорадників, знавців східних справ, були монахи різних Чинів та Згромаджень. Між ними був один

українець, о. Мелетій Войнар, Василіянин, Професор Католицького Університету у Вашинґтоні. Секретарем Приготовчої Комісії для Східних Церков був о. Атанасій Великий, ЧСВВ, Про-Ректор Української Понтифікальної Колеґії св. Йосафата в Римі. Усі Члени Комісії, Дорадники, і Секретар були номіновані Папою. Дня 14 листопада, по торжественній Архиєрейській Службі Божі в українському обряді, попереднього дня із співучастю Папи Івана XXIII, Кардиналів, та усіх Соборових Комісій, Східня Комісія започаткувала свою працю інавґураційним засіданням у будинку Священної Конґреґації для Східних Церков. Великий обєм праці вимагав підкомісій або секцій. Так повстали слідуючі підкомісії: богословська, правнича, історична, літургічна, унійна, пасторальна. Цю останню очолював Архиєпископ Іван Бучко. Була також підкомісія для « Східних некатоликів », на чолі якої був Архиєпископ Яків Теста, близький співробітник Папи Івана XXIII у Царгороді, а пізніше у Франції, і тому знавець Сходу. До цієї Комісії входили також Архиєпископ Іван Бучко, як член, і о. Мелетій Войнар ЧСВВ як дорадник (15).

Унійні заходи Собору мали відбуватись, в думці Папи Івана XXIII, у двох напрямках: Унійний Секретаріят, очолений Кардиналом Беа, мав дбати про контакти з протестантським світом; а окремий Орган з рамені Комісії для східних Церков, очолений Архиєпископом Яковом Теста, мав вдержувати контакт з православними Церквами Сходу, а зокрема з Царгородським Вселенським Патріярхом. На це вказує склад Членів, Дорадників, Секретаря і самого Предсідника Унійного Секретаряту; бо усі вони латинського обряду та з протестантських Країн. Рівно ж підтверджує цей поділ передсоборової праці Комісія для Східних Церков з окремою унійною секцією, очолена білоруським Єпископом Чеславом Сіповічем, яка приготовила проєкт Декрету « Про Єдність Церкви » як також існування Підкомісії для « Східних

Відкриття Собору 11 жовтня 1962 р. Процесійний похід українських Владик на площі св. Петра.

некатоликів », на чолі з близьким співробітником і щирим приятелем Папи Івана XXIII, Архиєпископом Яковом Теста.

Передвчасна Смерть Архиєпископа Тести та все ширша і динамічна діяльність Кардинала Беа й ним очоленого Унійного Секретаріяту абсорбувала унійну працю на обох ділянках православного Сходу і протестантського Заходу. Він включив унійний матеріял Комісії для Східних Церков до одинокого Соборового документу « Про Екуменізм ».

Дня 23 лютого 1961 Святіший Отець зволив відвідати Комісію для Східних Церков, беручи особисто участь на її пленарному засіданні. О годині 11 Святіший Отець в товаристві Генерального Секретаря Центральної Комісії Архиєпископа Перікля Фелічі прибув до залі Конґреґацій, де відбувалось засідання. Кардинал Предсідник привітав Папу короткими словами і негайно продовжувано працю. При кінці Папа Іван, який слідив перебіг праці з особливим зацікавленням, звернувся до присутніх, висловлюючи своє велике вдоволення з цінної праці Комісії для добра цілої Церкви. Не поминув Папа підкреслити присутнім своє миле враження, що серед різноманітності обрядів і націй усі так безпосередньо та з легкістю порозумівались у латинській мові, хоч могли вживати різних модерних мов. Папа вважав це як вияв братньої чемності, яка ще більше збуджувала в нього пошану до східних обрядів.

Засідання закінчено спільною молитвою, яку провів Папа, заявляючи ще раз своє бажання віддати під покров Пресвятої Богородиці праці Собору (16).

Ще безпосередньо перед відкриттям Собору Папа відбув історичну прощу до славної Марійської Базиліки в Льорето (італійське місто над Адріятицьким морем), де згідно з переданням заховується назаретська хата Святої Родини, щоб у стіп Пресвятої Богородиці просити Її помочі і заступництва для будучого XXI Вселенського

Собору. А на відкриття Собору Папа Іван призначив день 12 вересня, Празник Материнства Пречистої Діви Марії, за латинським церковним календарем. Заключення першої Сесії Собору з волі Папи Івана відбудеться також у марійський день, у Празник Її Непорочного Зачаття.

Розділ III

ПЕРША СОБОРОВА СЕСІЯ

ВІДКРИТТЯ СОБОРУ

Дня 11 жовтня 1962 року в якнайторжественнішій формі Папа Іван XXIII відкрив II Ватиканський Собор. Програма відкриття складалась найперше з процесійного походу усіх Отців Собору — около 2.500, — в архиєрейських ризах, з папських палат до Собору св. Петра. Процесійний похід замикав святіший Отець з почотом Кардиналів. Серед « лісу » латинських білих мітр відзначався гурток п'ятнадцяти Українських Владик у фіолетових єпископських мантіях, зі золотими візантійськими мітрами на головах. Гурток Українських Владик був предметом фотографічних, фільмових та телевізийних обєктивів, і появився на сторінках численних часописів і журналів, зокрема у кольорах.

Другим численним гуртком ішли Єпископи Мелхітської Церкви. Вони були лиш у камилавках з короткими єпископськими омофорами.

Єпископи інших східних Церков ішли здебільша поодиноко, і від часу до часу можна було бачити якусь східну мітру, чи камилавку серед безліч латинських мітр. Усіх Єпископів Східних Церков було около 120. Впадало в очі велике число Єпископів чорної раси, а сто років тому, на I Ватиканському Соборі, були виключно Єпископи білої раси, і велика більшість Європейці. Коментував цей історичний похід Отців Собору Ватиканський журнал « Оссерваторе делля Доменіка » з дня 21 жовтня, поміщуючи знимки гуртка українських, мелхітських та латинських Владик: « Живе свідоцтво єдности вселенської Церкви; йдуть походом здовж площі св.

Петра Владики усіх народів, усіх обрядів...». Разом засіли Владики Української Церкви на Соборових сідалищах і своїм числом звернули вперше на себе увагу самих Отців Собору та і цілого світу, бо об'єктиви телебачення часто були спрямовані на їхні мітри й омофори.

Головною частиною цього історичного дня, 11 жовтня 1962 року, була Архиєрейська Служба Божа, що її відправив Святіший Отець. Співав славний сикстинський хор.

Годі у'явити собі щось більшого і кращого на цьому світі. Найбільша у світі Церква, Собор св. Петра, здавався був упланований на цей II Ватиканський Собор. Серед блиску світла, по обох боках базиліки засіли около дві тисячі п'ятсот Владик усіх рас та усіх обрядів. На спеціяльному підвищенні перед папським Вівтарем засів Римський Архиєрей, лицем звернений до Отців Собору. Перші сідалища зайняли Кардинали, потому Архиєпископи, а вкінці Єпископи. Разом з Архиєпископами сиділи Східні Католицькі Патріярхи.

Хоч вони занимали перші місця призначені для Архиєпископів, всетаки відчувалось, що їм належилось окреме, визначніше місце. Це буде дещо пізніше. Тоді для Східних Католицьких Патріярхів приготується спецяльні місця, напроти Кардиналів. Як і у минулому, так само і на початку Собору у папському церемоніялі ще не було призначено належного місця для Східних Католицьких Патріярхів. Екуменічний дух, що запанував на Соборі, причинився поставити кожну річ на своє місце.

Другий дисонанс на Папському Богослуженні з нагоди відкриття Собору відчули уже Владики латинської Церкви. Не було б краще, щоб замість хору співаків професіоналів, Службу Божу співали самі Владики, згідно з новим літургічним духом співучасті на Богослуженнях? На будучих торжествах Собору вже не буде хору співаків — професіоналів, а самі Єпископи співатимуть простими літургічними напівами.

По Службі Божій Папа Іван XXIII виголосив промову до зібраних Отців Собору. Як звичайно, Папа Іван далеко від усього того, що штучне, вишукане, гучне, висловив свої глибоко обдумані плани відносно Собору у Євангельській простоті. Ця промова стала джерелом надхнення для усього Собору. Папа представив конечність діялогу Церкви зі сьогоднішнім світом. Він запрошує Собор радше до « милосердя », ніж до « суворих упімнень ». Радить представити світові Євангельські правди пристосовані до потреб часу, ніж осудити світ. Папа заохочує II Ватиканський Собор до щирої співпраці з модерним прогресом світу. Його треба поліпшити й охрестити, як це робила Церква у минулих століттях з варварами. Щоб світ знайшов зрозумілу мову з Церквою, Папа Іван XXIII радить змінити способи апостолування відносно зовнішньої форми. « Правдива наука буде представлена після наукових дослідів і у таких формах, якими послуговується модерна людина. Одна річ є суть давньої науки, що її свято заховує Церква, а зовсім друга річ це зовнішня форма в яку вона одягнена ». « Церква — настоював Папа у своїй промові — має дивитись на теперішнє, на нові умови і форми життя, що ввійшли у модерний світ і які отворили нові дороги для католицького апостолування ».

Своєю знаменною промовою Папа відважно отворив перед Отцями Собору нові, широкі обрії для Христової Церкви.

Серед глибокої духовної радості, яку Папа Іван переживав на видкритті нового Вселенського Собору, він не затаїв у промові свого « дуже глибокого болю з тієї причини, що багато Єпископів, нам так милих, дають відчути свою відсутність поміж нами; деякі перебувають у в'язниці за вірність Христові, або задержані іншими причинами. Спомин про них обов'язує нас підносити до Бога наші ревні молитви ». Ці слова Папи були бальсамом для Українських Владик, присутніх на Со-

борі: між ними бракувало Первоієрарха Української Церкви, Митрополита Йосифа Сліпого, який у хвилі відкриття Собору карався по сибірських тюрмах. Ця думка наповняла серця українських Єпископів, що з'їхались на Собор з усього світу, великим болем, а він був тим більший, бо давався відчувати серед загальної радості усіх присутніх Владик світу. Слова Папи дали їм зрозуміти, що вони не самі, бо і він відчуває біль, що немає на Соборі Первоієрарха Української Церкви.

Ця велика порожнеча, що її відчули українські Отці Собору задля відсутності Митрополита Йосифа Сліпого, як з'їхались на Собор, зафіксована у першій спільній знимці з дня 10 жовтня, напередодні відкриття Собору: спільна знимка на тлі портрету Митрополита-Ісповідника. Так само на другій спільній знимці посередині Українських Владик, у єпископських мантіях, приміщений великий портрет Кир Йосифа Сліпого у мітрі та омофорі, що домінує цілу знимку.

Знаємо, що фотографію Митрополита-Ісповідника держав стало на своїм столику праці Папа Іван XXIII ще від довшого часу перед відкриттям Собору.

До почуттів радості з нагоди так рідкого торжества з такою численною участю Владик Української Церкви, змішаних з почуттями болю задля відсутності її Первоієрарха-Ісповідника віри, додалась сенсаційна для усіх вістка, як раз перед закінченням цього історичного дня, про несподіваний приїзд на Собор представників Московського Патріярхату. Вона лиш поглибила біль Українських Владик, тоді як радіо і телебачення, а на слідуючий день і усі часописи подавали цю вістку як многонадійну подію.

Ці свої внутрішні почування висловили Українські Владики у своєму першому спільному посланні з дня 21 листопада 1962 р. під заголовком: « Наша радість зі смутком обнялась ». « Глибокий смуток огорнув наші серця — читаємо у посланні — передусім з тієї причини,

що немає між нами на Вселенському Соборі нашого Первоієрарха Високопреосвященнішого Митрополита Кир Йосифа, що вже від вісімнадцятьох років закований в кайдани неволі за вірність Христові й Апостольському Престолові. Немає теж на Соборі Преосвященнішого Єпископа Кир Василія Гопка від Карпатських Українців, бо і він від років уже ув'язнений, а вісток про него ніяких певних немає, хіба такі, що радше затривожують.

З того приводу боліє з нами і святіший Отець — продовжує послання, — і він висловив той свій біль у торжественній промові відкриваючи Собор, « ...Напевно святіший Отець згадуючи тих відсутніх, неприявних Архіпастирів мав на думці передусім нашого Ісповідника св. віри Митрополита Йосифа Сліпого, бо кілька днів пізніше схотів ще і письмом запевнити нас Українських Церковних Ієрархів про свою любов і подив для нашого геройського Митрополита і про свої змагання уживати всіх засобів, щоби виєднати звільнення нашого Митрополита Йосифа так, щоби він міг брати участь в Соборі ».

Ще одно слово відносно дати відкриття II Ватиканського Собору. День 11 жовтня не був припадковий. Як тільки усе було готове, щоб Єпископи могли з'їхатись до Риму на Собор, Папа вибрав дату 11 жовтня, бо в цей день після латинських свят припадав Празник Материнства Пресвятої Богородиці. Таким чином Папа Іван віддав II Ватиканський Вселенський Собор під особливий Покров Пресвятої Богородиці.

ВИБОРИ

Після правильника Собору (Артикул 6) зараз на початку Отці мали вибрати соборові Комісії, які мали поправляти та виготовляти проєкти соборових Декретів після побажань Отців, висловлених на Соборі. Вага соборових Комісій була незвичайно велика. Залежало від соборових Комісій, що брати під увагу, а що не приймати з численних завваг щодо поодиноких аргументів, що так щедро давали Владики у своїх численних промовах. Часто ці поради, внески, чи сугестії, або навіть і вимоги, щоб щось змінити, додати, пропустити у приготованих схемах соборових Конституцій чи Декретів були зовсім противолежні, бо і на Соборі « скільки голов, стільки поглядів ». Залежало від Комісій простудіювати усі внески, скоординувати їх, і прийняти тільки це, що доповняло, чи поліпшувало уже опрацьовані схеми чи проєкти будучих рішень. Хоч Комісії ніколи не могли змінити чогось, що було прийнято на Соборі голосуваннями більшості, звичайно двох третіх голосів, але поза тим соборові Комісії мали незвичайно велике поле, щоб соборові рішення були виготовлені до остаточної апробації Отців Собору в одній чи другій формі. Загально соборові Комісії працювали з великою об'єктивністю, зрозумінням і пошаною до поглядів кожного Отця Собору. По початкових, часом дуже великих розбіжностях між Отцями Собору, по довших дискусіях доходилось до майже цілковитої однозгідности при кінцевих голосуваннях.

Отже вибори соборових Комісій належали до найважніших актів Собору. На це вказував ще свіжий дос-

від попереднього Ватиканського Собору та сам соборовий Правильник. Усіх Комісій соборовий Правильник передбачував десять, між якими також і Соборова Комісія для Східних Церков. У склад Кожної Комісії мало входити двадцять чотири Членів Отців Собору, крім богословів та експертів, які не мали права голосу. Отці Собору мали вибрати дві треті членів для Комісії, цебто 160 членів, а одну третю мав номінувати Святіший Отець (Правильник, артикул 6).

Велика трудність полягала в тому, що Отці Собору не знались між собою. Цьому зарадив Генеральний Секретарят Собору, даючи список усіх Соборових Отців, які уже належали до Приготовчих Комісій і у них працювали над приготуванням усіх матерялів, які мав передискутувати і затвердити Вселенський Собор. З Українських Отців Собору фіґурували на списку: Митрополит Максим Германюк і Єпископ Платон Корниляк між Членами Богословської Комісії; Архиєпископ Іван Бучко у Комісії для Східних Церков; Архиєпископ Гавриїл Букатко у Комісії Апостоляту Мирян.

Виринула друга ще важливіша трудність. Якщо ці самі особи, що приготовили проєкт соборових рішень будуть також членами соборових Комісій, що мають завдання ці проєкти « оцінювати і поправляти після побажань Отців » (Правильник, арт. 5), то вислід праці може бути односторонній, во Комісії зложені з членів, які приготовили і апробували соборовий матеріял нерадо приймуть якісь поважні зміни. Коли на першому Соборовому засіданні дня 13 жовтня Отці Собору зібрались, як було передбачено, до вибрання 160 членів Соборових Комісій, два Кардинали: француз Л'єнар, і німець Фрінґс внесли пропозицію, щоб вибори відложити на день 16 жовтня, а в міжчасі Отці Собору матимуть змогу пізнатись і порозумітись відносно кандидатів до Комісій. Пропозицію Отці одобрили, і по пів години соборового зібрання усі розійшлись з тим, що кож-

на Єпископська Конференція мала представити список кандидатів до поодиноких Соборових Комісії. З европейських Єпископських Конференцій представили свій окремих Список кандидатів: Англія, Ірляндія, Італія, Португалія, Шотляндія і Україна. Єпископати країн Австрії, Бельгії, Франції, Німеччини, Швайцарії, Голяндії, Югославії, Скандинавії представили повно опрацьований список кандидатів до кожної Соборової Комісії, в склад яких входили Єпископи усіх згаданих Країн.

Українська Єпископська Конференція представила своїх сімох кандидатів, хоч імена Українських Владик подавали також, зокрема до Комісії для Східних Церков і Єпископські Конференції, до яких вони також належать територіяльно, або тому, що включили їх до своїх списків з лісти кандидатів Української Єпископської Конференції.

На підставі тридцять п'ятьох списків кандидатів кожний Отець мав вибрати сто шістдесять імен: шіснадцять до кожної Комісії. Цілі дні і ночі тривало обчислення голосів, що дістали поодинокі кандидати. Це було перше й найтяжче голосування на Соборі. Електронічні машини, що служили до всіх інших голосувань, тут нічого не помогли. Треба було відчитати сто шістдесять імен, написаних часом старечою уже тремтячою рукою, і дуже часто нелегких африканських, чи інших імен, що їх написало дві тисячі п'ятсот соборових Отців, разом 400.000 імен.

Висліди голосувань перейшли усі сподівання Конференції Українських Владик. До Соборової Комісії для Східних Церков Отці Собору вибрали чотирьох Українців: Митрополита Амброзія Сенишина, Архиєпископа Івана Бучка, Архиєпископа Гавриїла Букатка, та Єпископа Андрія Сапеляка. Цей факт уперше підкреслив в особливий спосіб перед Отцями Собору присутність Української Церкви, і що на неї вони покладали великі надії як на компетентів у справах Східних Церков.

З огляду на велике число Українців Католиків у порівнанні з іншими східними Церквами уже до приготовчої Комісії Східних Церков Святіший Отець іменував двох Українських Владик: Митрополита Константина Богачевського та Архиєпископа Івана Бучка. Рівно ж і тепер можна було сподіватись, що Папа поміж членами папської номінації був би іменував другого Українця, якщо б зі соборового голосування вийшов лиш один до вибраних Членів Комісії для Східних Церков. Папа Іван XXIII іменував сімох визначних Східних Владик, між якими у першій мірі Східних Патріярхів. Коли прибув на Собор зі заслання Первоієрарх Української Церкви, Митрополит Йосиф Сліпий, Папа Павло VI іменував його членом Соборової Комісії для Східних Церков. Таким чином на 25 членів цієї Комісії п'ятьох було Українців, з яких, Архиєпископ Гавриїл Букатко, другий заступник Предсідника, а секретарем іменовано о. Атанасія Великого, ЧСВВ, бувшого Секретаря Приготовчої Комісії, а пізніше Отця Собору як Архімандрита Василіянського Чину. Отець Мелетій Войнар, ЧСВВ, належав до знавців Комісії для Східних Церков.

Соборовий Правильник (артикул 67) давав можливість Українським Владикам, Членам Соборової Комісії для Східних Церков, на важні ініціятиви. Після згаданого артикулу кожна Соборова Комісія узгляднювала голосуваннями поправки соборових проєктів, що їх піддавали Отці Собору, і поправлений текст передавала усім Отцям до остаточної апробації. Однак, коли принайменше п'ятьох Членів Комісії місто даної форми поправки соборового тексту представляли на її місце якусь іншу, цю нову форму разом з другою мала узглянути Комісія (Артикул 67, параграф 2). У даних випадках таке право уможливлювало, в останній хвилі, часом на важні зміни у соборових проєктах за згодою двох третіх Членів Комісії.

Слід зазначити, що більшість Членів Комісії для Схід-

них Церков були Східні Католицькі Ієрархи, і вони після власного знання, досвіду та потреб Сходу впливали, щоб соборові рішення II Ватиканського Собору принесли Східним Католицьким Церквам обновлення в дусі автентичних старинних традицій спільних усім Церквам Сходу, і нав'язали їх до часів з перед роздору у 1054 році.

До десять соборових Комісій долучився Секретаріят для З'єдинення Християн, якого предсідником був Кардинал Августин Беа. Цей Секретаріят працював уже під час приготовчого періоду і набирав все більшого значення на Соборі, а зокрема у відношеннях Католицької Церкви з нез'єдиненими Християнами.

Переглядаючи список Членів Секретаріяту для з'єдинення Християн впадає в очі, що на одинадцять його членів не було ані одного зі Східних Церков. Предсідник, Єпископи — Члени, і Секретар походили з Німеччини, Франції Англії, Швайцарії, Бельгії, Голяндії — тобто з Країн, де живуть протестантські Спільноти. Виходило, що Унійний Секретаріят мав заниматись радше протестантським світом, а Комісія для Східних Церков православним Сходом, і в такому змислі була розділена передсоборова праця.

Як соборовий орган, згаданий Секретаріят, уточнив своє офіційне ім'я: « Секретаріят для сприяння єдности християн », і між його тридцять двома членами було трьох Східних Ієрархів: Сирійський Архиєпископ, одинокий російський Єпископ на Соборі, та Архимандрит Монастиря Гротаферрати, усі три бувші члени передсоборової Комісії для Східних Церков.

Коли прийшла нагода до нових виборів для збільшення числа поодиноких Соборових Комісій і Унійного Секретаріяту, Українським Владикам залежало, щоб Українська Церква мала свого представника і в унійній діяльності Собору. Тому-то на списку своїх кандидатів Конференція Українських Єпископів подала ім'я Мит-

рополита Максима Германюка, який уже був добре знаний Отцям Собору своїми виступами та його екуменічним духом. Тим разом Отцям Собору представлено довгий список кандидатів об'єднаних Єпископських Конференцій великої більшості Країн Африки, Америки, Азії, Європи, Океанії; і Український Митрополит Канади, Максим Германюк очолював кандидатів до Унійного Секретаріяту, одержавши найбільше число голосів: 1641.

Коли пізніше на Соборі Унійний Секретаріят представив до одобрення Отців Собору опрацьований проєкт Декрету про Екуменізм, тобто про акцію Церкви для зближення Християн, частину Декрету, що відносилась до православного Сходу, висвітлив Отцям Український Митрополит Максим Германюк, а другу частину відносно протестантів англійський Архиєпископ Вестмінстеру, Гінан. Таким чином Українська Церква заняла належне її місце в унійних зусиллях Церкви, а зокрема у справах Католицьких Церков Сходу, бо проєкт про Східні Католицькі Церкви представив до остаточної апробації Отців Собору Український Владика Гавриїл Букатко.

« ВЕЛИКИЙ ВІДСУТНІЙ »

Відсутність на Соборі Первоієрарха Української Церкви, Митрополита Йосифа Сліпого, який ще надалі несправедливо карався на Сибірі, спонукала Українських Владик у вільному світі до широко запланованої дії у переконанні, що час Вселенського Собору — це найдогідніша хвиля, щоб осягнути його звільнення та вимагати його присутність на Соборі.

Якщо хтось покликаний на Собор, не може брати участі, через справдані перепони, має прислати свого прокуратора (Артикул 1). Після канонічного права та Соборового Правильника прокуратор, — навіть коли б він був один з Отців Собору, не має права на подвійний голос; а як не є Соборовим Отцем, то може брати участь лиш у публичних сесіях, цебто у торжественніших актах Собору. Він не має права голосувати, лиш підписує соборові акти (Канон 169 Сх. К. Пр.).

Митрополит Йосиф Сліпий не тільки не міг сам прибути на Собор, але не міг також післати свого прокуратора, ні уповажнити когось з Українських Владик заступити його на Соборі. З тої причини Українські Владики вистарались, щоб на Соборі іменовано одного з Українських Отців Собору на прокуратора Первоієрарха Української Церкви, який заступав би особу Митрополита Йосифа Сліпого, і тим самим представляв би на Соборі Українську Церкву на Рідних Землях. Однозгідно вибрали Українські Владики Архиєпископа Івана Бучка

Українські Ієрархи на І Сесії Собору з портретом Митрополита Кир Йосифа « Великого Відсутнього ».

як сеньора Українського Єпископату та одинокого, що залишився з галицької Ієрархії, і найближчого співробітника Галицького Митрополита.

Рівночасно зроблено настійливі заходи, щоб компетентні Соборові і Ватиканські чинники вислали урядове рекомендоване покликання на Собор Митрополитові Йосифові Сліпому на адресу його Митрополичої палати у Львові, бо там його правне місце побуту, і там належало висилати йому усі урядові акти зв'язані зі Собором.

Рівнобіжно до заходів з боку Українських Отців Собору, українські миряни старались обзнайомити світову опінію, головно через світову пресу, про відсутність на Соборі Первоієрарха Української Церкви, який несправедливо карався уже сімнадцять років на Сибірі. Від імені Українського Християнського Руху з осідком у Сарселі (Франція) появлявся неперіодичний бюлетен, в італійській мові під заголовком « Нотіціяріо Україно » (Український Вісник), призначений для світової преси, яка так численно була заступлена в Римі з нагоди Собору. Між іншим згаданий бюлетень інформував коротко світові агенції та пресу про головніші проблеми зв'язані з Українською Церквою: про історію Української Церкви; про її Кардиналів; про її визначні особистості, зокрема про Митрополита Андрея Шептицького; про склад Українських Отців на II Ватиканському Соборі та про українську еміграцію. Число Вісника присвяченого Митрополитові Сліпому появилось у чотирьох головних мовах: італійській, французькій, німецькій, англійській під заголовком: « Великий відсутній на II Ватиканському Соборі: Митрополит Йосиф Сліпий ». У підзаголовку читалось: « Найбільша східня церковна Провінція не має представників на II Ватиканському Соборі. Около п'ять мільйонів Українських вірних візантійсько-українського обряду ». Подавши короткі, але точні вістки про самого Митрополита, про переслідування і ліквідацію Української Католицької Церкви з боку комуністичних влас-

тей, стаття робить слідуюче заключення: « На II Ватиканському Вселенському Соборі є присутніх 15 Українських Єпископів, але усі з Країн еміграції, і тому не представляють у стислому значенні слова — Українську Церкву; ними є двох Митрополитів, двох Архиєпископів, і одинадцять Єпископів ».

Відгомін світової преси, зокрема італійської, був великий. Підкреслення відсутності на Соборі Голови Української Церкви, який знаходиться на сибірському засланні, під час коли московський Патріярх прислав своїх обсерваторів, мало особливу актуальність. Західний світ вичікував вияву доброї волі від Радянського Союзу відносно і Митрополита Йосифа Сліпого, про якого світова опінія мало що знала перед Собором.

На підставі бюлетеня « Нотіціяріо Україно » появились на сторінках зокрема римської преси довші статті з фотознимками Митрополита Йосифа Сліпого з вимовними заголовками: « Один відсутній на Соборі: Примас Українців » (*Il Quotidiano,* 19.X.62); « Мученицька Церква України — велика відсутня на Соборі » (*Il Giornale d'Italia,* 8-9.XI.62); « Монсеньйор Йосиф Сліпий, Примас України, Галицький Митрополит і Львівський Архиєпископ: один з « великих відсутніх на Соборі » (*Il Tempo,* 19.X.62). « Монсеньйор Сліпий одинокий, що залишився при житті з церковної Ієрархії України (*Il Tempo,* 6.I.63).

Завдяки статтям римської преси загал Отців Собору звернув увагу на дійсність Української Церкви на Україні, а світові агенції та кореспонденти присутні в Римі перший раз поінформували світову опінію про особу Митрополита Йосифа Сліпого, про мучеництво Української Католицької Церкви, та про « ліквідацію » її Ієрархії, що відбулась в часі радості і тріюнфу світу з нагоди побіди по другій світовій війні, у 1945 році. Незнана великій більшості, або уже призабута прикра дійсність жорстоких переслідувань Української Церкви знай-

шла свою актуальність і своє висвітлення з нагоди II Ватиканського Собору.

Ще одну особливу заслугу мають інформативні бюлетені « Нотіціяріо Україно ». Вони приготовили готовий матеріял для світових агенцій про особу Митрополита Йосифа Сліпого, про Українську Церкву та її найновішу мученицьку історію, який на дуже малу віддаль часу послужив їм для світової преси, телебачення з нагоди його визволення і приїзду до Риму дня 9 лютого 1963. Українці у вільному світі були мило заскочені про так точне з українського боку та тепле й прихильне ставлення до особи Митрополита-Ісповідника загальної опінії світу. Це у великій мірі завдячується завчасним інформаціям бюлетеня « Нотіціяріо Україно ».

ОБСЕРВАТОРИ НЕЗ'ЄДИНЕНИХ ЦЕРКОВ

Участь на Соборі представників православних Церков, англіканської Церкви та протестантських Спільнот в ролі обсерваторів або спостерігачів — це велика новість II Ватиканського Собору та рівночасно великий крок на дорозі до зближення і з'єднання усіх Християн. Яка велика різниця у підході до справи між Першими і Другими Ватиканськими Соборами! Майже сто років тому Православні Владики Сходу дістали запрошення взяти участь на І Ватиканському Соборі, але перше мали признати зверхність Папи. Для протестантських Спільнот запрошення не було; тільки публична заохота вернутись до злуки з Апостольським Престолом. Один і другий крок був тільки нагодою до розярення болючих ран прикрого минулого.

Папа Іван XXIII, який особисто знав дуже добре нез'єдинених братів Сходу, мав зовсім інший підхід. Новий Папа —, як висловився Кардинал Беа з нагоди авдієнції Обсерваторів у Папи Івана, — вважав конечним найперше поробити приготовчі кроки до взаємного зближення і будучого поєднання, якими є « ближче пізнання себе ».

Вислання на Собор своїх представників в ролі обсерваторів ніяк не ангажувало поодинокі нез'єдинені Церкви з Католицькою Церквою, лише було доказом, що вони не є обоятні на зусилля Папи Івана XXIII, щоб з'єднати усіх Християн. Крім цього їхня присутність на Соборі означала — за словами Кардинала Беа — « за-

цікавлення запізнати ближче Католицьку Церкву, її науку, спосіб життя, ієрархічний устрій, її щиру і активну ревність для добра душ. Ближче пізнання — це перший крок до цього зближення і приступлення до себе, що є, як Ваша Святість сказали одного разу, приготовчими кроками до цієї Єдності усіх Християн, про яку благав Христос свого Отця перед своїми страстями і смертію такою палкою молитвою » (*L'Osservatore Romano,* 15-16.X.1962).

Папа Іван XXIII звернувся до присутніх Обсерваторів нез'єдинених Християнських Церков і Спільнот по-французьки, висловлюючи найперше подяку Богові за їхню присутність на Соборі. Згадав між іншим свій двадцятьлітній побут, як Представник Ап. Столиці, серед православного світу найперше у Софії у Болгарії, пізніше у Царгороді і Атенах, і на кінець у Парижі; і свої численні контакти з християнами різних імен. Ніколи — запевняв Папа — не було помішання принципів, ні брак християнської любови у спільній праці, щоб помогти тим, що терплять. « Ми не « парляментували », але розмовляли. Ми не дискутували, але любились ». Щирими беспосередніми словами Папа поставив як приклад для усіх Християн свій особистий довголітній досвід для братнього співжиття, яке мав започаткувати II Ватиканський Собор.

« Ваша мила присутність, — продовжував Папа Іван, — зворушення, що наповняє моє священиче серце..., зворушення моїх співробітників, і також ваше — я цього певний, — заохочує мене повірити вам бажання мого серця, яке горить, щоб працювати і терпіти для зближення тієї хвилі, в якій сповниться для усіх молитва Ісуса на Тайній Вечері ».

Участь представників нез'єдиненого Сходу і Заходу на Соборі, особиста стріча з Папою Іваном і всіми Єпископами Католицької Церкви, зробили перший великий крок на дорозі зближення і об'єднання усіх Християн.

На першій Сесії число Обсерваторів було уже поважне з боку протестантського світу, натомість було ще ограничине число представників Сходу. Від російської Церкви було чотирьох представників: двох від московського патріярхату, а двох — між якими один Єпископ — від російської Церкви на еміграції. Крім цього двох представників від Церкви Коптів, один від сирійської православної Церкви, двох від етіопської, і один від вірменської: разом десять осіб. З Протестантських Спільнот післали на Собор своїх Обсерваторів: Голляндська Старокатолицька Церква, Англіканська Церква, Світова Лютеранська Федерація, Світова Пресбітеріянська Злука, Німецька Євангелицька Церква, Світова Конвенція Церков Христа, Світовий Комітет Консультації Приятелів, Міжнароднял Рада Конгрегаціоналістів, Світова Рада Методистів, Світова Рада Церков, Міжнародна Асоціяція Ліберального Християнства. Крім цього було ще вісім осіб, які не представляли нез'єдинених Церков, чи Спільнот, а були на Соборі радше особистим титулом як « Гості Унійного Секретаріяту ».

Заходи з боку укр. католицьких Єпископів, щоб і Українська Православна Церква післала своїх представників на Собор, не дали бажаного успіху. Однак на другій Сесії прибув до Риму Архиєпископ Мстислав Скрипник, Голова Консисторії Української Православної Церкви в Америці та особистим титулом був на Соборі дня 26 листопада як Гість Унійного Секретаріяту. Так само двічі був гостем згаданого Секретаріяту Протопресвітер М. Коржан, який узяв участь у кількох Соборових засіданнях.

Згідно з правильником Собору Обсерватори нез'єдинених Християн брали участь на Соборових Засіданнях, але не могли забирати слова, ані голосувати. Натомість могли повідомляти свої Церкви і Спільноти про перебіг Собору, підлягаючи соборовому секретові нарівні з Отцями Собору. Відносинами між Собором і Обсервато-

рами кермував Унійний Секретаріят (Артикул 18). Такі обмеження соборового Правильника не перешкаджали особистим контактам Обсерваторів з Отцями Собору як рівно ж з католицькими богословами, щоб обмінятись думками, поглядами на різні соборові проблеми. Такі обміни думки часто впливали хоч би навіть на спосіб формування соборових декретів зокрема про Східні Католицькі Церкви і про Екуменізм.

На особливу увагу заслуговують Обсерватори Московського Патріярхату. Тоді як по довгих переговорах православний Схід, очолений Царгородським Патріярхом Атенагорасом I, великим прихильником християнського зближення, не спромігся включно з московським Патріярхатом на однозгідність, щоб вислати Представників на II Ватиканський Собор, несподівано появились на Соборі Обсерватори Московського Патріярха. Приїзд Московських Обсерваторів викликав в цілій світовій опінії велику сенсацію, злучену з великими сподіваннями. Натомість такий несподіваний, однобічний крок Московського Патріярхату без порозуміння зі Вселенським Царгородським Патріярхом і рештою Сходу дав місце на неприємні реакції, огірчення а навіть і рисентимент. Однобічний крок Москви та замішання, яке викликав, ніяк не перешкодили, щоб і Царгородський Патріярх вислав також своїх Представників на II Ватиканський Собор, а на його закінчення своє особливе Представництво у складі чотирьох Митрополитів, одного Архимандрита і Диякона. Український Єпископат присутній на Соборі не тільки не вбачував якихсь сподівань та ознаву доброї волі з приїздом представників московського Патріярхату, але вважав за недопустиму річ їхню присутність на Соборі у неприявності Первоієрарха Української Католицької Церкви, який карався на Сибірі лиш тому, що полишивсь вірний Католицькій Церкві. Тому-то вони рішились зайняти публичне становище у цій справі перед Отцями Собору та перед світовою опінією.

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАДИК НА ПЕРШІЙ СОБОРОВІЙ СЕСІЇ

УКРАЇНСЬКІ СЛУЖБИ БОЖІ НА СОБОРІ

Кожне соборове засідання починалось о годині дев'ятій св. Літургією, що її відправляв один з Отців Собору. Спільною Службою Божою на Соборі просилось особливої помочі Святого Духа у соборових нарадах. По Службі Божій слідували дискусії звичайно аж до полудня. У дискусіях забирало голос багато Отців. На кожну тему мав право говорити кожний Отець Собору. Сейчас по Службі Божій Генеральний Секретар подавав звичайно довгий список промовців, і кожний мав можливість говорити не довше як десять хвилин.

Служба Божа в латинському обряді тривала коротко, около пів години. По затвердженні Декрету про Літургію відправлялись Служби Божі уже з пристосуванням нових літургічних норм, і часто вони мали експериментальний характер.

Від часу до часу на кожній Сесії відправлялись святі Літургії у різних східних обрядах. По більшій часті це були торжественні архієрейські Служби Божі. Усі Отці Собору були раді таким східним Богослуженням, бо перш за все це була для них одинока і неповторима нагода пізнати різні обряди з їхніми літургічними багатствами. Крім цього латинська Церква шукала нових літургічних напрямків, що їх вона могла знайти у багатстві східних літургій.

Багато говорилось на Соборі, зокрема на першій Сесії, про конечність концелебрації у латинському обряді, про св. Причастя під двома видами, але загал Єписко-

пів не здавав собі справи, як це в дійсності мало б виглядати.

Бувало, що на східних Літургіях багато Владик залишало свої місця, щоб зблизька приглядатись до кожного літургічного деталю поодиноких східних обрядів.

Для загалу латинських Владик, зокрема літургістів, східні Богослужби — це було об'явлення глибокої літургічної духовості Сходу. Це було якраз, чого вони шукали: зближення до народу. Уже знаходились від давен давна у літургії сходу: концелебрація, св. Причастя під двома видами, діялог священнослужителя з народом, участь вірних у Богослуженнях, народний літургічний спів, різні літургічні мови. Приклад Сходу став основним аргументом для введення радикальних літургічних змін в латинській Церкві.

Таким чином латинський обряд незвичайно збагатився з новою соборовою реформою впровадженням багатьох елементів зі східних обрядів, зокрема візантійського. Жива мова, участь вірних у діялогах на взір єктеній, концелебрація, торжественніша форма латинських риз, обернення священнослужителя лицем до народу, умірність часу при кожному Богослуженні, не матимуть багато до завидування східним обрядам, навіть візантійському, який загально вважається найбагатішим.

Службу Божу у візантійсько-українському обряді відправив на першій сесії Архиєпископ Гавриїл Букатко, дня 21 листопада 1962 р., у сослуженні священиків і диякона. Співав хор питомців Колеґії св. Йосафата.

Сама постать Архиєрея з білою бородою і гарним голосом, добре виконаний спів, особливості церемоній та, питомі українцям, літургічні ризи, як рівно ж влучне пояснення самої Служби Божої, її церимоній і символіки поєднали собі загальне признання з боку Отців Собору особливої краси українського обряду; який хоч спільний усім візантійським Церквам, всетаки мило відрізнявся від усіх.

З нагоди Богослужень у східних обрядах Отці Собору діставали брошурку в латинській мові з частинним перекладом Служби Божої, та коротким поясненням церемоній. У ній були також історично-літургічні вістки про даний обряд.

Брошура з нагоди української св. Літургії мала титул « Божественна Літургія візантійсько-українського обряду », і між іншими інформаціями історично-літургічного характеру подавала слідуюче: « Славний город Київ, столиця України, уже у десятому столітті за Короля святого Володимира став великим осередком християнства у візантійському обряді. Цей Город заслужив собі славне ім'я « Матері Городів » навіть у літургічних піснях. Тут з часом візантійський обряд набрав своїх особливостей, які творять « Київську традицію ».

Під цю пору — подавалось в поясненнях — слідять візантійсько-український обряд, серед тяжких переслідувань, около сорок міліонів братів нез'єдинених і около п'ять міліонів католиків у Батьківщині і в « діяспорі », уживаючи загально старо-слов'янську мову, яка вірним досить зрозуміла (Divina Liturgia iuxta Ritum Byzantinum-Ucrainum, pag. 9).

По закінченні Служби Божої, як це буває на великих торжествах, Архиєпископ Гавриїл Букатко підніс « многоліттсвіє » за Святішого Отця Івана XXIII; за Митрополита Йосифа — (тут Єпископ Андрій Сапеляк, який поясняв перебіг Богослуження, пригадав, що Митрополит Йосиф неприсутній на Соборі, бо карається на Сибірі) —; закінчаючи « многоліттсвієм » для усіх Отців Собору.

Ця перша Служба Божа у візантійсько-українському обряді зробила на усіх присутніх гарне враження, яким Отці Собору ділялись у розмовах між собою, а зокрема з українськими Владиками, просячи часто точніших пояснень.

На другій Сесії Вселенського Собору відправив тор-

жественну Службу Божу, дня 29 жовтня 1963 р., « Високопреосвященніший Йосиф Сліпий Архиєпископ Львівський і Митрополит Галицький », як поясняла брошура Отцям Собору у латинському перекладі.

На третій Сесії усі Церкви візантійського обряду відправили соборову Службу Божу при співучасті Святішого Отця Папи Павла VI. Головним Сослужителем був Мелхітський Патріярх Максімос IV. Від Української Церкви сослужили Митрополит Максим Германюк і Архиєпископ Гавриїл Букатко. Частини Служби Божої співав злучений хор питомців Великої і Малої українських Семінарій.

Під час четвертої Сесії останню українську Службу Божу відправив Еміненція Кардинал Йосиф Сліпий, Верховний Архиєпископ Львівський і Митрополит Київсько-Галицький при сослуженні Єпископів і Священиків у празник Священномучиника Йосафата. Сослужителями були Єпископи Ніль Саварин і Йосиф Шмондюк; о. Степан Чміль, салезіянин, о. Михайло Гринчишин, редемпторист; дияконував о. Софрон Мудрий, василіянин. Гарно співав хор питомців української Колеґії св. Йосафата. Цим разом Отці Собору дістали короткі, але змістові відомості про українського святого, мученика за Єдність Церкви, Йосафата Кунцевича, першого святого Сходу, що його канонізував Римський Архиєрей у 1867 р. « З нагоди ювілею тисячавісімсотліття від смерті Верховних Апостолів » (Divina Liturgia iuxta Ritum Byzantinum-Ucrainum pag. 9). Маєстатична постать Блаженнішого Митрополита Йосифа Сліпого, його авреола мучеництва за віру, сяйво кардинальської пурпури, відправа святої Літургії в честь українського святого Мученика за Єдність Христової Церкви доповнили образ української Церкви: її обряду, історії та її мучеництва.

« ЗАЯВА » УКРАЇНСЬКИХ ВЛАДИК

Дня 21 листопада появилась на сторінках римського вечірнього щоденника « Іль Джорнале д'Італія » велика знимка усіх українських Отців Собору, як рівно ж знимка Митрополита Йосифа Сліпого з великим титулом: « Торжественна і драматична заява про Мовчазну Церкву — 15 Українських Єпископів присутніх на Соборі вимагають свободи для священиків поза залізною заслоною »; У підтитулі читається: « Присутність на « II Ватиканському » обсерваторів московського Патріярхату, твердять українські Єпископи в екзилі, « збентежила вірних » — Згадано Львівського Архиєпископа Сліпого, який уже від сімнадцятьох років засланий на Сибір ».

У довгій статті автор, Філіппо Пуччі, акредитований журналіст при Ватикані, поясняє в чому справа. « До наших рук — пише згаданий автор — дістався документ незвичайно великої ваги. Він полягає у спільній заяві пятнадцятьох Архиєпископів і Єпископів Українсько-візантійського обряду, які живуть в Америці, Європі і Австралії, і беруть участь у працях Собору ».

Далі автор статті, вичисливши імена і країну замешкання усіх п'ятнадцтьох українських Владик, підписаних на документі, як рівно ж подавши число українських вірних поза Україною, приступає до змісту самого документу. « В заяві Українські Єпископи підкреслюють, що їхня радість з історичної події, якою є Другий Ватиканський Собор, є змішана з гіркістю ». 1) Задля відсутності Львівського Архиєпископа, Митрополита Йосифа Сліпого, одинокого між живими з одинадцятьох

членів Українського Єпископату, померлих у комуністичних в'язницях, безправно засланого на Сибір від більше як сімнадцятьох років. 2) Задля присутності на Соборі двох обсерваторів московського Патріярхату, яка — заявляють — « збентежила вірних, здивувала чимало Отців Собору », і спричинила « поширення між клиром і вірними, нам повіреними, почуття ніяковості, невдоволення і пригноблення ». 3) Задля інтерпретації, яку дається цьому всьому з боку деяких середовищ та з боку частини світової опінії, так що « виглядає, що прославляється присутність у Римі двох обсерваторів, під час коли промовчується відсутність Митрополита Сліпого і його ув'язнення ».

« Друга частина спільної заяви — продовжує стаття — це засуд проти радянського комунізму і московського патріярхату, і для документації правдивого стану річей є сказано, що Львівський Архиєпископ « несправедливо засуджений за вини, яких ніколи не поповнив, є нині на засланні проти всяких прав божих і природних людської особи »; що клир залежний від московського Патріярхату заняв престоли одинадцятьох українських Єпископів кинутих до в'язниць, як також 4440 церков з численними монастирями, які існували в їхніх Єпархіях; що сам московський Патріярх отверто започаткував і підпирав акцію відступства клиру і східних вірних католиків від їхньої віри, « перебираючи церковну юрисдикцію над клиром з чотири і пів міліонами вірних католиків України проти всього права божого, церковного і людського, в отвертій співпраці зо світськими безбожницькими властями, бо тільки при їх помочі було можливе знищити і зліквідувати українську католицьку Церкву ». « Акт осуду продовжується. З документів, що висвітлюють діяльність московського Патріярхату у пізніших роках, ясно виринає, що Патріярх є відданим і корисним знаряддям в руках радянського Уряду, який відносно релігії має тільки одну ціль: знищити її. І

Українська Служба Божа, що відправив Верховний Митрополит Кир Йосиф 12. XI. 65 р. при сослуженні Владик Кир Ніля Саварина і Йосифа Шмондюка.

тому-то вислання обсерваторів московського Патріярхату на Вселенський Собор у таких відносинах не можна вважати як факт релігійного і церковного характеру, але як акт, в якому криються цілі, що не мають нічого спільного з релігією, скомбінований радянським режимом, щоб сіяти замішання ». « Заявляючи почуття християнської любови до усіх нез'єдинених братів кожного племені і кожної нації », п'ятнадцять українських Єпископів формулують п'ять точок, яких здійснення могли б дати характер « християнської щирости » присутності обсерваторів московського Патріярхату на Соборі і рівночасно усунути причину до замішання і пригноблення ». Ось вони: 1) Хай будуть звільнені відповідальними властями і залишені жити і діяти після церковного права Монсеньйор Сліпий і східні католицькі Єпископи позбавлені волі і в інших країнах комуністичних режимів; 2) Хай будуть звернені Єпископства і інші католицькі установи, церкви та монастирі; 3) нехай заперестане акція пропаганди і насильство до відступства, тому що їх ділають « особи послушні » московському Патріярхатові; 4) Католицькій Церкві східного обряду нехай буде признана легальність на існування нарівні з іншими віровизнаннями. Документ закінчує: « Тільки коли будуть сповнені ці умови справедливості і заіснують ознаки щирости, щойно тоді присутність обсерваторів московської патріярхальної Церкви можна буде вважати як жест, що виринає з духа релігійного і церковного ».

Передавши зміст заяви українських Владик присутніх на Соборі автор статті додає ще свої особисті коментарі і висновки.

Він між іншим ставить питання, які будуть наслідки заяви українських Єпископів. « Буде без сумніву корисна (реакція), — закінчає журналіст свої міркування —, якщо причиниться до вияснення взаїмних позицій поза дипломатичними виявами гостинности ».

Вістка про заяву українських Владик, яку підхопила

уся світова преса, радіо, телебачення, а зокрема її зміст, зробили величезне враження серед самих Отців Собору. Найближче був заінтересований Унійний Секретаріят, якого обсерватори були гостями.

Тимчасом Отці Собору і вся прилюдна опінія пізнали трагічне положення української католицької Церкви на чолі з її Первоієрархом Митрополитом Йосифом Сліпим. Благородні наслідки заяви показались в короткому часі. В міжчасі Унійний Секретаріят видав від себе коротке « Уточнення » слідуючого змісту: « Секретаріят для З'єдинення Християн вважає відповідним уточнити, що усі Обсерватори-Делегати були запрошені цим Секретаріятом, і він радий привітати їх. Усі, без виїмку, виявилися щирого релігійного і екуменічного духа. Тому Секретаріятові є прикро з приводу цього, що було надруковано у противенстві до духа, який одушевляв леальні контакти зачаті і продовжувані з Обсерваторами-Делегатами. Секретаріят може тільки відокремитись від цього » (*L'Osservatore Romano,* 25.XI.1962).

Скоро дались відчути благородні наслідки заяви Українських Владик. Дня 28 листопада, цебто тиждень по заяві українського Єпископату, Генеральний Секретар Собору « прочитав комунікат, в якому пропонувалось Асамблеї Отців присвятити Дев'ятницю, що зачинається завтра, в честь Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці — так читаємо у соборовому бюлетені — молитвами за усіх Єпископів Церкви, за тих що є присутні на Соборі і за відсутніх, як рівно ж за увесь християнський народ. Пропозиція — продовжує соборовий бюлетень —, яку Отці приняли оплеском на знак апробації, має свій початок у промові, що її сказав Святійший Отець 11 жовтня з нагоди відкриття II Ватиканського Собору. При цій нагоді Іван XXIII згадав Пастирів, які задля тяжких перешкод не могли взяти участі на Соборі, і заохотив усіх до безнастанної молитви » (*L'Orservatore Romano,* 29. XI. 1962).

Один з головних римських щоденників так пише про заклик Генерального Секретарія Собору до молитви з нагоди девятниці до Пречистої Богородиці: « Собор звернув також думку до « Братів перешкоджених » Мовчазної Церкви. Генеральний Секретар прочитав комунікат, в якому запропонував Асамблеї присвятити дев'ятницю Непорочного Зачаття молитвам за усіх Єпископів Церкви, також за цих, що є неприявні на Соборі ». Це є відповідь — і не могла бути інакша відповідь як духовна, коментує згаданий журнал, — на заяву з перед кількох днів з боку українських Архиєпископів та Єпископів відносно заслання на Сибір їхнього Львівського Митрополита і інших сімнадцятьох Єпископів з поза заслони » (*Il Tempo*, 29. XI. 1962).

Цей соборовий комунікат був великою духовною сатисфакцією для українських Владик, бо Собор не тільки звернув особливу увагу на переслідувану й мовчазну Церкву, але й закликав до молитов за « Братів перешкоджених » взяти участь на Соборі. Отці Собору прийняли це загальним оплеском християнської і братньої солідарності.

Пам'ять про переслідуваних братів та ув'язнених Архипастирів відновилась в окремий спосіб з нагоди Різдва Христового. Цим разом в дуже настоюючій формі. Ватиканський недільний журнал « Ль'Осерваторе делля Доменіка » помістив дня 23 грудня довгу статтю Федеріка Алессандріні, Містодиректора офіційного Ватиканського щоденника « Ль'Оссерваторе Романо » під наголовком « Різдво ». У ній автор затримується зокрема на переслідуваній і мовчазній Церкві.

« Ми бажали б, — пише автор, — щоб у цих днях ми линули нашою думкою до тих, що є переслідувані за справу Бога й віри; до тих усіх, що святкують Різдво у понурій самоті в'язниць, в таборах примусової праці... ».

Згадавши китайські переслідування, стаття перехо-

дить до Архипастирів. « Тільки думка й молитва можуть злучити нас з ув'язненими й інтернованими Архипастирями, як з Львівським українським Митрополитом Монсеньйором Сліпим, з Монсеньйором Бераном, і з багатьома іншими... ».

Українські Владики своєю заявою діяли в дусі Папи Івана XXIII. Вони підкреслили його заклик до молитви за відсутніх « Отців Собору » у його промові на відкритті Собору. А вкінці звернули увагу всіх на страшну дійсність переслідувань.

ПІД ЗАЗАГАЛЬНИМ ОНОВЛЕННЯМ

Більше як половину першої сесії, а саме, п'ять тижнів на одинадцять, присвятили Отці Собору дискусіям на літургічні теми. Літургічна проблема стала одною з найважніших проблем II Ватиканського Собору. В останніх часах в латинській Церкві нагромадилось багато справ зв'язаних з літургічним життям вірних. Перш за все відчувалось велике відчуження вірних від Богослужень. Здебільша вірні не брали в ній активної участі, а вдоволялись сповнити недільний обов'язок, навіть пасивною участю.

До такого стану причинилась сама форма латинської Служби Божої, в якій уже не було діялогу поміж священиком і вірними. Священик відмовляв потиху богословські молитви, сам потихо читав Апостола, як рівно ж Євангеліє лицем звернений до вівтаря. Усе відбувалось в латинській мові, незрозумілій загалові вірних. І в цей сам спосіб, до найменших подробиць, відправлялось в Римі, в Китаю, Японії, Африці. Усюди все по-латині: Служба Божа, Святі Тайни, похорони.

Усі ці та багато інших проблем виринули на Соборі в надії на основні зміни. Сотки промовців забирали слово і промовам не було кінця. Усі забирали слово над текстом проєкту Соборової Конституції про Святу Літургію, що його опрацювала Передсоборова літургічна Комісія, а дещо поправила Центральна Комісія.

Найбільше число промовців було на тему літургічної мови. Кардинал Оттавяні а з ним багато інших,

зокрема Владики Злучених Держав Америки, обстоювали принцип літургічної однообразовості у цілому світі, включно з уживанням латинської мови. Знову Єпископи північно-західної Європи обстоювали принцип живих мов, щоб вірні могли розуміти і користати з багацтва літургічного життя. До них пристали Єпископи місійних Країн. За вживанням живих мов у Літургії висловився Кардинал Євген Тіссеран, наводячи приклад слов'янських Апостолів Кирила і Методія, які ввели живу мову уже тисячу років тому серед Слов'ян, і Апостольська Столиця апробувала їхнє поступовання. Великий італійський літургіст, Кардинал Леркаро, обстоював широке введення живих мов, залишаючи надалі в латинській мові так звану часть « сакраментальну ».

Проти тих, які обстоювали принцип, що латинська мова є запорукою церковної єдности, виступив один з латинських Владик з прикладом східних Церков і їхніх Єпископів, які не вживають у Літургії латинської мови, « але потерпіли за католицьку Церкву, і може є більші католики від мене, що вживаю латинської мови ». Не розходилось тільки про латинську мову; разом з латинською мовою була нерозривно зв'язана західно-латинська культура. Перед Отцями Собору виринуло велике питання: чи народи Азії, Африки мусіли переходити через західно-європейську латинську ментальність, якої зовнішнім виявом була латинська мова, щоб прийняти Євангеліє Ісуса Христа і стати членами Христової Церкви?

Практичну відповідь давали Служби Божі, які відправлялись на Соборі в різних обрядах і різних мовах. Найбільш вимовну відповідь дало Богослуження в етіопському обряді де крім африканських народних мельодій у літургічних піснях додавались також звуки бубнів. Це для загалу Отців Собору була мила літургічна сенсація, але Богослуження в етіопському обряді промовляло багато до Отців Собору, які шукали розв'язок

глибоким літургічним проблемам, з якими було зв'язане саме поширення Христового Євангелія.

Серед різних пропозицій і внесків почувся відважний голос про створення нових обрядів. У цій справі зайняв голос також Кардинал Беа на засіданні дня 24 жовтня 1962 р. Він вважав, що справа створення нових обрядів ще незріла, однак, на його думку, не треба замикати дверей такій можливості. У Соборовій Конституції про Святу Літургію знаходяться « Правила для пристосування літургії характерові і традиціям поодиноких народів ». У них читаємо: « Церква... не бажає наложити навіть у Літургії сувору однообразовість; що більше, вона шанує, підносить духовні скарби поодиноких народів. І що тільки у народних звичаях не є нерозривно зв'язане з забобанами і блудами, вона прихильно оцінює і по змозі старанно зберігає; а навіть часом допускає їх до самої Літургії, щоб тільки відповідали вимогам правдивого літургічного духа ». «Конституція про Святу Літургію, ч. 37). Як то є на місці та в дусі Соборової Конституції про Святу Літургію зберігання українських народних традицій, як весільні звичаї, які віддавна прийнялись в українській Церкві. Якраз ці звичаї зближають Літургію до народу і роблять Церкву « рідною ».

Окрім вживання живих народних мов у Богослуженнях, важними літургічними проблемами були: концелебрація Служби Божої і Святе Причастя під двома видами. Проти введення одної і другої літургічної практики, так поширеної у східних обрядах, виступали деякі отці італійського й англомовного світу. Не бракувало таких, що були згідні допустити концелебрацію, але не Причастя під двома видами. Отці Країн північно-західної Європи були рішуче за одним і за другим. По довгих дискусіях з великою розбіжністю думок серед промовців, здавалось не буде легкого і скорого виходу зо складних літургічних проблем. Щоб побачити, чи можна спо-

діватись на апробату літургічної Соборової Конституції в її головних лініях, Пресидія Собору запропонувала перше орієнтаційне голосування. Сам проєкт Конституції, що її німецький Кардинал Фрінкс назвав « тестаментом Папи Пія XII », сприяли уживанню живих мов у Богослуженнях, концелебрації та св. Причастя під двома видами.

Собор був мило заскочений. На 2.208 Отців голосуючих, 2.162 було за проєктом Конституції з її душпастирським напрямом, проти 46, які були за дотеперішньою строгою літургічною однообразовістю у латинському обряді. По такій загальній апробації поручено Соборовій літургічній Комісії узглянднити усі побажання промовців відносно удосконалення літургічної Конституції і представити її Отцям Собору на другій Сесії, до остаточної апробації. Її апробовано остаточно уже у присутності Папи Павла VI дня 4 грудня 1963 року. Тільки чотирьох Отців Собору голосувало проти остаточного оформлення Конституції про Святу Літургію. З днем 4 грудня 1963 року почалось велике літургічне оновлення в латинській Церкві, отворяючи перед нею зокрема великі місійні можливості.

Загальна апробація нових літургічних напрямів, передбачених у Соборовій Конституції, дала можливість Отцям Собору перейти ще цього самого дня до другої важної теми: про Боже Об'явлення та його Джерела, цебто св. Письмо й Передання. Тут стрінулись два різні способи пояснення Джерела Божого Об'явлення. Одна група богословів чітко відрізняла св. Письмо від живого Передання Церкви і давала велику вагу церковному Переданню; а друга група обстоювала єдність Божого Об'явлення, яке полягає у Божому Слові, а святе Письмо і Церковне Передання — це мов би два потоки цього самого джерела. Цим разом проєкт соборового декрету, опрацьований Богословською передсоборовою Комісією, яку очолював Кардинал Оттавіяні, узгляднив

традиційне навчання про святе Письмо і Передання Церкви, як два Джерела Божого Об'явлення, і дав особливий натиск на важність Передання. Зараз на початку дискусії над текстом проєкту Соборового Декрету про Боже Об'явлення піднялись численні голоси, щоб його не прийняти. Немало голосів стало в його обороні. Соборова атмосфера незвичайно оживилась. Що раз то більше чулось: « Нон плячет » — не подобається. Щоб вийти зі запалених дискусій, яким не передбачувалось кінця, треба було голосувати, чи Отці Собору в основному приймають приготований текст. Приготовано запит слідуючого змісту: « Ви згідні, щоб переробити наново текст схеми? За основною перерібкою було 1.368 голосів, за продовженням дискусії над цим самим текстом 822. Папа Іван XXIII іменував дві Комісії з протилежними поглядами, одна очолена Кардиналом Оттавяні, друга Кардиналом Беа. Ці обі Комісії мали приготовити такий текст, що відповідав би загальному бажанню Отців Собору. Праця узгіднення тривала незвичайно довго, бо можна було приступити до остаточної апробації аж за три роки, на останній Сесії, дня 18 листопада 1965 року.

Уже дня 23 листопада приступилось до третьої справи: « Про засоби суспільної комунікації », цебто про вживання технічних винаходів в апостолуванні: як преса, кіно, радіо, телебачення та їхня моральність. По короткій дискусії, в якій скритиковано радше форму, як зміст соборового тексту, приступили до голосування. Принципово прийнято приготований текст соборового Декрету 2.138 голосами проти 15, але поручено Комісії його скоротити, зменшити моралізуючу частину, а розвинути технічну.

Цього самого дня, в якому відбулось голосування, 27 листопада, Отці Собору започаткували обговорення четвертої Схеми: про Єдність Християн, що його приготовила Передсоборова Комісія для Східних Церков. Тема дуже важна і актуальна. Собор був якраз скли-

каний на це, щоб хоч зблизити, якщо ще не з'єднати розділених Християн.

Приготований проєкт соборового Декрету представив о. Атанасій Великий ЧСВВ. український експерт на Соборі та Секретар Соборової Комісії для Східних Церков. Проєкт само собою відносився виключно до Східних нез'єдинених Церков, і його опрацювала передсоборова Комісія для Східних Церков. Французький Кардинал Л'єнар був першим, який заявив, що не можна говорити про християнську Єдність, виключаючи протестантів, і тому поставив внесок, щоб представлений проєкт переробити.

Українські Владики: Митрополит Максим Германюк, Амврозій Сенишин, і Єпископ Андрій Сапеляк прихильно поставились до схеми Декрету « про Єдність Церкви », обстоюючи засаду, що не можна ставити на рівні східні Православні Церкви з Протестантськими Спільнотами. Тимчасом Голова Унійного Секретаріяту хоч прихильно віднісся до дискутованої схеми, однак заявив, що цю саму тему опрацьовує Унійний Секретаріят відносно усіх Християн. Крім цього також Теологічна Комісія приготовила від себе принципи « католицького екуменізму » у Схемі « Про Церкву ».

Дня 1 грудня прийшло до голосування, і майже однозгідно 2.068 голосів проти 36 рішено, щоб опрацьовану Схему Комісією для Східних Церков злити разом з подібною Схемою, що її опрацював Унійний Секретаріят, і з елементами, які приготовила Теологічна Комісія відносно католицького екуменізму. Це мали опрацювати спільно: Богословська Комісія, Комісія для Східних Церков разом з Унійним Секретаріятом. Вислід спільної праці був такий, що Унійний Секретаріят перебрав усе це, що відноситься до З'єдинення Християн, перебираючи також і східну ділянку, і представив Отцям Собору нову систематичну схему Декрету « Про Екуменізм ». Від тоді Соборова Комісія для Східних Церков

ограничила свою компетенцію лиш до справ, що відносились до Східних Католицьких Церков.

Залишивсь тільки один тиждень для нарад, бо з днем 8 грудня, Празник Непорочного Зачаття у латинській Церкві, торжественно мала закінчитись перша Сесія Собору.

Кардинал Оттавяні запропонував приступити до дискусії над Схемою « Про Пресвяту Богородицю Матір Церкви ». Дві причини спонукували Кардинала до такої пропозиції: перш за все Схема Декрету про Пресвяту Богородицю була коротка, і дискусія не протяглася б довше як тиждень; а з другого боку випадало, щоб Собор висвітлив науку Церкви про Божу Матір якраз у днях предпразденства її свята.

Провід Собору волів негайно приступити до найважнішої Схеми Соборової Конституції: про Церкву. Матеріяльно не було уже часу до ширшої дискусії над цією так важливою темою, яка стане центральною темою усього Собору; але по досвіді попередніх дискусій, в яких Отці Собору передали пристосований матеріял до основної перерібки, члени Богословської Комісії побоювались, що така сама доля могла стрінути і Схему про Церкву. Якщо Богословська Соборова Комісія мала б основно переробляти велику працю передсоборової Комісії в дусі і напрямках, які ясно виринули на першій Сесії, випадало це зробити протягом дев'ятьох місяців між першою і другою Сесією.

Ще цього самого дня, в якому Отці Собору майже однозгідно апробували Схему Декрету « Про Єдність Церкви », цебто дня 1 грудня, приступлено до дискусії над Схемою Декрету « Про Церкву ». Як звичайно, перші забирали голос Кардинали. Піднялись голоси критики щодо самої форми представленого проєкту соборової Конституції, а ще більше щодо її змісту. Загал перших промовців поставився неприхильно до опрацьованого матеріялу, що мав стати офіціяльною наукою Собору про

Христову Церкву. На думку промовців Схема наголошувала надто зовнішній аспект Христової Церкви, була опрацьована в дусі надто юрисдичному, була без головної ідеї. Бракувало в ній традиції Сходу. Висновком цих промовців було « Нон плячет » — не подобається.

У понеділок, дня 3 грудня почулись голоси в обороні приготованого тексту, який на думку цих промовців треба задержати як базу до дальшої дискусії, не виключаючи поправок, доповнення, покращань. Загально признавалось, що Конституція про Христову Церкву мала бути головною темою Собору. Це підкреслив також Кардинал Монтіні, пізніший Папа. Кардинал Лєркаро з Больонії заявив, що Христова Церква має бути зокрема « Церквою бідних ».

Підсумки дискусій доказали, що без основної перерібки приготованого проєкту Конституції про Христову Церкву в новому дусі, який запанував на Соборі, не осягнеться не тільки однозгідності, але і більшості, конечної для її апробації.

Дня 7 грудня Генеральний Секретар повідомив Отців Собору, щоб надіслали свої завваги відносно Схеми « Про Церкву » найдалі до 28 лютого, щоб Богословська Соборова Комісія у переробці Схеми могла узглянднити не тільки завваги висловлені на Соборі, але й усі інші побажання Отців відносно цієї теми.

Це був останній день нарад. Предсідник Собору висловив слова подяки Богу за щасливе закінчення першої Сесії Собору; побажав Отцям Собору Веселих Свят Різдва Христового. На сам кінець нарад цього дня з'явився на Соборі Папа Іван XXIII, ще блідий по своїй недузі; відмовив з усіми Отцями Соборову молитву Ангел Господній, сказав до зібраних кілька слів, і поблагословив їх.

Загальна радість була велика. Перша часть Собору щасливо закінчилась, хоч ще без рішень, але з великим осягом: у Христовій Церкві запанував новий дух: ба-

жання загальної обнови та зближення усіх Християн. Це був дух Папи Івана XXIII. Занепокоювало лиш одне: здоровля Папи. Його появи між Отцями Собору в останній день по недавній недузі була для усіх великою потіхою, однак його вигляд, короткі слова промови до Отців висували сумнів у серцях, якого ніхто не вимовляв: чи побачимо ще Папу Івана на слідуючій Сесії?

Майже тримісячний перебіг II Ватиканського Собору виявив ясно, що Христова Церква започаткувала кольосальне діло: своє обновлення; діялог з сучасним світом, щоб зблизити його до Бога. Зарисувався ясно на Соборі новий дух вселенськости й екуменічности. Вірний у збереженні науки Церкви, двотисячного передання і усіх скарбів Божого Об'явлення, Собор не в'язався зафіксованими формами апостолування, зв'язаними з даним періодом історії людства. Він хотів дійти до ума і серця сучасної людини представляючи у новім світлі вічні християнські правди. Чим більше Собор пристосовується до ментальности модерної людини, покидаючи залишки середньовіччя, тим більше він зближається до простоти і безпосередности першого тисячліття історії Церкви і до Євангельського духа перших віків християнства, спільні Сходові і Заходові.

Великий матеріял приготований Передсоборовими Комісіями потребував основної переробки. Його було забагато. Якщо б Отці Собору хотіли так основно передискутувати увесь приготований матеріял, як це зроблено з першими соборовими Схемами, треба було б Соборові десятки років.

Дня 6 грудня Генеральний Секретар повідомив Отців Собору про заходи Папа Івана XXIII для дальшої успішної праці Собору.

Найперше, Соборові Комісії опрацюють Шість Схем Декретів, над якими відбулась дискусія, узглядвивши завваги Отців Собору. Решту одинадцять Схем ограничаться лиш до суттєвих аргументів в дусі Вселенського

Собору, цебто в дусі діялогу з нез'єдиненими християнами і з цілим людством. У Схемах не буде братись під увагу партикулярних проблем; а проблеми канонічного характеру будуть повірені особливій Комісії, яка опрацює нове церковне право в дусі соборових рішень.

Новий перероблений соборовий матеріял у формі схем чи проєктів соборових рішень дістануть усі Отці Собору у своїх Єпархіях, щоб поробили свої завваги, чи то кожний зокрема, чи спільно на Єпископській Конференції. Соборові Комісії знов узгляднять усі завваги і представлять доповнені, поправлені чи скорочені Схеми до дискусії Отцям на Соборі. Для координації цієї великої праці « поміж сесіями » Папа створив окрему Координаційну Комісію, яку очолив Кардинал Чіконіяні.

У кліматі великої свободи, без наперед стисло окреслених планів, крім домінуючої ідеї: оновлення Церкви, зближення Християн і діялог із сучасним світом, Собор, перемігши щасливо початкові труднощі, став на твердім грунті до осягнення наміченої цілі.

Після Божих планів Папа Іван XXIII мав зрушити Церкву й увесь світ до взаїмного зближення й пізнання себе, щоб Церква могла дати світові божественне життя, яке приніс людству Христос Спаситель. Здійснення цього завдання мав перебрати Вселенський Собор і Наслідник Івана XXIII Павло VI. Папа Іван, надхнений Святим Духом, вказав шлях, яким мав іти Собор, щоб започаткувати нову духовну весну в історії Церкви і людства.

ВКЛАД УКРАЇНСЬКИХ ВЛАДИК У ПРАЦЯХ ПЕРШОЇ СЕСІЇ

Присутність українських Владик на Соборі далась відчути під час перебігу усієї першої сесії. Уже у першому Соборовому акті, у спільному « Посланні до людства » Голова Конференції українських Владик, Канадійський Митрополит Максим Германюк, зажадав, щоб у цьому Посланні була особлива згадка про переслідуваних братів та привіт для Єпископів, які задля переслідувань не могли взяти участі на Соборі. Коли цього не осягнено, усі Українські Владики, як підкреслила преса, при явному голосуванні не встали зі своїх місць, на знак, що не давали своєї апробації цьому Посланню.

Своєю « Заявою » зараз на початку Собору українські Владики звернули особливу увагу Отців Собору про відсутність на Соборі Первоієрарха Української Католицької Церкви, вимагаючи його звільнення та релігійної свободи для української Церкви і всіх, що є переслідувані за віру. Цим актом Єпископи української Церкви звернули увагу не тільки Отців Собору, але і цілого людства на страшну дійсність сьогочасної Церкви: на її жорстокі переслідування. Цю прикру дійсність будуть пригадувати українські Отці Собору при кожній нагоді, а при кінці Собору знов звернуться спільним листом до кожного Отця Собору з проханням, щоб Владики зорганізували у своїх Єпархіях особливі молитви за привернення релігійної свободи українській Церкві й усім тим народам, що терплять за свою віру в Бога.

Рівно ж просили українські Владики своїх Братів в Єпископаті, щоб вони заступились через свої Уряди в Організації Об'єднаних Націй за привернення релігійної свободи на Україні в дусі соборового рішення « Про Релігійну Свободу ».

Крім цієї особливої місії, яка тяжила на українських Отцях Собору, виступи на Соборі українських Владик у вільному світі дали відчути Отцям Собору й усьому світові, що українська Церква присутня на Соборі і що вона бере активну участь у всіх проблемах Церкви, даючи їм часто своє питоме насвітлення.

Особливу динамічність, глибокість думки і відчуття усіх сучасних проблем виявив своїми інтервенціями тодішній Голова Конференції Українських Владик, Митрополит Максим Германюк, забираючи своє авторитетне слово в усіх продискутованих проблемах на першій Сесії Собору.

Він заняв голос дня 6 листопада на літургічні теми в користь живої мови у Богослуженнях. Знов дня 13 листопада промовляв на Соборі Єпископ Андрій Сапеляк у справі всесвітнього календаря.

На тему Божого Об'явлення висловив свої погляди Митрополит Максим Германюк дня 21 листопада.

В дискусії « Про Єдність Церкви » зайняло голос дня 27 листопада двох українських Владик: Митрополит Амвроз Синишин та Єпископ Андрій Сапеляк. Перший підкреслив, що елементів, які лучать Католицьку Церкву й Православні Церкви є багато більше від тих, що їх ділять. Натомість другий український промовець настоював, майже полемізуючи зі становищем Унійного Секретаріяту, що в обговоренні справи з'єднення Християн не можна мати цього самого підходу до православних і до протестантів, бо коли брати православні стоять дуже близько до Католицької Церкви правдами Віри, Святими Тайнами і Священством, то протестанти є далеко від одних і других.

Преосв. Кир Андрій Сапеляк Апостольський Візитатор Українців в Аргентині й Преосв. Гіяцинт Ґад Ап. Екзарх для католиків Візантійського Обряду в Греції, Члени Соборових Комісій для Східних Церков.

Дня 30 листопада у свято Апостола Андрія, особливого Покровителя З'єдинення як рідного брата Верховного Апостола Петра, заключено дискусію про Єдність Церкви. Цього дня промовляв ще на цю тему Митрополит Максим Германюк.

Своїми виступами Українські Отці Собору звернули увагу на присутність Української Церкви на Соборі і на її участь у працях Собору. На кілька років перед Собором Державний Секретаріят Ватикану прийняв як офіційну назву « Українська Церква », « візантійсько-український обряд » замість давних назв « Руська Церква », що в латинській мові відповідало не дуже то приємному для Українців слову « Рутено » або « Греко-католицька Церква », « греко-католицький обряд ». Ці останні назви на міжнародному форумі означували радше Греків-католиків, але ніяк Українців, бо крім істориків Церкви східної Європи, мало хто міг уточнити Українців під назвами « Рутенці » або « Греко-католики ».

Нова офіційна церковна термінологія, яка ототожнювалась з народним іменем мала на Соборі велике значення. На ньому уживано стало слова « Український » при оголошенні імен промовців та при кликанні їх до слова. Коли припадала черга на українського Владику, Секретар чи Модератор Собору до імені Єрархії додавали слово « Українців »: і так подавались такі уточнення: Митрополит Вінніпегський чи Філядельфійський « Українців », так само про усіх інших українських Владик. Те саме відносилось до Українських Богослужень на Соборі у « візантійсько-українському » обряді, як подавали офіціяльно соборові бюлетені. Можна сміло сказати, що до II Ватиканського Собору Українська Католицька Церква була мало знана, а ті, що знали дещо про « Греко-Католицьку Церкву », радше могли ототожнювати її з Грецькою Церквою, а не Українською. « Руська Церква », чи « Рутена », була досить відома, але тільки знавці української історії могли ототожнити її з

українським народом. Остаточно приніс світло усьому світові II Ватиканський Собор називаючи « Українську Церкву », « візантійсько-український обряд » й український нарід тим самим іменем.

Події, зв'язані з визволенням Первоієрарха Української Церкви, Митрополита Йосифа Сліпого, його вивищенням до кардинальської гідности як Архипастиря-Ісповідника рівночасно запізнали увесь світ з мартирологією української Церкви й усього українського народу. Треба послідовно заключити, що II Ватиканський Собор був у планах Божого Провидіння « Об'явленням » Української Церкви Вселенській Церкві й усьому світові.

КОНФЕРЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАДИК

На Другий Ватиканський Собор з'їхалось з усіх Континентів українського поселення у вільному світі п'ятнадцятьох українських Єпископів, і Архимандрит Василіянського Чина. Разом шіснадцятьох Отців Собору.

Усі Українські Владики творять уже від кількох років Українську Єпископську Конференцію зі своїм Статутом. Відбувались неперіодичні з'їзди Конференції, а на останньому з'їзді в Канаді у 1962 року перебрано на Предсідника Конференції Канадійського Митрополита Максима Германюка. Він очолював Конференцію Українських Владик до приїзду Київсько-Галицького Митрополита Йосифа Сліпого, який як Первоієрарх Української Церкви і Верховний Архиєпископ природньо очолив увесь Український Єпископат.

На другій Сесії Собору уже брав участь Первоієрарх Української Церкви Митрополит Йосиф Сліпий, і долучився до Українського Єпископату Владика Йоаким Сеґеді, Єпископ Помічник на Югославію.

Раз у тижні, у четвер пополудні, під час усіх Сесій Собору збирались члени Української Єпископської Конференції для обговорення усіх справ, які відносились до Української Церкви. Головною темою нарад були літургічні проблеми. Брались рішення більшістю голосів.

До Собору Українська Єпископська Конференція була радше номінальною установою. Її зібрання відбулись лиш три рази у неповному складі, а Владики іменовані в останніх роках ледве чи знались між собою. Головна

причина — це розсіяння по цілій земській кулі. Крім цього кожна Країна українського поселення витиснула на українській Церкві особливості питомі даній Країні. Рівно ж проблематика українських Спільнот уже давнього поселення, як в Канаді та в обох Америках, була зовсім інакша від проблем українських вірних свіжого поселення в Європі та Австралії. Українська Церква у вільному світі зібрана на Соборі в особах своїх Владик, у противенстві усіх інших Церков світу, творила на початку щось різноманітного, яке з часом мало знайти свою монолітну Єдність. Цю об'єднюючу силу принесе з України Первоієрарх Української Церкви, Київсько-Галицький Митрополит Йосиф Сліпий. Українська Матірна Церква стане поляризуючим пунктом для усіх українських церковних спільнот у вільному світі. Натомість Особа Первоієрарха Української Церкви стане угольним каменим її канонічної єдності.

Тижневі збори українських Владик під час першої сесії Собору дали їм змогу ближче запізнатись і, подібно як на Соборі, поодинокі Єпископи могли здати собі справу з цілості проблем української Церкви на еміграції і побачити також їхню складність.

Зараз на початку Собору виринули спільні усім проблеми, в яких усі Владики виявили якнайтіснішу солідарність і співпрацю, а саме: поінформувати Вселенський Собор та публичну опінію про трагічне положення Української Церкви, а зокрема про відсутність на Соборі Первоієрарха цієї Церкви.

Одною з від'ємних сторінок з боку Українців була відсутність на Соборі представників Української Православної Церкви. Також і в тому Українські Католицькі Владики зайняли однозгідне становище, запрошуючи Владик Української Православної Церкви післати своїх обсерваторів на Собор.

Ці усі арґументи ввійшли у спільне Пастирське Послання при кінці першої сесії Собору. Однозгідність і

солідарність усіх Владик Української Церкви у вільному світі в обороні Української Церкви на Рідних Землях з'єднали духовно український Єпископат в одно моральне тіло, що стало підложжям до дальшої, стислішої церковної єдности з приїздом на Вселенський Собор Первоієрарха Української Церкви, Митрополита Йосифа Сліпого.

Відсуній на Соборі з українських Владик був тільки Єпископ Василь Гопко, який знаходився хворий у Чехословаччині. Однак і він зміг листовно сконтактуватися з українськими Отцями Собору та заявити їм свою приналежність до їхнього Єпископського Збору і свою солідарність у всіх їхніх рішеннях.

Хоч не входили як члени Конференції Українських Владик Єпископи Закарпатців в Америці, Преосвященні Микола Елько та Степан Коцішко, то всетаки вони брали участь у деяких надзвичайних зібраннях та разом ставали у процесійних походах. На пращальним обіді у Малій Семінарії у день закінчення Собору долучились до Українського Єпископату, очоленого Кард. Йосифом Сліпим, Преосвященний Дудаш, Єпископ греко-католиків на Мадярщині та Єпископ Білорусинів Преосвященний Чеслав Сіпович. Крім Єпископської Конференції національного обсягу природньо відчувалась потреба ширшої обрядової єдности в рамцях старинної Київської Митрополії, що вповні відповідає духові і стремінням II Ватиканського Собору.

ЗАКЛЮЧЕННЯ ПЕРШОЇ СЕСІЇ

Перша Сесія Собору, яка зачалась дня 11 жовтня 1962 р. празником Материнства Пресвятої Богородиці за календарем латинської Церкви, закінчилась великим торжеством Пречистої Діви Марії, Празником її Непорочного Зачаття, що його святкує латинська Церква дня 8 грудня. О годині 10 Кардинал Марелля, Архипресвітер Ватиканської Базиліки відправив торжественну Архиєрейську Службу Божу при співучасті Папи Івана XXIII та усіх Соборових Отців. Службу Божу співали самі Владики так званим григоріянським напівом.

Останніми днями поширювався сумнів між Отцями Собору, чи Папа Іван зможе особисто прийти на закінчення першої Сесії Собору. Недуга, яка змусила його до ліжка під кінець першої Сесії, занепокоювала усіх. Ще більше занепокоював загадочний секрет про саму недугу. Однак Папа зміг прибути на торжественне закінчення першої Сесії Собору та своєю промовою завершив працю Отців першої частини XXI Вселенського Собору.

Папа підкреслив у своїй промові, що перша Сесія Собору була мов би вступним кроком. Треба було певного часу, щоб Пастирі, які прибули з цілого світу, сконтактувались, пізнались, поділились пастирськими досвідами різних середовищ апостолування. Треба було часу, щоб по обміні поглядів і думок дійти до однозгідности у цих речах, в яких розбіжність поглядів була

самозрозуміла. Однак, завважував Папа, якраз розбіжність думок і поглядів причинились до повного висвітлення правди і показала світові, що в Католицькій Церкві панує свобода Божих дітей. З рішучістю підкреслив Папа Іван XXIII, що Католицька Церква показалась на Соборі цілому людству « одна, свята, соборна й апостольська » « у блеску своєї місії, у своїх монолітних основах, у силі своїх установ ».

Папа Іван XXIII своїми словами глянув вищим поглядом, мов Мойсей на обіцяну землю, на закінчення Собору та на його спасенні плоди « не тільки для синів Католицької Церкви, але також для нез'єдинених християн і для усіх людей, які славляться спадщиною цивілізації ». « Це буде нова П'ятдесятниця — продовжував Папа Іван —, якою Церква розцвітатиме у своєму внутрішньому багатстві, у своєму поширенні на усі ділянки людської діяльності. Це буде проголошення суверенности Бога, людського братерства у любові, миру приобіцяного людям доброї волі » (Промова Папи Івана XXIII на закінчення першої сесії дня 8 грудня 1962).

З кінцем першої сесії Собору, як це було пізніше під кінець кожної сесії, Папа Іван дав усім учасникам Собору пропам'ятну медаль. На цих медалях можна побачити домінуючу ідею поодиноких сесій; а всі разом творять одну цілість. На одній стороні пропам'ятної медалі з першої сесії вирізблений Папа Іван XXIII, ідеатор і автор Собору; а на другій стороні видно цього самого Папу, що обнимає Єпископа, Отця Собору. З боку оливна галузка — символ миру. Якраз особистим контактом Єпископів цілої Церкви та усіх Єпископів разом з Римським Архиєреєм, наслідником Апостола Петра і Головою Єпископської Колегії Папа Іван бажав всебільше з'єднати і скріпити Пастирів Христової Церкви перед наступом бурхливих хвиль воюючого атеїзму та модерного поганства.

Папа Іван XXIII зробив усі можливі заходи, щоб

на Соборі взяли участь також Єпископи Країн, в яких Католицька Церква переслідувана; щоб і ці Пастирі, побачивши на Соборі велич і силу Христової Церкви, набрали більшої сили і відваги до дальшої боротьби. Прихильність і вияви любови Папи Івана до Владик переслідуваних Церков не мала границь. Довгі старання Папи Івана про визволення Первоієрарха Української Церкви, Митрополита Йосифа Сліпого, щоб і він міг взяти участь на Соборі, треба бачити якраз у цьому світлі: скріпити Українську Католицьку Церкву до дальшої боротьби; а піднесенням його до Кардинальської гідности Папа бажав нагородити її Первоієрарха та усю Українську Церкву за її вірність Христові. Обставини вимагали, щоб Папа, після давньої традиції у подібних случаях, заховав його ім'я « ін пекторе » разом зі ще двома Кардиналами. Навіть перед своєю смертю Папа Іван XXIII не об'явив імен трьох Кардиналів, і вони стануть історичною тайною. Але достовірні джерела запевняють, що Первоієрарх Української Церкви був один з трьох Кардиналів « ін пекторе », яких імена Папа Іван XXIII застеріг собі виявити у догідний час.

Ідея « одної, святої, соборної й апостольської Церкви » « у блеску своєї місії, у своїх монолітних основах, у силі своїх установ », уже зафіксована Папою Іваном XXIII у своїй промові на закінченні першої сесії та на пропам'ятній медалі з цієї ж сесії, повторилась ще виразніше на пропам'ятній медалі з останньої сесії Собору. На ній бачимо відзнаки римського Архиєрея: жезл і Петрові ключі серед оливних галузок, які представляють усіх Єпископів світу, зв'язаних разом в одно: в одну Єпископську Колеґію. Щоб ще більше підкреслити єдність Єпископату Католицької Церкви між собою та разом з Намісником Апостола Петра, Папа Павло VI подарував усім Єпископам Отцям Собору скромний виглядом, але глибокий символом золотий перстень, який Отці Собору разом з Папою заложили собі на руку

на закінчення Собору як зовнішній знак що як Христові Пастирі усі вони злучені з Петром.

Монолітну єдність Єпископату Католицької Церкви було наявно видно від початку Собору до його закінчення. Надармо дехто ділив їх на « проґресистів » і « консерваторів », користаючи з розбіжності поглядів, які виринули на Соборі у способах душпастирювання, чи на обсяг конечних змін, що їх вимагають нові часи. Однак по обміні думок у повній свободі слова й думки завжди виринула майже математична кінцева однозгідність, яку накінець Римський Архиєрей затверджував своїм найвищим авторитетом.

Наявний моноліт Комісії Єпископів, очолених Наслідником Апостола Петра, Римським Архиєреєм, у цих так бурхливих часах, в яких береться під дискусію самі вічні правди і природний авторитет, став скалою-фундаментом не тільки для Христової Церкви, але і для цілої людської родини. Слушно підкреслив Папа Павло VI у своїй промові на відкритті другої сесії Собору, що на зібраних Єпископах « сіяє таїнство Єдності і вселенськості ». А Папа Іван XXIII торжественно заявив світові, що « Собор... приготовляє дорогу до єдності людського роду » (промова на відкриття Собору, дня 11-X- 62).

Дух Святий надхнув Папу Івана XXIII скликати Вселенський Собор. Показав йому сучасний світ переміненим в дусі Євангелії і у світлі Христового Воскресіння. Цю свою візію Папа Іван передав найперше Отцям Собору та усьому людству у своїх промовах зокрема на відкритті та на закінченні першої Соборової Сесії, залишаючи туземний світ у стані « першої весни », коли то топляться сніги і ломляться леди. Сам Папа Іван XXIII « Папа Добряга » залишив християнам і усім людям приклад зокрема цих чеснот і цієї форми святості, які ведуть до будовання світу справедливості, ми-

ру, єдності, любови у Христі. Свій жезл проводу залишив своєму Наслідникові, який вірно прямує до назначеної мети: закінчаючи зачатий Собор і відновляючи світ впровадженням в життя Соборових рішень.

МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ СЛІПИЙ У РИМІ

У « між-сесії », цебто протягом дев'ятьох місяців між першою і другою сесією, оживилась соборова діяльність по цілому католицькому світі. Більшість передискутованих проєктів соборових рішень мали бути перероблені в новому дусі, який запанував на Соборі. Досі ще ніколи Католицька Церква не була у такій атмосфері гарячої церковної діяльности по цілому світі.

Рівнобіжно в Римі інтенсивно працювали соборові Комісії, переробляючи уже зроблену працю після вказівок, що їх висловили Єпископи на Соборі і після нового матеріялу із суґестіями, який напливав з цілого світу.

Світова преса була радше у відпочинковому стані на соборові теми.

Нараз несподівано виринула з атомовою силою попросту неймовірна вістка, що її подало Ватиканське Радіо у своєму пополудневому комунікаті у неділю дня 10 лютого: Папа Іван XXIII прийняв на приватній авдієнції Монсеньйора Йосифа Сліпого Українського Львівського Митрополита.

Радія, телевізії, аґенції цілого світу повторяли в усіх своїх комунікатах цю сенсаціональну вістку. Світ був уже поінформований про особу Митрополита Йосифа Сліпого і про його долю, зокрема листом Українських Владик до Отців Собору з вимаганням його негайного визволення і прибуття на Собор. По шуфлядах пресових аґенцій ще лежали українські соборові бюлетені « Нотіціяріо Україно », в яких був готовий обширний мате-

ріял про особу Митрополита, про його долю, і про долю Української Католицької Церкви.

Наступного дня, в понеділок дня 11 лютого, уся світова преса помістила вістку про цю небувалу досі подію, представляючи її у точному церковно-національному насвітленні, з надзвичайною прихильністю, пошаною й теплом до особи довголітнього В'язня.

Цього дня щоденник Ватикану « Оссерваторе Романо » помістив вістку про авдієнцію Митрополита Йосифа Сліпого на першій сторінці великими титулами: « Святіший Отець прийняв Монсеньйора Сліпого Українського Львівського Митрополита », прикрашуючи головну частину першої сторінки незвичайно вимовною знимкою: Папа Іван XXIII навколішках разом з Митрополитом Йосифом Сліпим у своїй приватній каплиці дякує Богові за визволення Первоієрарха Української Церкви.

Під цею так вимовною знимкою читаємо текст комунікату Ватиканського Органу: « Святіший Отець прийняв вчера пополудні 10 лютого на приватній авдієнції Його Ексцеленцію Монсеньйора Йосифа Сліпого, Українського Львівського Митрополита. Як уже були подали інформативні джерела, продовжує Ватиканський орган, Монсеньйор Сліпий, визволений цими останніми днями з ув'язнення, прибув до одного монастиря коло Риму пізнього вечера в суботу.

Вчера, в товаристві їх Еміненцій Кардиналів Амлета Івана Чіконіяні, Секретаря Держави, і Ґустава Тести, Секретаря Священної Конґреґації для Східної Церкви, прибув до Ватикану, де Його Святість прийняв його з батьківською ніжністю, висловляючи слова Наслідування Христа, які якраз у тій хвилі мав під очами: « Щаслива година коли Ісус кличе від сліз до радості Духа ».

Ці вислови Святіший Отець зволив написати йому власноручно на знимці, яку дав Митрополитові при кінці продовженої і зворушаючої авдієнції.

Ще перед розмовою Святіший Отець запросив світ-

лого Прелата до Своєї приватної Каплиці на молитву щирої подяки Богові.

Його Ексцеленція Монсеньйор Йосиф Сліпий був арештований разом з іншими Прелатами свого обряду у квітні 1945 року.

Про визволення, яке принесло стільки потіхи Його серцю, Святіший Отець мав натяки зворушливими словами на ранішній авдієнції до медіолянських прочан. Передано промову на цій самій сторінці « Оссерваторе Романо »; це дослівний переклад офіціяльного тексту про історичну авдієнцію Митрополита Йосифа Сліпого з Папою Іваном XXIII.

На другій сторінці цього самого числа « Оссерваторе Романо » помістив дві великі знимки Папи Івана XXIII з Митрополитом Йосифом Сліпим. На першій Митрополит Йосиф з посохом в руках стоїть поруч Папи. А друга знимка представляє Папу Івана, який разом з Кардиналами Чіконіяні і Теста з незвичайною увагою слухають Митрополита, який з піднесеною рукою щось важного розказує. На руці у Митрополита видніє перстень.

Під знимками читаємо слідуючі пояснення: відносно першої, « Святіший Отець по Авдієнції, що її вчера уділив Українському Львівському Митрополитові Монсеньйорові Йосифу Сліпому »; відносно другої: перша стріча зо світлим Прелатом у присутності Кардиналів Чіконіяні й Теста ».

На цій самій історичній сторінці згаданого ватиканського часопису знаходяться слова Папи, якими Він висловив радість свого серця з нагоди визволення Митрополита Йосифа Сліпого, про що ніхто нічого не знав, хоч Митрополит знаходився уже у Ґротаферратському Монастирі, і за кілька годин мав стрінутись з Папою. Скінчивши промову до зібраних Кардиналів, Єпископів, прочан з нагоди століття Понтифікальної Льомбардської Семінарії в Римі, Папа продовжував: « Преподобні Брати, дорогі сини! ще одно довірочне слово... Якраз звід-

там, зі сходу Європи, прийшла нам вчера вечір зворушлива потіха, за яку покірно дякуємо Богові, як за щось, що у Божих секретах може приготовити Святій Церкві й праведним душам новий порив щирої віри і мирного та добродійного апостольства. Не нарушуймо дивного плану, яким Бог кличе усіх до співпраці, збираючи нитки полотна, яке твориться Його ласкою і відданою службою невинних душ, душ лагідних і щирих. Ви читаєте в Нашому серці зворушення і ніжність хвилини, і звільняєте Нас від дальших виявів, яким би Ми радо хотіли віддатись». При цих словах — як заявляли присутні — Папа обтер собі сльози серед загального зворушення.

Цій частині промови Папи «Оссерваторе Романо» дав такий заголовок: «Промінь надії зі Східної Європи».

Отже три перші фотознимки Митрополита Йосифа Сліпого були разом з Папою; перша у хвилі першої стрічі з Папою, коли два Кардинали привезли його з Ґротаферрати; друга у хвилі спільної молитви подяки; третя, яку розповсюджено по цілому світі, це спільна знимка по авдієнції. Таке було бажання самого Папи. Він хотів першим привітати довголітнього В'язня, і свою першу стрічу хотів увіковічнити першими знимками цього В'язня разом з Христовим Намісником. Вияви батьківської ніжності, якими Папа Іван XXIII окружив Митрополита Йосифа Сліпого з нагоди його приїзду до Риму, зворушають до глибини серця. Перед можливістю, що мимо усіх заходів, вістка про приїзд Митрополита Йосифа зі заслання могла дістатись до журналістів і викликати передвчасну вуличну сенсацію та позбавити Папу щастя бути першим, який мав його привітати, Папа вислав своє авто зі своїм особистим Секретарем до останньої стації перед Римом-Орте. Там Митрополит пересів з поїзду до папського авта. Папський Секретар привітав Митрополита в імені Папи і вручив йому папський подарунок: золотий Єпископський перстень. Відтам поїхали

просто до Ґротаферратського Монастиря коло Риму, як тимчасової резиденції Митрополита, де приїхали пізнім вечером в суботу. Уже на неділю була призначена авдієнція у Папи.

У міжчасі деякі представники преси довірочно довідались, що Митрополит Йосиф Сліпий прибув до Риму. Якнайскорша авдієнція у Папи була певна. Амбіцією кожного журналіста була перша знимка В'язня разом з першими вістками. Їм вистачила б навіть тінь в'язня через шибу авта. Було велике розчарування журналістів, коли уже у перших годинах пополудня Ватиканське Радіо подало вістку про авдієнцію Митрополита у Папи Івана. Коли вони уже опустили свої « стійки » у пізніших годинах пополудня Митрополит прибув до Папи Івана XXIII у супроводі двох Кардиналів: Секретаря Держави, і Секретаря Конґреґації для Східних Церков.

По вісімнадцяти роках Митрополит вбрався у священичу рясу з митрополичими відзнаками: хрест, панагії, з владичою палицею в руках. Усі речі імпровізовані у Ґротаферратському монастирі у неділю рано, бо Митрополит Йосиф Сліпий приїхав з Москви до Риму у звичайному світському одязі. На руці виднів золотий перстень з дорогоцінним каменем, перший дар Папи Івана для В'язня ще в дорозі до Риму. Волосся ще не мало часу підрости, від хвилі звільнення, лице ще не змогло наповнитись. А в очах можна було читати, як висловився один журналіст « цілу ґаму людського болю ». Така знимка Митрополита-В'язня пішла по всьому світі, пригадуючи усім трагічну дійсність мільйонів Християн і даючи « промінь надії » на будуче.

З українського Єпископату в Римі знаходився лиш Архиєпископ Іван Бучко. Його повідомила Апостольська Столиця про приїзд до Риму Митрополита Сліпого зараз у неділю рано. Але і ватиканський Прелат забарився довше як звичайно у Владики Кир Івана, як рівно ж довша ґратуляційна візита Кардинала Аґаджяніяна

дозволили Кир Іванові побачити Первоієрарха Української Церкви аж по авдієнції у Папи.

Подібно, як Ватиканський « Оссерваторе Романо », світова преса на перших сторінках, по більшій часті зі знимкою Митрополита разом з Папою Іваном XXIII, поінформувала сотки мільйонів читачів про небуденну подію визволення Первоієрарха Української Церкви по 18 роках заслання і тюрми.

Вістки були у точному церковно-національному насвітленні, незалежно від політично-соціяльних напрямків. Між рядками читалось велику прихильність, пошану, співчуття до особи довголітнього В'язня, до Української Церкви і до українського Народу. Писав один італійський журнал: « шляхотна особистість Єпископа, який втілює у собі Кальварію католицької України » (*Orizonti*: 7-17-II-63). Не робили виїмку навіть часописи комуністичних напрямків. Під заголовком, « Може Кардиналом український Єпископ », один італійський щоденник, пишучи про звільнення Митрополита Сліпого, додає: « Також кружляє поголоска у Ватикані, що Папа має намір піднести до кардинальської гідності Монсеньйора Сліпого. Він був би одним з трьох Кардиналів « ін пекторе », що їх Іван XXIII іменував на Консисторії дня 28 березня 1960 року » (*Paese sera*, 11. II. 63). Можна сміло сказати, що неділя 10 лютого — це був « Український день » для радіовисилень і телебачення усього світу; а понеділок 11 лютого « Український день » для світової преси. В історії Української Церкви і нації це будуть два великі дні назавжди, бо увесь світ нарешті заговорив отверто про Україну і про її мартирологію.

За щоденниками слідували журнали, поміщуючи довші статті про звільнення Митрополита, який по авдієнції у Папи повернувся до історичної монашої обителі у Ґроттаферрата коло Риму, щоб у тишині і спокою монастиря міг відпочити. Усякі відвідини були заборонені.

Папа Іван XXIII по першій авдієнції 10.II.1963 р. розмовляє з Митрополитом Йосифом, в присутності Кардинала Чіконяні, Секретара Стану і Кард. Теста, Префекта Східної Конґреґації, на другий день по його приїзді до Риму.

Цієї заборони стисло притримувались українські монахи Василіяни Ґротаферрати, які мали цю почесну місію пильнувати стан здоровля змученого Митрополита довголітньою в'язницею і засланням і берегти його перед емоціями. Відповідь українських монахів — скаржились журналісти-однакова для усіх: « Монсеньйор відпочиває — не може вас прийняти ».

Серед цього відпочинку Митрополит Йосиф Сліпий почав приймати найперше Українців. Прийняв Митрополита Амврозія Сенишина, який приїхав з Америки, щоб привітати Первоієрарха Української Церкви; як також цього самого дня Єпископа Андрія Сапеляка. Цей останній перебував у Мюнхені в часі приїзду Митрополита Йосифа до Риму, і сейчас виїхав до Вічного Міста, щоб привітати його від себе і від Українців в Аргентині. Як тільки Митрополит побачив Арґентинського Владику, сказав: « Вас стільки, а я нічого не знав! ».

По довшому відпочинку серед мурів Ґротаферратської обителі Митрополит Йосиф Сліпий перенісся до самого Ватикану, до так званої « Палати Архипрезвітера ». Це незвичайно гарна палата з гарними кардинальськими приміщеннями. Папа Іван, який на кожному кроці старався дати зовнішній вияв своєї пошани, прихильності і батьківської любови так висловився відносно нової обителі Митрополита: « що Ми мали найкращого, Ми йому дали ». Крім кардинальської палати Митрополит Йосиф радо користав з папських городів для своїх прогулянок, в яких не забракло і милих стрічей з Папою Іваном, для якого особа Митрополита Йосифа Сліпого з його визволенням була завжди « променем надії зі Сходу Європи ».

З Ватикану Первоієрарх Української Церкви почав відвідувати українські Установи в Римі: Колеґію св. Йосафата, Монастир Отців Василіян, Василіянок, Сестер Служебниць, Малу Семінарію. Ця остання зробила на нього велике враження. По стільки роках ув'язнення Митрополит перший раз стрінувся з « масою » україн-

ської молоді. Зворушився Митрополит, як почув по майже двадцяти роках грімкий спів народних літургічних напівів з уст і сердець сотки українських юнаків. По Євангелії про уздоровлення розслабленого Митрополит Йосиф промовляв до юнаків. Пояснив коротко чудо Ісуса Христа і порівняв себе до розлабленого, якого добрі люди, між якими Папа Іван, принесли до Ісуса, щоб його виздоровив, щоб зділав чудо. Але другим чудом назвав Митрополит Малу Семінарію. Юнаки, що через стільки років безнастанно молились за В'язня, здавали собі справу самі, що вони перед якимсь чудом. По Богослужбі і по короткій Академії привіту, де тільки рушився Достойний Гість, товпа хлопців як зачаровані слідили його. Різні почуття можна читати зі знимок на лиці Митрополита Йосифа Сліпого по своєму визволенні. При стрічі з Малими Семінаристами на його лиці, на його усмішці можна було читати і бачити почуття щастя. І його зафіксували фотографічні апарати на лиці Митрополита серед Малих Семінаристів.

Від цієї першої стрічі Мала Семінарія стала для Митрополита Йосифа євангельською Витанією, а Митрополит для малих семінаристів найбільшим духовним Батьком. Вони товаришували йому у поїздках, щоб співати до Служби Божої по різних місцевостях Італії. І де тільки мали нагоду стрінути Митрополита Йосифа, навіть при найбільших торжествах, вони зараз його окружали, не звертаючи уваги на все інше.

Прилюдна опінія з радістю привітала визволення з довголітньої тюрми Первоієрарха Української Церкви. Приписувалось цей крок з боку Радянського Союзу як початок чогось кращого у відношенні до Католицької Церкви. Дипломатичні кола обдумували політичне значення такого жесту.

Для Папи Івана XXIII визволення Митрополита Йосифа Сліпого було « зворушаючою потіхою, за яку покірно дякуємо Господеві, як за щось, що у Божих секре-

тах може приготовити Святій Церкві, душам праведним, новий порив віри для мирного та добродійного апостольства » (L'Osservatore Romano 11-12. II. 63). Словам Папи дали як заголовок ватиканські публікації: щоденник « Оссерваторе Романо » і тижневик « Оссерваторе делля Доменіка: « Промінь надії зі Сходу Європи » (« Оссерваторе Романо », 11-12-II-1963; « Оссерваторе делля Доменіка », 17-II-63).

Папа Іван XXIII бажав духовно обновити сучасний світ і зблизити його до Бога, від якого він віддалився. Але рівночасно щиро бажав дати Бога мільйонам своїх духовних дітей, яким не вільно було зблизитись до Бога під карою тюрми і заслання і які невимовно страждали за вірність Христові і його Церкві. З великою надією на Божу поміч він сміло взявся до діла, а першим кроком мало бути визволення Первоієрарха Української Церкви, яка найбільше потерпіла від безбожницького комунізму. Коли Папа « Добряга » і Святець побачив перед собою довголітнього В'язня на волі, він бачив сповнення першого кроку у своїх далекойдучих планах, щоб зі Собором принести релігійну свободу цим народам і що його зусилля відповідали Божим планам. Тому-то його зворушення було таке глибоке, як він сповіщав прочанам Льомбардії цю свою велику « Потіху » з причини визволення Первоієрарха Української Церкви.

Визволення Митрополита Йосифа Сліпого мало особливе значення для Українців. Ця подія радісно зворушила до глибини увесь український народ. Уся еміграція однодушно різними способами виявляла свою радість по усіх континентах, при солідарності усього світу. Особливо глибоке значення мало визволення Митрополита Йосифа Сліпого для Української Католицької Церкви на Україні та в Сибірі. Ця так незвичайна подія, що мала у собі щось чудесного, скріпила в надії усіх тих, що залишились вірні Католицькій Церкві. І якщо для Папи Івана визволення Митрополита означало « про-

мінь надії », для українських вірних на Рідних Землях — це було запорукою загального воскресіння Української Католицької Церкви.

Однак незалежно від сподівань, що їх могло принести Українській Церкві визволення її Первоієрарха, одна велика річ була уже осягнена з приїздом до Риму Митрополита Йосифа Сліпого: Українська Церква мала свого представника на Соборі в особі її Первоієрарха, Київсько-Галицького Митрополита. Усі Українські Владики з вільного світу представляли радше український обряд та українські дочерні Церкви, які опинились по різних Континентах світу, і в такій ролі вони вставились за українською матірною Церквою, вимагаючи окремим листом зверненим до Отців Собору присутності на Соборі Голови Української Церкви: Митрополита Йосифа Сліпого. І коли Митрополит Йосиф Київсько-Галицький Митрополит появився на Соборі як Голова Української Католицької Церкви, усі Українські Владики на еміграції творили довкруги нього мов світлу корону українських дочерних Церков.

Пізніше признання прав Верховного Архиєпископа Первоієрархові Української Церкви принесло повну канонічну незалежність Української Церкви у злуці і під верховним правлінням Голови Католицької Церкви, Римського Архиєрея, та створило один церковний моноліт разом з усіми українськими дочерними Церквами. На рівні зі Східними Патріярхами виступатиме від тоді на Соборі Первоієрарх Української Церкви; а з вивищенням його до Кардинальської гідності за свою геройську вірність Христові і його Церкві Українська Церква засіяє блеском мучеництва перед цілим світом.

Ці так історичні події для Української Церкви відбулись у хвилі, коли вороги Христа і його Церкви приготовлялись до святкувань двадцятиліття « ліквідації » Української Католицької Церкви та її « з'єдинення » з Московським Патріярхатом. Якраз у цих найтяжчих істо-

ричних хвилях Українська Католицька Церква засіяла у недосягненім досі блиску свої слави перед усіми Церквами Світу, зібраними на Соборі в особах їхніх Владик. З другим Ватиканським Собором Українська Католицька Церква починає світлий період свого воскресіння і нового життя, на замішання ворогів Церкви, які уже копали для неї гріб.

СМЕРТЬ ПАПИ ІВАНА XXIII

Папа Іван XXIII здавав собі справу, що скликання Вселенського Собору і його успішне завершення перевищає усі людські сили. Тому то він, даючи першу вістку свого рішення дня 25 січня 1959 року у Базиліці св. Павла, зробив це « трясучись трохи зі зворушення », як виявив він у своїй промові. І за успіх цього найбільшого діла для добра Церкви він жертвував своє життя. Бог прийняв цю геройську жертву і дав повний успіх починові Папи Івана XXIII.

Пише про Папу Івана XXIII Генеральний Секретар II Ватиканського Собору Архиєпископ Перікле Фелічі у своїй статті « Двох Папів — один Собор »: « Іван XXIII для Собору жив і для Собору помер. Слідив зблизька працю, яку можемо назвати « пущення в рух »: слідкував зі свого бюра праці Соборових Зборів при помочі телебачення на замкнений круг, яке було улаштоване у Соборовій Залі; брав участь своїм авторитетом, щоб розв'язати деякі проблеми, які зайшли у перших кроках Собору. Але його найбільша заслуга полягає в тому, що він дав найперше у приготовчому періоді і пізніше на Соборі великий віддих, незміримий життєвий подув, який переходив границі Церкви » (L'Osservatore della Domenica numero speciale sul Concilio, pp. 5-6).

Папа Іван XXIII у Божих планах сповнив свою місію. Виконавцем його задумів мав бути його Наслідник Павло VI, який також прийняв велику спадщину свого Попередника з трепетом духа.

Велике було пригноблення цілого світу, коли Папа Іван XXIII лежав на ліжку смерті.

Серед цих, що найбільше оплакували неминучий відхід Папи з цього світу, був Первоієрарх Української Церкви, який Папі Іванові завдячував своє визволення і стільки доказів батьківської любови.

Кілька разів приходив Митрополит Йосиф до ліжка болю свого Освободителя в останніх годинах його життя. Написав до Папи Івана зворушаючо-прощального листа, що його прочитав вмираючому Папі його Секретар.

Ще у повній притомності Папа Іван попрощався також з представниками Колеґії Кардиналів, очолених Кардиналом Тіссераном як їхнім Деканом.

З цієї нагоди очікувалось виявлення імен трьох Кардиналів креованих на Консисторії дня 28 березня 1960 року, які залишились « ін пекторе ». На виявлення імен цих трьох Кардиналів очікували зокрема Українці, в надії бачити між ними, як усі сподівались, ім'я Митрополита Йосифа Сліпого.

З днем смерті Папи Івана XXIII, 4 червня 1963, згідно з приписами церковного Права, Вселенський Собор переривається « аж доки новий Вселенський Архиєрей не прикаже знов братись до нього і продовжувати його » (Кан. 229).

Таким чином два останні Вселенські Собори, Перший і Другий Ватиканський, були перервані. Перший перервав сам Папа Пій IX через тяжкі політичні обставини, і він уже ніколи не був продовжуваний; другий був перерваний смертю Папи, що його був скликав. Однак в останньому випадку перерва була лише зміною Провідників Собору. Папу Івана XXIII заступив Папа Павло VI.

Хоч інший вдачею від свого попередника, Папа Павло VI мав той сам ентузіязм і цю саму велич духа щодо Собору. Він перебрав провід Церкви з великим досвідом члена Римської Курії як довголітнього близького співробітника Папи Пія XII, а пізніше Архипастиря найбільшої та найбільш розвиненої релігійно й соціяльно

медіолянської Архиєпархії. Не менший досвід мав новий Папа відносно самого Собору. Він брав участь у приготуванні Собору, як член Центральної Соборової Комісії. Пізніше брав активну участь на першій сесії як Отець Собору. Тому добре знав усі соборові проблеми та різні напрями, які виявлялись на Соборі. Таким чином провід Церкви і Собору перейшов до досвідчених рук, а дух Папи Івана XXIII, що запанував на Соборі й у цілій Церкві, знайшов у Папі Павлі VI свого великого реалізатора.

Українські Владики на II Сесії Собору разом з Верховним Митрополитом Кир Йосифом Сліпим у Великій Семінарії « Св. Йосафата ».

Стоять з ліва на право:
Кир Йосиф, Кир Володимир, Кир Августин, Кир Платон, Кир Андрій, Кир Йосиф, Кир Іван, Кир Андрій, Кир Йоаким.
Сидять з ліва на право:
Кир Ніль, Кир Іван, Митр. Кир Максим, Блаж. Кард. Кир Йосиф, Митр. Кир Амброз., Кир Гавриїл, Кир Ізидор.

Розділ IV

ДРУГА СОБОРОВА СЕСІЯ

ВІДКРИТТЯ ДРУГОЇ СЕСІЇ СОБОРУ

Зміна осіб Папів зовсім не далась відчути на продовжуванні соборової праці, яка по першій Сесії увійшла у своє правдиве русло в новому соборовому дусі, що запанував на першій Сесії. Новий Папа, Павло VI, взяв собі як завдання продовжувати велике діло свого попередника.

Напередодні відкриття другої соборової Сесії новий Папа звернувся з закликом до цілого християнського світу, щоб молитвою і ділами покути причинились до успіху Вселенського Собору.

В « Апостольському заклику до усього Єпископату » з дня 14 вересня Павло VI ясно виявляє свою поставу до розпочатого XXI Вселенського Собору: « Наближаючись день відкриття другої фази II Ватиканського Вселенського Собору, Ми не можемо не почуватись глибоко зворушеними величчю цієї священної спадщини, що Ми одержали від Нашого Попередника бл. п. Папи Івана XXIII; спадщина, яку Ми прийняли, як Ви добре знаєте, з трепетом і пошаною, готові не відмовитись жодного труду, жодної прикрості, щоб тільки цей надзвичайно дорогоцінний скарб прикладів, діл і вказівок, якими той великий Папа збагатив Церкву, полишився зовсім неущерблений. До цього скарбу без сумніву належить розпочатий II Ватиканський Вселенський Собор. Цей подвиг є так велетенський, що його треба вважати найголовнішим із добродійств, що їх Папа Іван XXIII зробив Церкві й усьому людству ».

Ідею перебрання спадщини з рук Папи Івана XXIII « З трепотом і пошаною » з боку Папи Павла VI зафіксовано у пропам'ятній медалі з другої соборової сесії. На ній бачимо отворені двері Базиліки св. Апостола

Петра зо зібраними Отцями Собору в очікуванні приходу нового Папи. Поріг Базиліки переступає Павло VI, під яким видніє напис: « В ім'я Боже ».

У планах Божого Провидіння Павло VI мав стати методичним виконавцем нових напрямків і відважних починів Папи Івана XXIII, яких він не вспів завершити. Їх свідомо прийняв на себе Папа Павло VI, як ясний вияв Божої волі, і він з відвагою та рішучістю взявся до діла, надіючись на Божу поміч.

В переддень відкриття другої сесії Собору зібрались усі українські Владики в Колеґії св. Йосафата на передсоборову нараду, однак це зібрання було нагодою для більшості Владик привітати і запізнатись з Первоієрархом Української Церкви, Митрополитом Йосифом Сліпим. За винятком Єпископа з Бразилії, Преосв. Йосифа Мартинця, який приїхав до Риму з малим запізненням, на передсоборовому зібранні були усі українські Владики разом з Преосвященними Миколаєм Єльком та Степаном Коцішком, Архипастирі для поселенців в Америці з Підкарпатської України. Останнім увійшов на залю нарад Митрополит Йосиф серед оплесків і радості і щастя усіх Владик. Привітався особисто і обнявсь Первоієрарх з усіми присутніми. Теплими словами привітав Ісповідника Віри від імені всього Єпископату Предсідник Конференції Митрополит Максим Германюк, а під кінець промовляв сам Митрополит Йосиф.

Зворушення присутніх було велике. Попросту годі було собі здати справи з того, що бажання й вимагання присутності Первоієрарха Української Церкви з боку усіх Українських Владик на першій сесії Собору стало так скорою несподіванкою. Це перше зібрання українських Отців Собору мало також встановити загальну лінію, якою мали б поступати українські Владики на цій другій сесії. По обміні думок відчулось, що в особі свого Первоієрарха Українська Церква матиме на Соборі гідного речника й представника, який піднесе її престиж перед усією Вселенською Церквою.

Дня 29 вересня 1963 року по більш як дев'ятьох місяцях « між-сесії » відбулось торжественне відкриття другої сесії Собору майже з таким самим порядком, як це було на попередній: процесійний вхід Отців Собору до Базиліки св. Петра, торжественна Архиєрейська Служба Божа, ісповідання віри, програмова промова Папи.

Під час походу з Ватиканської Палати до Базиліки св. Петра український Єпископат невимовно радів, що в його рядах ступав цим разом Первоієрарх української Церкви на Рідних Землях, Митрополит Йосиф Сліпий. Його уже велика постать набрала особливого маєстату в архиєрейських ризах, на тлі усіх українських Владик дочерних Церков у вільному світі, зо славою авреолі Ісповідництва. Кожний, хто знав Митрополита Ісповідника, з побожним захопленням глядів на цю живу сцену мучеництва Української Церкви, а репортери дбайливо зафіксовували для історії цю першу появу довголітнього В'язня на XXI Вселенському Соборі.

Цілість Отців Собору мали змогу щойно за кілька днів запізнатись з Ісповідником Віри на його першому виступі на Соборі, а багато Владик шукали нагоди особистої стрічі, щоб своїми очима побачити Героя-Ісповідника. Один з аргентинських Владик, Преосв. Віктор Бонамін, передаючи в розмові свої враження його стрічі, висловився, що мав враження, що стоїть перед Гімалаями; так вразила його фізична і моральна постать Митрополита-Ісповідника. Мабуть біла камилавка на голові Митрополита піддала аргентинському Єпископові порівнання з величчю найвищої гори у світі, покритої вічними снігами.

Якраз цей чистий східний церковний стрій надавав особі українського Первоієрарха притягаючої сили до нього усім тим, що бажали бачити східні католицькі Церкви в їхніх старинних літургічних традиціях.

Крім свойого зовнішнього східного вигляду, Митрополит Йосиф Сліпий у своїх знаменних промовах дав відчути Отцям Собору « голос Сходу » у всіх соборових

проблемах, а головно стаючи в обороні Сходу перед його латинізацією.

Головною точкою відкриття другої соборової сесії була програмова промова нового Папи Павла VI. У ній Папа начеркнув у загальних нарисах ціль II Ватиканського Вселенського Собору. Найперше — заявив Папа — є бажанням і обов'язком Церкви дати про себе глибше окреслення, бо вона є таїнством, дійсністю насякненою божественною присутністю, і тому є можливі нові і глибші експлорації, щоб мати повнішу науку про її суть, устрій, місію.

Христова Церква — продовжував Папа — хоче себе відновити. Також це так головне завдання є наслідком свідомості відносин Христа з Церквою. Обнова, покращання, святість внутрішня — це зусилля, щоб зблизитись до свого божественного зразка — Христа. Собор показує рішучість відновлення своїх внутрішніх сил і своїх законів, які кермують свій канонічний і літургічний устрій.

Третім великим завданням Собору — підкреслив Папа — це мовби духовна трагедія Церкви: її роздор. Собор отвирає двері, підносить голос, з тугою очікує. Папа привітав і подякував Представникам нез'єдинених християнських Церков і Спільнот, присутніх на Соборі як спостерегачі. Він заявив їм: « Якщо нам приписувалося б якусь вину за цей роздор, то ми покірно просимо Бога прощення, і просимо прощення у братів, якщо б вони почувались ображені нами; і ми готові, оскільки відноситься до нас, простити образи, яких зазнала католицька Церква, і забути біль завданий її у довгій серії незгод і роздорів ».

Проблеми вимагають багато умов до їхнього розв'язання. З терпеливістю очікуватимемо на цю щасливу хвилину. Тимчасом нез'єдинені Брати хай знають, що розмова з нами хоче бути мирна, щира, лояльна. Вона не заховує в собі підступів, ні туземних інтересів. Ка-

толицька Церква глядить з пошаною на релігійну спадщину вірно збережену, на скарби правди і духовності, що їх мають нез'єдинені Брати, в надії, що і вони робитимуть те саме відносно нас.

Накінець — говорив Папа у своїй промові — Собор моститиме шлях до сучасного світу. Під час коли Церква відрізняється від світу, вона уважає себе як дріжджі, які оживотворюють світ, закріплюючи своє місійне післанництво. Але Церква дивиться на світ реалістично і бачить також зло, що запанувало серед людей:

« Маємо бути реалістами — продовжував дослівно Павло VI, — не закриваючи рани, яку не мало країн завдають цьому Вселенському Соборові. Чи можемо бути сліпими і не завважити, що багато місць на цьому Зборі є порожні? Де є наші Брати тих націй, в яких Церква терпить переслідування? І в яких умовинах знаходиться релігія на цих областях? На цей спомин наш дух стає сумним задля речей, які знаємо, а що більше, задля того всього, чого не можемо знати відносно священної Ієрархії, монахів і монахинь, як рівно ж щодо так численних наших братів, що терплять боязні, терпіння, недостатки і переслідування задля своєї вірності Христові і його Церкві.

Скілько то смутку — настоював Папа — з причини цих болів і скільки гіркості на вид, що в деяких країнах релігійна свобода, як і інші основні людські права є потоптані засадами і методами політичної, расової або релігійної нетолеранції. Болить серце, коли приходиться бачити, що у світі ще існує стільки несправедливостей супроти шанобливого й вільного визнання власної віри. Однак, більш як гіркими словами, ми хочемо ще висловити наш біль смілою і людяною заохотою тим, що є відповідальні за ці речі, щоби гідно зложити неоправдану ворожнечу супроти католицької релігії, якої членів мається вважати не нелоальними громадянами, але навпаки, членами й то роботящими членами суспільності, до якої належать.

Крім цього засилаємо при цій нагоді, католикам, що терплять за свою віру, наш сердечний привіт і благаємо у Бога потіхи для них ».

По цих сильних і рішучих словах проти переслідувань Папа Павло VI висловив також свій біль і безмежний смуток на вид стільки лиха у світі: « Атеїзм — продовжував Папа — спустошує частину людства і несе зі собою перевернення інтелектуального, морального і соціального порядку, про який світ тратить правдиве поняття ». Серце людини хилиться до порожнечі і до безнадійності. Мимо цього Церква глядить на наші часи з любов'ю, не щоб його осудити, але щоб його спасти. Глядить на деякі категорії з особливим зацікавленням: на бідних і на всякого рода потребуючих; на людей культури і знання; на робітників. Церква поширює свій погляд на інші релігії, які заховали відчуття і поняття про Бога. Поширює його на нові покоління, що повстають, на нові народи, які відзискують свідомість і незалежність. Усім передає свій голос привіту і надії ».

Глибоко обдумана промова Папи Павла VI вказала на шляхи, якими мав ступати Вселенський Собор у напрямках, що їх вказав віщий Дух Папи Івана XXIII. Програма ясно окреслена, яка вповні відповідала потребам церкви й сучасному світові. Слова рішучого засудження релігійних переслідувань були немов бальсамом для усіх, що терплять за Христа і його Церкву, і потіхою для українських Владик, які відважно стали в обороні переслідувань Української Церкви, вимагаючи для неї повної релігійної свободи.

З цими великими перспективами перед собою Отці Собору приступили уже слідуючого дня до їхньої реалізації, аналізуючи кожну поодиноку проблему на приготованих проєктах соборових рішень Комісіями в дусі і після напрямків, що їх дали Отці Собору на першій Сесії.

Папа Іван XXIII молиться в приватній своїй каплиці разом з Митрополитом Кир Йосифом по першій їхній зустрічі в Ватикані 10. II. 1963 р.

УКРАЇНСЬКЕ ПРЕСОВЕ БЮРО

II Ватиканський Собор відзначився тим, що усі соборові події відбувались у денному світлі. День за днем, крок за кроком увесь світ слідив через радіопередачі, телебачення, а головно через світову пресу цю найважливішу подію в історії Церкви та цілого людства двадцятого століття. Ще досі ніколи світова опінія не слідила так зблизька і то протягом чотирьох років якусь церковну подію та ще ніколи не брала такої живої участі у релігійних справах. На соборові теми забирали голос у світовій пресі люди різних політичних, соціяльних, релігійних напрямків: католики, православні, протестанти, погани, атеїсти, безбожники. Усі відчували потребу сказати своє слово, бо усі відчували, що Вселенський Собор з різних точок погляду їх заторкає.

Ще під час підготовчого соборового періоду повстало Пресове Соборове Бюро, якого завданням було інформувати світ про соборову діяльність. Напередодні другої соборової сесії ділав окремий Пресовий Комітет, зложений з Президента, Секретаря і 14 Соборових Отців вісьмох головних світових мов, який слідкував за пресовими соборовими інформаціями, даючи вказівки Соборовому Пресовому Бюрові для його щоденних інформацій.

Під час усіх чотирьох соборових сесій Соборове Пресове Бюро видало і роздало журналістам величезну скількість бюлетенів. Загально обчислюється, що пересічно зужито на соборові бюлетені три мільйони циклостилевих листків на кожну сесію. Соборові Бюлетені виходили у слідуючих мовах: італійська, Французька, англійська, еспанська, португальська, німецька, польська, арабська і китайська.

Сотки акредитованих журналістів з усього світу, не виключуючи Радянського Союзу, безнастанно інформували свої часописи про перебіг Собору, користаючись соборовими бюлетенями та передаючи рівночасно свої спостереження й особисті дописи.

Для журналістів улаштовано Пресову залю з наймоднішими устаткуваннями: 80 столів, 40 машин до писання, 2 цикльостилі, 6 телефонічних кабін, що пов'язували з містом, 22 національними і міжнародними лініями, радієва преса, телеграф і пошта.

Ватиканська Радіовисильня зорганізувала 23.000 програм, присвячених Соборові у тридцятьох мовах, між іншими і в українській: разом 6.000 годин радіопередач. Ці цифри вказують ясно, як залежало Ватиканській Радіопередачі, щоб увесь світ міг бути поінформований про перебіг Вселенського Собору, зокрема там, де не могла дійти преса, як поза залізною заслоною.

Чужомовні секції Ватиканської Радіовисильні передавали для своїх національних радіопередач радіофонічні програми прямо з Ватиканської Радіовисильні.

Около тисяча Отців Собору передавали в різних мовах відомості про Собор для вірних своїх Країн через Ватиканську Радіовисильню. Українські радіопередачі для України передавались тричі в тиждень, по чверть години кожна. Від часу до часу контактувались з вірними на Україні українські Владики, зокрема інформуючи їх про життя української Церкви по різних континентах українського поселення. Рівно ж українські Владики відправляли через Ватиканську Радіовисильню Службу Божу з проповіддю для вірних на Україні.

Італійське телебачення присвятило Соборові багато зі своїх програм, зокрема прямими передачами зі соборової залі важніших соборових подій, і то звичайно через Евровізію, для глядачів цілої Європи. Вистачить натякнути на передачу з нагоди відкриття Собору, яка тривала безперервно п'ять годин і яку слідили прямо

десятки мільйонів глядачів цілої Європи. Частину цієї соборової хроніки бачили прямо цього самого ранку глядачі телебачення у Північній Америці, завдяки полученню через Телестар. Кількакратно українські глядачі Європи могли бачити на екрані Митрополита Йосифа Сліпого, який був особливим об'єктивом операторів італійського телебачення.

Інформування вірних Української Церкви та цілої Української Спільноти про перебіг Собору, а зокрема про діяльність українських Владик, було уплановане зараз на їхніх початкових нарадах. З рамені Єпископської Конференції поручено цю справу Єпископові Андрієві Сапелякові, який мав придбати собі співробітників та кермувати усією інформативною працею.

Під час першої сесії уся інформативна праця була звернена на чужомовну пресу видаванням періодичних бюлетенів звичайно в італійській мові під заголовком « Нотіціяріо Україно » (Українські Відомості). Важливіші вісті були подані в головних світових мовах. Ці бюлетені були призначені для світової преси та аґенцій, і їх роздавалось у Пресовій Залі Собору усім журналістам, по більшій часті з нагоди тижневих пресових конференцій.

З початком другої сесії Собору створено українське Пресове Бюро і започатковано систематичну інформацію української преси періодичним видаванням « Вістей з Риму ». Бюлетені Українського Пресового Бюра появлялись звичайно при кінці кожного тижня під час усіх чотирьох сесій з оглядом соборових нарад тижня, з особливим підкресленням і переданням змісту виступів українських Отців Собору та подавинням усіх головніших інформацій, зв'язаних з Собором. У « між-сесіях » українські Соборові Бюлетені виходили пересічно двічі у місяць, зокрема з інформаціями про працю Соборових Комісій, до яких належало сімох українських Отців. Від 23 вересня 1963 року до 30 грудня 1965 вийшло 67

бюлетенів українського Пресового Бюра з пересічно 13 сторінок цикльостилю у гарному естетичному вигляді. Разом 900 сторінок цінного матерялу для істориків укр. Церкви. Постійно співпрацювали українські священики та світські: богослови, літургісти, знавці канонічного права, соціяльних наук. Українське Пресове Бюро « Вісті з Риму » не перестало своєї діяльности і по закінченні Собору та стало епохальним ділом в історії української журналістики. У пособоровому часі українське Пресове Бюро інформує українську пресу, а через неї увесь український загал зокрема про діяльність Верховного Архиєпископа Української Церкви, про працю пособорових Комісій, про головні події в житті Католицької Церкви.

Передбачення відносно плодів Українського Пресового Бюра перейшли усякі сподівання. Українська преса у вільному світі, церковна і світська, обильно передруковувала цілі статті, і тим оживила зацікавлення українського загаду проблемами Собору, працею українських Владик на Соборі, а зокрема небуденною діяльністю Верховного Архиєпископа Йосифа Сліпого, передаючи його глибокі промови при різних нагодах, його далекойдучі вказівки і напрямки для всієї української Церкви.

Українське Пресове Бюро своїми незвичайно цінними бюлетенями з'єднало ідейно усіх вірних української Церкви, розсіяних по усіх континентах, часто абсорбованих вузькими місцевими проблемами, і дало їм ширший всеукраїнський віддих. А сконтактувавши їх з особою Первоієрарха Української Церкви, увело їх в ідейний контакт з матірною Церквою на Україні, з якою зв'язки через віддалі і через брак якого-небудь контакту уже протягом десятиліть ставали щораз то слабші.

Пізніше долучиться ще офіціяльний журнал Верховного Архиєпископа Української Церкви, який став урядовим органом, що лучить усю Українську Ієрархію по всьому світі в одну органічну церковну цілість.

Про потребу такого одного церковного центру для Українців ясно висловився Папа Павло VI на авдієнції для Українців з нагоди вивищення до Кардинальської гідності Верховного Архиєпископа Митрополита Йосифа Сліпого. Папа вказав Українцям, що якраз тепер мають той центр в особі українського Кардинала.

МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ СЛІПИЙ ПРОМОВЛЯЄ НА СОБОРІ

На сорокп'ятому соборовому засіданні, дня 10 жовтня, Секретар Собору Монс. Фелічі прочитав, як звичайно, список Отців, які бажали зайняти голос у дискусіях. По іменах двох Кардиналів, а саме бразілійського Примаса Кард. Камари, та італійця Кард. Ченто, проголошено ім'я українського Митрополита Йосифа Сліпого, за яким слідували імена дванадцятьох Отців Собору, які цього дня бажали висловити свої погляди у так дебатованій проблемі Колегіяльности Єпископату та у пропозиції відновлення жонатого дияконату в латинській Церкві.

Виступ Митрополита-Ісповідника мав бути найбільшою подією цього дня на Вселенському Соборі, і тому усі нетерпеливо вичікували його черги. Коли Модератор, Кард. Аґаджаніян, дав слово Митрополитові Кир. Йосифові, у Ватиканській Базиліці залунав спонтанний оплеск в честь Митрополита, мимо звернень уваги на попередніх засіданнях, щоб Отці Собору здержувались від усякого рода оплесків, це мабуть, щоб не виявляти захоплень ідеями того чи іншого Отця та щоб уникнути навіть тіні людської тенденційности, бо в усіх розбіжних проблемах мали промовляти раціі та арґументаціі. Оплеск Отців Собору був спонтанний, бо всі хотіли спільно привітати Отця Собору Ісповідника віри. Однак Митрополит Йосиф Сліпий не зайняв голосу цього дня на Соборі, мабуть тому, що планував виступити зо своєю історичною промовою слідуючого дня, в який припадала перша річниця відкриття Вселенського Собору, і не мав

зі собою приготованої промови. По кількох хвилинах мовчанки в очікуванні почути голос Промовця, Модератор Кардинал Аґаджаніян ограничився повідомити Отців Собору, що « завтра з радістю почуємо Митрополита Йосифа Сліпого ».

Італійські римські щоденники, у першій мірі « Оссерваторе Романо », в окремий спосіб підкреслили цю милу історичну хвилю на Соборі у своїх соборових бюлетенях та дописах.

« Перед започаткуванням соборової праці — пише Ватиканський Орган — Генеральний Секретар прочитав імена Отців, які рішились забрати голос відносно соборових питань. Коли зазвав ім'я Високопреосвященнішого Митрополита Сліпого, присутні Отці Собору прийняли вістку бурхливими оплесками на знак подиву для геройських страждань українського Митрополита, що є славою усього Єпископату. Але Митрополит заявив, що буде говорити слідуючого дня » (11 жовтня 1963, ч. 235).

Подібну вістку подала загально уся преса у своїх соборових бюлетенях з цього дня.

Дня 11 жовтня на 46 загальному засіданні по еспанському Кардиналі Кіроґа зайняв голос « Український Львівський Архиєпископ Його Ексцеленція Монсеньйор Йосиф Сліпий », як покликав його до слова Модератор Собору.

Крім слушного загального очікування почути голос на Вселенському Соборі довголітнього Ісповідника Віри, цікавило усіх, що зможе сказати на сучасні теми церковного життя Владика, який майже двадцять років був ізольований від життя Церкви і культурного світу.

Знов українські Владики побоювались, що приготована промова Митрополита, з якою він їх обзнайомив, щоб виступити також в імені усього Українського Єпископату, буде задовга і, перейшовши десять хвилин призначених для кожного промовця, підпаде під наслідки строгого захования часу, і в найлагіднішому випадку про-

мовець міг би бути запрошений скоротити текст промови і подати тільки заключення, як це траплялось немало промовцям.

Промова Митрополита Йосифа Сліпого тривала около двадцять хвилин серед незвичайно великої уваги усіх присутніх. Відзначалась ясністю ідей, глибокістю богословських арґументацій та ясним, звучним, рішучим голосом. Отці Собору бачили перед собою не тільки геройського Ісповідника Віри, але і глибокого богослова та великого Пастиря, який відчуває усі сучасні проблеми Христової Церкви, насвітлюючи їх світлом української терплячої Церкви та усіх тих, що терплять разом з нею.

Первоієрарх Української Католицької Церкви подякувавши Богові і Пречистій Богородиці, що майже чудесним способом міг брати участь на Соборі, та Отцям Собору за їхні молитви за нього під час років його заслання, заявив, що його поява, як українського Митрополита, не перша на Вселенськюму Соборі. Вже його попередники, тобто Єпископи з Українських Земель брали участь у Вселенських Соборах, а саме: в Нікейськім (325 р.), Царгородськім (381 р.), Єфезькім (431 р.), Халкедонськім (451 р.), на II. Царгородськім (553 р.), на Ліонськім (1254 р.), на Констанцськім (1418 р.), Флорентійськім (1439 р.). Не було Владик української Церкви на Тридентійському і на I Ватиканському Соборах задля політичних перешкод.

У головній частині своєї промови Первоієрарх Української Церкви зайняв становище відносно дебатованих тем про колеґіяльність Єпископату і про жонатий дияконат; як також представив Отцям Собору свої погляди і погляди українських Владик, яке становище має зайняти II Ватиканський Собор відносно найпекучіших релігійних і соціяльних проблем сучасного світу. Соборове Пресове Бюро подало стислий комунікат довгої промови Митрополита Йосифа Сліпого, який появився на сторінках римської та світової преси разом із спостережен-

нями і коментарями. « Українська Церква — пише соборовий комунікат, передаючи зміст промови Отця Собору-Ісповідника Віри, — є присутня нині на Соборі, щоб подякувати Вселенським Архиєреям і цілій Церкві за благодійства, які вона одержала досі та щоб прийняти рішення, які виринуть на цьому Соборі. Є бажання, щоб цей Собор висвітлив католицьку науку проти атеїзму, щоб вказав дороги найбільш здатні і найбільш успішні для апостолування після вимог нашого часу; і щоб вказав на ці небезпеки духовні і матеряльні, які можуть бути шкідливими для християнської спільноти.

Було підкреслено, що бідні, перше від багатих, є покликані до Церкви. Характеристичною відзнакою наших часів є соціяльне питання: Церква, завжди так запопадлива у прямуванні людського життя, має нині по-материнськи прийняти голоси, що вимагають більшої справедливости, і дати свідоцтво Христа бідного, який бажає добра усім. *Стисло кажучи*, Єпископи не творять колегії, тому що колегія вимагає юридичної й моральної власті. Папа дістав свою місію і усі власті зв'язані з нею від Христа, а не від єпископської колегії. Його власть безпосередньо відноситься до Вселенської Церкви, а власть Єпископів відноситься перш за все до поодиноких Церков, і тільки другорядно до Вселенської Церкви. Щодо дияконату треба мати за увазі, як уже було сказано, що він є мостом між вірними та Ієрархією і що він відповідає нинішнім потребам Церкви. Тут не розходиться впроваджувати щось нового, тому що існує ще нині на Сході, і колись існував на Заході, звичай висвячувати на дияконів жонатих. Розходиться не про інституцію обов'язкову, але про можливість відновити давній звичай після потреб поодиноких Єпархій. Зроблено внесок на Соборі піднести Митрополію Київсько-Галицьку до патріярхальної гідності ».

Крім цього змістовного офіціяльного соборового комунікату, римська і світова преса зафіксували на своїх

сторінках деякі цікаві деталі промови Митрополита Йосифа Сліпого. І так великий римський щоденник « Іль Темпо » з дня 12 жовтня подає такі деталі: « Між промовцями з особливою увагою слухали усі й дуже оплескували Високопреосвященнішого Митрополита Йосифа Сліпого, українського Львівського Архиєпископа, який був звільнений минулого місяця лютого з концентраційних таборів Північного Полярного Кола. Він подякував Прелатам за їхні молитви, які чудесним способом привели його на другу Сесію Ватиканського Собору. Митрополит пригадав, що Українці були завжди вірні Апостольській Столиці і що на Ліонському Соборі Київський Митрополит, Петро Акерович, повідомив Отців Собору про велику небезпеку для християнського світу, і внаслідок його перестороги Отці Собору молились: « Сохрани нас Господи від татарської навали », яка тоді грозила усій Європі ». Знов передовий римський щоденник « Іль Месаджеро » з цього самого дня подав ще такі обставини: « Найбільш була очікувана інтервенція Примаса України, Монсеньйора Сліпого, звільненого недавно з радянської в'язниці. Подякувавши Пресвятій Богородиці за його майже чудесну можливість брати участь на Соборі, Митрополит підпер тезу Кардинала Синенса щодо дияконату, називаючи його « соціяльним мостом » між Ієрархією і вірними. Диякони мали б бути вибрані між особами здатними та досвідченими ».

Багато інших часописів поінформували своїх читачів про перший виступ на Соборі Митрополита Йосифа Сліпого та про зміст його промови, а зокрема підкреслюючи його внесок про створення Українського Київсько-Галицького Патріярхату.

Французький часопис « Ля Круа » (12-X-1963) порівняв початок промови Митрополита Йосифа Сліпого з промовою Івана Золотоустого, бо і той розпочав словами « Благословен Бог » свою знаменну проповідь після свого повороту зі заслання, в якій він прославляє пов-

сякчасну тривалість Церкви і скороминулість переслідування.

Рівночасно радія й телебачення світу передали своїм слухачам вістку про виступ на Соборі Отця-Ісповідника Віри українського Первоієрарха як головну соборову подію цього дня. Зокрема італійське телебачення у вечірніх « Вістях » цього дня передало короткий перебіг Соборового засідання і зокрема підкреслило внесок створення Київського Патріярхату, називаючи уже Митрополита Йосифа « Українським Патріярхом ».

На коротких перервах, які брали собі поодинокі Отці під час безперервних промов на соборовій залі, часом для обміни думок, зокрема відносно визначних промов дня, головним предметом коментарів цього дня була промова Митрополита Сліпого.

Коментарі були незвичайно прихильні. Усі були захоплені самою поставою Митрополита Йосифа. Велика постать, біла борода, біла камилавка, могутній і торжественний голос. Початок промови не міг бути торжественніший: « Благословен Бог наш, Отець, Син, і Святий Дух, що визволив мене... ». Усім пригадались сторінки історії перших Вселенських Соборів, на яких виступали Ісповідники Віри.

Свої враження з першої промови Митрополита Йосифа Сліпого на Соборі дуже вимовно описав аргентинський Єпископ Віктор Бонамін на святочній Академії в честь Кардинала Йосифа Сліпого у Буенос Айрес дня 8 серпня 1965: « Сліпий був відзнакою, був свідком: відзнакою одної епохи історії Церкви, якою міг бути св. Атанасій у своїй; свідком християнської вірности Правді у столітті страшних зрад; був « могутнім голосом Мовчазної Церкви.

« І говорив український Єпископ серед незвичайної мовчанки цього осіннього ранку дня 11 жовтня. Читаю у моїх особистих записках: « Почав, дякуючи за своє визволення Пресвятій Тройці, Богородиці, Святим, Іва-

нові XXIII. Заявив вірність українців католиків Апостольській Столиці; пригадав присутність Єпископів України на попередніх Соборах; їхня присутність на цьому. Просив особливої уваги для бідних, для робітників, бо Пастирі мають ділити терпіння свого народу. Відносячись потому до теми Колеґіяльності Єпископів, що дискутувалась на 45 загальному Засіданні, — він став в обороні Примату Папи... ».

« Я слухав його — заявив промовець — більше з побожністю, як з увагою. Хотів я бачити його зблизька. (То не щодня, панове, можна мати коло себе Гімаляю чи Аконкаґва!). « Тут мав я його перед собою — продовжував аргентинський Владика — у його поважному церковному східньому одязі; його ряса з широкими рукавами, на ній виднів нагрудний хрест і панагії. Його постать; прямий як правда, кріпкий як стовбур серед бурі...; обличчя гостроумне з делікатними і рішучими рисами, зо шляхотними історичними профілями, окружені ще густим напівсивим волоссям та шпичастою бородою, завершене « камилавкою »...; але перш за все погляд спокійний і глибокий тих очей, що бачили увесь біль, який може знести людське єство і приглядатись — як очі Данте в новім пеклі — до усіх страхіть, яких є здібна ненависть безбожників, коли переслідують Божих дітей, представляли передомною образ людини, сказалося б взятий з образа Грека через свою аскетичність і надлюдськість. Біль випробував його в огні; витесав його для мармуру або для бронзу ».

Далі Владика Бонамін, почувши промову українського Первоієрарха, ясність і глибокість його думки, солідність арґументів, тонке відчуття усіх сучасних проблем, так заключує аналізу його ума по стільки роках фізичних, моральних і умових каторг: « одним словом, він показав, що є ще « світильник палаючий і блискучий », « світильник блискучої і ясної думки ».

Накінець вразила аргентинського Єпископа, як і усіх

Отців Собору, передовсім моральна особистість Митрополита-Ісповідника. « Пізналось його — висловився згаданий Єпископ — як людину кристальної душі; краще, душі горіючої і чистої як полум'я; великої моральної цілості, вихованої у пошані святості Божої і людської гідності; енергійний, майже видаючись авторитативним, — таке велике поняття мав завжди власного й чужого обов'язку... Він був з тих Капітанів для човнів, яким здається зарезервовано перепливати бурхливі моря! »

Єпископ Бонамін мав одно велике бажання: особисто поговорити з Митрополитом-Ісповідником. А як велику соборову цінність заховує спільну знимку з Ісповідником у Базиліці св. Петра на тлі історичної бронзової статуї св. Апостола Петра. Це бажання аргентинського Владики було загальне. Отці Собору вважали собі за честь привітатись з Первоієрархом української Церкви. Не мало з них хилились, щоб поцілувати його руку, і немало просили як великий привілей сфотографувати його своїм власним апаратом, щоб мати його знимку як цінну пам'ятку зі Собору. Своєю історичною промовою Митрополит Йосиф Сліпий зворушив увесь Вселенський Собор: своєю величчю людини, Пастиря, Ісповідника Віри. Це був день слави для усієї Української Церкви.

Головні аргументи, які порушив Митрополит Йосиф Сліпий, були предметом розмов і коментарів між багатьома Отцями Собору. Прихильники відновлення жонатого дияконату в латинській Церкві були дуже вдячні промовцеві за таку авторитетну піддержку їхніх домагань. Однак заявою, що Єпископат не творить у стислому значенні слова Колеґії, виглядало на перший погляд, що Митрополит Йосиф Сліпий став радше на стороні цих, що противились проголошенню науки про Колеґіяльність Єпископату. На цю тему Митрополит був зайняв ще передше своє ясне становище в італійському телебаченні і тепер повторив ці арґументи на Соборі.

Вислід дискусії відносно колеґіяльності Єпископату

та остаточне уточнення цієї науки були якраз по лінії, як це ясно представив Митрополит Йосиф Сліпий. Між іншим читаємо у « Розяснювальній Замітці » відносно доктрини « Колеґіяльності », що її передала Отцям Собору Богословська Соборова Комісія: « Колеґія — читаємо у цій замітці — не розуміється у змислі стисло правничім, тобто як громада рівних, що свою владу відпоручили своєму предсідникові, але як громада стала, якої устрій та влада мусить бути виведена з Об'явлення ».

Пропозиція піднесення до Патріярхальної гідности Київсько-Галицьку Митрополію була великою новістю для усіх Отців Собору, бо ця справа не була включена між темами, які мав розглядати Собор, і на перший погляд вона виглядала як річ партикулярна, що відноситься до одної помісної Церкви. Загал Отців Собору не був обзнайомлений зо справою, однак Отці ставились до пропозиції прихильно навіть з огляду на особу Митрополита. Чулись застереження, що у сучасних політичних обставинах створення українського Патріярхату це річ під цю пору неможлива. Але тому, що пропозиція не була ще актуальна, бо відносилась до іншої соборової схеми, яку малось обговорювати пізніше, справа українського Патріярхату тимчасом затихла. Однак залишилось серед Отців Собору все більше поняття про особу Первоієрарха Української Церкви та про саму Українську Церкву.

КОЛЕҐІЯЛЬНІСТЬ ЄПИСКОПАТУ І « ЄПИСКОПСЬКИЙ СИНОД »

Найбільш дебатована тема на другій Сесії була так звана « Колеґіяльність Єпископату ». Перший Ватиканський Собор висвітлив науку Церкви щодо верховної влади Папи Римського як Вселенського Архиєрея. Римський Єпископ як наслідник Верховного Апостола Петра має повну і беспосередню власть над цілою Церквою. Поодинокі Єпископи, як наслідники Апостолів, мають власть над повіреним їм Стадом у злуці та під верховною владою Вселенського Римського Архиєрея. З огляду на це, що І Ватиканський Собор недокінчено, залишилась неповна доктрина відносно Єпископату а особливо, які існують відношення між Вселенським Римським Архиєреєм і Єпископатом у правлінні усією Христовою Церквою. Якраз цей брак постановив собі доповнити II Ватиканський Собор.

Тому що Петро й Апостоли творили одну апостольську Колеґію, таким самим способом є злучені між собою іхні наслідники: Римський Архиєрей і Єпископи. Найдавніша Церковна традиція вказує на колеґіяльний характер єпископського стану, головно на Вселенських Соборах. Однак Єпископська Колеґія має верховну власть лиш разом з Римським Архиєреєм, Христовим Вікарієм на землі і Пастирем цілої Церкви. Цю верховну власть сповняє Єпископська Колеґія у торжественний спосіб на Вселенських Соборах, що їх скликує Римський Вселенський Архиєрей. Обов'язок голошення Євангелії по всьому світі належить до Єпископської Колеґії, і єпископи мають співрацювати між собою і з Наслідником Петра у поширенні Християнської віри.

В такому світлі колеґіяльності Єпископату була приготована Схема про Христову Церкву, і по апробації Отців Собору колеґіяльність Єпископату мала стати офіціяльною наукою Церкви. Однак багатьом Єпископам видавалось, що це могло б означати ограничення повної і безпосередньої власті Римського Архиєрея, і тому настоювали, що заки приступиться до дискусії над текстом схеми чи проекту Соборової конституції про Церкву, конечно треба найперше розглянути саму науку про колеґіяльність Єпископів. Розгорнулась незвичайно глибока і завзята дискусія.

Немало промовців, як австрійський Кардинал Кеніг, голландський Альфрінк, німецький Беа, український Митрополит Германюк, не лише боронили доктрину Колеґіяльності Єпископату, але піддавали думку створення Єпископського Сенату, яким послуговувався б Римський Архиєрей у правлінні цілої Церкви. Цей Сенат чи Центральний Орган Єпископату мав би складатися з Єпископів усього Світу, з Президентів Єпископських Конференцій, як дехто піддавав, і він мав би бути знаряддям Колеґіяльності Єпископату. Такий Єпископський Орган вказав би наявно на Єдність Христової Церкви. Римська Курія повинна б мати характер виконного органу правнодавчої власті Єпископату. Настоювалось, щоб поодинокі Єпископи мали повні власті у своїх Єпархіях, які їм потрібні до сповнювання свого Архиєрейського Уряду.

Між передовими оборонцями колеґіяльності Єпископату став український Митрополит Максим Германюк, який виголосив свою знаменну промову на Загальному Засіданні дня 6 листопада.

У своїй промові український Владика не тільки, що заявився за принципом колеґіяльності, але вимагав також, щоб соборовий текст про Церкву узгляднив колеґіяльний режим цієї Єпископської Колеґії у справах цілої Церкви. Митрополит Максим Германюк навів ар-

Малі Семінаристи в Римі окружають Митрополита Йосифа по зворушливій Академії з приводу його звільнення й першої зустрічі.

ґументи із св. Письма на доказ своєї тези, а саме, що Христос дав повну і верховну власть над цілою Церквою так цілій Колеґії Апостолів, очоленій св. Петром, як і св. Петрові, Голові Колеґії. Ця повна й верховна власть над цілою Церквою, повірена і цілій Колеґії Апостолів з Петром Головою і самому Петрові, як Голові Колеґії — повинна існувати і фактично діяти в цих двох формах у цілій Церкві і то постійно, а не лише в час Вселенського Собору ».

Український Митрополит був перший, який конкретно запропонував створення окремої « Апостольської Ради », до якої входили б:

— Римський Вселенський Архиєрей як Голова;
— Усі Патріярхи Східних Церков;
— Єпархіяльні Кардинали;
— Єпископи делеґати від поодиноких Єпископських Конференцій;
— Єпископи представники місійних територій, де ще немає Єпископських Конференцій.

Ця « Апостольська Рада » — по думці Митрополита Максима — представляла б усю Єпископську Колеґію Церкви, діяла б в їх імені під владою Вселенського Архиєрея, Голови Колеґії, полишаючись завжди ненарушена повна і безпосередня влада Римського Архиєрея, наслідника Петра на цілу Христову Церкву.

Такий сміливий крок в уточненні Єпископської Колеґії з боку українського Отця Собору мав великий відгомін як на Соборі так і у світовій пресі. Між іншими французький католицький щоденник « Ля Круа » подав обширний зміст усієї промови, підкреслюючи новість внеску українського Митрополита Канади.

По довгій дискусії Отці Собору прийняли принцип колеґіяльності Єпископату з додатком « роз'яснювальної замітки », що « Колеґія не розуміється у змислі стисло правничім, тобто як громада рівних, що свою владу відпоручили своєму предсідникові », але згідно з волею Христа виведена з Євангелії.

Прийнятий принцип Колеґіяльності знайшов своє практичне застосування в латинській Церкві у Національних Єпископських Конференціях у поодиноких державах; а у Східних Церквах у традіційній Патріярхальній установі.

Натомість, як постійний орган Колеґіяльності усього Єпископату у правлінні Вселенською Церквою, повстав « Єпископський Синод », створений папським декретом « Апостольська дбайливість » з дня 15 вересня 1965 р., « згідно з бажанням Собору », як заявив Папа Павло VI в інавґураційній промові останньої Сесії.

« Єпископський Синод » є центральною інституцією Церкви, репрезентуючою Єпископат цілого світу. У принципі Синод є дорадчим тілом та об'єднуючим органом єпископату між собою і з Римським престолом. Він є постійною установою, але діє лише в означених періодах. Його скликує Римський Архиєрей і провадить ним особисто або через відпоручника. Він потверджує членів Синоду, означає предмет нарад, як рівно ж затверджує усі його рішення.

У склад « Єпископського Синоду » входять Східні Патріярхи, Верховні Архиєпископи, східні Митрополити не оформлені у патріярхати; представники національних Єпископських Конференцій та монаших Чинів, Кардинали-префекти дикастерій Римської Курії. Крім цього Римський Архиєрей застеріг собі право самому номінувати деяких членів Синоду.

Схвалення на Соборі принципу колеґіяльності Єпископату та його застосування в життя Церкви у формі Єпископського Синоду для цілої Церкви та Національних Єпископських Конференцій для помісних Церков на взір Східних Патріярхатів не тільки, що ніяк не ограничили повної верховної влади Римського Архиєрея, але ще її скріпили та ще тісніше зв'язали в одно між собою та з Римським Архиєреєм увесь Єпископат світу.

Принцип колеґіяльності Єпископату в особливий спо-

сіб об'єднав і скріпив Українську Церкву, даючи її перш за все канонічне оформлення Верховного Архиєпископства, якого права рівняються патріяршим правам; як також об'єднав її дочерні Церкви Української діяспори, бо « Денебуть буде поставлений Ієрарх якогось обряду поза межами патріярхальної території, він по приписам права остається приєднаний до Ієрархії патріярхату » (Декрет про Сх. Кат. Церкви рішення 7). Ця соборова ухвала відноситься також до Верховного Архиєпископства, бо на підставі цього самого декрету « Те, що є сказано про Патріярхів, є теж важне, по приписам права, і про Верховних Архиєпископів » (Рішення 10). А знов Голова Української Церкви, її Верховний Архиєпископ, є природним членом « Єпископського Синоду » у правлінні Вселенської Церкви. Будучи теперішній Верховний Архиєпископ української Церкви, Митрополит Йосиф Сліпий, Кардиналом, він є також виборцем Римського Вселенського Архиєрея. Таке канонічне уформлення і відродження Української Католицької Церкви відбувається в часах, коли здавалось надходила небезпека самого її існування на Україні та її єдности у вільному світі.

ГЕРОЙСЬКА СВЯТІСТЬ МУЧЕНИКІВ ТА ІСПОВІДНИКІВ

Другий Ватиканський Собор зосеридив головну свою увагу на таїнство Христової Церкви. На цих коротких словах Символа Віри « Вірую в одну, святу, соборну й апостольську Церкву » зосередилась увага богословів останніх десятиріч. Подібно як модерна наука вглибилась у секрети природи, що вже існували від сотворення світу, з відкриттям нових її законів людина опановує щораз то більше не тільки землю, але здобуває незміримі простори всесвіту; так і Церква, надхнена Святим Духом, висвітлює незміримі скарби Божого об'явлення, що їх заховує у своїй скарбниці Божої Правди.

В останніх часах богослови не вдоволялись уже навчанням про Христову Церкву, в якому увага зосереджувалась радше на її юрисдичному устрою, бо він, хоч конечний і навіть установлений самим Христом, але підпорядкований божественній життєдайності Церкви, яка становить таїнство людського спасіння.

Отці Собору не прийняли першого оформлення Конституції про Христову Церкву якраз тому, що навчання, яке знаходилось у ній, ще надто зосереджувалось на зовнішній формі Церкви. Завважував американський Кардинал Ріттер: « Святість Церкви не є ясно висвітлена » (Ля Круа, 4-XII-63). Знов Кардинал Монтіні, пізніший Папа Павло VI, заявив на Соборі дня 4 грудня 1963 р. відносно згаданої Конституції: « Церква не є тільки установа, що її заснував Христос: вона є знаряддям, яким Христос спасає нині світ ». І тому вимагав, щоб Собор ясно висвітлив як Христос живе у Цер-

кві і дає своє божественне життя людям. І якраз у проєкті соборового тексту не підкреслюється цих інтимних відносин Церкви зі своїм Головою, Христом (Ля Круа, 7-XII-63).

Італійський Кардинал Леркаро настоював, щоб Собор ясно представив відносини між присутністю Христа у бідних і його д'яння у Пресвятій Євхаристії та в Ієрархії» (Ля Круа, 8-XII-63).

Поглиблюючи пізнання таїнства Церкви, II Ватиканський Собор в окремий спосіб висвітлив святість Церкви і покликання усіх її членів до святості.

Є правдою віри, що Церква є свята — підкреслює Собор. Усі її члени покликані до святості, яка виявляється у вірних, як плоди Святого Духа у них.

Христос проповідував святість життя. Запрошував усіх своїх учнів стреміти до совершенства, як є совершенний Отець небесний. Вірні мають жити святістю, виявляючи її у повноті християнського життя та у совершенній любові. Кожний після дарів Божих, даних йому, і після свого стану має зростати у святості наслідуванням Христа бідного, покірного, обтяженого хрестом у світлі віри, надії, любови. Архипастирі хай плекають також своїм прикладом завжди більшу святість у Христовій Церкві. Священики хай наслідують цих священнослужителів, які залишили світлі приклади святості. Диякони і вибрані Богом миряни хай пристосують ум і серце до свого великого покликання. Ті, що живуть у супружому житті і християнські батьки, хай будуть для всіх прикладом щедрої любови, стаючи співробітниками плодючості Церкви. Ті, що тяжко працюють, хай знають наслідувати Христа, бо і його руки були затверділи від праці. Нехай знають, що є в особливий спосіб злучені з Христом ті, що терплять, що обтяжені недостатками, недугами, терпіннями. Святість приходить через любов, союз совершенства. Святості сприяють в особливий спосіб євангельські поради, а між ними від-

значається посвята Богові у безженстві. Церква радіє на вид своїх учнів, які обнимають убожество і відрікаються власної волі.

У дискусії на тему « святість у Церкві » виступив під час 59 Загального Засідання, дня 30 жовтня 1963 р., український Владика Андрій Сапеляк. Він заявив, що розділ схеми про « святість у Церкві » неповний, бо у ньому беруться під увагу нормальні обставини життя християн, і ні словом не згадується про мільйони християн, які живуть серед тяжких переслідувань; і в таких умовинах життя звичайні дороги до святості зовсім недоступні. Натомість визнання Христа та Його Церкви серед переслідувань вимагає геройської любови до Бога і цим самим геройської святості. Єпископ Андрій Сапеляк додав, що Вселенський Собор повинен торжественно проголосити, що усі ці, які терплять за Христа усякі переслідування, далеко попереджують у святості усіх християн, бо вони найближче слідують за Христом своїми терпіннями. Крім цього їхнє життя — це велике апостольство для усіх християн, бо своїм прикладом проповідують усім, як маємо любити Христа і пригадують, що усі Христові учні мають бути готові віддати життя за Христа.

Український Отець Собору зробив внесок, щоб у розділі про « Покликання до святості у Христовій Церкві » разом зі звичайними дорогами до святості, доступними усім християнам, говорилось окремо про надзвичайне покликання до святості, цебто про Ісповідників Віри та про Мучеників, підкреслюючи велич такого покликання, як особливий таїнственний Божий дар для поодиноких вірних та для цілих християнських спільнот.

Слова українського Владики прийняли усі, як наявну слушність про неповність способів святості у Христовій Церкві без згадки про Мучеників та Ісповідників віри, що у цих часах подібно, як у перших століттях християнства, становлять світлу славу Христової Цер-

кви, і тому святість Мучеників та Ісповідників віри набирає такої актуальности у цілому світі.

Цей брак про цю проблему на Соборі тим більше підкреслила ця обставина, що український Владика виступив зі своєю промовою по заяві з боку Отців Собору, що тема про « Покликання до святості у Христовій Церкві » уже вичерпана. Лиш на домагання Кир Андрея Сапеляка з підписами других українських Владик промовляти на цю тему, як зрештою вживалось на Соборі, дозволено ще говорити на тему святості.

Якраз українські владики мали це велике завдання-пригадувати усім Отцям Собору усе це, що відноситься до сучасної дійсности Церкви, її страшні переслідування. Їм припало говорити в імені « Мовчазної Церкви », і вони сповняли це святе завдання при кожній нагоді.

Французький католицький щоденник, Ля Круа у « Деннику Собору », з дня 1 листопада, подібно як і інша преса, такими словами писав про виступ українського Єпископа: « Преосв. Сапеляк — Апостольський Візитатор Українців в Аргентині, зробив розумну завваґу. Текст про середники до святості бере під увагу лиш звичайні обставини життя. Призабуто згадати про надзвичайні життєві обставини, які прецінь дали Церкві легіони святих, цебто мучеників. Отже, ці обставини існують нині, і не тільки у переходовий спосіб, але сталий... ». « Світські, священики, Ієрархи, які знаходяться у цьому стані, повинні знати, що Собор про них не забув; що вони є першими у святості і в любові Христа. Вони мають упривілейоване місце в Церкві. І їхнє життя є апостольством задля їхньої непохитності у вірі ».

Богословська Соборова Комісія вповні прийняла пропозицію Єпископа Української Церкви і до шляхів і засобів до святості додала: « Тому що Ісус, Син Божий, проявив свою любов, віддаючи життя своє за нас, ніхто не має більшої любови, як той, хто віддає своє життя за Нього та за своїх друзів (пор. 1 Ів. 3, 16; Ів. 15, 13).

Для віддання, отож, цього найбільшого свідчення любови перед усіма, зокрема ж перед гонителями, деякі християни були покликані вже від перших віків та й завжди будуть покликані. Мучеництво отже, що ним учень уподібнюється Учителеві, який віддав добровільно життя за спасіння світу та до нього наближається в проливі крови, Церква вважає визначним даром та найбільшим доказом любови. Хоча він і не багатьом дається, то однак усі повинні бути готові визнавати Христа перед людьми та йти за ним хресною дорогою переслідувань, що їх ніколи не забракне у Церкві » (Про Церкву, розділ V, ч. 42).

Пропозиція українського Отця Собору була без сумніву цінним вкладом у навчанні Церкви про святість Христових учнів, але рівночасно вона підкреслила цей великий неоцінений вклад української Церкви у скарбницю святості Вселенської Церкви мучеництвом та ісповідництвом Єпископів, священиків, вірних цієї ж Церкви. Як живим доказом цієї дійсності на II Ватиканському Соборі брав участь Первоієрарх Української Католицької Церкви з авреолею Ісповідника Віри, який прибув на Собор прямо зі заслання і в'язниці. Рівночасно на цьому ж Вселенському Соборі перенесено мощі св. Йосафата, українського мученика за єдність Христового Стада, до Базиліки св. Петра, і йому поклонились з особливою набожністю Отці Собору на чолі з Римським Вселенським Архиєреєм.

Крім цього, в Римі започаткований канонізаційний процес великого святця та Ісповідника віри, Митрополита Андрея Шептицького, який потерпів заслання як царський в'язень за свою вірність Католицькій Церкві. Зокрема уся українська католицька Ієрархія, численні священики, монахи, монахині і вірні, що віддали своє життя за вірність Христові під час большевицьких переслідувань, очікують свого дня прославлення, як святих мучеників. Вони творитимуть не тільки світлу сто-

Торжественний Молебень в честь св. Йосафата в присутності Святішого Отця Павла VI та участі українського Єпископату, чисденних Отців Собору, клиру і вірних 25. XI. 1963 р.

рінку в історії української Церкви, але будуть короною, славою та життєдайною силою Вселенської Церкви.

З нагоди вручення пальм у квітну неділю 1966 р. Пресова Аґенція « Асосієйтед Прес » розіслала по світі радіознимку Папи Павла VI, як вручає пальму Первоієрархові української Церкви з таким вимовним підписом: « Папа Павло VI вручає пальму українському Кардиналові Йосифові Сліпому, Львівському Архиєпископові ».

Цей літургічний акт, який відбувся торжественно у Базиліці св. Петра в Римі, є також глибоким символом: Вселенський Римський Архиєрей, що кількакратно у своїх промовах назвав Ісповідником Віри, Первоієрарха української Церкви « який своєю витривалістю учить, як маємо бути вірні Христові, навіть у найтяжчих обставинах » (« Оссерваторе Романо », 20. X. 63), дає пальму цьому Ісповідникові та його Церкві, так як недавно дав йому кардинальську пурпуру.

Українська Церква має своє незрівняно визначне місце у Вселенській Церкві, і своїм мучеництвом вона віддає « це найбільше свідоцтво любови перед усіма », як висловляється Собор про мучеників (Про Церкву, Розділ V, ч. 42).

СВ. ЙОСАФАТ У СОБОРІ СВ. ПЕТРА

Під час Другого Ватиканського Собору український мученик за єдність, св. Йосафат, мав у Римі, у Базиліці св. Петра, мов би свою другу канонізацію з нагоди перенесення його мощів до цієї Базиліки у присутності Отців Собору. У 1867 р. з причини політичних обставин не було на його канонізації українських Владик. Тут на перенесенні його мощів до Базиліки св. Петра в Римі були зібрані усі Ієрархи Української Церкви на чолі з Верховним Архиєпископом, Митрополитом Йосифом Сліпим, які разом з Папою Павло VI відправили в його честь спільний Молебень.

На соборовому засіданні дня 21 листопада під час дебатів про екуменізм, цебто про акцію сприяння з'єдиненню християн, Генеральний Секретар Собору запросив в імені українських Владик усіх Отців Собору, щоб узяли участь у молебні на вшанування св. Йосафата, який буде відслужено дня 25 листопада, празник св. Йосафата за старим стилем.

Кілька днів перед тим відбулось у Ватикані, де спочивали мощі св. Йосафата ще від 1949 року, канонічне справдження автентичности мощів святого у присутності Генерального Вікарія Святішого Отця на Ватикан, Єпископа Петра Ван Лієрде, та Верховного Архиєпископа Ісповідника Митрополита Йосифа Сліпого. У їхній присутності та ще двох українських Владик, Архиєпископа Івана Бучка та Єпископа Андрія Сапеляка, знов запечатано саркофаґ зо святими мощами, щоб перенести їх « тимчасово », як зазначено у протоколах, до Базиліки

св. Петра, в надії, що св. Йосафат скоро повернеться між своїх братів на Україну.

При нагоді отворення саркофаґу для нового канонічного ствердження автентичності мощів святого Мученика канадійський Владика Ніль Саварин подарував для св. Йосафата свою нову золоту мітру, яку замінено за стару фіолетову. Дня 20 серпня 1917 перше канонічне справдження автентичності мощів св. Йосафата перевів Митрополит Андрей Шептицький під час свого повороту зі заслання. І при цій нагоді змінено святительскі ризи, в яких похоронено св. Йосафата з гербом та ініціялами Київського Митрополита Велямина Рутського, до якого перед тим належали, та вбрано його в нові ризи з омофором Митрополита Андрея Шептицького. Ці ризи залишено на Святому і на будуче як пам'ятку про історичну хвилю стрічі Митрополита Андрея Шептицького з Мучеником за Єдність Христової Церкви.

При перенесенні мощів св. Йосафата до нового приміщення у Базиліці св. Петра для прилюдного почитання, Митрополит Йосиф Сліпий схотів, щоб положено на короткий час над гробом Верховного Апостола Петра мощі українського мученика за Єдність, який шукає певного місця для своїх тлінних останків при скалі, на якій Христос збудував свою Церкву.

Перед соборним Молебнем в честь св. Йосафата усього українського Єпископату на чолі з Римським Архиєреєм, Папою Павлом VI, при співучасті багатьох Отців Собору та численної Української римської Громади, промовляв Секретар Священної Східної Конґреґації для Східних Церков Кардинал Теста. У своїй промові він розповів також коротко історію віднайдення і перевезення мощів св. Йосафата аж до Риму.

« Спочатку — сказав він — вони затратилися, потім їх чудесно віднайдено... вкінці Слуга Божий Андрей Шептицький, Львівський Митрополит, зложив їх у Відні в церкві св. Варвари. У 1949 р. задля нових і ве-

ликих небезпек профанації, благородні й щедрі особи, за піддержкою Папи Пія XII, блаженної пам'яті, перевезли мощі з Відня до Ватикану.

Прийняв їх тут на святий і тихий спочинок саме Монсеньйор Монтіні, тоді Заступник Секретаря Стану, а тепер щасливо правлячий Папа, який недавно зволив Вам, Владики згадати про « особливе почитання, яке Він завжди мав до св. Йосафата і його мощів ».

Але також інший Папа — продовжував Кардинал Теста — хотів, щоб мощі були зложені тут назавжди для почитання вірних.

Прибувши за Провидінням з далекої, неслушної тюрми до дому спільного Батька — і за це ще раз подякуйте зі мною Господеві — Преосвященний Кир Йосиф Сліпий уважав, що для гідного почитання нашого Мученика годилось би, щоб його мощі були виставлені в цій Базиліці.

Це припала мені честь просити Папу Івана XXIII про цю ласку; ніколи не забуду Його скору готовість і рішучість, з якою Він дав мені відповідні припоручення.

Еміненція Кардинал Марелля, Архипрезвітер Базиліки, — зараз був згідний, щоб вибрати найвідповідніший вівтар — а саме цей св. Василія Великого, законодавця східного монашества, яке для нашого Мученика було частинно провідником в уставі й реформі, в дусі та в Апостоляті заслуженого сьогоднішнього Василіянського Чину.

Як бачите, наш Мученик є виставлений тут для нашого почитання, прибраний у свої ризи й відзнаки, які зложили знов побожні руки, між мистецькими мармурами під охороною цеї Святині » (Ль'Оссерваторе Романо, 27-XI-1963). По відслуженні Молебня в честь Йосафата Митрополит Йосиф Сліпий звернувся до Святішого Отця з окремою промовою. Він висловив щиру вдячність за прихильність Папи Павла VI до Українців. « Справді вдячний є сьогодні св. Йосафат з небес — сказав Мит-

рополит, — що так почитають його тлінні останки й що зложено їх близько Князя Апостолів».

Звертаючись прямо до Папи, Промовець продовжував: «Святіший Отче! Брав я участь у тисячах похоронів, але ніколи не був я так зворушений, як у тій хвилі, коли слідував я почерез Базиліку за святими мощами, що задержалися коло гробу св. Петра... Напевно був це для Святого в небі славний момент, яким кінчиться його тріюмфальна земна мандрівка, щоб тимчасово спочити у Базиліці католицької Єдности, за яку він пролляв свою кров, та щоб могти вернутися — надіємося що скоро — між своїх земляків скріпляти їх у вірі» (Вісті з Риму, 28-XI-63, стор. 10-11).

По закінченні Богослуження Папа приклякнув перед мощами Мученика християнської Єдности, залишаючись довший час у глибоко скупченій молитві. Це було перше прилюдне почитання мощів українського святого Мученика, яке започаткував у Базиліці св. Петра в Римі Римський Вселенський Архиєрей. За ним у слідуючих днях і під час усього Вселенського Собору віддали поклін Єпископи усієї Церкви як також численні прочани з усього світу, які приходять поклонитися мощам Князя Апостолів, св. Петра, і рівно ж задержуються в молитві перед мощами Мученика за Єдність.

Особливе почитання віддали спільно св. Йосафатові Отці Собору на четвертій Сесії з нагоди його Празника торжественною Архиєрейською Службою Божою, що її відправив Блаженніший Кардинал Йосиф Сліпий у співслуженні українських Єпископів і священиків. Хоч Отцям Собору як зрештою усім священикам латинської Церкви дуже знаний святий мученик Йосафат, бо в латинській Літургії він занимає почесне місце, але не було знане, що він сином українського народу та Пастирем Української Церкви. Це вияснення та уточнення принесли торжества в його честь під час Вселенського Собору, яких промоторами й акторами були Первоієрарх Укра-

їнської Церкви Кардинал Йосиф Сліпий та увесь український Єпископат. Слава мучеництва святого Йосафата за Єдність Христового Стада відбилась особливим блиском на соборі на цілу Українську Католицьку Церкву, немов би це була його нова канонізація в часі зусиль усього християнства на дорозі до з'єдинення.

З Другим Ватиканським Вселенським Собором Базиліка св. Петра в Римі стала особливим духовим центром Української Церкви. Там побіч гробу Верховного Апостола Петра, Андрієвого брата — Апостола України, — по довгій мандрівці спочили майже чудесним способом мощі великого Святця Української Церкви і подвижника та Мученика за Єдність Христової Церкви, святого Йосафата. На Собор теж прибув з заслання також майже чудесним способом Первоієрарх Української Церкви-Ісповідник Віри, Митрополит Йосиф Сліпий, шукаючи захисту при скалі Верховного Апостола Петра серед бурі переслідувань, яка запанувала на Україні. І одного і другого прославила Церква у цій Базиліці-центрі Християнства. Мученика — славою святих; Ісповідника — кардинальською гідністю.

Гріб св. Йосафата став майже катедральним престолом Верховного Архиєпископа Української Церкви на вигнанні, відправляючи на ньому усі торжественні Богослужби, просячи заступництва у Бога святого Йосафата, Пастиря Української Церкви.

В тіні Базиліки Верховного Апостола Петра, скала на якій збудована Христова Церква і центр християнської Єдності, при гробі св. Йосафата і в дусі Другого Ватиканського Собору виховуються нові покоління священиків Української Церкви, які понесуть Євангельське слово і Божу благодать своїм Братам на Україні та по Країнах української діяспори.

ЕКУМЕНІЗМ — РЕЛІГІЙНА СВОБОДА — СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАДИК

Унійний Секретаріят, очолений Кардиналом Беа, що вдержував контакт з Православними Церквами та Протестантськими Спільнотами, риготовив проєкт соборового декрету відносно взаємин Католицької Церкви з нез'єдиненими християнами у так званому « екуменічному » дусі, цебто у дусі сприяння найперше взаїмного зближення, щоб дійти опісля до повного з'єдинення.

До соборової схеми про « Екуменізм » додано також, як її п'ятий розділ, проблему релігійної свободи; і майже як додаток ув:йшла до схеми справа відносин Католицької Церкви до Жидів. Як подає « Оссерваторе Романо » (9. 267, 1963), схему декрету про Екуменізм представило Отцям Собору чотирьох референтів. Між ними український Архиєпископ Гавриїл Букатко подав зміст і значення частини, що відноситься до Православних Церков. Частину про відношення до Жидів представив Кардинал Беа.

Дискусія, часто оживлена, тривала на другій Сесії два тижні. Вона відновиться потім на третій і четвертій сесії, аж доки усі ці важні проблеми вповні не дозріють.

Єпископи Арабських Країн однозгідно вимагали, щоб на Соборі окремо не говорилось про Жидів. Внаслідок цього повстала пізніше окрема соборова « заява » про відношення Католицької Церкви до усіх не-християн: поган, мусулманів, жидів. Рівно ж були поважні контрасти відносно проблем релігійної свободи. Немало Владик обстоювало засаду, що не можна дати цих самих

прав правді і неправді, цебто правдивій релігії й неправдивій. Натомість зокрема північно-американські Єпископи обстоювали повну свободу релігії. З часом справа релігійної свободи розвинулась і постала осібна соборова заява « Про релігійну свободу ».

Дня 20 листопада на 71 соборовому засіданні забрав голос в імені українського Єпископату Преосв. Андрій Сапеляк, щоб представити погляд українських Владик відносно схеми про « Екуменізм », цебто про сприяння з'єдиненню усіх християн. Український Владика заявив, що схема про Екуменізм представляє у новому світлі й дусі традиційну дію католицької Церкви для з'єдинення усіх християн. Однак ця дія набирає зо Собором нової сили та універсальности, і звертається також до протестантів; тому-то можна сподіватись нових та обильних плодів.

Єпископ Андрій Сапеляк зробив кілька основих завваг щодо підходу до нез'єдинених братів. Загально у схемі декрету про « Екуменізм » притемнена особлива гідність нез'єдинених Церков Сходу, та вивищений стан протестантських Спільнот. Першим головним недосягненням схеми — сказав Єпископ Андрій Сапеляк — це брак підкреслення основної різниці між православними Церквами та протестантськими Спільнотами, яка полягає головно у св. Тайні священства. Під цим оглядом православні Церкви злучені з католицькою Церквою цією самою вірою, Христовим священством та св. Тайнами. Тому-то інша буде мова про з'єдинення з Православними, а інша з Протестантами.

Схема декрету про « Екуменізм » — продовжував український Владика — не бере під увагу кількасотлітню дію католицької Церкви для з'єдинення православних Церков. Плодом цієї дії є около дванадцять мільйонів вірних східних Церков у католицькій Церкві із 120 Єпископами у совершенній злуці з Апостольською Столицею.

Верховний Митрополит бере участь у Соборових засіданнях.

Ці східні Церкви у католицькій Церкві — це мовби природний міст до загального з'єдинення, і вони часто своєю кров'ю закріплювали справу з'єдинення, умиваючи гріхи роздору як св. Йосафат, з численними Пастирями, які і в нинішніх часах повмирали і далі вмирають у в'язницях за вірність католицькій Церкві.

Український Владика заявив, що дотеперішній ієрархічний устрій східних католиків ненормальний, бо ледве два мільйони східних католиків мають своїх Патріярхів, а коло десять мільйонів католиків східних Церков є ще без своїх Патріярхів. Цей ненормальний стан східних у католицькій Церкві є для Православних одною з головніших перепон до з'єдинення.

Накінець Єпископ Андрій Сапеляк висловив становище українських Владик щодо п'ятого розділу схеми про Екуменізм, цебто про « релігійну свободу ». « Якщо маємо говорити на цю тему — з особливим підкресленням заявив промовець — у схемі про Екуменізм, то перш за все нехай піднесеться ясний та рішучий голос цього Собору проти релігійних переслідувань воюючого атеїзму. У засудженні воюючого атеїзму звернімся до наших братів Православних та Протестантів з проханням про християнську солідарність ».

Частину промови українського Отця Собору, яка відносилась до релігійної свободи, змістово передав « Оссерваторе Романо » з дня 21 листопада. Братись до теми релігійної свободи — пише Ватиканський щоденник відносно виступу українського Владики — відповідає потребам часу, однак було б конечним попередити її спільною заявою усіх Церков проти отвертого переслідування, яким безбожницький атеїзм нищить та старається задавити усяке почуття віри. Така спільна заява була б першим торжественним екуменічним актом ».

Виступ Єпископа Андрія Сапеляка мав великий відгомін у римських щоденниках і взагалі в італійській пресі. « Іль Дзьорнале д'Італія » з дня 20 листопада,

пишучи про 71 соборове засідання дав такий заголовок своїй соборовій статті: « Хай піднесеться голос Собору проти переслідувань атеїзму ». « Іль Мессаджеро » — другий великий римський щоденник — з дня 21 листопада, дає у під-заголовку своїй соборовій статті слова: « Українські Єпископи вимагають протесту проти релігійних переслідувань » (Вісті з Риму, 28-XI-63, стр., 13-14).

Виступом на Соборі Єпископа Андрія Сапеляка український Єпископат ясно й рішучо заявив своє становище відносно релігійної свободи, вимагаючи осудження переслідувань воюючого атеїзму; як рівно ж висловився за поширенням і збільшенням дотеперішніх екуменічних зусиль Католицької Церкви для з'єдинення зокрема православного Сходу, покращуючи становище східних Церков, які уже у єдності з Римським Престолом, у Католицькій Церкві, бо якраз вони є покликані бути мостом з'єдинення.

У « між-сесії » між другою а третьою соборовими сесіями унійний Секретаріят опрацював нову редакцію схеми про « Екуменізм » взявши під увагу усі завваги і закиди Отців Собору. Нова схема ограничилась до відношення Католицької Церкви тільки до нез'єдинених християн. Про релігійну свободу приготовлено окрему схему соборової « заяви », і так само справі відношень Церкви до не-християн, між якими і до жидів, присвячено окрему « заяву ».

По загальному одобренні двох перших розділів нової схеми 2166 голосами проти 30, дня 7 жовтня Український Митрополит Канади Максим Германюк як член Унійного Секретаріяту представив Отцям Собору третій розділ схеми, де йде мова про Східні нез'єдинені Церкви. Текст схеми у своєму новому оформленні — сказав український Владика — прямує до цього, щоб показати, що так в дослідженні історичних причин роздору між Сходом і Заходом, як і у шуканні нових шляхів зближення до єдності по більшій часті Схід і За-

хід відрізняються між собою радше способом вислову тієї ж правди віри, однакової літургічної практики, подібного церковного устрою.

Покликуючись на історичний факт викляття Патріярха Керулярія в 1054 році папським леґатом, коли то приписувалось йому і його прихильникам церковні єресі Митрополит Германюк заявив, що за ввесь час конфлікту між Керулярієм і Папою не оспорювалось жодної правди віри.

Відважні погляди так кваліфікованого Отця Собору зробили велике позитивне враження найперше на Отців Собору як і на прилюдну опінію. Італійський щоденник « Л'Аввеніре д'Італія » з дня 1 жовтня писав: « Виступ українського Архиєпископа з Вінніпегу — мабуть найважніша подія вчерашнього дня ». Особливе задоволення висловив українському промовцеві особистий представник на Соборі царгородського Патріярха Атенагораса, Архимандрит Андрій Скріпа, що устами українського Отця Собору ця так важлива і наболіла справа для усього Християнства дістала на Соборі це нове насвітлення, як вислід нових об'єктивніших історичних і богословських студій (Вісті з Риму, 17 жовтня 1964 стр. 9-12).

По нових поправках перепробленого проєкту соборового декрету про Екуменізм дійшло до остаточної апробації так важного соборового документу дня 21 листопада 1964 р. на прилюдній сесії у присутності Святішого Отця, 2137 голосами проти 11.

Головні ідеї декрету про Екуменізм:

— Відновлення єдності між християнами — це одно з головних завдань II Ватиканського Собору.

— Поділ на різні Церкви, які представляються людям як правдиві христові спадщини і які йдуть різними дорогами, противиться Божій волі і є причиною згіршення для світу.

— В останніх часах Бог дає ласку, що одиниці і цілі спільноти гаряче бажають християнської єдності.

Цей Собор з радістю бажає подати усім вірним Католицької Церкви особливу поміч, щоб могти відповісти на цю Божу ласку.

Христос установив Церкву і поручив Апостолам уряд навчати, правити і освячувати, віддаючи Петрові усі свої вівці і ключі Царства Небесного. Христос бажає, щоб його Церква зростала в єдності віри і богопочитання. У Христовій Церкві одній і одинокій повстали роздори і поділи, через які цілі спільноти відлучились, часто не без вини людей, від повної єдності католицької Церкви. Однак ці, що тепер родяться у цих спільнотах, не можуть бути обвинувачені за цей гріх, і Церква відноситься до них з пошаною і любов'ю.

Хоч Святий Дух не відмовляється послуговуватись і іншими церквами, як знаряддям спасіння, однак повноту способників для спасіння можна мати тільки у католицькій Церкві.

Вселенський Собор заохочує вірних брати участь в екуменічному русі, цебто у сприянні християнській Єдності, і у поборюванні усіх перепон на дорозі до повної Єдності. Вірні католицької Церкви мають мати велике вирозуміння. Мусять признати і шанувати правдиві християнські цінноші, які знаходяться серед нез'єдинених братів і які можуть принести їм велике збудовання.

Маємо просити у Святого Духа ласку покори, самовідречення, братерства. Маємо просити прощення у Бога і у нез'єдинених братів, і ми також прощаємо кожному провину; пам'ятаючи, що чим більше будемо свято жити, тим більше причинимося до Єдності.

Співпраця між усіми християнами повинна бути все тісніша, як у пошані людської гідності, у ділах добра й миру, так і у пристосованні у суспільне життя Євангельських сасад.

Особлива пошана належиться Східним Церквам. Довгий час вони були у злуці зі Західною Церквою у вірі,

і святими Тайнами під проводом Римської Церкви. Цей Вселенський Собор радо пригадує, що не мало Церков Сходу славляться Апостолами, як своїми основниками; і що основні християнські правди віри устійнено на Вселенських Соборах, що відбулись на Сході. Поручається католикам більше знання східних Отців Церкви. І тому що певна різноманітність зовсім не противиться Єдності, східні спільноти можуть свобідно розвиватись після своїх церковних передань.

Вселенський Собор, дякуючи Богові за присутність цих братів східних обрядів, які уже живуть у повній злуці з Римським Престолом, заявляє, що їхня спадщина духовна, літургічна, богословська належить до повноти католицтва й апостолицтва Церкви.

Цей Собор поручає Пастирям і вірним заховувати християнські відносини з братами Сходу, назнаменовані пошаною, вирозумінням і любов'ю.

Рівно ж Церкви Заходу, які відлучились від Римської Церкви, зберігають особливі тісні зв'язи з католицьким віровизнанням, з огляду на довгий час злуки. Однак існують важливі розбіжності не тільки психологічні, але й доктринальні.

Мимо великих різниць, навіть відносно самої особи Христа і його діла Відкуплення, однак і ці Церкви славлять Христа як джерело і центр церковної злуки. Глибоке є також у них почитання святого Письма, в якому нез'єдинені брати шукають як і католики правдиве Боже слово. Хрещення єднає нас з Христом і є початком християнського життя, але бракує у них св. Тайни Євхаристії; всетаки і вони на спомин Тайної Вечері вірять і очікують славного приходу Христа. Християнське життя цих братів, оживлене вірою у Христа ласкою хрещення і Божим словом, виявляється у приватній молитві у розважанні Біблії і у спільних Богослужбах, які задержують ще важні елементи давньої спільної літургії.

Собор бажає, щоб екуменічні почини католиків ішли спільно з починами нез'єдинених братів без перепон діянню святого Духа, на якого покладає свої над'ї. —

Вклад української Церкви в опрацьованні соборового документу про унійну діяльність католицької Церкви значний.

На жаль, пропущено на Соборі незвичайно догідну нагоду, щоб обзнайомити усіх Отців Собору з тим великим піонером і Подвижником екуменічної дії на Сході Европи, яким був Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький. Вправді о. Др. Ісидор Нагаєвський був приготовив в українській мові коротку брошуру призначену для Отців Собору про унійні ідеї і почини Митрополита, але не дійшло до перекладу її на латинську мову, або на головні модерні мови.

На всякий случай на Соборі вирину́ло ясно визначне місце, що його занимає українська Церква на Сході покликанням її п'ятьох Владик до Соборової Комісії для Східних Церков; як рівно ж признано її унійну дію, вибираючи у склад членів Унійного Секретаряту українського Митрополита Канади. Це становить українську Католицьку Церкву перед новими великими унійними завданнями на Сході Европи в дусі II Ватиканського Собору та після ідей і починів великого учителя і подвижника унійних змагань Митрополита Шептицького.

Цей самий Унійний Секретаріят, який нредложив Соборові справу відносин католицької Церкви до жидівського народу найперше як розділ схеми декрету про Екуменізм, опрацював окрему заяву про « Відношення Церкви до нехристиянських релігій » взагалі, слідуючого змісту:

— Люди мають той самий початок і ту саму ціль. Вони очікують від різних релігій відповіді на найбільші проблеми життя, смерті і людського призначення.

Природне відчуття Бога мають зокрема Гіндуїзм і Буддизм, і вони дають свої розв'язки на життєві питання.

Церква шанує різні релігії. Залишаючись вірна проповіданню усім Христа, вона поручає своїм вірним діялог і співпрацю та признання усіх духовних вартостей, які уже знаходяться у різних релігіях.

Церква глядить з пошаною на Мусулман, які почитають одного Бога, Творця неба і землі. Хоч не признають Ісуса Христа як Бога, але почитають його як пророка; і величають Марію як його Матір. Вони очікують день суду, на якому Бог винагородить за добро воскреслим людям. Тому шанують чесне життя і почитають Бога молитвою, постом, милостинями. Собор поручає забуття минулих ворожнеч і співпрацю для світу справедливості і миру.

Церква признає, що початки її віри і вибрання сягають до Старого Завіту, до роду Авраама. Пригадує, що з вибраного жидівського народу прийшов Христос Спаситель. Хоч більша часть жидівського народу не прийняла Євангелії, вони залишаються милі Богові, і Церква очікує того дня, в якому усі народи признають Христа-Спасителя. Смерть Христа не можна приписувати усім жидам, які тоді жили, ні теперішнім жидам. Христос потерпів смерть за гріхи усіх людей, і його хрест — це ознака любови до всіх.

Церква осуджує усякі переслідування і роздори через расу, колір, життєві умови або релігію, і заохочує християн жити у мирі, щоб бути дійсно дітьми Отця, що є на небі. —

Незвичайно довгий був шлях проблеми « релігійної свободи, що її представив Отцям Собору унійний Секретаріят, як останній розділ Екуменізму. Богато нових елементів увійшло до напочатку короткого розділу. Отці Собору хотіли всесторонньо розглянути так важну проблему релігійної свободи. Таким чином постала досить обширна « Заява про релігійну свободу », що її Отці апробували останнього дня Собору, 7 грудня 1965 року.

Унійний Секретаріят був поставив проблему релігій-

ної свободи до соборової схеми про Екуменізм, обстоюючи однакові права перед світськими властями для усіх: католиків, православних, протестантів.

Український Єпископат поставив справу, як цього вимагали обставини української Церкви, і тому найперше вимагав осудження переслідувань з боку воюючого атеїзму і в цьому просили солідарності братів православних і протестантів, як це заявив на Соборі зараз на початку дискусії про релігійну свободу Єпископ Андрій Сапеляк в імені українського Єпископату.

На третій сесії Собору промовляли на тему релігійної свободи двох українських Отців: Єпископ Володимир Маланчук та Андрій Роборецький.

В основному Єпископ Маланчук заторкнув три аспекти релігійної свободи, що в тексті схеми не взято під увагу. Коли йдеться про релігійну свободу, треба узглядн ити також і конкретні її форми, як, наприклад, свободу культу поодиноких обрядів. Тому до схеми *заяви* про релігійну свободу треба додати слідуюче — пропонував український Владика: — « Державні чинники не мають права накладати громадянам проти їх совісті дане віровизнання або вимагати від них зректися своєї релігії чи обряду, щоб мати доступ до громадських і державних посад ».

Крім цього, коли в заяві наводяться причини, чому релігійна свобода потрібна в наших часах, треба навести ще і причини, від яких релігійна свобода найбільше терпить, тобто від національного фанатизму, який намагається наложити віровизнання більшості іншим меншостям проти свободи совісті.

Вкінці, звертаючись до Отців Собору, Єпископ Володимир додав, що українські Владики, представники переслідуваної Церкви, просять Отців Собору зробити заходи перед Об'єднаними Націями, щоб вони вставились проти переслідування Церкви в країнах під ярмом воюючого атеїзму.

Знов український Владика Андрій Роборецький підкреслив у своїй промові, що «Заява» про релігійну свободу має на увазі інтереси цілої Церкви, а не якоїсь упривілейованої місцевої обставини. Якщо Церква хоче піднести авторитетно голос проти нетолерантності, а зокрема проти релігійного переслідування, мусить наперед виявити толерантність і пошану супроти других віровизнавань, де вони становлять меншість у порівнанні з католиками. Щойно тоді вона може домагатись толерантності та релігійної свободи для себе.

В тексті «Заяви» — продовжував промовець — треба ясно висловити вимогу до державних властей, щоб їхнє ставлення до Церкви було щире без укритого фальшу. Бо знаємо, що в конституціях держав атеїстичного режиму, навіть у конституції Радянського Союзу, проповідується релігійну свободу, а в дійсності переслідується католицьку Церкву в найбільш нелюдський спосіб. І цієї дійсності «заява» Собору про релігійну свободу не сміє іґнорувати чи промовчати.

У дискусії під час четвертого періоду Собору над схемою «Заяви про релігійну свободу» виступив дня 16 вересня 1965 р. Верховний Архиєпископ Української Церкви Блаженніший Йосиф Сліпий. Він привітав схему у своїй новій редакції як діло, що його подивлятимуть майбутні віки і покоління. Але при цім Первоієрарх Української Церкви відмітив, що кожний Собор виносив рішення залежно від потреб свого часу. Так і ця соборова схема постала саме тому, що хоч уже Христос заповів переслідування Церкви, але в наші часи ці страждання є особливо тяжкі, сильніші й більш загальні як у минулих століттях. Тому-то на початку схеми повинна бути відзначена ця спонука, щоб не виглядала ця соборова заява відірваною від життя і лише теоритично-академічною.

Митрополит Йосиф Сліпий між іншим зазначив, що релігійна свобода є також добром і користю для дер-

жави, бо інакше на громадянах тяжить незносимий тягар, від якого вони зовсім справедливо бажають освободитися, і це постійне бажання свого серця при відповідній нагоді переводять у діло.

До своїх загальних завваг Верховний Архиєпископ подав ряд конкретних сугестій до поодиноких точок схеми. Мали вони головно за ціль уточнити текст та поодинокі слова, щоб не можна було його поодиноких висловів пізніше надуживати. У цім проявився його довголітній досвід. Зокрема він зазначив, що світська влада має право обмежувати релігійну свободу, коли нею нарушується права інших, але тільки коли дійсно нарушується, а не лиш фіктивно. Дальше — настоював Митрополит — треба підкреслити у заяві, що релігійні спільноти мають право основувати свої наукові установи та мати все необхідне для розвитку релігійного життя. Відносно свободи виховання дітей пропонував зазначити, що держава нарушує права батьків не лиш, коли виключає навчання релігії, але також коли усіми можливими способами накидає їм атеїстичне виховання.

Блаженніший Йосиф Сліпий пропонував додати, що відносно релігійної свободи Церква завжди від самих початків свого існування поступала гідно без заколотів, насильного опору чи аґресії, як доказує історія ісповідників та мучеників аж по наші часи. Але зі свого боку Церква вимагає визнання свого ненарушимого права на свободу, від якого вона ніколи не може відмовитися, але й завжди має ним без перешкод користуватися. На заключення промовець пропонував ще додати, що цей Вселенський Собор у повнім своїм авторитеті підносить голос проти всякого переслідування релігійної свободи та вимагає не лиш теоритичного її визнання, але й практичного примінення в життя (Гл. « Вісті з Риму » 22 вересня 1965).

Письменні завваги відносно схеми заяви про релігій-

ну свободу передав Унійному Секретаріятові на четвертій сесії Митрополит Максим Германюк.

По своїх заввагах для ще більшого поліпшення тексту « *Заяви* » український Митрополит вніс пропозицію, що по проголошенні заяви про релігійну свободу Собор повинен звернутися до всього людства доброї волі, зокрема до Об'єднаних Націй, щоб допомогти Єпископам, священикам та вірним, які терплять жахливі релігійні переслідування від атеїстичного режиму в таких краях, як Україна, Чехословаччина, Румунія, Балтийські Країни та інші. Треба вимагати для них повного освободження разом з правним і практичним забезпеченням релігійної свободи для усіх людей по всьому світі (Гл. Вісті з Риму, 5-X-65).

Ще перед самим закінченням Собору український Єпископат звернувся спільним листом до кожного соборового Отця з проханням про його поміч для привернення релігійної свободи для Української Церкви і для усіх тих, що терплять релігійне переслідування.

« Преподобний Отче — писали українські Владики — перед закінченням своєї праці Священний Вселенський Собор II Ватиканський торжественно проголосив, що релігійна свобода є дійсним правом особи, основаним на людській гідності та має бути визнана в громадській спільноті як державне право, тому засуджує всяке нарушення цього священного права якою-небуть державною владою ».

Згадавши про нещасний стан української Церкви в Батьківщині, документ продовжує: « Зовсім безкорисною була б для української Католицької Церкви соборова заява про релігійну свободу, якщо б також ця Церква Мучеників та Ісповідників Віри по майже чотириста роках з'єдинення з Римським Престолом не відзискала права на життя у громадських умовинах своєї Батьківщини... ».

« З цієї причини просимо умильно Тебе, Преподобний

Отче, щоб по повороті з Риму заносив Ти разом з Твоїм стадом благальні молитви до Бога і до Пречистої Діви Марії, Матері Церкви й могучої Заступниці християнського народу за свободу української католицької Церкви та за всіх братів, які терплять переслідування за Христа...».

«Також просимо Тебе, Преподобний Отче, щоб, повернувшись до своєї Батьківщини, ознайомив Ти Провідників Твоєї Держави з дуже тяжким нарушуванням релігійної свободи в Україні, зокрема щодо приблизно 5 мільйонів громадян, які визнають католицьку релігію у східнім обряді... Як хотів би Ти покірно попросити Провідників Твоєї Держави, щоб старалися вставитись у Представників Української Радянської Республики на Зборах Об'єднаних Націй, на яких сам Найвищий Архиєрей, щасливо правлячий Павло VI, поручив у своїй пропам'ятній промові Представникам Націй заховування релігійної свободи, щоб повернено чим скоріше також католикам в Україні релігійну свободу з повною щирістю» (Гл. «Вісті з Риму» 18-XII-65, стр. 5-8).

Авторитетні інтервенції українських Отців Собору причинились у великій мірі, щоб соборова заява про релігійну свободу не була якоюсь «деклярацією відірваною від життя і лише теоритично-академічною», як висловився про неї Первоієрарх Української Церкви Архиєпископ Йосиф Сліпий, а дістала практичного примінення в життя Церкви у часах її тяжких переслідувань.

Основні засади заяви про «Релігійну свободу»

— В наших часах люди щораз то більше відчувають свою гідність і вимагають своєї відповідальної свободи діяння. Вони вимагають ограничиння компетенції публічних властей, зокрема відносно духовних і релігійних вартостей.

Собор бере під увагу цю дійсність застановляючись

над традицією Церкви, щоб згідно з нею мати нові елементи відносно релігійної свободи. Бог об'явив людям дорогу спасіння. Одначе правдива релігія знаходиться у католицькій Церкві. Усі люди мають обов'язок прийняти правду в міру як її пізнають. З огляду на це, що релігійна свобода, якої вимагають люди, відноситься до освободження від насильств з боку світської власті, Собор нічого не міняє з традиційної науки Церкви відносно обов'язку одиниць і спільнот щодо правдивої релігії.

Відносно об'єкту та фундаменту свободи Собор дає слідуючі засади:

Люди мають право на релігійну свободу у тому значенні, що вони мають бути вільні від усякого натиску, щоб ніхто не був змушений ділати проти своєї совісті, або щоб нікому не заборонялось діяти проти неї. Це право опирається на людській гідності і має бути признане світськими властями. Заперечування свободи релігії це образа людини і Бога. Релігійна свобода належиться одиницям і спільнотам. Ці спільноти мають право бути вільними у практикуванні їхньої віри і у проповідуванні її. Батьки мають право виховувати своїх дітей після своїх релігійних переконань, вибираючи для них школи та інші виховні чинники, які відповідають їхній вірі. Обов'язком кожної світської власті є боронити прав людини; тому то боронити свободу релігії належить до обов'язків світської спільноти. Світські власті не мають права накидати визнання якої-небудь віри або її заборонити, як також робити дискримінації між громадянами з причини їхньої віри. Світські власті мають право хоронити громадян перед нарушеннями порядку, які могли б виринути у наслідок надужиття релігійної свободи. Однак це мають робити з второпністю і не свавільно, протеґуючи одних або других, але після об'єктивного порядку.

Доктрина про релігійну свободу має своє джерело в Об'явленні. Християнська об'явлена релігія проповідує

гідність людської особи і вказує, як сам Христос мав велику пошану до людської свободи. Це засадниче навчання християнської віри, що людина має відповісти на Божий поклик свобідно, і ніхто не може бути силуваний прийняти християнську віру проти своєї волі. Відсутність усякого насильства з боку людей належить до суті віри в Бога. Сам Бог шанує людську гідність. Христос запрошував слідити його, переконував, але ніколи не приказував. Так поводились і Апостоли.

Церква наслідує Христа й Апостолів. Хоч в історії можна знайти і поступовання невповні відповідаючі духові Євангелії, однак Церква навчала, що нікого не можна силувати прийняти віру. Сама Церква для свого добра і для добра світської спільноти має бути вільна. Свобода — це основна річ у відношенні Церкви зо світськими властями. Церква вимагає для себе свободи, бо її установив Христос і дав її завдання проповідання Євангелії усім народам. Бо Церква це Спільнота людей, які мають право жити після заповідей їхньої віри. Під час коли Церква має проповідувати Євангеліє, християни мають обов'язок слухати її і поширювати правду. Християнин має слухати Христа і його проповідувати, але рівночасно шанувати права людської особи, яка має прийняти віру свобідно.

Під кінець Соборовий документ про релігійну свободу заявляє, що релігійна свобода — це загальне бажання нинішнього людства, запевнена у більшості державних конституцій і признана у міжнародних договорах. « Але не бракує режимів, в яких хоч у їхніх Конституціях признається свободу релігійних культів, однак самі світські власті зусилюються відвернути своїх громадян від визнавання релігії і роблять незвичайно тяжке і загрожене життя релігійних спільнот. Коли Священний Собор з одного боку з радістю вітаючи ці щасливі об'яви нинішних часів, з другого боку з болем осуджує ці болючі події і заохочує Католиків та благає

усіх людей, щоб дуже уважно застановились, як конечною є релігійна свобода передовсім у теперішніх обставинах людської родини...

Тому-то, щоб привернути і закріпити у людському роді мирні взаємини та згоду, треба, щоб всюди релігійна свобода була запевнена успішною юридичною охороною і щоб були заховані найвищі людські обов'язки і права, щоб могли свобідно жити у людській спільноті » (Заява про релігійну свободу ч. 15).

Соборовою заявою про релігійну свободу зокрема засуджений воюючий атеїзм не так гучною анатемою, але раціональними і релігійними арґументами в обороні вільної людської правди і в обороні маєстату людської гідності, створеної Богом на його образ і подобу та покликаної до божественного життя через Ісуса Христа. Собор в особливий спосіб засуджує атеїзм пасторальною конституцією: « Радість і надія ».

Сила воюючого атеїзму тільки у фізичному насильстві, перед яким кожна людина боронить свою людську і Божу гідність до геройства та мучеництва.

Належить до всього людства право й обов'язок людської та християнської солідарності в обороні найінтимніших прав людини, до яких належить її відношення до Бога, свого Творця й останньої цілі.

Застосування у життя і збереження як державного й міжнародного світського права і засад, на яких опирається соборова заява про релігійну свободу, принесе Українському народові одно з найсвятіших людських і Божих прав: свободу на почитання Бога у Христовій Церкві.

ПЕРШІ СОБОРОВІ РІШЕННЯ ПРО ЛІТУРГІЮ

Першою темою, до якої взявся II Ватиканський Собор, була Літургія, як життя Церкви. Це була найбільш дозріла проблема у Церкві і рішення про Літургію було першим плодом цього Собору, який представляв довголітній вислід стремлінь і праці літургічних рухів у католицькій Церкві. Схема Конституції про Літургію, що її приготовила передсоборова літургічна Комісія після нових літургічних напрямків та вказівок зокрема Папи Пія XII, зовсім відповідала новим напрямкам II Ватиканського Собору, як це вказало перше орєнтаційне майже однозгідне голосування.

Літургічні проблеми, якими зайнявся Вселенський Собор та дух послідовних рішень відносяться загально до усіх обрядів, однак практичні рішення стосуються до римського обряду, як це зазначує Конституція про Літургію, ч. 3, бо в римському обряді була взяла перевагу певного рода богословія юридичного характеру і створила певний напрям релігійного життя. Нова соборова Конституція привернула літургічному життю латинської Церкви первісного духа богословії, який виринає прямо зі святого Письма, зокрема Нового Завіту та з навчань Отців Церкви. Таким чином Літургія західної Церкви відзискала євангельську простоту доступну усім вірним та глибину навчання Отців Церкви пересякнену богословськими правдами. Тим вона зблизилась до літургії Східних Церков. Загально літургічні реформи латинської Церкви були відважні, глибокі, і часто взорувались на літургічних традиціях християнського

Сходу, який зберіг у своїм традиційнім дусі літургічні цінності перших століть Церкви.

Це був поворот до первісних джерел, але рівночасно було пристосування літургічного життя християнина до нових обставин сучасного світу.

Літургія була завжди у Церкві джерелом життя ласки, найпершою і найбільш автентичною учителькою Божих правд; спасительним джерелом для людей і офіціяльним способом Церкви прославлення Бога.

Ці питомі характеристики літургії притьмив зокрема в латинській Церкві цілий коплекс літургічних приписів і церемоній, які нормували церковний церемоніял, залишаючи вірних у пасивності та спонукуючи їх шукати індивідуальних набоженств і релігійних практик замість спільних літургічних дій усієї церковної спільноти на молитві зо священнослужителями.

У новій літургічній реформі відслонюється присутність Христа-Богочоловіка у Богослужбах Церкви.

« Христос є завжди присутній у своїй Церкві — каже дослівно соборовий документ —, а зокрема у літургічних Богослужбах. Є присутній у Безкровній Жертві і в особі священнослужителя, і найбільше під Євхаристійними видами. Є присутній своєю силою у святих Тайнах, так що коли хтось хрестить, то сам Христос хрестить. Є присутній у своїм слові, бо то він говорить, коли у Церкві читається Святе Письмо. Вкінці він є присутній коли Церква молиться і співає, бо він приобіцяв: « Де є зібраних двох або трьох у моє ім'я, там і я між ними » (Мат. 18, 20).

« Тому-то слушно вважається Літургію як виконання священичого уряду Ісуса Христа » (Конституція про св. Літургію, ч. 7).

« Літургія — продовжує соборова Конституція — це вершок, до якого стремить дія Церкви і рівночасно джерело, звідки виринає уся її сила. Бо апостольські труди до цього стремлять, щоб усі ставали Божими дітьми ві-

рою і Хрещенням, зійшлись разом, хвалили Бога посреді Церкви, брали участь у Безкровній Жертві і споживали Тайну Вечерю » (Артикул 10).

Собор поручає, щоб вірні брали участь у Богослужбі « свідомо, активно і корисно » (Артикул 11), реагуючи на всяке пасивне і матеріяльне сповнення обов'язків християнина, бо — пояснює Соборова Конституція — « Літургія — це перше і то конечне джерело, з якого вірні черпають правдивого християнського духа » (Артикул 14).

Кожна Єпархія має стати після рішень Собору цим великим центром літургічного життя. І якраз цей літургічний дух представляє Єпископа не як « князя », але як « великого священика свого стада » (Артикул 41).

« Єпископа мається вважати як великого священика, від якого у певній мірі виринає і залежить життя своїх вірних у Христі.

Тому-то треба, щоб усі дуже цінили літургічне життя Єпархії довкола свого Єпископа, зокрема у катедральній церкві; треба, щоб усі були переконані, що тоді мається наявний вияв Церкви у повній і діяльній співучасті усього святого народу Божого у спільних літургічних Богослужбах, головно у Святій Євхаристії, в одній молитві, при одному вівтарі, якого предсідником є Єпископ окружений своїми пресвітерами і служителями вівтаря » (Артикул 41).

В особливий спосіб підкреслює Собор, що Єпископ є душпастирем усього свого стада, а тому що фізично неможливо йому самому і завжди і всюда сповняти свої душпастирські обов'язки, він установляє Єпархіяльні спільноти, цебто парафії і поручає їх « пастиреві, який заступає Єпископа » (Артикул 42), цебто парохові.

« Тому-то — продовжує артикул — треба плекати у свідомості та у практиці літургічне життя парафії та її відносини до Єпископа, щоб процвітало почуття парафіяльної спільноти, найперше у спільному відправлюванні недільної Служби Божої ».

Таке літургічне поняття Єпископа як прямого Пастиря усього свого стада, якому допомагають як його заступники священики-парохи, вповні відповідає традиції Сходу, зокрема літургічній традиції візантійського обряду. Між іншими у Церквах візантійського обряду знаходиться горне сідалище для Єпископа не тільки у його катедральній Церкві, але і по усіх церквах Єпархії з зазначенням літургічної рубрики, що на ньому не може сідати священик, а тільки Єпископ (Рубрика на благословення горного сідалища у Службі Божій).

Натомість в латинській Церкві літургічне поняття Єпископа, як « Великого Священика », — за висловом Соборової Конституції, — чи « Архиєрея », було притемнене юридичним поняттям « правителя » і « законодавця ». У канонічному праві латинської Церкви Єпископ був радше речником заховання цього права у своїй Єпархії. Знов парохи, радше як заступники Єпископа, були майже автономними завідателями своїх парохій в рамцях загального права і навіть з привілеєм « незрушимості » з їхньої парафії.

А тому що в латинській Церкві у Богослужбах не поминають голосно ім'я Єпархіяльного Єпископа, а його особисті контакти з вірними поодиноких парафій загально були рідкі, тому-то затратилось то основне поняття єдності Єпархії як Божого народу на чолі зі своїм Пастирем « Великим Священиком », « Намісником Христа », — як називає його Собор у декреті про Пастирський Уряд Єпископів, — і він дуже часто бував « великим незнаним » та « рідким гостем » у парафіях своєї Єпархії.

Не тільки що Собор зніс також право « незрушимості » парохів, але і дав Єпархіяльним Єпископам усі власті, які їм потрібні до правління своєї Єпархії, з зазначенням, що вони походять прямо від основателя Церкви-Христа (Декрет про Пастирський Уряд Єпископів, артикул 8).

Літургічному-теологічиому поняттю Церкви протиста-

вилось надто її юридичне поняття багатьох століть; невидимий Божий елемент Церкви, як « таїнства людського спасіння », узяв верх над видимим людським елементом « збору усіх Християн ». Вони не виключають себе, але доповняють взаїмно у єрархічному порядку, в якому альфа і омега, початок і кінець: Христос.

Ще замало висвітлене у соборовій « Конституції про Літургію » діяння Святого Духа у священнодіяннях і благословенні Церкви, річ яку в особливий спосіб підкреслює візантійська Літургія у своїх Богослуженнях, « силою, дійством, благодатію і нашествієм Духа Пресвятого » (Єктенія Миропомазання); « О еже освятитися воді сей силою і дійствієм, і наітієм Святого Духа » (Єктенія крещення), « ниспосли Святого Духа, і освяти Єлей сей... » (Молитва Єлеопомазання).

А дуже найявніше підкреслення діяння Святого Духа маємо у самій Безкровній Жертві: « ...низпосли Духа Твоєго святого на ни і на предлежащия дари сія. І сотвори убо хліб сей, честноє тіло Христа Твоєго; а еже в чаши сей, честную кров Христа Твоєго; преложив Духом Твоїм Святим (Епіклезіс).

Подібно замало підкреслюється у згаданій Конституції про Літургію почитання Пресвятої Тройці, яким пересякнені усі Богослуження Східних Церков.

Богослови латинської Церкви стремлять дати літургії як її суттєвий фундамент христологію, як христоцентризм, часто залишаючи в тіні інші важні елементи літургії Церкви. Не раз така однобічність була у минулому причиною доктринальних спорів між Сходом і Заходом, хочби згадати додаток до « Вірую » слова « і Сина », який тепер у нових Богослужебних книгах східних католицьких Церков є факультативний.

Другий Ватиканський Собор запобігає на будуче подібним спорам та в декреті про Екуменізм заявляє, що « в дослідах над об'явленою правдою Схід і Захід уживали не тих самих методів і підходів у пізнанні і виз-

наванні Божих річей. Тому не треба дивуватися, що деякі аспекти об'явленого таїнства бували деколи ліпше пізнані і у кращім свілі виложені в одних, ніж у других; так ці різні богословські формули треба часто вважати радше всебічно доповняючими, а не протирічними» (Артикул 17).

ЛІТУРГІЧНА ОДНОЗГІДНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЦЕРКВІ

По апробації та проголошенні соборової Конституції про Літургію українські Владики приступили до примінення в життя української Католицької Церкви деяких соборових літургічних засад, зокрема відносно живої мови. Першим конкретним кроком було створення між-єпархіяльної літургічної Комісії, очоленої Архиєпископом Іваном Бучком, яка на підставі внесків та побажань літургічних Комісій поодиноких Єпархій мала опрацювати проєкт літургічних змін.

У двох напрямках розпочалась праця між-єпархіяльної комісії Української Католицької Церкви; найперше над впровадженням до Богослужєнь живої української мови та над упрощенням надмірних повторень у самих Богослуженнях.

Подібно, як на Соборі, виринули також між українськими Владиками розбіжності думок, найперше відносно впровадження до Богослужб соборового принципу вживання живої мови. Існували обґрунтовані побоювання, що у словах « жива мова » нові покоління української Церкви, роджені на еміграції, домагатимуться живої мови даної країни. В такому випадку для збереження літургічної мовної єдности в українській Католицькій Церкві по усіх Країнах і тим самим її український зміст, здавалось було б краще в основному задержати старо-слов'янську мову як літургічну, допускаючи частинного вживання в міру часу і потреби живої української мови. Приклад і досвід Української Православної Церкви промовляє радше за цілковитим впровадженням живої української мови до всіх Богослужень.

На особливу обережність радила обставина, що рішення українського Єпископату відноситься само собою до Української Католицької Церкви і на Україні, яка у стані найтяжчих переслідувань не була у спромозі заняти своє становище у таких важних церковно-релігійних проблемах.

Перші рішення українських Владик, очолених Верховним Архиєпископом і Митрополитом Йосифом Сліпим, авторитетним представником і речником Української Церкви на Батьківщині обмежились до частинного впровадження живої української мови до Богослужень, як читання святого Письма на всіх Богослуженнях, Символ Віри, молитва господня « Отче наш » та « Вірую Господи » перед святим Причастям. Поручено відмовлювання ранніх і вечірніх молитов в рідній українській мові.

Рівночасно доручено міжєпархіяльній літургічній Комісії опрацювати переклад цілої Служби Божої на українську мову як також цілого Требника, щоб в міру потреби поширити впровадження української мови до всіх Богослужб.

Впровадження української мови, як живої мови, до Богослужень української Церкви, розсіяної по Країнах усього світу, поставило незвичайно актуальне питання « українськости » цієї Церкви на еміграції та послідовну розбіжність думок, поглядів, стремлінь серед клиру і вірних. Проблема загострилась у Країнах обох Америк, себто у Країнах давньої еміграції.

Контакт українських дочерних Церков на еміграції був перервався з матірною Церквою на Україні з вибухом II світової війни, а по ліквідації української Католицької Церкви у 1945 році вже поволи привиклось до трагічної дійсності, і мабуть на своє оправдання думалось чи казалось « нема ради ». Навіть зорганізована лиш молитовна постійна акція за переслідуваних братів на Україні була б вдержала більшу свідомість нових українських поколінь при своїй Церкві. Однак поволи

ця свідомість слабла, а з нею слабли рації самого існування українського змісту цієї Церкви мимо цього, що заснування української Католицької Ієрархії по різних Країнах еміграції коштувало українській матерній церкві незвичайно багато зусиль та немало ідейних священиків з Рідного Краю зросили потом і жертвами українську церковну ниву зокрема в обох Америках.

Загальний іспит церковної свідомості принесла Українцям у Країнах вільного світу « жива мова » у Богослуженнях. Однак визволення зі Сибіру та активна присутність на Соборі і діяльність серед українського Єпископату Первоієрарха Української Католицької Церкви як її Верховного Архиєпископа знов сконтактувала в його особі усі дочерні Церкви з матірною Церквою, а соборові рішення про східні Католицькі Церкви закріпили на стало цей контакт канонічною Єдністю в рамцях Верховного Архиєпископства.

Менш складним питанням було упрощення повторень у Богослужбах. На Закарпатті як також у Галичині практикувалось уже різні упрощення за дозволом місцевих церковних Властей. Однак так зване « римське видання » літургічних книг привернуло в цілості усі Богослуження згідно з текстом та автентичними традиціями української Церкви. Воно має велику заслугу привернениям обрядової однозгідності в українській католицькій Церкві, віддаючи її старинну літургічну спадщину спільну з українською Православною Церквою з часів Петра Могили. Римське видання літургічних книг стало базою для загального однозгідного упрощення деяких другорядних частин, зокрема повторень, які то упрощення не є приписані, а лиш дозволені.

Так у Службі Божій дозволено пропустити одну з двох малих Єктеній, єктенію оглашених, одну з двох просительних єктеній (Благовісник, рік II, кн. I, стр. 42).

Самі упрощення не скорочують на часі Богослуження, а тільки їх улекшують і поглиблюють читанням єв-

харистійних молитов місто постійного повторення єктеній, спільних зрештою усім іншим Богослуженням.

Крім канонічного об'єднання, в рамцях Верховного Архиєпископства, яке приніс Собор Українській Церкві патріярхальними властями Первоієрарха цієї Церкви та прилученням до Ієрархії Верховного Архиєпископства усіх українських Владик у вільному світі, українські Владики взяли важні літургічні об'єднуючі постанови уже під кінець Собору.

« На основі ухвал Верховного Архиєпископа з Синодом всіх українських Католицьких Єпископів, все українське католицьке духовенство і всі українські церкви, для збереження обрядової однообразності, зобов'язані придержуватися:

1) Римського Служебника з уставом Богослужень, виданим Апостольським Престолом.

2) Типікону о. Ісидора Дольницького з узглядненням соборових постанов.

3) Усталеного тексту без жодних своєвільних змін, крім дозволених скорочень у св. Літургіях і частинного уживання української мови.

4) Рішення щодо співучасті з відділеними братами у священнодіяннях.

5) Поминання під час літургічних відправ Верховного Архиєпископа і інших » (Благовісник, Рік II, кн. I, стр. 43).

Соборові рішення про Літургію оживили латинську Церкву; так само літургічне обновлення на підставі цих соборових рішень принесло Українській Церкві частинне оживлення її українською мовою, а ще більше літургічну однозгідність, що було б практично неможливим без нагоди Вселенського Собору та нового літургічного духа, який запанував у цілій Церкві.

МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ СЛІПИЙ — ВЕРХОВНИЙ АРХИЄПИСКОП

З приїздом на Собор Львівського Архиєпископа та Галицького Митрополита виринула проблема, яке Ієрархічне становище займає в католицькій Церкві Первоієрарх Української Католицької Церкви, і тим самим де його місце на Соборі. Під час цілої другої сесії Собору він занимав місце між Архиєпископами, яке припадало йому після років Архиєпископства.

Перший раз, як промовляв на Соборі, його черга була сейчас по Кардиналах, натомість іншими разами виступав по черзі зголошення.

В часі другої « між-сесії », дня 23 грудня 1963 року, Священна Конґреґація для Східних Церков видала коротку урядову заяву, якою усунула існуючий сумнів відносно повновластей Львівського Архиєпископа та Галицького Архиєпископа. Згадана Священна Конґреґація заявила, що Львівський Архиєпископ і Галицький Митрополит є Верховним Архиєпископом згідно з Канонами 324-339 східного Церковного Права, проголошеного Апостольським листом « Святості Клиру » дня 2 липня 1957 року. Цю заяву затвердив Римський Архиєрей, Папа Павло VI, і приказав оголосити її в урядових Актах Апостольської Столиці, яка появилась у згаданих Актах у 56 томі на сторінці 214.

Під цією самою датою, 23 грудня 1963 р., Секретаріят Ватиканської Держави повідомив « Верховного Львівського Архиєпископа », що Святіший Отець Папа Павло VI іменував його членом Священної Конґреґації для Східних Церков, якої членами були завжди лиш Кардинали; останньо за Папи Івана XXIII також і Східні

Патріярхи; а з днем 23 грудня 1963 р. її членом став і Верховний Архиєпископ Української Церкви.

День 23 грудня 1963 становить в історії української Католицької Церкви кінець її канонічного затьміння, зокрема протягом останнього століття, і ставить її, принайменше юридично, на місце славного минулого Київської Митрополії, бо з цим днем Українська Церква творить у рамцях Вселенської Церкви окрему канонічну одиницю зі своїми питомими правами, привілеями, літургічною та богословською спадщиною нарівні з усіми Патріярхатами Сходу, а речником цього є її Верховний Архиєпископ.

Перший наявний наслідок заяви Апостольської Столиці було призначення нового місця на Соборі для Первоієрарха Української Церкви, бо він зайняв перше місце по Кардиналах і Патріярхах. Рівно ж сейчас по Кардиналах і Патріярхах займав голос на Соборі під час третьої сесії, аж доки сам не став Кардиналом.

Слід зазначити, що заява Апостольської Столиці була лиш виясненням юридичного стану у Вселенській Церкві української католицької Церкви, що вона канонічно Верховним Архиєпископством.

Хоч Українські Владики запевнили у Берестейській Унії у 1596 р. для Української Церкви разом зо східним обрядом усі права, привілеї, східні традиції Київсько-Галицької Митрополії в рамцях католицької Церкви, але з бігом часу Українська Католицька Церква під впливом латинської церковної ментальності, а часто і під натиском політичних обставин тратили все більше свідомість своєї церковної особистості і щораз то менше користувалась своїми широкими церковними правами. Все більше приймались звичаї латинської Церкви, і мимо цього, що з появою кодексу канонічного права було ясно зазначене, що воно обов'язує лиш латинську Церкву, всетаки у практиці його застосовано в українській католицькій Церкві.

Щоб якось оправдати цей ненормальний стан, деякі автори церковного права пояснюли його тим, що українська католицька Церква дістала привилей вповні користуватись канонічним правом латинської Церкви. Серед такої повільної абдикації зі своїх прав, і Галицького Митрополита ограничилось до деяких почесних привілеїв і скромних прав Митрополита латинської Церкви, а титул Архиєпископа став лиш почесним. В останніх часах користувався широкими патріярхальними повновластями Митрополит Андрей Шептицький, але це вважалось як річ виняткову, як привілей, що його дав усно Папа Пій Х Галицькому Митрополитові, і згодом ці широкі повновласті Апостольська Столиця відкликала. Лиш один церковний правник, пізніший Кардинал і Секретар Конґреґації для Східних Церков, висунув у своїх творах можливість, що Львівський Архиєпископ і Галицький Митрополит — це мабуть Верховний Архиєпископ у Католицькій Церкві

Як свого рода поважний літургічний аргумент в користь верховних повновластей Галицького Митрополита був постійний факт, що також українські дочерні Церкви поза межами Галицької Митрополії поминали його як « Архиєпископа і Митрополита нашого », вважаючи його своїм природним церковним зверхником.

Цей загальний « консенсус » усієї української католицької Церкви незалежно від географічних границь мабуть став також одним з арґументів Апостольської Столиці, щоб по визволенні Львівського Архиєпископа і Галицького Митрополита Йосифа Сліпого признати урядово, що Львівський Архиєпископ — це Верховний Архиєпископ Української Католицької Церкви.

Урядова заява Апостольської Столиці відносно Верховного Архиєпископства Української Церкви вивела з ненормального положення кодифікацію церковного права для Східних Церков, проголошеного папським документом « Святості Клиру » з дня 2 липня 1957 р. У но-

вій кодифікації існує точно означена фіґура Верховного Архиєпископа з усіми його повновластями і привілеями, однак у дійсності заявляли каноністи, що Верховне Архиєпископство у Католицькій Церкві не існує. Так читалось також у книжці виданій Священною Конґреґацією для Східних Церков під заголовком « Католицький Схід »: « Досі у католиків ця гідність ще не була дана нікому » (стр. 95).

Майже рівночасне признання з боку Апостольської Столиці устрою Верховного Архиєпископства Української Церкви і затвердження Собором патріярхальних повновластей Верховного Архиєпископа, як також присутність на Соборі разом з українськими Владиками дочерних Церков Верховного Архиєпископа Української Церкви, Блаженнішого Йосифа Сліпого, прийшли у найдогіднішу хвилю для Української Церкви. Вона в наслідок нових соборових рішень відносно східних католицьких Церков змогла зараз теоритично й практично стати на патріярхальний устрій, питомий усім Східним Церквам, і нав'язалась до її історичного церковного устрою під верховною владою київсько-галицького Первоієрарха з його широкими повновластями й особливими привілеями. Натомість Церква латинського обряду у поодиноких Державах і народах знайшла розв'язку спільному правлінню у формі так званих Єпископських Конференцій.

Немає сумніву, що постійна присутність та спільна дія усіх Владик Української Католицької Церкви разом з її Верховним Архиєпископом протягом кількамісячних чотирьох сесій Собору, тижневі засідання українського Єпископату, на яких під проводом Первоієрарха Української Церкви обговорювалось і рішалось про життєві проблеми Української Католицької Церкви, спільні пастирські листи і перші синодальні рішення уже дали тривкі підвалини її діяльності у своєму синодальному уформленні під верховною владою Київсько-Галицького Митрополита, нав'язуючись таким чином до церковних

традицій Української Церкви Київської Митрополії.

Знов соборовий Декрет про східні Католицькі Церкви дав Українській Церкві авторитетний напрям відносно зберігання духовної спадщини в усіх Східних Католицьких Церквах. « Для того урочисто заявляє (Священний Собор), що Східні Церкви, так як і Західні, мають право і є зобов'язані рядитись згідно з власними питоменними правилами, бо ці правила мають за собою шановну давнину, краще відповідають звичаям їхніх вірних і являються придатнішими для старання про добро душ » (Артикул 5). І бажаючи привернути усім Східним Католицьким Церквам старинну спадщину Сходу, яку Собор вважає « спадщиною цілої Христової Церкви » (Артикул 5), II Ватиканський Собор видав слідуюче рішення: « Отже самі східні (християни) мають то все зберігати з найбільшою вірністю, а саме вони самі повинні з дня на день набирати щораз то більшого знання цих справ та щораз то досконаліше послугуватись тим знанням. А якщо вони через обставини часу чи осіб неслушно від них відхилились, нехай намагаються повернутись до прадідних традицій » (Артикул 6).

Цими рішеннями про вірне зберігання « прадідних традицій » не замикає двері пристосуванню їх до нинішніх обставин та нинішньої модерної ментальності, як це передбачує Собор.

У Декреті про Східні Церкви, коли якраз говориться про Зберігання « законних літургічних обрядів та правил »: « Усі східні Християни нехай знають і нехай будуть певні — каже соборове рішення, — що вони завжди будуть могти і будуть повинні зберігати свої законні літургічні обряди та свої правила та хіба що тільки з огляду на їхній власний і органічний поступ треба було би впровадити які зміни » (Артикул 6). Але цей « органічний поступ » і пристосування релігійно-церковного життя до нових обставин часу має виринати із внутра « старинних традицій кожної Церкви » (Артикул 9). В

останніх часах Українська Католицька Церква прийняла багато елементів з духовності західної Церкви, наслідуючи часто зовнішні літургічні форми та попросту перекладаючи богослужебні тексти та цілковито перебравши латинську канонічну дисципліну. « Заховуючи східний обряд, (Українська Церква) без боязні легко прийняла засади дисципліни латинської Церкви, — не як латинської, але як католицької, зокрема у цих речах, які більше сприяють порядкові ». Так писав у 1933 році о. Діонізій Головецький ЧСВВ, український делегат при редакційній Комісії канонічного східнього права (Codificazione Canonica Orientale, Fonti, Fascicolo XI, Ius particulare Ruthenorum p. IX)

II Ватиканський Собор застосував нову засаду « католицизму ». Не тільки церковна й духовна спадщина Західної Церкви « католицька », але і Східна. « З тієї причини — читаємо у Декреті про Східні Церкви — Священний Собор не тільки віддає належну пошану й слушну хвалу цій церковній і духовній спадщині (Східних Церков), але й рішуче вважає її спадщиною цілої Христової Церкви » (Артикул 5).

Пристосовуючи у практику цю соборову засаду, латинська Церква обильно почерпала з цієї « спадщини цілої Христової Церкви » зокрема у літургічних скарбах Сходу, але дала їм свого духа і свою форму для собі властивого проґресу чи радше поглиблення літургічного духа, часто залишаючи на боці свої богослужебні практики нових часів, які уже не відповідають ментальності сучасної людини, бо не мали глибокого богословського змісту, або попросту противні правдивому літургічному духові.

Ще основніші реформи вводить Собор у своєму канонічному праві, яке нормувало усі ділянки церковного життя латинської Церкви в користь « правдивішого і автентичнішого поняття Церкви, менш інституціяльної і юридичної, і тому більш святої, більш динамічної і більш

екуменічної » (Кард. Лєркаро: Літургія життя Церкви, (L'Osservatore della Domenica, numero speciale, pag 57)

Дух Собору й соборові рішення відносно усіх Східних Католицьких Церков, верховна влада Первоієрарха Української Церкви як також сама персональність Верховного Архиєпископа Блаженнішого Йосифа Сліпого з авреолею Ісповідника Віри та з найвищою церковною гідністю Кардинала поставили Українську Католицьку Церкву на її правдивий історичний шлях з великими перспективами на будуче на Сході Европи. Якщо Польща називає себе передмурям західного християнства, то Україна є покликана бути великим християнським світлом на Сході Европи геть до далеких Країн Азії, а богоспасаємий город Київ « матір'ю городів » християнського слов'янського Сходу.

З нагоди XXI Вселенського Собору батьківська рука Божого Провидіння положилась на Українській Католицькій Церкві. Її божественна сила показалась наявно над українською Церквою зокрема у « між-сесіях » Собору. На першій « між-сесії » Боже Провидіння звільнило з довголітнього заслання Первоієрарха Української Католицької Церкви, який прибув на Собор серед зворушення усього світу. На другій « між-сесії » українська Церква дістала церковно-канонічне оформлення у Верховнім Архиєпископстві. На третій — Верховний Архиєпископ Української Церкви став Кардиналом. Напевно Божа рука не перестала своєї дії і по Соборі, а провадитиме далі українську Церкву Мучеників та Ісповідників до її воскресіння, прославлення і до її великого місійного завдання на сході.

Розділ V

ТРЕТЯ СОБОРОВА СЕСІЯ

ВІДКРИТТЯ ТРЕТЬОЇ СОБОРОВОЇ СЕСІЇ

Третій період II Ватиканського Собору розпочався дня 14 вересня 1964 р. у празник Воздвиження Чесного Хреста за григоріянським календарем, у далеко більш спокійній, діловій атмосфері, ніж два роки тому перший його період, чи навіть перед роком-другий. Не було вже тої сенсаційної непевності, як взагалі виглядатиме цей великий збір Ієрархії Католицької Церкви у модерних часах і якими шляхами та в який спосіб підуть загалом праці Собору. Ця третя сесія не обіцяла сенсаційної новості, хоч при цім кожний усвідомляв собі, що вона буде чи не найбільш ріщальною для цілого Собору.

Сама інавґураційна Богослужба третього періоду Собору не була в такій торжественній формі як попередніми разами. Однак вона започаткувала практичну реалізацію соборових постанов, бо було це соборове служення Святої Літургії Папи з 24 Отцями Собору з 17 різних країн п'яти континентів.

Коли довкруги великого квадратового престола над гробом Верховного Апостола Петра стануло разом з Папою 24 Сослужителів, представників Ієрархії Христової Церкви усього світу при активній співучасті у Богослужбі усіх Єпископів, наслідників Апостолів, тоді наглядно заманіфестовано Єдність Христової Церкви не тільки юридично, але і містично у св. Євхаристії.

Соборна Служба Божа Вселенського Архиєрея Папи Павла VI у сослуженні з 24 Єрархами в день відкриття третьої Сесії Собору зробила незвичайне враження на всіх присутніх. Це була подія епохального значення:

латинська Церква приймає від східних Церков соборну форму сослуження св. Літургії.

У зовнішнім оформленні спільне сослуження св. Літургії у латинській Церкві зближено дуже до старинних форм, коли то Церкви різних обрядів мали дуже подібні літургічні практики. Вже самі ґотицькі латинські фелони, що їх мали Папа і всі сослужащі, були близькі виглядом до спільної форми старинних риз у різних обрядах. Поверх фелонів мали служителі своєрідний омофор, подібний до східного.

Спільно вголос відмовлювані молитви, включно з Христовими словами освячення, дуже зближували цю Літургію, як до старинних форм, так і до східного способу служіння.

При євхаристійному престолі, з'єдинені у Пресвятій Євхаристії, при одній чаші і одному хлібі, Вселенський Архиєрей, наслідник Петра, окружений 24-ма наслідниками Апостолів, в окремий спосіб відчув глибоку Єдність Христової Церкви і ствердив відомий богословський біном: Євхаристія творить Церкву, а Церква творить Євхаристію.

У своїй інавґураційній промові по Службі Божій Папа зупинився на осередній проблемі цієї сесії як і цілого Собору, тобто на доктринальному висвітленні з боку Собору відношення між Верховним Римським Престолом і Єпископатом та на з'ясуванні ролі Єпископату у Христовій Церкві. Папа Павло VI вважав цей Собор як доктринальне доповнення І Ватиканського Собору відносно науки про Церкву та її Ієрархію.

Перший Ватиканський Собор вспів лише проголосити науку про верховну власть Римського Архиєрея, а зараз уже дозрів час, щоб виложити в цілості науку про Церкву, про основну ролю Єпископату, про його пастирські завдання і владу, що стоять у повній гармонії з верховним пастирським завданням і верховною владою Римського Архиєрея, які взаїмно себе доповняють.

Папа в особливий спосіб звернувся з привітом до всього духовенства, монашества і мирян як до співробітників Єпископату в його апостольській праці. Окремо ще привітав Папа мирян-слухачів і слухачок на Вселенському Соборі. Між останніми були дві Українки: Верховні Настоятельки Сестер Василіянок і Сестер Служебниць. З цим Собором тільки мирянки вперше могли бути свідками праць церковного Собору, щоб бути пізніше свідомими співробітницями у здійсненні соборових постанов.

Довшим зверненням привітав Папа Павло VI некатолицьких спостерігачів Собору, а в їхніх особах і усі нез'єдинені Церкви. Слова Папи не виявляли надмірного оптимізму, але побіч смутку з роз'єдинення відчувалось і багато сильної надії, що таки робляться уже великі кроки до взаїмного зближення і майбутнього об'єднання.

Присутність трьох представників Царгородського Патріярхату на третій сесії II Ватиканського Собору було милою для всіх новістю. На соборових списках представників різних нез'єдинених Церков і Протестантських Спільнот Царгородський Патріярхат займав перше місце. Усіх офіційно делеґованих представників на третій сесії Собору було 21. Крім цього було кількох приватних представників як гості Унійного Секретаріяту. В окремий спосіб відчувалось відсутність делегатів Української Православної Церкви, яка, як одна канонічна цілість, мала змогу зайняти своє місце серед православних Церков і цим актом офіційно включитись в унійні зусилля усіх Християн, хоч він не означав найменшого зобов'язання з католицькою Церквою, бо присутність православних на Соборі була радше виявом зацікавлення і доброї волі унійними змаганнями усіх Християн. Мабуть Українська Православна Церква була заскочена своїм канонічним необ'єднанням, і тому Українські Православні митрополії не були ще у спромозі вислати на

Собор одне спільне представництво, яке заступало б одну канонічно об'єднану Українську Православну Церкву.

Численна присутність на Соборі українських Католицьких Владик на чолі з Верховним Архиєпископом та їхня активна участь у соборових працях виробила неповне поняття серед Отців Собору та у світовій опінії про існування лиш української Католицької Церкви, під час коли вона є лиш великою меншістю у порівнанні з Українцями православного Віроісповідання.

Під кінець своєї промови звернувся ще Папа до всього світу, що « нас окружає своїм зацікавленням, або своєю байдужністю, або може і ворожнечею » — відновляючи світові свій привіт у прощі до Вефлеєму та заявляючи, що Церква служить справі миру і добра всього людства.

Уже слідуючого дня, 15 вересня, приступилось до ділових дискусій і вже цього дня промовляв від української Церкви канадійський Митрополит Максим Германюк про остаточну ціль Церкви: її прославлення з другим приходом Христа.

На цьому першому загальному засіданні, 80-му з черги, Кардинал Євген Тісеран, як голова Пресидії Собору, оприлюднив бажання багатьох Єпископів, щоб цією третьою сесією закінчити Собор. Рівно ж Кардинал Аґаджаніян заохотив від імені чотирьох модераторів Собору приспішити праці соборових нарад, щоб закінчити Собор по-можливості уже цією третьою Сесією.

Третя Сесія II Ватиканського Собору була незвичайно багата успішною працею, однак, мимо спільних зусиль, не можна було спокійно передискутувати і рішити незвичайно багато проблем, які поволи дозрівали якраз під час самих обмінів думок у незвичайно корисних дискусіях протягом кількох місяців (Вісті з Риму, ч. 34, 22 вересня 1964, стр. 2-12).

МАРІЯ — МАТИ ЦЕРКВИ

Уже на другий день соборових нарад, 16 вересня, приступлено до дальшої дискусії над темою, що її започатковано уже на другій сесії: про Пресвяту Богородицю. На засіданнях другої Сесії Отці Собору рішили перенести окрему доктринальну схему про Пресвяту Богородицю як розділ соборової Конституції про Церкву. Цим хотілось підкреслити упривілейоване місце, що його занимає Пречиста Діва Марія у Христовій Церкві. Однак не обійшлось без поважних і загострених дискусій, бо багато Соборових Отців вважало відповідним, щоб цей Вселенський Собор окремим доктринальним і соборовим документом поглибив науку Церкви про почитання Пресвятої Богородиці і причинився до все більшого прославлення та почитання Богоматері.

У здержливості багатьох Отців Собору відносно окремого соборового декрету про Божу Матір дехто добачував побоювання перед реакцією протестантських Спільнот, які були вислали своїх обсерваторів на Собор і цим виявили своє зацікавлення католицькою Церквою.

Розбіжність поглядів могло рішити лиш загальне голосування, чи соборова наука про Пресвяту Богородицю має бути включена у Конституцію про Христову Церкву, як її окремий розділ; чи Собор має видати окремий декрет про почитання Богоматері. Не обійшлось без різних способів пропаганди поміж Отцями Собору в користь одного чи другого напрямків.

Кількох Українських Владик, а саме: Архиєпископ Іван Бучко, Єпископ Ніл Саварин та Іван Прашко разом з Двома індійськими східними Владиками звернулись окремим листом до Отців Собору, який роздавали

перед входом до Базиліки св. Петра у сам день голосування, представляючи погляд на справу з боку східних, так католиків як і православних, які вважають « що Марія занимає зовсім особливе місце у християнському понятті східних, і тому не можна брати Її під увагу лиш як часть Церкви ». У згаданому письмі підписані Владики просять Отців Собору, щоб голосували за окремим марійським документом, заявляючи, що Марія — це середник Божого Провидіння для з'єдинення православного Сходу, який також в особливий спосіб почитає Богоматір.

Вислід голосування на другій Сесії Собору був в користь включення науки про Пресвяту Богородицю до Конституції про Церкву 1.114 голосами проти 1.094.

Крім цього Соборова Комісія змінила попередній заголовок схеми « Про Пресвяту Діву Марію Матір Божу і Матір Церкви » на « Про Пресвяту Діву Марію Богоматір у таїнстві Христа й Церкви ». Ця зміна могла також вважатись зменшенням почесного титулу « Матері Церкви ».

Папа Павло VI виявив у своїй промові на закінчення другої сесії своє сподівання, « що Собор дасть справі схеми про Пречисту Діву можливо якнайкращу розв'язку; що визначить одноголосним почуттям і з найбільшою побожністю місце, без порівнання високе, яке належиться Богоматері у Церкві...; місце, скажім, найвище по Христі, і нам найближче, так що ми зможемо почитати її ім'я як Матір Церкви » (Оссерваторе Романо, 5. XII. 1963).

В дискусіях, що велись на перших загальних засіданнях третьої Сесії над оформленням тексту науки Собору про Пресвяту Богородицю, взяв участь дня 17 вересня український Владика Кир Андрій Сапеляк, одинокий зі східних Владик, який дав відчути у соборових дискусіях над почитанням Пресвятої Богородиці голос Сходу.

Відсутність східних Владик у дискусіях над проблемами маріології так коментує у своїм творі « II Ватиканський » — « Хроніка третьої сесії » о. Антоній Венґер, « Марійський дебат на Соборі і розмови, які він спричинив, примушують мене повторити спостереження, яке я вже висловив попереднього року, у творі « II Ватиканський — друга сесія » (стр. 128). Воно відноситься до незнання протестантів і католиків марійської богословії Сходу.

Буває часто, що перед тим незнанням самі Східні, мало запевнені в їхній традиції з погляду наукового, мовчать, мовби вони не мали нічого до сказання. Мені дуже прикро, що під час марійського дебатування не дався почути жоден східний голос, якраз коли ці Єпископи втішались прихильністю і їх тимрадше слухалось. Може вони думали, що ця суперечка була тільки між латинниками і протестантами. Але не була то якраз причина, щоб більше говорити і датись почути одним і другим, і показати, що різні точки марійської догми є спадщиною усієї Церкви?

Тільки один український Єпископ — продовжує автор — з еміграції, Апостольський Візитатор для латинської Америки, Преосв. Сапеляк, покликався на традицію Сходу в користь заступництва Богородиці. Він зробив це зокрема під кутом погляду особливо слов'янським, покликуючись на свято Покрови, за видінням св. Андрія Юродивого, як Пречиста Діва брала під покров своєї мантії увесь світ » (стр. 122).

У своїй промові український Владика підкреслив, що в тексті схеми про Пресвяту Богородицю не береться під увагу одну з важливіших роль Марії щодо Церкви, тобто Її Покров і Заступництво.

Опираючись на арґументах з творів Отців Церкви, зокрема св. Єфрема Сирійського і св. Германа Царгородського, і на літургічних текстах, Кир Андрій доказав, що на основі науки Отців Церкви, літургічних тек-

стів та історично стверджених фактів заступництва Матері Божої в обороні християнського народу, було установлене свято Покрови у Східний Церкві, а в Латинській Церкві — свято — « Марії Помічниці Християн ». Тому він вніс пропозицію, щоб текст схеми про Пресвяту Богородицю та її ролю у Церкві доповнити ще окремим титулом про Покров і Поміч Марії у Христовій Церкві. Зокрема під цю пору, коли значна частина Церкви і християнського народу терплять тяжкі удари й переслідування від воюючого атеїзму, позбавлені духовної опіки своїх Єпископів і священиків, Покров і Поміч Марії лишається для них одинокою надією. І це було б великою потіхою і заохотою для « Мовчазної Церкви » (Вісті з Риму 22. IX. 64, стр. 13).

Особливу трудність мала Богословська Соборова Комісія відносно посередництва Пречистої Діви Марії у Бога, доктрина, яка все більше поширювалась між богословами в останніх часах. Однак два напрямки виринули на Соборі. Одні Отці вважали, що не тільки треба задержати у марійській схемі доктрину про посередництво Богоматері перед Богом, але її точніше висвітлити. Знов деякі Отці Собору настоювали, щоб не згадувати у схемі про цю ще нову і незрілу доктрину, яка тільки ускладнювала б унійні стосунки з християнським світом.

Витворився і третій посередній напрямок, який був за вдержанням титулу « посередниці » між Богом і людьми Пресвятої Богородиці, але цьому титулові не давати особливої богословської систематції. Тому до титулу Пресвятої Богородиці, як посередниці, додано титули « покрова », « помічниці », « заступниці » у значенні східної богословії, в якій посередництво Богоматері виявилось в тому, що Пресвята Діва Марія дала нам Христа у воплоченні, продовжує перед Ним своє совершенне матірне посередництво, « це ж однак треба так розуміти — уточнює соборовий документ, — що воно нічим не зменшує

ні нічого не додає гідності й успішності єдиного Посередника, Христа » (Про Церкву, ч. 62).

Також не обійшлось без труднощів зі заголовком розділу Конституції про Церкву, який відносився до марійської богословії. Тому що попередня схема про Пресвяту Богородицю мала як заголовок « Про Пресвяту Діву Марію, Божу Матір і Матір Церкви », багато Отців Собору настоювало, щоб задержати надалі цей почесний марійський титул « Матері Церкви ». Соборова Комісія воліла його оминути, мабуть з унійних взглядів відносно протестантів, які зближуються до Католицької Церкви, і мабуть усяка новість у почитанні Пресвятої Богородиці могла б створити нові труднощі. Тому то Комісія вважала краще послужитись рівнозначними висловами, і залишила як заголовок « Про Пресвяту Діву Марію Богородицю в таїнстві Христа і Церкви ».

У соборовому тексті ясно зазначено намір Собору, що Собор, « викладаючи науку про Церкву..., наміряє вияснити пильно, чи то службу Пресвятої Діви в таїнстві Воплоченого Слова і Таїнственного Тіла, чи то обов'язки відкуплених людей супроти Богородиці, Матері Божої і Матері людей, зокрема вірних, не маючи однак на думці ні викладати повну науку про Марію, ні вирішувати питання ще невповні вияснені працею богословів. Тому залишаються у своєму праві погляди, що їх свобідно викладають у католицьких школах про Ту, Яка у святій Церкві займає місце найвище по Христі та йому найближче » (Про Церкву, ч. 54).

Мимо всього не усунулось вповні враження, що Собор радше волів певного роду « здержливість » щодо поглиблення науки про Пресвяту Богородицю і то з унійних взглядів відносно Протестантів. Річ, що не подобалась багатьом. Папа Іван XXIII якраз вибрав свято Пресвятої Богородиці, щоб під її покров віддати другий Ватиканський Собор, а цим самим і усю Христову

Церкву, і сама ця обставина вимагала, щоб Собор в особливий спосіб прославив Пресвяту Богородицю.

Сам Папа Павло VI висловив своє загальне вдоволення з опрацьованого соборового тексту про Пресвяту Богородицю. Однак йому лежало на серці показати на найвищому церковному зборі, яким є Вселенський Собор, велику любов до Марії її дітей і поручити її материнській опіці цілу Христову Церкву у цих так тяжких для неї часах.

Цим замірам найкраще відповідало проголосити Матір Божу Матірю Христової Церкви. І він зробив це у найторжественніший формі у день заключення третьої соборової Сесії. Папа Павло присвятив кінець своєї промови з нагоди заключення третьої сесії Собору марійській проблемі:

« Міркування — сказав Папа — над цими близькими відносинами Марії і Церкви, так ясно означеними соборовою Конституцією, переконують нас, що ця хвиля є найбільш торжественна і найбільш придатна, щоб сповнити бажання, на яке Ми натякували при кінці попередньої сесії і яке зробили своїм багато Отців Собору, просячи усильно, щоби було ясно проголошене під час цього Собору матірне завдання Пречистої Діви Марії супроти християнського народу. Для того Ми вважали відповідним присвятити цьому публичному зібранню титул в честь Пресвятої Діви, що його піддали Нам з різних сторін католицького світу, і який є нам особливо милий, тому що чудово означає упривілейоване місце, яке признав Собор Пречистій Діві у святій Церкві.

« Тому то на славу Пречистої Діви Марії і на нашу потіху Ми проголошуємо Марію Пресвятою Матір'ю Церкви, це значить усього Божого народу, так вірних як і пастирів, яку ми кличемо люблячою матір'ю. І ми бажаємо, щоби від тепер цим так солодким титулом увесь християнський народ ще більше прославляв і почитав Пречисту Діву Марію » (Оссерваторе Романо, 22-23. XI. 1964).

Як тільки Папа Павло VI проголосив титул Марії Матері Церкви, Єпископи встали з їхніх місць, щоб цим знаком виявити свою згоду та вдоволення і рівночасно віддати шану Пресвятій Богородиці « Матері Церкви » від усієї католицької Церкви, яка у Богоматері шукає матірного покрова і заступництва. Попросту не було кінця оплескам радості Єпископів і вірних зібраних на кінцевому Богослуженні третьої сесії. Багато Єпископів зняло свої архиєрейські мітри на знак побожного поклону Пресвятій Богородиці.

Співи марійських пісень під час Богослуження приготовили духа присутніх Владик і вірних до цієї так зворушливої хвилі на Соборі: публичного колегіяльного виявлення синівської любови Єпископів цілої Церкви до її Матері Марії.

Не забракло виявів певного рода змішання серед протестантських обсерваторів на Соборі. Однак Папа глядів на цілість христового стада, яке не тільки шукає доріг до об'єднання, але є рівночасно все більше загрожене воюючим атеїзмом, і якраз у цих небезпечних часах Христова Церква потребує, як у подібних часах минулого, особливої опіки Матері Божої і Покрови християнського роду. З другого боку Католицька Церква у своїх унійних змаганнях представляється такою, якою вона є і якою хотів її Основатель, Христос, у повноті свого навчання і своєї традиції. А Пресвята Богородиця займає визначне місце у Католицькій Церкві, та ще більше у Православній.

Цей епізод підкреслив наявно слушність становища українських Владик на Соборі відносно унійних змагань: що інший має бути підхід до з'єдинення з Православними Церквами, а інший з протестантськими Спільнотами, бо у Маріології традиція Сходу є богословським джерелом і для латинської Церкви у почитанні Матері Божої і Матері-Заступниці Християн, « Спасеніє рода християнського », як співає літургія сходу про Марію.

МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ СЛІПИЙ В ОБОРОНІ СХОДУ

« З днем 15 жовтня справа незвичайної ваги на Соборі: йде справа про схему Східних Церков » — так зачинає свою соборову хроніку кваліфікований італійський щоденник у справах Собору « Ль'Аввеніре д'Італія » під великим заголовком: « Декрет про Східні Церкви — великий іспит для екуменізму ».

« Хоч схема — продовжує згаданий щоденник — відноситься формально до з'єдинених Східних Церков, в дійсності вона обіймає одним одиноким діялогом і східні нез'єдинені Церкви ». В дискусіях про « Екуменізм » численні латинські Владики висловлювали щиру прихильність, глибоку пошану та християнську любов до Сходу, а зокрема до нез'єдинених Братів; « але цим разом треба потвердити цю прихильність конкретними ділами » — сказав у своїм слові про схему « Східні Церкви » один з патріярхів.

З великою увагою слідили усі Отці Собору промови двох великих та кваліфікованих представників Сходу: мелхітського патріярха Максима IV та Верховного Архиєпископа України, Митрополита Йосифа. Перший виступив в обороні повних прав східних патріярхів; права, які вони мали у першому тисячоріччі історії Східних Церков і які під впливом латинізації східної дисципліни у з'єдинених Східних Церквах завжди маліли, та з часом стали мовби титулярними патріярхами. Не вистарчить — сказав патріярх Максимос IV — дати багато почестей патріярхам, треба звернути їм в цілості усі права, які вони мали в історії, щоб у своїх патріярхатах вони були разом зі своїм Синодом найвищою владою та щоб разом з Римським Архиєреєм вони брали участь у правлінні Вселенською Церквою.

По мелхітському, єрусалимському та вірменському патріярхах забрав слово Верховний Архиєпископ Української Церкви. Він промовляв також в імені Конференції Українських Єпископів та від імені інших багатьох Владик Східних Церков. Митрополит Йосиф Виголосив свою промову певним, ясним, рішучим — як звичайно — голосом, але цим разом в його голосі усі Отці відчули, що Митрополит-Ісповідник говорить про дуже важливе для цілої Церкви, і заразом про щось болюче для Східних Церков: « Розходиться тут, бути чи не бути Східним Церквам — заявив Митрополит зараз на початку своєї промови, та підкреслив це англійським висловом: « Ту бі, ор нот ту бі », себто розходиться про латинізацію Східних Церков. Митрополит-Ісповідник признав з вдоволенням, що Отці Собору сказали у своїх промовах багато річей прихильних та гідних уваги відносно християнського Сходу. Східні ієрархи зі своєї сторони усіма силами піддержують свою схему про Східні Церкви. Однак, щоб усунути усі труднощі, треба розглядати справу у світлі вселенськості Церкви. « В минулому дуже часто були зажалення — продовжував Митрополит Йосиф — і вони відновляються і в наших часах, що Східні Церкви тратять своїх вірних, і замість зрос стати, радше маліє їхнє число. Усім добре знані прикрі втрати, яких зазнали Східні Церкви на Сході. Дай Боже, щоб повернулись втрачені вірні! ».

Багато своїх вірних втратили Східні Церкви через необережність тих західних католиків, які старались перетягнути на латинський обряд вірних Східних Церков, чи то католиків, чи православних. До цього вони надуживають соціяльних вигід переважаючого нині латинського обряду. « Такою поведінкою вони зробили дуже злу прислугу вселенськості Церкви » — отверто заявив Отцям Собору Первоієрарх української Церкви.

Навіть це мале число вірних Східних Церков, що знаходяться нині у католицькій Церкві, поширюють її

вселенськість своїми незвичайно багатими під кожним оглядом традиціями, своєю богословією, своїми обрядами та дисципліною. Вистачить згадати науку Східної Церкви про Пресвяту Тройцю, Христологію, Маріологію, Івана Дамаскина, Висаріона, Літургії, Номоканони.

Далі у своїй промові Кир Йосиф заявив, що без Східних Церков саме християнське життя латинської Церкви було б дуже зменшене і звужене. Такий стан існував уже за часів Лютера, і тому пізніші богослови старались привернути Церкві її первісний стан вселенськості.

Тому-то усі ці, що задля політичних причин притягають вірних Східних Церков до латинського обряду також і матеріяльними засобами та постійною пропагандою, а Східні не в силі робити їм конкуренції, без сумніву вони не тільки що нищать Східні Церкви, але рівночасно завдають великої шкоди цілій католицькій Церкві. На цьому місці згадав Первоієрарх, що в 1939 році число вірних католиків Східних Церков ледве доходило до десять мільйонів; а тимчасом вірні латинського обряду перевищали п'ятсот мільйонів. Причину такого зменшення приписує Митрополит Йосиф і тому, що деякі латинські священики виявляють свою ревність перетяганням вірних візантійського обряду на латинський, замість звернути свій апостолят з'єдинення у сторону протестантів. Розходиться — заявив Митрополит — про жалюгідну ревність та негативну роботу, які занепокоюють здорово думаючих католиків, що дбають про добро Церкви.

Під кінець своєї промови Митрополит-Ісповідник звернувся до Отців Собору з проханням, « щоб ці надужиття, які забороняли уже Римські Архиєреї, заборонив також і цей Вселенський Собор ». Інакше треба побоюватись, що такий дальший спосіб поведінки може відстрашувати православних, які можуть виробити собі поняття, що пристаючи до католицької Церкви, вони можуть втратити свою Церкву, свій обряд, а часто свою націю.

Це повторяють нині — запевняв промовець — не тільки вірні православні, а навіть самі атеїсти, які вважають наше з'єдинення як міст до латинізації та до зникнення в латинському морі; мимо цего, що Папа Венедикт XIV у Буллі « Алляте сунт » ясно заявив, « щоб усі були католиками, а не щоб стали латинниками ».

« Натомість нам — Преподобні Отці — закінчив Первоієрарх української Церкви — допоможіть, щоб ми могли сповнити нашу місію у католицькій Церкві ».

Переконливі слова Митрополита Кир Йосифа, який промовляв також від імені усіх Східних Церков, Отці Собору вислухали з якнайбільшою увагою, та нагородили його рясними оплесками та подякою від багатьох найвищих достойників, Отців Собору західних і східних, а зокрема нез'єдинених Обсерваторів.

Митрополит Йосиф зайняв на Соборі разом з усіми українськими Владиками ясне становище: не вистачить бажання з'єдинення та заяви, що двері до діялогу отворені. Треба перш за все так приготовити спільний Дім-Церкву, щоб брати нез'єдинені віднайшли у ньому своє місце і щоб на цьому місці вони почувались вигідно. Повне відновлення патріярхального устрою з усіми його правами, привілеями, та почестями Східним Церквам у католицькій Церкві, як рівно ж забезпечення перед латинізацією східних обрядів і традицій напевно приспішать хвилю з'єднинення. В особі Первоієрарха української Церкви маємо ідеальний зразок, цебто геройську вірність в обороні єдності Христової Церкви, за яку він страждав як ісповідник, та заразом безкомпромісову вірність Сходові, в обороні якого стає на Вселенському Соборі проти його латинізації (Вісті з Риму: 26. X. стр. 2-5).

Проблема латинізації Східних католицьких Церков це наболіла довгими століттями справа, яка стільки лиха принесла поодиноким східним католицьким Церквам, а зокрема українській, як також самій унійній справі.

Мимо ясних директив Римських Архиєреїв у захованні східних обрядів і традицій у Східних Католицьких Церквах, між клиром і вірними латинської Церкви панувало переконання, що « католицьке » є все це, що є « латинське ». Тому то східні з'єдинені Церкви, тим більше будуть, після їхньої думки, « католицькими », чим більше вони зближаться у всьому до латинської Церкви. Однак щоб бути вповні « католиками », ідеалом було б — на їхню думку — стати членами латинської Церкви. Східні так звані « з'єдинені » Церкви вважають чимсь посереднім між католицизмом і православ'ям. Звідси така ревність у минулому та ще і нині у перетяганні вірних східних католицьких Церков до латинської Церкви.

До цих міркувань « церковного » характеру додавались часто політичні інтереси, які не рідко робили з обрядової справи політичні переслідування.

Цю наболілу справу представив на Соборі отверто Верховний Архиєпископ Української Католицької Церкви в імені усіх українських Отців Собору як також в імені Католицьких Єпископів усіх східних католицьких Церков. Великий авторитет Промовця-Ісповідника Віри дали особливу вагу його словам, і не тільки що його отверті і відважні слова не зразили Отців латинської Церкви, а навпаки вони зовсім поділяли переконливі арґументації Митрополита Йосифа Сліпого, слухаючи його з якнайбільшою увагою та нагородивши його рясними оплесками. Слова вдячності для Українського Первоієрарха приходили до Митрополита Йосифа Сліпого від Отців Собору так західних як східних, а зокрема від православних Обсерваторів, присутніх на Соборі.

Великий ефект виступу Верховного Архиєпископа в обороні східних Церков перед латинізацією полягав також в тому, що Кир Йосиф представив її в екуменічному світлі як шкідливу акцію у спільному зусиллі для з'єдинення усіх Християн. Дуже сприяло виступові Митрополита Йосифа Сліпого нове поняття « католицизму »,

що запанувало на Соборі, і як раз Промовець в обороні Сходу був найбільшим « католиком » між Отцями Собору, бо за вірність католицькій Церкві терпів довголітні переслідування, заслання і в'язницю.

Латинізація Сходу не ограничувалась тільки до перетягання вірних східних католицьких Церков до латинської Церкви. На підставі канонічного права православні різних східних нез'єдинених Церков, які входили до католицької Церкви, мали право вибирати обряд, який бажали. Це були легальні двері, щоб покидати свій обряд і переходити на латинський, коли хтось ставав вірним Католицької Церкви. Ця болюча справа була дуже загострена в арабських Країнах Сходу, в яких латинські місіонарі перетягали на латинський обряд православних учнів своїх шкіл разом з їхніми родичами, коли вони бажали стати католиками.

Солідарність і спільна акція усіх східних Владик спричинила те, що Собор прийняв рішення, після якого « усі й поодинокі католики та хрещені кожної некатолицької Церкви чи громади, коли приходять до повноти католицької спільноти, нехай по всьому світі держаться свого обряду, його плекають та по силах дотримуються; зберігаючи за собою право віднестися до Апостольського Престолу в окремих випадках осіб, громад, чи країн... » (Про Східні Церкви, ч. 4).

Не обійшлось без спокійної, але впертої боротьби. В користь можливості зміни обряду з боку некатоликів при приступленні до католицької Єдності наводилось і принцип релігійної свободи. Однак надто наявні були арґументи тих, які обстоювали збереження рідного обряду.

Собор остаточно вирішив рівність усіх обрядів та усіх Церков, які творять одну католицьку Церкву. « Між ними існує подивугідна спільнота так що різновидність у Церкві не тільки не шкодить її Єдності, але її ще більше виявляє » (Про Східні Кат. Церкви, ч. 2).

ДОГМАТИЧНА КОНСТИТУЦІЯ ПРО ЦЕРКВУ: « СВІТЛО НАРОДІВ »

Головним плодом третьої сесії Собору як і усього II Ватиканського Собору була догматична Конституція про Церкву.

Уже на першій сесії виринула думка серед Отців Собору, що поглиблення науки про Церкву має бути головним завданням II Ватиканського Собору. У своїй радіопромові з дня 11 вересня 1962 року Папа Іван XXIII висловив свої погляди відносно праці будучого Собору: « перш за все студіювати Церкву саму в собі, у своїй природі й у своїй місії як матері й учительки; а тоді у своїх численних відношеннях зо світом ».

Перша дискусія над приготованою схемою соборових рішень відбулась уже при кінці першої сесії. Вислід був такий, що приготовану схему треба було основно переробити. Зараз на початку другої сесії з днем 30 серпня почалась довга дискусія, яка тривала до 31 жовтня. У дискусії промовляло 323 Отців. Вона була довга, жива, часами надто жива. У найбільш дискусійній проблемі з великою розбіжністю думок відносно колеґіяльності Єпископату треба було аж п'ять загальних голосувань відносно тільки одної проблеми. Кожне слово мало свою вагу.

Богословська Соборова Комісія мусіла знов переробити уже перероблений текст, взявши під увагу усі погляди, внески Отців Собору.

Нова схема повернулась на третю сесію до остаточної дискусії й затвердження. Знов понад сто інтервенцій між усними та письменними. Відбулось 57 голосувань

над поодинокими точками виготованого тексту. Нарешті дня 19 листопада 1964 дійшло до загальної апробації суттєвого соборового документу про Церкву 2.134 голосами проти 10. А дня 21 листопада відбулось остаточне голосування при співучасти Папи Павла VI 2.151 голосами проти 5; та торжественне проголошення науки II Ватиканського Собору про Церкву догматичною Конституцією «Світло народів», бо такими словами зачиналась Конституція. Її підписали цього дня — як і кожний соборовий Декрет — Папа Павло VI і усі Отці Собору.

Догматична Конституція про Церкву має 8 розділів та один додаток з чотирьома уточненнями. Увесь матеріял охоплений у 69 точках.

Заголовки розділів: Таїнство Церкви; Божий Народ; Ієрархічний устрій Церкви, зокрема Єпископат; Миряни; Загальне покликання до святості у Церкві; Монахи; Єдність туземної Церкви з небесною; Богородиця в таїнстві Христа і Церкви.

Головні ідеї догматичної Конституції про Церкву:

Світлом світу будучи Христос, Церква бажає Його ясністю просвітити усіх людей. Тому що Церква є у Христі немов таїнством єдності людського роду, вона хоче докладніше виявнити своїм вірним і цілому світові свою природу і свою універсальну місію (число 1).

Предвічний Отець, створивши світ, дав людям своє божественне життя. Коли вони втратили його через гріх Адама, післав свого Сина, щоб спасти їх, покликуючи їх як учасників своєї вселенської Церкви (2).

Церква, Боже Царство і Христове на землі, сповняє і продовжує у світі таїнство спасіння; творить одно тіло у Христі. Єдність вірних знаходиться у св. Євхаристії (3).

Дух Святий, який видимо зійшов на Церкву у день П'ятдесятниці, є джерелом життя і життєдайності Церкви, і він провадить її дорогою правди (4).

Бог зволів спасти людей не поодиноко, але як народ (9). Усі люди є покликані належати до Божого На-

роду, Церкви (13). Церква є конечна до спасіння, бо тільки вона є Тілом Христа, який є посередником між Богом і людьми та дорогою спасіння (14).

Для спасіння усіх людей так як Отець післав Сина, так само Син післав Апостолів, які оснували Церкву сповняючи волю Христа. Особливі завдання мають священики, але усі люди, що творять Божий Народ, мають обов'язок поширювати віру (17).

У церкві священнослужителі мають священну власть для служби своїм братам. Христос післав Апостолів на чолі з Петром і їхніх наслідників Єпископів, які разом з наслідником Петра управляють Церквою (18).

Ісус Христос, Найвищий Архиєрей, є присутній між вірними у Єпископах.

Петро і прочі Апостоли творили одну апостольську колеґію. Так само є злучені між собою Римський Архиєрей, наслідник Петра, і Єпископи (22). Римський Архиєрей є основою єдности так Єпископів як і усіх вірних. Єпископи є основою єдности помісних Церков (23).

Єпископи у сповненні своєї учительської місії мають запевнення проводу Святого Духа (24).

Проповідування Євангелії є найпершим обов'язком Єпископів. Поодинокі Єпископи не є непомильні. Її крім Римського Архиєрея має Єпископська Колеґія у злуці з ним, коли научають у справах віри й обичаїв після Божого об'явлення (25).

Єпископи управляють Церквами їм порученими як Христові Намісники під верховною владою Римського Архиєрея (27).

Першими співробітниками Єпископів є священики (28). Нижчий ступінь ієрархії творять диякони, які помагають священикам (29).

Миряни, як живі члени Церкви, є покликані до її поширення. Своїм апостольством вони беруть участь в ділі відкуплення Церкви (33):

Зокрема Християнська родина є знаменною школою

апостольства для дітей і цілого світу, в якому миряни є носіями Євангелії, навіть тоді, коли занимаються туземними справами (35).

Миряни мають право діставати духовну обслугу від своїх пастирів. Однак мають обов'язок шанувати і слухати своїх Пастирів, поступати за їхніми вказівками і молитись за них (37).

Християнські миряни мають бути для світу тим, чим є душа для людського тіла (38).

Церква є святою й усі діти є покликані до святості. Тому вірні мають жити в святості, виявляючи її в повноті християнського життя і в совершенній любові (40).

Кожний після своїх Божих дарів і становища має зростати у святості на взір Христа бідного, покірного і обтяженого хрестом у світлі віри, надії і любови. Пастирі хай будуть прикладом святості. Священики хай наслідують тих священиків, які залишили світлі приклади святості. Християнські батьки хай будуть прикладом для усіх щедрої любови, стаючи співробітниками плідності Церкви. Ці, що тяжко працюють, хай наслідують Христа, який також освятив працю як робітник. Хай знають, що є особливо близькі Христові ті, що терплять, ті, що є обтяжені недостатками, недугами, переслідуваннями (41).

Святість осягається через любов, яка є союзом совершенности та сповнення закону. Найвища форма святості — це мучеництво. Воно дане не багатьом, але усі повинні бути готові віддати життя з любови до Христа. Святість улегшують Євангельські ради, між якими відзначаються посвята Богові у досмертній чистоті. Церква радіє, що її діти добровільно обнимають убогість і відрікаються власної волі, щоб зблизька наслідувати Христа. Усі вірні не повинні прив'язуватись до переходячих земських дібр (42).

Євангельські ради чистоти, посвяченої Богові, убо-

жества і послуху, після яких живуть монахи, Церква задержує як Божий дар (43).

Монахи посвячують своє життя Богові для добра цілої Церкви. Вони наслідують форму життя, що її вибрав Божий Син (44).

Монахи хай докладають усіх старань, щоб Церква могла все краще представляти Христа своїм вірним і світові. Усі нехай знають, що хоч монаший стан вимагає жертв, але він не противиться прогресові людської особи, а радше йому сприяє. Монахи не є чужими для світу, який вони будують своїм життям, є окрасою Церкви, і служать ближнім (46).

Церква, до якої є покликані усі люди, осягає свою повноту у небесній славі. Однак по Христовому вознесінні на Небо вона є його Тілом на землі і таїнством спасіння для усіх, в очікуванні нового неба і нової землі при кінці світу, відновляючи світ уже тепер. Терпіння цього світу є нічим в порівнанні слави, яка засяє у нас, коли станемо на Божій суд (48).

Доки Христос не прийде, тих, що живуть не землі, і померлих, які ще очищуються або уже у небесній славі, лучить спільно любов до Бога і до ближнього. Злуку усіх з Христом закріплює взаємна обміна духовних дібр (49).

Церква молиться за померлих, ще у чистилищі, і почитає святих, зокрема Пресвяту Богородицю, Ангелів і просить їхнього заступництва. Святі своїм життям є для нас взірцями і учителями святості (50).

Злука між Божими дітьми у взаємній любові й у спільному прославленні Пресвятої Тройці буде совершенна по страшнім суді (51).

Божий Син народився від Марії діянням Святого Духа. Вірні, що лучаться з Христом, мають почитати Пресвяту Богородицю (52). Хоч вища від усіх небесних і земських сотворінь, бо Божа Мати, Пречиста Діва Марія є злучена у потомстві Адама з усіми людьми, які потребу-

ють спасіння. Однак, як Мати Христа Богочоловіка і його членів, вона займає особливе місце в Церкві, якої є образом. Церква почитає Її як найлюблячішу Матір (53).

Пресвята Богородиця була злучена з Христом у ділі Відкуплення від його дитинства аж до Хреста, долучуючись до його Жертви. Вмираючий Христос дав її як Матір Апостолові Йоанові (57-58).

Марія була з Апостолами у день П'ятдесятниці, а як Непорочна Діва пішла до Неба у своїм Успенні з душею і тілом. Її прославляє Церква як Царицю всесвяту (59).

По своїм успенні своїм заступництвом Пресвята Богородиця подає нам ласку вічного спасіння. Тому Церква почитає Її як Покров, Помічницю, Посередницю (62).

Марія Діва і Мати є образом Церкви. Вона, давши на світ свого Єдинородного Сина і Слово Бога, діє у відкупленні Його братів, християн (63).

Також Церква є Матір'ю. В її лоні родяться до нового, надприродного, Божого життя її діти, яких оживив Святий Дух (64).

Марія є сівтлом чеснот для усіх вибранців і є прикладом материнської любови, на якій мають взоруватись усі ці, що у Церкві працюють над відродженням у Божій ласці людей (65).

Церква віддає Пречистій Діві Марії особливе почитання, бо вона Божа Мати. Собор поручає задержувати у пошані марійські набожності, які маємо від передання. А тому що Пречисту Діву Марію почитають також і наші брати нез'єдинені, зокрема Східних Церков, Собор заохочує вірних молитись до Богоматері, щоб усі народи творили один Божий Народ на славу Пресвятої Тройці (66-69).

Догматична Конституція про Церкву має ще короткий додаток з кількома заввагами, що є богословськими уточненнями нової соборової доктрини про колеґіяль-

ність Єпископату, щоб запобігти евентуальним неточним поясненням богословів.

Найперше заявляється, що « Колеґія » не має стисло юридичного значення, (як це на Соборі обстоював Верховний Архиєпископ Йосиф Сліпий).

Далі завваги уточнюють, що: Єпископи стають членами Колеґії Єпископськими свяченнями і через Ієрархічну злуку з Головою Колеґії — цебто з Римським Архиєреєм —, і з членами — цебто з усіми Єпископами.

Колеґія не існує без Голови, і вона має найвищу й повну власть над Вселенською Церквою.

Вселенський Архиєрей — кінчить « додаток », — може послуговуватись своєю верховною властю повсякчасно; а Колеґія, хоч завжди існує, однак ділає від часу до часу за згодою Голови.

Другий Ватиканський Собор доповнив і завершив науку про Христову Церкву Конституцією « Світло Народів », бо перший Ватиканський Собор, майже сто років передше, ограничився до проголошення Конституції « Вічний Пастир », яка відноситься зокрема до прероґатив та повновластей Римського Архиєрея. Протягом майже цілого століття мало час дозріти дальше богословське навчання про Христову Церкву, що його проголосив Собор у вище згаданій Конституції.

Таким чином верховна власть Римського Архиєрея, як наслідника Верховного Апостола Петра, знайшла своє тло і рамці у науці колеґіяльности Єпископату та їхньої колеґіяльної влади над цілою Церквою, і навіть привілей непомильности Папи у цьому насвітленні є більш сприятливий і для некатоликів.

ДЕКРЕТ ПРО СХІДНІ КАТОЛИЦЬКІ ЦЕРКВИ

Другим овочем третьої Сесії Собору був Декрет про Східні Католицькі Церкви. Цей Декрет-це логічне доповнення Конституції про Церкву « Світло Народів » відносно Східних Церков, які живуть і процвітають у злуці й єдності з Римським Престолом.

На Вселенському Соборі було понад стодвадцять Східних Католицьких Єпископів, які представляли около дванадцять мільйонів вірних. Було слушно, щоб ці Церкви дістали від Собору нові напрямки для вірного збереження майже двотисячлітньої християнської традиції Сходу, яка довгі століття була спільним коренем для усього християнства так східного як західного. Однак по церковному роздорі поширювалось все більше практичне поступування, що слово « католицьке » і « латинське » стали синонімами, а щоб бути повним « католиком », треба було бути Членом Латинської Церкви.

Другий Ватиканський Собор розвіяв назавжди таке хибне поняття про « католицизм » якраз цим Декретом про Східні Церкви.

Сам Декрет надзвичайно короткий. В ньому є лиш « деякі головні засади », щоб Східні Церкви процвітали і « щоби оновленою апостольською снагою доконували повірене їм завдання », полишаючи решту для дбайливості східних синодів як також Апостольського Престолу » (Сх. К.Ц., Ч. 1).

Якраз ця короткість соборових рішень про Східні Католицькі Церкви сприяє їхній самоуправі на підставі

своїх тисячлітніх традицій, і ця самоуправа в формі Патріярхатів в рамцях Вселенської Церкви є запорукою автентичности східних традицій. Тому-то Другий Вселенський Собор ограничився до « деяких головних засад », щоб виявити свою дбайливість про Східні Церкви, і ці засади є слідуючі:

1) Ненарушність традиції кожної поодинокої Церкви або обряду (Сх. К.Ц., Ч. 2).

2) Однакова гідність усіх помісних Церков, « так що ні один з них не є понад другі з огляду на обряд, а всі вони заживають тих самих прав і усі мають ті самі завдання » (Ч. 3).

3) Патріярхальний устрій Східних Церков (Ч. 7-8).

Привернення прав і привілеїв Східним Патріярхам (Ч. 9).

Встановлення нових Патріярхатів (Ч. 11).

Ті три основні засади, що їх затвердив Другий Ватиканський Собор, — це тривкий фундамент, на якому розвиватимуться і процвітатимуть Східні Католицькі Церкви у будучих століттях, і тільки під такими умовами вони можуть бути цим природним мостом для з'єдинення цілого Сходу.

Собор в окремий спосіб звертається до вірних Східних Церков, щоб « зберігали свої давні літургічні обряди та свої правила », щоб « з дня на день набирали щораз то більшого знання цих справ... »; а якщо вони через обставини часу чи осіб неслушно від них віддалились, нехай намагаються повернутись до прадідних традицій » (Сх. К.Ц., Ч. 6). Здаючи собі справу з прикрої дійсности, незнання Сходу, Другий Ватиканський Собор поручає усьому клирові і тим, що є на черзі до свячень: « нехай будуть добре поучені про обряди, а передовсім про практичні засади в міжобрядових справах. Щобільше, — продовжує Декрет — навіть і мирян під час науки катихизму треба повчити про обряди та про їхні засади » (Сх. К.Ц., Ч. 4).

« А ті особи, що з огляду на свій уряд чи з огляду на своє апостольське служіння мають часту стичність зі Східними Церквами або їх вірними, нехай точно, в міру важності свого уряду, будуть обучені в пізнанні і плеканні обрядів, східного церковного правопорядку, науки, історії й характеристики східних християн.

А монахам та Згромадженням латинського обряду, що є діяльні у східних країнах або серед східних вірних, наполегливо поручається, щоби для більшої успішности апостольської діяльности отворили, по можності, східні обителі чи навіть протоігуменати » (Сх. К.Ц., Ч. 6).

Отже Собор конкретно й практично підійшов до справи зберігання східних обрядів, запобігаючи продовженню великого лиха, заподіяного Східним Церквам з боку західних католиків, як про це скаржився на Соборі Первоієрарх Української Церкви Кир Йосиф Сліпий: « Багато своїх вірних втратили Східні Церкви через необережність тих західних католиків, які старались перетягнути на латинський обряд вірних Східних Церков, чи то католиків, чи православних... Такою поведінкою вони зробили дуже злу прислугу вселенськості Церкви » (Вісті з Риму, 26. X. 64, Ч. 2).

Слід зазначити, що уже від десятиліть Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький пропагував ідею та робив конкретні заходи перед Апостольською Столицею та перед верховними Зарядами ріжних Чинів та Згромаджень латинського обряду, щоб вони закладали Східні вітки. З окремою увагою та дбайливістю слідив він молодих українських Салезіян, які приготовлялись до отворення української вітки у Згромадженні Св. Івана Боско. Другий Ватиканський Собор авторитетно затвердив далекосяжні пляни Первоієрарха Української Церкви, Митрополита Андрея Шептицького.

Мимо загальної прихильности Отців Собору латинської Церкви до Східних Церков, натрапила на немалі труднощі слідуюча соборова ухвала: « Вкінці усі без

виїмку католики, як теж всі охрещені котрої - небудь некатолицької Церкви чи спільноти, що приступають до повноти католицької єдности, нехай задержать всюди свій власний обряд, де б вони жили, нехай його шанують і по змозі його придержуються » (Сх. К.Ц., Ч. 4).

Труднощі, на які натрапила ця постанова ще у стадії дискусії, відносяться до православних, які приступають до церковної єдности, цебто коли стають членами Католицької Церкви. Перед-соборова практика, оперта на церковному праві Східних Церков, канон 11 « Святости клиру » лишала можливість некатоликам вибрати обряд, який захотіли у хвилі приступлення до Католицької Церкви. Ця можливість була причиною великих надужить, легальної, дуже часто під моральним примусом, латинізації. Жертвою таких надужить були українці у границях Польщі, Білорусі, та інші народи. Зокрема справа актуальна на близькому Сході, де багато вірних Єрусалимського Латинського Патріярхату, — це бувші православні.

Соборовий проєкт вищезгаданої ухвали мав покласти кінець надужиттям. Але заінтересовані оборонці дособорового звичаю підхопили так актуальний фундамент свободи релігії та переконували Отців Собору, щоб для спокою совісти і задля пошани людської свободи зберегти дособорову практику. Знов східні Владики пятнували минулі надужиття, закликаючи до вірности церковній і духовній спадщині усіх східних, католиків і православних. По довгій дискусії проєкт соборового рішення за збережанням власного обряду і з боку тих, що приступають до повноти церковної єдности, переголосовано двома третими голосів, однак з малим компромісом, що « в особливих випадках... » вони мають ненарушене право відноситися до Апостольського Престолу (Сх. К.Ц., Ч. 4).

Особливо великої ваги мають соборові рішення про відношення до Братів відділених церков ». Якщо Соборовий Декрет « про Екуменізм » має широкойдучі поста-

нови, які мають нормувати відносини католиків до нез'єдинених Братів в дусі взаємної пошани та християнської любови, Декрет про Східні Католицькі Церкви йде без сумніву далеко дальше. Він заявляє, що « Католицька Церква, з уваги на обставини часу, місця й осіб, часто уживала і уживає лагіднішого способу поступування, уділяючи всім засоби спасіння і засвідчення любови поміж християнами через співучасть у св. Тайнах і в других священних діях і справах » (Сх. К.Ц., Ч. 26).

Під умовою не брати участи в таких священнодіях, що ображали б єдність Церкви, що вказували б на прийняття хибного вчення або були б причиною згіршення, бо це все заборонене Божим законом, Собор дозволяє слідуюче:

« Східним християнам, що в добрій вірі живуть відлучені від Католицької Церкви, якщо вони добровільно просять і є належно розположені, можна уділювати св. Тайни Сповіді, Евхаристії та Єлеопомазання. Що більше, теж і католикам вільно просити уділення цих Тайн від тих некатолицьких Священнослужителів, що в їхній Церкві є важні ці Тайни; і то за кожним разом, коли цього вимагає потреба або справжня духовна користь, а фізично або морално неможливий є доступ до католицького священика » (Ч. 27).

« Також на основі тих самих засад дозволяється — якщо є слушна причина — співучасть у священних відправах, у речах і місцях поміж католиками й відлученими східними братами » (Ч. 28).

« Цей лагідніший спосіб співучасті у священних справах разом з братами східних відлучених церков, поручається наглядові й управильненню місцевих Ієрархів (Ч. 29).

Це попросту революційний крок, якщо взяти під увагу дособорову дійсність взаїмновідношень у більшості Східних Церков католицького і православного віровизнань. Якщо не було ненависти, дуже часто було боку-

вання з обох сторін. Східні католики боялись взаїмновідносин у церковних справах. Латинники загально показувались відважнішими. Великий « Предтеча » нового соборового духа та вищезгаданих засад у взаємновідношеннях між католиками і православними був Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький. Він уже на пів століття перед Собором пригадував, пропагував і вводив в життя вищезгадані соборові засади, і за це нерідко і потерпів усякого рода незрозуміння й навіть і підозріння. Його поведінка, затверджена Вселенським Собором, творить в Українській Церкві традицію й улегшить загальні взаємновідносини обох Українських Церков на дорозі до з'єдинення. Бо якраз Соборовий Декрет вмотивовує цей лагідніший спосіб поступовання, « щоби щораз то більше причинитись до єдності із Східними Церквами, від нас відлученими » (Сх. К.Ц., Ч. 26).

Бо, — каже в цьому самому Декреті Другий Ватиканський Собор: « До Східних Церков, об'єднаних з Римським Апостольським Престолом, належить особливе завдання причинитись до з'єдинення всіх християн, особливо східних » (Сх. К.Ц., Ч. 26).

Під кінець Декрет про Східні Католицькі Церкви має вимовну заввагу; а саме: що « ці всі правні зарядження установляються з уваги на теперішні умовини, доки Католицька Церква та Східні відлучені Церкви не дійдуть до повноти єдності » (Сх. К.Ц., Ч. 30).

Ця заява має глубоке екуменічне та унійне значення. Другий Ватиканський Собор, зложений у великій більшості — майже у цілости, з латинських Єпископів, не хотів давати закони для Сходу. Він вдоволився видати деякі головні засади, щоб привернути Католицькому Сходові його дійсний східний характер, а нові закони дадуть Східним Церквам таки самі східні Ієрархи, коли дійдуть до повноти єдності. Сам заголовок Декрету « Про Східні Католицькі Церкви » вказує, що соборові зарядження відносяться лиш до Католицької части Сходу;

що вони зовсім не торкають православних Церков; що правні зарядження мають на меті « теперішні обставини », в яких знаходиться Католицький Схід.

Декрет про Східні Католицькі Церкви разом з Декретом про Екуменізм широко отвирає двері нез'єдиненим Церквам Сходу знайти у Католицькій Церкві їхнє почесне місце і бути законодавцями свого життя у повній злуці з Римським Престолом Верховного Апостола Петра.

ПАТРІЯРХАЛЬНИЙ УСТРІЙ СХІДНИХ КАТОЛИЦЬКИХ ЦЕРКОВ

Немає сумніву, що так звана латинізація Східних Католицьких Церков ішла на усіх ділянках церковного життя. Східні Церкви не мали своїх богословських Академій і богословські студії клиру відбувались на підручниках латинських богословських Академій та Університетів.

Латинське канонічне право вважано запорукою єдности й законопорядку в латинській Церкві, і тому Східні Католицькі Церкви взорувались на ньому, приймаючи немало канонічних засад з латинської Церкви. Українська Католицька Церква пішла в тому так далеко, що вона вповні користувалась латинським канонічним правом, помимо того, що у першім каноні цього права зазначується, що воно не обов'язує католиків Східних Церков, щоби якось оправдати поступовання Української Церкви, виринула теорія, що згадана Церква дістала як привілей користуватись латинським канонічним правом.

Існування Східних Патріярхів, що вважають природним явищем у Східних Православних Церквах, як запорука єдности поодиноких церков, — воно здавалось зайвим, а навіть непотрібним для Східних Католицьких Церков, бо, мовляв, права й авторитет Патріярха протиставились верховній владі Римського Архієрея. Тому - то у Східних Католицьких Церквах влада і престіж Патріярхів тратили своє значення, та поволи ставали радше « титулярними » Патріярхами на взір титулярних Архиєпископів.

Ще під час Другого Ватиканського Собору, зокрема на його початках, погляди самих Східних Отців Собору були поділені. Дехто зо Східних Владик вважав Патріярхальний устрій Східних Церков як анахронізм. Як ця ментальність була поширена, свідчить факт, що на першій Сесії Собору Східні Патріярхи не мали особливо визначного місця, як це сталось пізніше, коли поволи дозрівала нова соборова ментальність. Але навіть і тоді, коли на Соборі « Патріярхи » заняли належне їм місце між усіма ієрархами Католицької Церкви, разом зі Східними Патріярхами засіли латинський Патріярх Єрусалиму та латинський титулярний Патріярх Східних Індій. Коли Апостольська Столиця признала права Верховного Архиєпископа Митрополитові Йосифу Сліпому, то йому призначено почесне місце Верховного Архиєпископа, однак по латинському титулярному Патріярхові, мимо того, що влада Верховного Архиєпископа це патріярхальна влада, як це затвердив Другий Ватиканський Собор (Сх. К.Ц., 10).

В Католицькій Церкві найвищою церковною гідністю вважається кардинальську гідність, і тому на Соборі виринули різні пропозиції відносно патріярхальної гідности. Дехто пропонував зрівняти патріярхальну гідність з кардинальською. Дехто знов хотів дати першенство Східним Патріярхам. Проблема знайшла тимчасову частинну розв'язку, коли Папа Павло VI іменував Патріярхів Кардиналами. Однак і тут Східні Патріярхи застерегли собі, що вони приймають кардинальську гідність не з титулом якоїсь церкви в Римі, але титулом свого патріярхального престолу.

Рівно ж на Соборі Східні Патріярхи - Кардинали задержали свої місця як Патріярхи окремо від кардинальського збору.

Церимоніяльна проблема ще не рішена остаточно. Другий Ватиканський Собор ограничився заявити, що, « згідно з найдавнішою традицією Церкви, особлива честь на-

лежиться Патріярхам Східних Церков, тому що кожний з них стоїть на чолі свого патріярхату як Отець і голова (Сх. К.Ц., Ч. 9).

Рівно ж Собор встановляє засаду, що: Патріярхи Східних Церков, хоч і пізніші одні від одних часом установлення, однак усі є рівні з огляду на патріярхальну гідність; з тим, що остається ненарушене законно між ними вставновлене право почесного першенства (Сх. К. Ц., Ч. 8).

З огляду на конкретне становище Східних Католицьких Патріярхів у Католицькій Церкві, а радше на їхню титулярність, ніж на ефективні патріярхальні повновласті, Другий Ватиканський Собор « постановляє, щоби їхні права й привілеї були привернені по думці старинних традицій кожної Церкви й по думці рішень Вселенських Соборів. А ці права і привілеї є саме ті, що мали силу в час єдности Сходу й Заходу, хоч і треба їх дещо пристосувати до нинішніх обставин (Сх. К.Ц., Ч. 9).

Декрет про Східні Католицькі Церкви у Числі 7 окреслює цими словами східного Патріярха.

« Назву східного Патріярха — каже Соборовий Декрет — носить той Єпископ, що має судовласть над усіми єпископами, не виключаючи митрополитів, над клиром і над мирянами своєї території чи свого обряду, згідно з приписами права « без нарушень первоверховної влади Римського Архієрея ».

Догматична Конституція про Церкву такими словами поясняє найвищу владу у Христовій Церкві: « Як постановлено Господом, Святий Петро і другі Апостоли творять Єдиний Апостольський Збір (Колеґію), зарівно, з тої самої причини Великий Архієрей, Наслідник Петра, і Єпископи, наслідники Апостолів, є сполучені між собою. Вже старинне правило поступовання, на підставі якого Єпископи, розміщені у цілому світі, взаїмно відносились між собою і з Римським Архієреєм, зв'я-

зані тісними вузлами єдности, любови і миру, як теж і Собори зібрані на те, щоб спільно вирішувати якісь важливі справи постановою по розваженні думки багатьох, вказують на колегіяльну сутність Єпископського чину... ». Але Колегія або тіло Єпископське — уточнює соборовий текст — має власть не інакше, як тільки так, коли його розуміємо як злучене разом Римським Архієреєм, наслідником Петра, як його Главою, без ущерблення власти Римського Архієрея над усіми, як Пастирями так і вірними » (Ч. 22).

Стисло юридичне дособорове поняття влади у Католицькій Церкві дало місце новій, а заразом старинній, бо євангельській ментальності, церковної влади та послідовної залежності, пересякнених християнською любов'ю. З тієї причини Другий Ватиканський Собор так окреслює взаємні відносини поодиноких Єпископів з помісними церквами та з Вселенською Церквою: « Римський Архієрей, як наступник Петра, є тривалим і видимим началом і підвалиною для єдності у численності так Єпископів, як і вірних. А поодинокі Єпископи є видатним началом і підвалиною єдности у своїх помісних церквах, устроєних на подобу Вселенської Церкви, в яких і з яких існує одна і єдина Католицька Церква. З цієї причини поодинокі Єпископи представляють власну Церкву, а всі разом з Папою цілу Церкву в союзі миру, любови й єдности « Конституція про Церкву » (Ч. 23).

Другий Ватиканський Собор бере під увагу особливі взаємновідносини, які запанували на Сході, і окреслює їх цими словами: « Деякі між ними, особливо древні Патріярхальні Церкви, неначе матері віри, породили других немов дочок, з якими аж до наших часів пов'язані тіснішою зв'яззю любови у таїнственнім житті та у взаємному пошануванні прав і обов'язків » (Конст. про Церкву, ч. 23).

З огляду на ці особливі взаємновідносини дочерних Церков Сходу і Матірної Церкви, які разом творять

Патріярхат, Собор не ограничив цих особливих взаємновідносин лиш до географічної території, бо « Денебудь — заряджує Собор — буде постановлений ієрарх якогось обряду поза межами патріярхальної території, він по приписам права остається приєднаний до Єрархії патріярхату » (Сх. К.Ц., ч. 7).

Це останнє соборове рішення в окремий спосіб відноситься до української матірної церкви та до її дочерних церков по цілому світі. Українська Церква « неначе матір віри », породила других немов дочок, з якою вони аж до наших часів пов'язані тіснішою зв'яззю любови у таїственнім житті (Конституція про Церкву, ч. 23). Цим великим і далекосятлим Організатором українських дочерних церков був Первоієрарх Української Католицької Церкви, Митрополит Андрей Шептицький, який, при піддержці Апостольської Столиці, злучив їх нерозривно з Українською Матірною Церквою, даючи їм з України Єпископів, священиків, монахів і монахинь. Другий Ватиканський Собор авторитетно затверджує цю зв'язь, включаючи Єпископів поодиноких українських дочерних Церков до Ієрархії Верховного Архиєпископа Української Матірної Церкви. Ця звязь і приєднання відноситься в особливий спосіб до одности літоргічно-обрядового життя всієї Української Церкви з тим, що у пасторально-адміністративній ділянці ділитимуть долю помісних церков Країн поселення, в яких вони також є рівноправною частиною.

Декрет про Східні Католицькі Церкви заявляє у своєму вступі, як було сказано, що Другий Ватиканський Собор установив лиш деякі засади, якими могли б користуватись Східні Католицькі Церкви, « полишаючи решту дбайливості Східних Синодів як також Апостольського Престолу » (ч. 1). Отже ж природним законодавчим органом поодиноких Східних Церков стає Патріярх зі своїм Синодом. І хоч влада Патріярха і його Синоду має бути « згідно з приписами права », як висловлюється

цей самий Декрет (ч. 7), однак « Собор постановляє, щоби їхні (Патріярхів) права й привілеї, були привернені по думці старинних традицій кожної церкви й по думці рішень Вселенських Соборів.

А ці права і привілеї є саме ті, що мали силу в час єдности Сходу і Заходу (Сх. К.Ц., ч. 9). З цього останнього соборового рішення виринає, що дотеперішнє канонічне право Східних Католицьких Церков, опубліковане у 1957 році Папським листом « Святості Клиру », буде в найближчому основно перероблене в користь Східних Патріярхів.

Заки буде опрацьований новий кодекс церковного права для Східних Католицьких Церков зі широкою канонічною автономією Східних Патріярхів, яку вони мали « в час єдности Сходу й Заходу » (Сх. К.Ц., ч. 9), Другий Ватиканський Собор вирішив дуже важливу проблему компетенцій Східних Патріярхів. « Патріярхи разом зі Своїм Синодом становлять вищу інстанцію для всякого роду справ патріярхату, включно з правом створення нових єпархій та іменування Єпископів свого обряду в межах патріярхальної тереторії, з застереженням невід'ємного права Римського Архієрея інтервеніювати в поодиноких випадках » (Сх. К.Ц., ч. 9).

Вислів з обмеженням « в межах патріярхальної території » додала Соборова Комісія для Східних Церков до останньої редакції соборового тексту перед його остаточною апробатою на Соборі. Собор ніяк не хотів цим додатком обмежувати владу Патріярхів над своїми вірними поза межами Патріярхату. Будучи багато Східних Патріярхів, що мають вірних своєї церкви поза межами дотичних Патріярхатів, Собор волів, щоби був один координаційний центр встановлення Єпископів поза Патріярхатами, а тим природним органом є якраз Апостольська Столиця.

Незвичайно важним є рішення Собору відносно влади Верховних Архиєпископів. « Те, що є сказано про

Патріярхів, є теж важне, по приписам права — заявляє Собор — і про Верховних Архиєпископів, що стоять на чолі якоїсь поодинокої Церкви або обряду » (Сх. К.Ц., ч. 10).

Хоч в Католицькій Церкві досі існує лиш одно Верховне Архиєпископство Української Церкви, однак можна думати, що заки якась помісна Східна Церква в міру її розвою буде завершена патріярхальним устроєм, « традиційним видом управління Східних Церков » (Сх. К.Ц., ч. 11) — як висловлюється Собор — вона може мати переходову стадію Верховного Архиєпископства. Хоч не є виключене, що деякі менші церкви можуть на постійно заховати устрій Верховного Архиєпископства, як це існує на Православному Сході.

Мимо канонічного зрівнання прав Верховного Архиєпископа з правами Патріярха, всетаки гідністю Верховний Архиєпископ нижчий від Патріярха навіть на підставі 8 рішення Декрету про Східні Католицькі Церкви, в якому встановляється рівність усіх Патріярхів «з огляду на патріярхальну гідність », яку вважається як найвищу у Східних Церквах.

Вислів Декрету « по приписам права » треба б вважати радше « будучого права », бо і до Верховних Архиєпископів треба пристосувати бажання Собору, « щоби їхні права й привілеї були привернені по думці старинних традицій кожної Церкви (Сх. К.Ц., ч. 9).

У випадку Української Церкви розходиться про старинні традиції Київсько-Галицької Митрополії та традицій Сходу загалом.

Цими старинними традиціями користується вповні Верховний Архиєпископ Української Церкви, Кардинал Йосиф Сліпий, і силою своїх архиєпископських повновластей між іншим він оснував Український Католицький Університет, покликуючись у грамотах основання на свою природну власть: « Оцим основуємо, Нашою властію Верховного Архиєпископа... » (Із грамоти основання філії

Укр. Кат. Університету у Буенос Айрес, 3 дня 1-го жовтня 1966 р.).

Святіший Отець Папа Павло VI вислав через Секретаря Стану, Кардинала Чіконяні, листом з дня 24-1-66 свою особливу похвалу для Українського Католицького Університету, а евентуальним признанням його Понтифікальним Університетом, Апостольська Столиця на дасть офіціяльності цій українській науковій установі у наукових кругах усієї Католицької Церкви нарівні з усіми Католицькими Університетами, які загально визнають і державні чинники.

Таким чином соборові рішення знаходять поволі своє практичне примінення відносно Східних Католицьких Церков в новому глибшому розумінні християнського Сходу.

НОВІ ПАТРІЯРХАТИ

На Другому Ватиканському Соборі виринула пропозиція від Верховного Архиєпископа Української Церкви та від усього її Єпископату отворення Київсько-Галицького Патріярхату для Української Католицької Церкви. Пропозиція не могла знайти відповіднішої хвилини, бо на другому Ватиканському Соборі ясно зарисувався новий вид управління Католицької Церкви, застосовуючи принцип колегіяльности Єпископату. З усіх сторін чулось з уст Отців Собору конечність децентралізації правління Вселенською Церквою в користь найперше поодиноких Єпископів у своїх Єпархіях та в користь цілости Єпископату поодиноких Країн. Це загальне бажання Отців Собору знайшло практичне застосування у так званих Єпископських Конференціях поодиноких Країн чи держав з широко наміченою самоуправою під верховною властю Римського Архієрея.

Багато справ, які в минулому рішала Апостолська Столиця, у майбутньому буде рішати збір Єпископів даних Країн на своїх періодичних конференціях. Кожна Єпископська Конференція матиме свій статут, затверджений Римським Архієреєм з точно означеними компетенціями і властями.

Краєві Єпископські Конференції із законодавчими властями — це велика новість зокрема в латинській церкві. Слушно сказав на Соборі Патріярх Максімос IV, що це новий вид патріярхального устрою Церкви застосований у латинській церкві. Суттєва різниця лиш у

тому, що усі члени Єпископської Конференції собі рівні, і звичайно вибирають собі Предсідника на ограничений період, під час коли Головою і Предсідником патріярхального Синоду є завжди Патріярх, і він — як каже соборове рішення про Східних Патріярхів: « має судовласть над усіми Єпископами, не виключаючи Митрополитів, над клиром і над мирянами своєї тереторії чи свого обряду » (Сх. К.Ц., ч. 7).

Крім цього у склад Єпископської Конференції входять лиш Єпископи даної держави, натомість обсяг влади Патріярха і його Синоду обнимає цілість своєї церковної тереторії чи свого обряду незалежно від політичних границь поодиноких держав.

Отож патріярхальній власті підлягають клир і вірні не тільки даної патріярхальної тереторії, яка може обнимати більше держав, але і клир та вірні на еміґрації. І так московський Патріярх установив екзархати, що йому прямо підлягають у Західній Европі з осідком у Парижі, у Центральній Европі з осідком у Берліні, у Північній Америці з осідком у Ню Йорку, та у Полудневій Америці з осідком у Буенос Айрес. Другий Ватиканський Собор став на цьому самому становищі і зарядив, що « Денебудь буде постановлений Ієрарх якогось обряду поза межами патріярхальної тереторії, він по приписам права остається приєднаний до Ієрархії Патріярхату » (Сх. К.Ц., ч. 7).

Це не перешкаджає, щоб поодинокі Східні Єпископи належали як повноправні члени до місцевої Єпископської Конференції даної країни, як це ясно зазначено у Декреті « Христос Господь » (ч. 32, 2). Настоюючи на Соборі на конечність створення Українського Патріярхату, Українські Отці Собору підкреслили факт, що велика більшість східних католиків не є уформлені традиційним церковним устроєм Сходу, цебто патріярхальним, і що на дванадцять мільйонів східних католиків, лиш около два мільйони мають своїх Патріярхів. Ця анома-

лія відчувається особливо у слов'янському світі і у східній Європі, де є московський, сербський, болгарський, румунський, грузинський православні Патріярхи, а немає ані одного католицького Патріярха.

Собор став на засаді, « щоби там, де потрібно, були встановлені нові Патріярхати » (Сх. К.Ц., ч. 11), бо, — мотивує Собор Своє рішення — « патріярхальна установа є у Східних Церквах традиційним видом управління ». Саме встановлення нових патріярхатів застережено Вселенському Соборові або Римському Архієреєві.

Другий Ватиканський Собор не вважав відповідним рішати справу створення українського патріярхату. Він вважав відповідним, щоб цею справою зайнявся сам Римський Архієрей, будучи майже цілість Отців Собору латинського обряду, і цим самим мало обзнайомлені з цією радше партикулярною проблемою Сходу. Ця рація вповні відповідає замірам Другого Ватиканського Собору: цебто, він « вирішив поза тим, що відноситься до цілої Церкви, визначити ще деякі головні засади... полишаючи решту до дбайливості Східних Синодів як також Апостольського Престолу » (Сх. К.Ц., ч. 1).

Отже справа створення українського католицького Патріярхату, або точніше, піднесення до патріярхальної гідності українського Верховного Архиєпископства належить до Апостольського Престолу, і вона разом з багатьма іншими становить пособорову справу, яка очікує своєї розв'язки в дусі і напрямках Декрету про Східні Католицькі Церкви. Велика частина цієї « дбайливості » про яку говорить цей же Соборовий Декрет, належить до Синоду Українських Єпископів, як до природного і найвищого церковного чинника, якому поручено в особливий спосіб самим Собором дбайливість про Українську Церкву, « бажаючи, щоби вона процвітала та щоби оновленою апостольською снагою доконувала довірене їй завдання » (Сх. К.Ц., ч. 1).

Слід додати, що першим Ієрархом Української Цер-

кви з ефективними патріярхальними властями, хоч без формального титулу, був Митрополит Андрей Шептицький. Він був одержав від Папи Пія X верховну патріярхальну владу над Українською Церквою та над всією територією царської Росії, і послуговувся нею в догідних обставинах, встановляючи церковну католицьку Ієрархію на Великій Україні, та Білорусі, і в Росії, яка була йому залежна. В почуванні свого канонічного права над усіми вірними Української Католицької Церкви, які виемігрували у позаокеанські Країни, як Північна і Полуднева Америки, Слуга Божий Митрополит Андрей робив наполеглеві старання про створення української Ієрархії у цих Країнах, та ще за свого життя бачив сповнення його далекосяглих плянів у Америці та в Канаді. Поставлені українські Ієрархи, як і увесь клир, поминав у Богослуженнях Первоієрарха Української Католицької Церкви як Свого Голову і Батька. Сміло можна ствердити, що основоположником будучого українського католицького Патріярхату був якраз Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький, який хоч формально не носив почесних титулів Патріярха, він був ним природно під кожним оглядом.

Наслідникові Митрополита Андрея Шептицького та спадкоємцеві його подвигів, Кардиналові Йосифу Сліпому, припала довгоочікувана історична хвиля видвигнути ідею українського Патріярхату на Вселенському Соборі. Мабуть йому припаде доля — так надіємось — бути першим українським католицьким Патріярхом і започаткувати новий світлий період Української Церкви по великій руїні, якої він був свідком і найбільшою жертвою, але заразом став і світлим променем її славного воскресіння.

ВЕРХОВНИЙ АРХИЄПИСКОП ЙОСИФ СЛІПИЙ КАРДИНАЛОМ

Третя Сесія Собору закінчилась скоріше як попередні: 21 листопада 1964 року. Причиною прискорення був міжнародний Евхаристійний Конґрес в Індії, на якому рішився взяти участь особисто Папа Павло VI, а з ним багато Кардиналів та Єпископів. Отці Собору відїхали з Риму, давши Церкві три важливі соборові документи: Догматичну Конституцію про Церкву, Декрет про Східні Католицькі Церкви, Декрет про Екуменізм. Надзвичайно важна і чудова трилогія, яка представила Католицьку Церкву в новому світлі догматичної глибини, з належним місцем для Східних Церков та з конкретними і далекосяглими перспективами з'єдинення християн в екуменічному дусі.

Заключення третьої Соборові Сесії припало в Празник Пресвятої Богородиці Введення у Храм. Папа Павло VI вибрав цю хвилю, щоб торжественно посвятити Христову Церкву особливій опіці Пресвятої Богородиці, проголошуючи її « Матір'ю Церкви », ця хвилина була одною з найторжественніших і найбільше зворушливих соборових подій.

По цих великих соборових переживаннях Папа Павло VI разом з численними Отцями Собору поїхав до Індії на Міжнародний Евхаристійний Конґрес, а з ним рівно ж Верховний Архиєпископ Української Церкви, Йосиф Сліпий. Участь Первоієрарха Української Церкви в товаристві Святішого Отця у найважніших офіціяльних актах Конґресу могло бути ознакою його найближ-

чого підвищення до кардинальської гідности, про що уже говорилось у церковних оточеннях зараз по визволенні Митрополита Йосифа Сліпого.

Як раз третя « між-сесія », як і попередні, принесли для Української Церкви та усього українського народу сповнення великого бажання: мати свого Кардинала, який очолював би український Єпископат на Соборі та усю Українську Католицьку Церкву.

Радісну вістку про піднесення до кардинальської гідності Первоієрарха Української Церкви приніс ватиканський часопис « Осерваторе Романо » з 25-26 січня 1965 року. Ім'я Українського Владики було на четвертому місці, по Східних Патріярхах, між двадцятсімома церковними достойниками, яких Папа Павло VI зволив піднести до священної Пурпури.

Номінація нових 27-мох кардиналів була загальною несподіванкою серед римських кругів, бо була думка, що Папа чекатиме аж до закінчення Собору. Зокрема для українців ця номінація принесла цю довгоочікувану вістку, що Верховний Архиєпископ Української Церкви був відзначений найвищою церковною почестю.

Коментар Ватиканського радія відмітив, що Архиєпископа Йосифа Сліпого, як і чеського Владику Берана, відзначено за геройську вірність Христовій Церкві. Знаменним було теж і це, що Верховний Архиєпископ Української Церкви одержав найбільшу церковну почесть разом з трьома східними патріярхами. В історії Української Церкви це був четвертий з черги Верховний Архиєпископ-Митрополит, що одержав таку гідність. У XV столітті-Київський Митрополит Ісидор, учасник Флорентійського Собору; а в минулім столітті Верховні Архиєпископи, Львівські митрополити: Левицький та Сембратович.

Уся світова преса обширними репортажами та коментарями розписувалась про цю знаменну подію для цілого світу, як східного так західного, яка принесла тіль-

ки потіхи і піднесення також і для Української Церкви. Щодо поодиноких особливостей нових кардиналів усі репортажі звернули особливу увагу на велику моральну постать українського Кардинала, геройського ісповідника віри, який карався 18 років по совітських тюрмах і таборах примусової праці.

З нагоди торжественного вручення йому номінаційної грамоти кардиналської гідності, дня 22 лютого 1965 року, новоіменований український Кардинал сказав своє слово подяки, в якому отворив свою душу у тій так переломній хвилині свого життя, як він назвав кардиналську номінацію. « Ця найбільша ласка є тісно зв'язана з довгим ланцюгом Божих ласк — за посередництвом Батьків — учителів — виховників — катехитів — Митрополита Андрея Шептицького », якого я став ревним і відданим співробітником... Окрему сторінку в історії мого життя — продовжував Еміненція Йосиф — починають радянські часи. Я був арештований в другому році мого митрополитування і мусів перейти через горнило мук і випити повну гірку чашу страждань... І коли здавалось, що вже вибила для мене остання година, тоді прийшла несподівана поміч... Вже на свободі, відзисканій завдяки незабутньому Папі Іванові XXIII, великими по-батьківськи добродійствами обсипав мене теперішній Папа Павло VI... А на завершення тих усіх добродійств і благ іменував мене Кардиналом... (Вісті з Риму, 25. II. 1965, ч. 46).

Офіційно найважливішим моментом, стисло літургічного характеру, був « Чин поставлення кардиналів ». Цей літургічний момент наділення кардинальської гідності відбувся дня 25 лютого у Соборі св. Петра в часі торжественної Папської Літургії.

Між 26 кардиналами, які служили з Папою, було чотирьох кардиналів східних обрядів: патріярх Мелхітів Максімос IV, патріярх Маронітів Меучі, патріярх Коптів Сідарус, і Верховний Архиепископ Українців.

Папська авдієнція новоіменованого Кардинала-Ісповідника Кир Йосифа. Папа Павло VI представляє Кард. Йосифа українській громаді на авдієнції 26. II. 1965 р.

Усі Східні Владики відправляли у питомих кожному обрядові літургічних ризах. На цій Папській Літургії, з огляду також на сослуження Східних Владик, після відчитання Апостола в латинській мові, відчитано його також старо-українською мовою. Рівно ж по Євангелії латинською мовою, читано Євангеліє по-арабськи.

По Богослужбі кардинал Йосиф Сліпий пішов в асисті українських священиків до гробу св. Йосафата і там ще довго молився.

Цього самого дня пополудні відбулись папські авдієнції для новоіменованих кардиналів, яких супроводили їхні вірні. В особливій атмосфері відбулась авдієнція українського Кардинала-Ісповідника, якого супроваджала уся українська громада в Римі та численні українські прочани, які прибули з різних Країн Европи, Канади, Америки.

Кардинал Йосиф привітав Папу, заявляючи вірність українського народу Апостольському Престолові, і склав подяку за усі добродійства, що їх одержав український народ від Римського Престола протягом своєї тисячлітньої історії, а зокрема підкреслив значення приняття до Кардинальської Колеґії Верховного Архиєпископа Української Церкви.

« Серед нашої важкої дійсності — сказав між іншим український Кардинал — це іменування з черги вже четвертого нашого Кардинала відбилось таким могутнім відгомоном в серцях нашого народу і піднесло так високо прибитих горем і терпіннями і також їх престіж серед усіх народів, як ніколи в останніх століттях » (Вісті з Риму, 5. III. 1965, ч. 47, стр. 7).

Папа Павло VI, обзнайомлений з історією українського народу й Української Церкви, зокрема за останнє п'ятдесятиліття, вповні здавав собі справу, яке значення мало для Українців дістати свого Кардинала. Від у своїй промові до українського Кардинала та до всієї української спільноти, присутньої на авдієнції, не тільки пот-

вердив це своє знання, але як Батько покривджених долею і самими собою, дав знаменні вказівки для усього українського народу, який будучи бездержавний, повинен віднайти себе з церковним проводом. « Ми хочемо дати вам за орієнтаційну точку, — сказав Папа — родинну зв'язь; вказати вашій спільноті на об'єднуючу ідею, ставлячи між вами центр, до якого ви всі могли б прибігати з синівським довір'ям, з братньою любов'ю. Живе є в Папи бажання, щоб цей його намір був принятий і здійснений » (Вісті з Риму, 5. III. 65, ч. 47, стр. 10).

Будучи також добре поінформований про роз'єднання серед Українців, Папа особливо підкреслив конечність єдності, і як центр цієї єдности Павло VI поставив особу нового Кардинала: « Будьте з'єднані — казав дослівно Папа; — любіться, віддайте вашому Кардиналові Митрополитові щиру пошану синівської і люб'язної відданості, а побачите скільки проблем упроститься і стануть плідними на надзвичайні діла ».

Годі у'явити собі більшого зрозуміння української дійсності, що його доказав Папа Павло VI у своїй знаменній промові: « А тепер ще дальше поучення, — продовжував Павло VI, — що відчувається в серці, власне на потвердження наміру, який одушевлював Папу піднести до кардинальської пурпури Кир Йосифа Сліпого: дати українському народові надію ».

« Дорогі діти — закінчив зворушливо Папа свою історичну промову — вгору серця! Надійтеся на Господа, зложіть на Бога ваше довір'я... Будьте вірні, будьте вірні, Будьте вірні! Будьті сильні, відважні, видержливі. Моліть Господа; любіться, як казали ми, і майте довір'я, що український народ, піддержаний своєю вірою і своїм проводом, не лише не вмре, але тріюмфуватиме » (тамже).

Завершенням римських торжеств на честь Кардинала Йосифа Сліпого була величава, святочна академія, що

відбулась в неділю 28 лютого в театральній залі Української Понтифікальної Малої Семінарії в Римі з участю Українських Владик: Митрополита Максима Германюка, Архиєпископів Івана Бучка, Гавриїла Букатка; Єпископів Ярослава Ґабра, Августина Горняка; Протоархімандрита Отців Василіян, О. Атаназія Великого, Ректорів Великої і Малої Семінарії, числених Отців, Сестер та мирян.

Головним промовцем був Архиєпископ Іван Бучко. У своїй надхненій промові Кир Іван Бучко висвітлив великі заслуги нового українського Кардинала, і вказав на великі перспективи на будуче.

« Ми маєм підставу догадуватись — сказав промовець, — що висока кардинальська гідність припала Вам, Еміненціє, у зв'язку з тими величезними перспективами, що отворились для Христової Церкви завдяки теперішньому Вселенському Соборові, в якому Милосерний Господь дозволив Вам взяти таку достойну, діяльну участь. Це перспективи привернення церковної єдности на Сході й Заході; перспективи, що для них жив, трудився і страдав наш незабутній Великий Митрополит Слуга Божий Андрей, що вибрав собі Вас на свого гідного наслідника для продовжування його апостольської діяльности і його страдань. Тож Святіший Отець, намічуючи вже тепер програму діяльності Христової Церкви по думці далекосяглих постанов теперішнього Вселенського Собору, вважав за річ дуже доцільну — включити до тієї програми особливу участь найдостойнішого представника Української Церкви, що не тільки на европейському Сході, але і у цілій Христовій Церкві є найповажнішою групою католиків східного обряду.

« Зрештою той самий Вселенський Собор своєю постановою про патріярші права й привілеї Верховного Архиєпископа Митрополита звернув увагу християнського світу передусім на нашу Українську Церкву, бо ж Ви, Еміненціє, є нині одиноким Верховним Архиєпископом

в цілій Католицькій Церкві. Отже Ваша кардинальська гідність тільки підсилює увагу християнського світу на те особливе історичне завдання — післаництво Української Церкви » (Вісті з Риму, 15. III. 1965, ч. 48, стр. 11).

Проблему єдності підкреслив у своєму слові подяки на закінчення Академії сам Кардинал Йосиф: « Цей момент — сказав між іншим промовець — з'єднав нас усіх, і це є воля Святішого Отця так ясно сказана нам, як краще не можна, що та єдність мусить нас одушевляти, коли хочемо тверезо глянути в очі майбутності ». І далі: « Якщо за Кардиналом Митрополитом стоїть розбита, роз'єднана, розсварена, а навіть вооружена, в проти себе стоячих лавах, маса, тоді і він, мимо найліпшої волі і найкращого знання, нічого не вдіє, і уся енергія мусить іти на усунення перепон; а не на позитивну, конструктивну роботу. Тільки народ моноліт може говорити своє тверде слово! — В єдності і злуці можемо надіятись кращих осягів, але не в розбитті й розсваренні ».

Підкресливши конечність єдності, Кардинал Йосиф Сліпий заявив під кінець своєї промови, що « тон і в церковному і в громадскому житті мусять надавати зрілі й відповідальні люди ».

По римських торжествах українські спільноти, розсіяні по цілому світі, академіями, концертами, різними маніфестаціями віддавали честь свому Кардиналові. І це був вияв святої гордості усіх Українців: і ми маємо свого Кардинала!

Офіційним проголошенням Українського Верховного Архиєпископства, іменуванням Кардиналом Первоієрарха Української Церкви і його внеском створення українського Патріярхату зарисувався великий український церковний моноліт, який ще має набрати контретного канонічного оформлення і практичної консолідації. Тимчасом наріжним каменем цієї монолітної будови є сама Особа Первоієрарха Української Церкви, Ісповідника Віри, Кардинала Йосифа Сліпого.

З Особою Верховного Архиєпископа і Митрополита Йосифа зв'язані дві великі події, які глибоко потрясли усім українським народом і які мали так великий відгомін у цілому світі: його визволення зі заслання і його піднесення до кардинальської гідності.

Може ще ніколи досі світова опінія так не заговорила про український народ і про Українську Церкву, і то в такому прихильному наставленні, як з нагоди цих двох подій. Знов на внутрішньому українському ґрунті ці дві події становлять рідкі милі події, які прийшлось переживати українському народові по стільки трагедіях і невдачах, хочби тільки взяти під увагу останнє п'ятдесятиліття.

Ці світлі події дали українському народові велике піднесення і велику надію. Спільні зусилля, витривалість, віра в Бога, довір'я до своїх Богом постановлених Провідників дадуть українському народові велику церковну дійсність, що буде запорукою його світлої будучності.

Розділ VI

ЧЕТВЕРТА СОБОРОВА СЕСІЯ

ВЕЛИКІ ЖНИВА НА СОБОРІ

Дня 10 вересня 1965 відбулось відкриття четвертої і останньої соборової сесії. Це отверто заявив Папа Павло VI у своїй промові з нагоди відкриття, дякуючи Богу, « що дав нам ласку щасливо дійти до нинішнього останнього скликання цього священного Вселенського Собору » (Промова Папи Павла VI з дня 10. IX. 1965).

З огляду на це, що по трьох роках періодичних зібрань Пастирів усієї Христової Церкви подія святкування Вселенського Собору стала для світу майже буденною, Папа звернув увагу Отцям Собору, « щоб ця торжественна година не перейшла незавважена, щоб не лише не втратили цього одинокого досвіду серед численних буденних подій, з яких сплетена звичайна трама нашого життя; наша рівночасна присутність, яка держить нас тут зібраних — о, незабуваймо, — підкреслював Папа, — присутність не тільки нас самих, бо між нами є Христос, в якого ім'я ми зібрались і його присутності ніколи нам не бракує у нашій туземній мандрівці » (З промови Папи Павла VI).

Під кінець своєї промови Папа заявив, що він нарочно не заторкнув поодиноких тем, над якими будуть відбуватись дискусії та слідуватимуть соборові рішення, « щоб не випередити нашим словом свобідного напрямку ваших поглядів відносно представлених проблем ».

І дійсно серед повного клімату свободи слова й думки Отці Собору взялись уже слідуючого дня до остаточних дискусій над незвичайно великим матеріялом, який по довгій та тяжкій обробці очікував остаточної апробації. Це були дві Соборові Конституції, сім Декретів, дві Декларації.

Самі дискусії загально були уже менш оживлені, як на попередніх Сесіях. Зменшилось також значно число промовців. Натомість відбувалось багато голосувань.

З українських Отців Собору забрав слово дня 16 вересня Верховний Архиєпископ Блаженніший Кир Йосиф Сліпий на тему « Про релігійну свободу ». Дня 22 вересня промовляв Митрополит Максим Германюк відносно схеми Конституції « Про Церкву у теперішньому світі ».

У дискусіях над місійною діяльностію Церкви взяв участь Владика Андрій Сапеляк, узгляднюючи сучасні місійні методи до потреб й обставин переслідуваних Церков.

З душпастирськими заввагами до схеми про Священиків виступив Владика Кир Йоаким Сеґеді.

Останнім спільним соборовим актом українського Єпископату вільного світу на Соборі був лист до усіх Отців Собору відносно заходів за приверненням релігійної свободи на Україні; подібно як і його перший спільний акт на початку першої сесії Собору у справі визволення Митрополита Йосифа Сліпого та привернення свободи усій українській Церкві у Рідному Краю.

Дня 28 жовтня, у річницю вибрання Папи Івана XXIII, по відправі торжественної Архиєрейської Служби Божої Папи Павла VI у співслуженні з Кардиналами і Єпископами Країн, в яких немає релігійної свободи і миру, відбулось остаточне голосування і проголошення п'ятьох соборових документів:

1. Декрет про архипастирський уряд Єпископів, затверджений 2.319 голосами проти 2.

2. Декрет про монаше життя, затверджений 2.321 голосами проти 4.

3. Декрет про вишкіл кандидатів на священиків, прийнятий 2.318 голосами проти 3.

4. Деклярація або заява про християнське виховання, прийнята 2.290 голосами проти 35.

5. Заява про нехристиянські релігії, затверджена 2.221 голосами проти 88.

Остаточне затвердження вище згаданих соборових документів та їхнє проголошення, — це був перший день.

Другою такою датою був день 18 листопада, в якому затверджено і проголошено Догматичну Конституцію про Боже Об'явлення 2.344 голосами проти 6; і Декрет про апостолування мирян 2.340 голосами проти 2. Хоч цим разом розходилось про остаточне затвердження лиш двох соборових документів, але один із них, а саме Схема Конституції про Боже Об'явлення становив найтяжчу проблему уже від самого початку Собору, щоб дійти до порозуміння між католицькими школами Святого Письма традиційних і сучасних напрямків.

Останій день великих жнив — це був останій день самого Собору: 7 грудня 1965.

Цього дня остаточно затверджено 2.308 голосами проти 70 і проголошено у формі Соборової Заяви уже від початку Собору довго дебатовану тему про релігійну свободу.

Разом з цією заявою затверджено 2.394 голосами проти 5 Декрет про Священиків; і врешті 2.309 голосами проти 75 Пасторальну Конституцію про присутність Церкви у сучасному світі.

Цей останій соборовий документ вимагав багато більше часу для вистачаючого розглянення так численних і складних проблем сучасного світу, тому деякі з них лиш заторкнені, без основної аналізи та повного насвітлення.

ЗМІСТ ПООДИНОКИХ ДОКУМЕНТІВ: ДОГМАТИЧНА КОНСТИТУЦІЯ ПРО БОЖЕ ОБ'ЯВЛЕННЯ

Подобалось Богу об'явити себе самого і показати нам таїнство своєї волі, говорячи до людей як до своїх приятелів. Через Христа у Святому Дусі можуть люди дістатись до Отця і бути учасниками Божої правди. Це об'ялення сіяє у Христі, який становить повноту Об'явлення (Ч. 2).

Бог, мимо того що у сотворіннях дає людям безнастанне свідоцтво про себе, об'явився Прародичам, а по їхньому упадку Патріярхам і Пророкам, які приготовили прихід Спасителя (Ч. 3).

Вкінці Бог післав Єдинородного Сина, Боже Слово, воплочене від Діви Марії, що освітлює людей і сповняє діло людського відкуплення, щоб освободити нас від гріха і воскресити до життя вічного (Ч. 4).

Коли Бог об'являє, людина має повинуватись вірі, для чого є конечна Божа ласка й дари Святого Духа (Ч. 5).

Священний Собор заявляє, що людина може дійти до пізнання Бога своїм розумом, але заявляє також, що завдячуємо Божому Об'явленню, якщо усі люди можуть пізнати Бога з певністю та без блудів, а зокрема ці Божі правди, які само собою є недоступні людському розумові (Ч. 6).

Боже Об'явлення з волі Божої передається усім поколінням проповідуванням Євангелії. Апостоли передали усе, що чули з навчання Христа. Деякі з них, надхнені Святим Духом, списали благовість спасіння. Апостоли

передали Єпископам, своїм наслідникам, учительський уряд у Христовій Церкві (Ч. 7).

Проповідування Апостолів, виражене особливо у святих книгах, має зберігатись аж до кінця світу. Це, що передали Апостоли, містить у собі усе потрібне для святости життя і для все більшої повноти віри Божого люду. Тому то Церква своїм життям, своїми Богослужбами зберігає і передає для усіх поколінь це, що вона є, і у що вірить.

Передання Церкви діянням Святого Духа розвивається для його ще більшого зрозуміння завдяки розважанню вірних, досліджуванням вчених, проповідуванням учителів віри, цебто Єпископів, таким чином Бог, який говорив людям у минулому, говорить і тепер через свою Церкву (Ч. 8).

Усне Передання і Святе Письмо лучаться і зливаються. Вони творять одинокий Святий схов Божого слова у Церкві. Завдання пояснювати Боже слово, списане або передане, має Учительський Уряд Церкви. Святе Письмо, Передання й Учительський Уряд так між собою злучені, що ніодно з них не може незалежно існувати (Ч. 9, 10).

Церква признає, що усі книги Старого і Нового Завіту є святі, бо надхнені Святим Духом і мають Бога як автора, який у списуванні послугувався вибраними людьми. І вони як правдиві автори написали усе це і тільки це, що Бог бажав (Ч. 11).

Святе Письмо мається читати з цим самим Духом, яким було написане, беручи під увагу зміст і цілість Святого Письма і живе Передання у цілій Церкві, і піддаючись завжди автентичному поясненю Церкви, яка має від Бога це завдання (Ч. 12).

Слова Святого Письма Старого Завіту мають назавжди неминулу вартість. Старий Завіт приготовив прихід Спасителя. Книги Старого Завіту осягають повноту значення у Новому Завіті, якому вони дають також насвітлення і пояснення (Ч. 14-16).

Боже Слово об'являється у Найкращий спосіб у Новому Завіті, в якому Христос об'явив Апостолам свого Отця і самого себе, щоб ці проповідували Євангеліє і поширювали Церкву, Боже Царство на землі (Ч. 17).

Євангелія, які виринають понад усі книги Святого Письма, списали Апостоли. Це книги без сумніву історичні, і вони вірно описують нам життя, діла і науку Христа, що їх Апостоли, надхнені Святим Духом, передали своїм слухачам. До кних Нового Завіту належать Послання св. Апостола Павла і інші письма Апостолів, в яких ще більше пояснюється Христова наука (Ч. 17-20).

Церква завжди почитала і почитає Свяге Письмо. У ньому знаходить свій корм, зокрема у святій Літургії, і разом з Переданням вважає його як найвище правило віри (Ч. 21).

Треба, щоб вірні мали повний доступ до Святого Письма. Церква старається, щоб пізнання Святого Письма було завжди краще. Богословіє має свої основи у Святому Письмі та у Переданні. Собор гаряче поручає читання і науку Святого Письма, але рівночасно пригадує, що належить до Єпископів повчати про добрий вжиток святих книг з відповідними поясненнями. Таким чином Боже Слово, все більше пізнане, разом з Евхаристією дадуть Церкві новий поштовх у духовному житті її вірних (Ч. 22-26).

ДУШПАСТИРСЬКА КОНСТИТУЦІЯ ПРО ЦЕРКВУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вселенський Собор звертається до усіх людей і з ними встановляє діялог — розмову, подаючи на їхню диспозицію ласку, яку дістає від Христа, щоб спасти людську особу і щоб будувати людську спільноту (Ч. 1-3).

Сучасна людина мимо великих проґресів почувається непевна серед великих контрастів бо туземному проґресові не відповідає належний духовний розвиток. Сучасна людина є срідком великих змін соціяльних і релігійних. Вона бачить великі контрасти у сучасному світі, як також великі прагнення людства, полишаючись надалі перед основними запитами людини про свою ціль, про біль, про смерть. Церква учить, що тільки Христос може дати відповідь усім цим питанням (Ч. 4-10).

Гідність людської особи виявляється в тому, що вона сотворена Богом на його подобу, хоч через гріх людина склонна до злого. Але сам Бог відкупив її. Тіло, призначене до воскресення, разом з безмертною душею творять основні елементи людини. Її розум пізнає життєву правду, а совість шукає справедливісті, прямуючи до своєї цілі свобідним вибором добра.

Християнська віра у вічне призначення людини — це одинока вдоволяюча відповідь на її смерть. Церква відкидає атеїзм і йому протиставить свою науку та свідоцтво життя своїх вірних. Вона вимагає для віруючих свободу визнавати віру, і запрошує невіруючих розважати над Євангелієм, яке стоїть у повній гармонії з покликанням людської гідності. У Христі людська природа піднесена до божественної гідності. Він з'єднав нас

з Небесним Отцем. Дав нове значення життю і смерті. В ньому людина цілком відроджена включно з воскресінням її тіла (Ч. 11-22).

Християнство дуже сприяє співжиттю людей у братерстві. Бог бажає, щоб усе людство творило одну сім'ю. Усі соціяльні установи є спрямовані для добра людської особи як такої. І кожній людині треба запевнити рівень життя, гідний людської особи, якій належиться пошана і любов. Усі люди є рівні між собою у людській гідності, тому усякі дискримінації расові чи релігійні є несправедливістю і насильством над людською гідністю.

Рівно ж надмірні економічні і соціяльні нерівності кривдять людську гідність. В міру все більшого людського співжиття треба все більше плекати моральні і соціяльні чесноти. Виховання має стреміти до розвинення людської особистості, до почуття відповідальності й участі у суспільному житті. Христос сам став членом людської родини. Він проповідував людське братерство й оснував Церкву, в якій аж до кінця світу зростатиме все більше і більше це людське братерство у християнській любові (Ч. 23-32).

Технічними винаходами людина щораз то більше поширяє своє панування над землею. Але людська діяльність скерована в користь людини, зберігаючи вищість моральних вартостей над проґресом; бо гідність людини полягає в тому чим вона є, а не що посідає. Часто діяльність людини є зіпсута гордістю та самолюбством. Християнська любов є головною засадою людського совершенства, а воскреслий Христос не тільки що збуджує бажання будучого світу, але також робить більше людяним туземне життя. Знаємо, що з кінцем цього світу будуть перетворені нове небо і нова земля, але в очікуванні їх треба трудитись над покращанням теперішньої землі (Ч. 33-39).

Церква, хоч має потойбічний характер і ціль, живе також у цьому світі і ділить долю світу. Дбаючи про

Спільна фото української громади в Римі й представників з різних країн з новоіменованим Кардиналом по Папській авдієнції на подвірю Сан Дамазо в Ватикані 26. II. 1965 р.

вічне спасіння, вона дає світло правди світові. Церква відкриває людині її вічне призначення і проповідує свободу совісті, справедливості права, не відділеного від Божого Закону, але узгідненого з Божими плянами спасіння. Вона дає світло і силу, що все більше лучать і споюють людську спільноту, і рівно ж насвітлює Божим світлом усю людську діяльність, хоч не береться до розв'язки поодиноких конкретних проблем.

Церква завдячує також багато світові. Вона послуговується мовами, культурами, філософіями різних народів для проповідування і поширення Божого Царства. У цій виміні дібр зо світом Церква має тільки одну ціль: здійснювати Боже Царство. Боже Слово, Христос, є якраз зосереджуючою точкою усього (Ч. 40-45).

Деякі проблеми сучасного світу мають особливу негайність. Дуже часто родинний стан у нинішніх часах затемнений і опоганений самолюбством і гедонізмом. Собор учить про святість подружжя і родини і про його нерозривність. Подружня любов, освячена Тайною, вимагає нерозривної вірності. Хай знають подруги, що вони співдіють з Богом у переданні людського життя, і хай сповняють цей обов'язок з почуттям людської та християнської відповідальності. У почутті цієї відповідальності заслуговують на особливу похвалу подруги, які зі взаємною згодою розважно приймають з Божих рук більшу скількість дітей. Собор здає собі справу з труднощів, з якими часто стрічається багато подруж, бо їхнє положення через якийсь час не дозволяє їм більшого числа дітей. Не бракує таких, що у цих випадках дають розв'язки неморальні. Церква пригадує, що людська істота то щось святого і що один раз зачата, не може бути усунена. Тому засуджує як невимовні злочини аборти і вбивання немовлят.

Щоб осягнути родинну ціль, треба порозуміння і співпраці батьків у вихованні дітей. Не нехтуючи соціяльних прав жінки, треба зберігати її присутність у дома-

шнім середовиші. Треба виховувати дітей, щоб з почуттям відповідальності вибрали життєвий стан, включно з покликанням до духовного стану. Усі ці, що мають вплив у суспільстві, нехай співпрацюють у забезпеченні родинних вартостей (Ч. 46-52).

Людина осягає повний рівень людського життя культурою. Боже Об'явлення й Воплочення вщіпилось у дану культуру, але Церква як така не є зв'язана з даними культурними традиціями, і приймає усі форми культури зі взаємним збагаченням себе і даної культури. Культура має стреміти до плекання людської гідності. Вона має бути автономна, і ніколи на службі політичних чи економічних сил. Культура має бути доступна усім. Християни хай живуть з духом теперішнього часу, гармонізуючи нові здобутки науки і техніки з християнським навчанням (Ч. 53-62).

Під час коли впорядковане економічне життя повинно злагіднити та знести несправедливі соціяльні різниці, часто воно ще їх поглиблює. Деякі люди, а то і цілі народи живуть у розкошах, а другі залишаються у пониженні, нижче людської гідності.

Економічна діяльність має розвиватись після власних законів, але згідно з законами моралі, і згідно з Божими плянами.

Економічний розвій не може відбуватись ані по сваволі гуртка людей, чи деяких могучих держав; але має бути під контролею людини загалом. Тому треба осудити ті навчання, які в ім'я фальшивої свободи противляться конечним реформам, а також і теорії, які відбирають основні добра людям в ім'я колективу.

Бог створив землю для усіх людей. Кожний має право вживати це, що посідає, не тільки як свої добра, але також як спільне добро, яке у першій мірі служить йому, але рівночасно і на користь ближньому. Кожна людина має право на конечні їй добра, і у стані крайньої конечності може придбати собі це конечне навіть послу-

говуючись багацтвами других. Церква настоює на усіх, щоб вживали свої добра для розвитку одиниць і народів.

Власність сприяє розвиткові особи, тому треба сприяти, щоб усі люди мали доступ до приватної власності, що ніяк не противиться різним формам публічної власності.

Християни мають набувати компетенцію у соціяльноекономічній ділянці і завжди зберігати правопорядок у вірності Христові і Його навчанню (Ч. 63-72).

Все більше почуття людської гідности сприяє у політичному житті щораз то більшій пошані до прав людини. Щораз то більше зростає пошана до прав меншостей і до тих, що мають інші ідеї чи релігійні переконання та осуджуються ці політичні устрої, які допчуть ці людські свободи.

Є згідним з людською природою, щоб усі громадяни брали участь у державному житті, дбаючи про спільне добро, до якого належать права людини та родин. Громадяни повинні любити свою батьківщину з отвертим духом до любови усього людства. Церква стоїть понад усіма політичними устроями і боронить трансцендентальний характер людини. Держава і Церква, обі на службі людини, є між собою незалежні. Церква має завжди право проповідувати Христову віру і сповняти свою спасительну місію; рівно ж має право судити в речах політичного характеру, коли цього вимагає збереження основних прав людини і спасіння душ (Ч. 73-76).

Людство не зможе розбудовувати світ все більш людяний без правдивого миру, тому Собор, осудивши нелюдяність війни, заохочує усіх християн до співпраці, щоб між людьми запанував мир, опертий на справедливості й любові. Мир це овоч Божого порядку, здійсненого людьми. Він виринає з пошани, з любови ближнього, і є образом і плодом Христового миру. Бо Христос замирив усіх людей з Богом і злучив усіх в один Народ. Мимо того що недавні війни принесли світові

величезні матеріяльні і моральні втрати, на жаль, по деяких країнах світу війна продовжує руїну серед таких варварств, які безмірно перевищають варварства минулих століть. У таких обставинах Собор звертає увагу на незмінену важність природнього права народів і його універсальних засад. Дії, які йому противляться — це ніяк неоправдані злочини. Під час коли існує війна і не має компетентної міжнародної влади, не можна відмовити права на справедливу оборону. Але одна річ боронити зброєю справедливих прав народів, а друга річ накидати зброєю другим народам своє панування. В часі війни не усе є дозволено воюючим.

Нові засоби війни могли б довести до взаємного знищення. Тому-то Собор, повтаряючи свій засуд тотальної війни, заявляє, що будь яка воєнна дія, що має за об'єкт знищення міст або цілих околиць — це злочин проти Бога і цілого людства.

Часом нагромадження зброї має за ціль відрадити противникові в замірах аґресії. Як там не було б, однак є певним, що нагромадження зброї не є дорогою до миру. Біг до узброєння — це страшенне лихо людства, і він незносимо кривдить бідних. Треба робити старання і приготовити час, щоб універсальна влада, визнана усіма, ефективно могла ґарантувати народам безпеку і запоруку права.

У міжчасі треба дбати про спільну безпеку взаємним довір'ям, спільним обеззброєнням, відповідними взаємними запевненнями, і підтримувати усіх, що посвячуються мирові. З другого боку треба молити Бога за мир, який вимагає зречення всякої несправедливої зверхності у кліматі пошани для усіх націй. Доки існують погорда, недовір'я, расова ненависть, не зможемо мати миру. Тому треба духовної обнови.

Причини незгоди виринають зі соціяльної нерівності, з жажди панування над другими, з погорди других, зі самолюбства, з гордості. Щоб перемогти і поперидити

ці лиха, є конечне більше порозуміння серед міжнародних установ. Зокрема потрібна міжнародна співпраця в економічній ділянці. Ця співпраця є необхідна для розв'язки проблем, що відносяться до зросту населення. Відносно цеї проблеми Собор поручає усім збереження моральних законів. Належить виключно до батьків ненарушене право відносно числа дітей з повним збереженням Божого закону. Християни повинні співпрацювати на міжнародному полі, щоб улекшити долю людства (Ч. 93).

ДЕКРЕТ ПРО ПАСТИРСЬКІ ОБОВ'ЯЗКИ ЄПИСКОПІВ

Христос поручив Апостолам спасіння людей побудуванням Церкви. Римський Архиєрей має найвищу і повну владу у цілій Церкві. Рівно ж Єпископи разом з Римським Архиєреєм і під його верховною владою є Учителями віри, Архиєреями і Пастирями. Єпископи зібрані у єпископській колеґії, сповняють свій Уряд у злуці і під владою Римського Архиєрея у справах, які відносяться до цілої Церкви, а особливо кожний у повіреній йому помісній Церкві; а часом, злучені групами, дбають про спільні потреби різних Церков (Ч. 1-3).

Єпископський сан разом з Римським Архиєреєм, як своїм головою, є суб'єктом найвищої і повної власті у Церкві. Єпископи користуються нею за згодою Римського Архиєрея у торжественній формі на Вселенському Соборі. Цю саму колеґіляйну владу можуть сповняти Єпископи, розсіяні по цілому світі, як Римський Архиєрей запросить їх до цієї колеґіяльної дії, або її визнає, чи її прийме. Особливу співпрацю дає Римському Архиєреєві Єпископський Синод, який представляє Єпископат усього світу.

Єпископи нехай будуть злучені поміж собою, знаючи, що мають відповідальність за цілу Церкву. Нехай дбають в особливий спосіб про місії і про країни, в яких недостачає клиру. В уживанні церковних дібр нехай пам'ятають про потреби усіх церков. Молитвами і ділами хай помагають тим Єпископам, які терплять переслідування за віру. Ненарушуючи верховної власти Римського Архиєрея, Єпископам належиться безпосередня архипастирська власть у своїх Єпархіях.

Римському Архиєреєві допомагає римська Курія. Тому що вона установлена для добра цілої Церкви, її члени повинні вибиратись з різних країн, включно з деякими Єпископами, які могли б прямо представляти Римському Архиєреєві потреби усіх помісних церков (Ч. 4-10).

Єпископи мають сповняти свій архипастирський уряд як Христові Свідки у своїх Єпархіях — які творять частину Божого Люду —, шануючи власті Патріярхів та інші Ієрархічні власті. Мають піклуватись також і тими, які живуть віддалені від Правди, або її не знають.

Нехай вповні проповідують Христове таїнство, отвираючи душам дорогу до спасіння. Нехай проповідують Христову науку після вимог наших часів і нехай заохочують мирян до апостоляту. Нехай дбають про катехизації так дітей як і дорослих. Хай не забувають, що вони вибрані для освячування людей; що мають повноту священства і власть над своїми священиками і вірними; і хай стараються зокрема своїм прикладом все більше плекати християнське життя. Хай поводяться як ті, що обслугують, вважаючи своїх священиків як синів і приятелів. Хай люблять нез'єднаних братів, як також і нехрещених. Усім мирянам хай пригадують обов'язок апостоляту.

В особливий спосіб хай дбають про емігрантів, скитальців, моряків. У своїй архипастирській місії Єпископи є вповні незалежні від світських властей. Їх вибирають виключно компетентні церковні власті. Якщо Єпископи уже не можуть сповняти своїх архипастирських обов'язків, чи то через старший вік, чи через яку іншу важну причину, Собор усильно поручає, щоб у цих випадках вони зреклись свого уряду.

Територія Єпархії має бути така велика, щоб Єпископ зміг особисто відправляти Архиєрейські Богослужби, робити візитації, керувати і координувати почини; а перш за все, щоб міг знати своїх священиків, монахів

і мирян, присвячених єпархіяльним ділам апостоляту.

Коли заходить потреба, епархіяльні Єпископи можуть мати Єпископів коадюторів або помічників. Єпархіяльний Єпископ може мати також Єпископських Вікаріїв. У Єпархіяльному уряді допомагає Єпископові Єпархіяльна Курія. Єпископ має знати і любити своїх священиків і бути вповні свобідним у призначенні священиків до поодиноких урядів після душпастирських вимог.

Головними співробітниками між священиками є парохи. Священики монахи, які працюють у душпастирстві, вважаються членами Єпархіяльної родини. Усі монахи підлягають Єпископові відносно Богослужб, душпастирства, проповідування, катехизації і дій апостоляту (Ч. 25-35).

Єпископи даної країни творять Єпископські Конференції для спільного сповнювання архипастирських обов'язків.

ДЕКРЕТ ПРО ДУШПАСТИРЮВАННЯ І ЖИТТЯ СВЯЩЕНИКІВ

Священики є учасниками священства Христа. Ця участь є особлива у Єпископах, а підрядно й у священиках. Вони проповідують Христову Євангелію і приносять Безкровну Жертву. А Божа слава — це найвища ціль священика. Священики мають жити поміж людьми за прикладом Христа і Апостолів. Вони є вибрані, але не відлучені від людей, яким подають небесні дари. Живучи у світі, священики повинні відзначатись особливими чеснотами, що їм з'єднують прихильність людей.

Священик перш за все має проповідувати Святе Євангеліє, яке є підставою християнського життя. Крім цього завдання священик має освячувати вірних Святими Тайнами, зокрема святою Євхаристією, яка є центром Богопочитання. Священики повинні виховувати вірних, щоб ці відповіли свому покликанню і щоб дійшли до християнської зрілості у любові (Ч. 1-6).

Священики — це співробітники Єпископів. Єпископи повинні дораджувати їм і по-батьківськи дбати про них. Священики знов мають бути віддані своїм Єпископам, їх слухати, їм допомагати.

А між собою усі священики, зокрема з тієї самої Єпархії, мають бути злучені вузлами щирої братньої любови. Нехай плекають священики гідність мирян; нехай шанують їхню слушну свободу, і хай вислухають їхню думку. Священики повинні дбати про усі помісні Церкви, і тому хай охотно ідуть до душпастирської праці у цих країнах, в яких відчувається брак клиру.

Серед вірних хай представлять гідність і потребу священиків; і з повною пошаною до людської свободи хай плекають священичі покликання. Батьки і вихова-

телі повинні так виховувати молодь, щоб вона могла відповісти на Боже покликання, яке дається відчути не якимись надзвичайними способами, але звичайними обставинами життя, якими Бог щоденно дає пізнавати християнам свою волю. Собор поручає усі діла в користь покликань (Ч. 7-11).

Священики мають уподібнюватись до Христа-Священика, і вони покликані більше як усі до святості. Бо крім хрещення, вони одержали свячення, якими стали живим знаряддям Христа у ділі Відкуплення.

Священики осягнуть святість життя у ревному сповненні своїх священичих обов'язків, бо тоді все більше пізнають і застосовують в життя Боже слово та уподібнюються до Христа Безкровною Жертвою.

Щоб згармонізувати діяльність і контемпляцію, най наслідують Христа у віддані самого себе й у сповненні волі Отця. Священики повинні шукати у всьому Божої волі, злучені ієрархічно з цілим тілом Церкви у послусі та зрілій свободі духа.

Хоч целібат не є безумовною конечністю священика, Собор поручає його священикам західньої Церкви, з повною пошаною до церковних традицій Сходу. Запрошується священиків до добровільної убогости життя, відкинувши від себе усю марність цього світу; і так улаштуватись, щоб їхній дім був приступний для бідніших.

Для плекання внутрішнього життя священики повинні користуватись зокрема св. Письмом, Евхаристією, сповіддю, набоженством до Пресвятої Богородиці, духовним провідником. Вони повинні дбати про все більше поглиблення своєї духовної культури як рівно ж світських наук.

Вірні мають обов'язок подбати про утримання своїх священиків. Священики повинні користати з різного рода соціяльних забезпечень. Собор радіє, що земля засіяна Євангельським зерном, і це завдячує священикам усього світу (Ч. 12-22).

ДЕКРЕТ ПРО СВЯЩЕНИЧИЙ ВИШКІЛ

Тому що обнова Церкви залежить у великій мірі від душпастирської праці священиків, Собор вказує на деякі основні засади для священичого вишколу.

Щоб священичий вишкіл був пристосований до душпастирських потреб даних країн, нехай Єпископські Конференції виготовлять статути для кожної нації чи обряду. Уся християнська спільнота повинна дбати про збільшення покликань, а зокрема християнські родини. Хай дбають про це вихователі і священики, а Єпископи хай координують усі ці почини. У Малих Семінаріях питомці повинні жити в умовинах відповідних їхньому вікові. Треба плекати покликання і по усіх інших школах, як рівно ж покликання старших віком.

У Великих Семінаріях увесь вишкіл повинен стреміти до приготування правдивих душпастирів. Де поодинокі Єпархії не можуть мати власних Семінарій, треба подбати про міжєпархіяльні або і про національну семінарію.

Собор поручає семінаристам плекання духовності і дає відповідні вказівки, а рівно ж поручає переорганізовання церковних студій, з особливим узглядненням стисло душпастирського вишколу. Єпископські конференції мають подбати, щоб священики удосконалювались у богословській та душпастирській ділянках також по закінчені студій. Отці Собору поручають настоятелям і професорам Семінарій завдання приготовити будучих священиків в дусі обнови, що його започаткував Собор. І заохочують кандидатів на священиків, щоб все більше усвідомили собі, що спасіння душ є повірене їхньому душпастирюванню (Ч. 1-22).

ДЕКРЕТ ПРО ОБНОВУ МОНАШОГО ЖИТТЯ

Уже від перших часів Церкви були вірні, які бажали наслідувати Христа життям після Євангельських рад, збагачуючи Церкву різними монашими родинами. Обнова монашого життя вимагає вірності початкам кожної монашої родини, але також пристосування монаших уставів до слідуючих засад: наслідування Христа — це найвищий закон; кожна монаша інституція має вірно зберігати свого духа і свою фізіономію; має брати участь у житті Церкви та у її починах; має запевнити своїм членам відповідне знання обставин, часів і потреб Церкви.

Обнова духа має попередити обнову зовнішніх форм апостоляту. Спосіб життя, управління поодиноких монаших інституцій мають відповідати теперішнім психологічним, культуральним і соціяльним умовам. Хай пам'ятають монахи, що вони посвятились на Службу Богові й Церкві; і тому хай стараються з'єднати разом контемпляцію з апостольською ревністю.

Молитва, Св. Письмо, Літургія, Евхаристія — це головні засоби для монашої святості. В апостольських потребах Церкви мають почесне місце у Церкві контемплятивні монаші Чини. Монаші Чини і Згромадження, які присвячуються різним ділам апостоляту, хай працюють у злуці з Христом.

Чистота має бути у найбільшій пошані, як рівно ж убожество. Монахи повинні дати спільний приклад убожества. Монахам, які обітом послуху пожертвували Богові свою свобідну волю, хай будуть піддані своїм настоятелям. Знов настоятелі нехай виконують свою власть у дусі служіння з пошаною до людської особи.

Монаший одяг має бути простий, скромний, пристосований до часу та до країн. Монаші Чини та Згромадження хай пристосуються у апостольських ділах до вимог часу і Церкви. Хай плекають місійного духа. Поручається священикам і виховникам плекання монаших покликань. Собор надзвичайно оцінює монаше життя і заохочує монахів і монахинь поширювати у світі Благовість, прославляючи Небесного Отця (Ч. 1-25).

ДЕКРЕТ ПРО АПОСТОЛЯТ МИРЯН

Апостолят мирян стався нині пекучою конечністю. Він, конечний повсякчасно, набирає нині характеру виїмкової конечности через брак клиру, якому нерідко унеможливляється душпастирську працю. Християнське покликання — це покликання до апостоляту. Воно виринає зі злуки християнина з Христом і з особливих дарів Святого Духа.

У злуці з Христом миряни набирають християнської духовності, зокрема у Літургії, вправляючись у християнських чеснотах віри, надії, любови (Ч. 1-4).

Діло відкуплення обіймає також дочасний світ, який при кінці віків перетворить Христос у новий світ. Миряни розвивають свій апостолят у Церкві та у світі. Апостолят Церкви та усіх своїх членів стремить перш за все до цього, щоб об'явити людям Христову Благовість і дати їм Його ласку. Це завдання у першій мірі належить до клиру, але і миряни мають у ньому важну частину. Однак особливе завдання мирянина відноситься до дочасного світу.

Пастирі проповідують християнські засади і подають посібники для правильного вживання дочасних дібр. Миряни ділають прямо у дочасному світі, щоб він відповідав християнським засадам.

Відзнакою Церкви є любов. Тому-то усі християни повинні у першій мірі на ділі показувати цю любов супроти усіх цих — осіб і народів —, що терплять голод, безробіття, що потребують освіти; шануючи їхню свободу і гідність і не даючи як милостиню це, що їм належиться по-справедливості (Ч. 5-8).

Миряни виконують діла апостоляту у Церкві, в ро-

дині, між молоддю, у соціяльній ділянці та у міжнародній спільноті. Родина це підстава суспільства. У ній батьки мають бути першими виховатилями своїх дітей. Старші повинні дати приклад апостольства молоді, яка відограває все більшу ролю у суспільстві.

Апостолят у соціяльній ділянці — це важливе завдання мирянина. Так само у національному і міжнародному полі. Християни католики повинні посвячуватись здоровому патріотизмові, вірно виконуючи усі громадянські обов'язки, як рівно ж працювати над солідарністю поміж народами (Ч. 9-14).

Миряни можуть сповняти діла апостоляту поодиноко чи зорганізовано. Усі є покликані до особистого апостоляту прикладом, словом і ділом. Цей особистий апостолят мирян є конечний зокрема там, де Церква не має свободи. Важним є зорганізований апостолят, який є різнородний. Треба шанувати усі форми апостоляту, зокрема ці, які поручає Ієрархія (Ч. 15-22).

Апостолят мирян, залежно від своїх об'єктивів, може мати різні форми у відношенні до Ієрархії. Однак жодна форма апостоляту не може називатись «католицькою» без згоди Ієрархії, яка може покликати до своєї акції дані організації своїм «Мандатом». Спільна християнська спадщина поручає, а часто і вимагає співдії з християнами некатоликами. Спільні людські вартості не рідко вимагають співпраці і з нехристиянами, які признають ці людські вартості. У цій співпраці миряни мають дати свідоцтво Христа і єдності усього людства (Ч. 23-27).

Апостолят мирян вимагає особливого вишколу. Мирянин має мати повне людське приготування після особистості та обставин життя кожного. Крім моральних і доктринальних підстав треба також вишколювати мирянина до співжиття і діялогу з другими. Такий вишкіл повинен започаткуватись уже змалечку в родині, і пізніше продовжуватись на ціле життя.

Різні ділянки апостоляту вимагають відповідного вишколу. Відносно проповідування Євангелії миряни мають бути особливо приготовані щодо тих точок християнської науки, які нині заперечує матеріялізм. Відносно дочасних дібр повинні бути добре обучені про значення і вартість земських дібр і про моральну та соціяльну науку Церкви. Щодо харитативної акції мирянин повинен бути вихований брати участь уже змаленьку у потребах ближнього і приходити йому у поміч. Вкінці Собор заохочує усіх мирян, щоб щедро відповіли на заклик Христа після надхнення Святого Духа (Ч. 28-33).

ДЕКРЕТ ПРО МІСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ

Церква одержала від Христа місію проповідувати Євангелію. Собор бажає викладати загальні засади місійної діяльности і з'єднати усіх вірних, щоб поширювати Боже Царство.

Церква самою своєю суттю є місійна. Бог Отець покликав людей, щоб були учасниками його життя і його слави. Щоб люди могли увійти у співжиття з Богом, Він післав свого Сина як Посередника і Відкупителя людського роду. Христос заснував Церкву і зіслав Святого Духа на своїх учнів. Від тоді Церква почала поширюватись по усьому світу. Святий Дух безнастанно освячує Церкву, збагачує її своїми дарами і збуджує у серцях вірних місійного духа. Церкву післав сам Христос проповідувати Євангеліє по усьому світі, починаючи від проповідування Апостолів.

Щоб сповнити це післанництво Христа, Церква має ступати слідами свого Основника в убожестві, послусі і відреченні себе аж до смерті, яку Він побідив. Почини проповідування Євангелії мають за ціль оснування нових помісних Церков з власною місцевою Ієрархією, які мають причинитись до закріплення одної вселенської Церкви.

Причина місійної діяльности Церкви — це Божа воля. Бог бажає, щоб усі люди пізнали Христа і щоб через Хрещення стали членами Церкви, яка є таїнственним Тілом Христа. Показуючи Христа, Церква об'являє людям автентичну правду про дійсність їхнього життя та про їхнє покликання. Час місійної діяльности Церкви триватиме до кінця світу (Ч. 1-9).

Місійне поле праці величезне. Багато людей ще не знає Євангелії. Багато зовсім не признає Бога, а навіть його поборюють. Щоб проповідувати таїнство спасіння, Церква має включатись в усі людські верстви.

Церква є присутня у світі своїми вірними, які дають свідоцтво Христа своїм життям. Вони повинні працювати разом з усіма людьми для все кращого рівня людського життя, дбаючи не тільки про матеріяльний проґрес, але також про людську гідність і братерство у Христовій правді. Де тільки є можливість, мається проповідувати Євангеліє. Так як Церква вимагає право свободи віри для своїх вірних, так само забороняє усяке силування прийняти християнську віру.

Місіонар має творити християнську спільноту зі своїми власними організаціями, яка б жила після звичаїв і традицій своєї країни. Церква глибоко закорінюється серед різних людських угрупувань, якщо із них виходять Єпископи, Священики, диякони, які служать своїм братам. Монаші установи, які працюють у місійних країнах, мають передати свої традиційні цінності після особливих характеристик кожного народу (Ч. 10-18).

Нова помісна Церква досягає зрілості, коли вона має уже певну стійкість і може рядитись сама своїм клиром, монашеством, мирянами та своїми церковними інституціями. Єпископ має бути у першій мірі проповідником віри. У новозаснованих Церквах місцевий клир має з особливішою ревністю продовжувати проповідування Євангелії разом з місіонарями під одиноким проводом Єпископа. Церква не може жити повним життям, якщо не має правдивих мирян — апостолів, які втілили б у собі християнство в дусі культури та структури даного народу (Ч. 19-22).

Хоч на кожному християнинові тяжить обов'язок поширювати віру, однак Христос покликує деяких людей та установи до особливої місійної діяльности. Місіонар має мати відвагу проповідувати Хрест, показуючи, як

легкий Христовий Хрест; знаходячи у своїх апостольських трудах особливу радість.

Кожний місіонар має мати особливий духовний, моральний, доктринальний і апостольський вишкіл. Монаші Установи, як спільнота, легше можуть виконувати місійне завдання. Тому часто Апостольська Столиця повіряє монашим Інституціям цілі місійні території (Ч. 23-27).

Кожний християнин після змоги має допомагати проповіданню Євангелії, співпрацюючи координаційно з усіма вірними і місіонарями. Загальною місійною діяльністю Церкви кермує Священна Конґреґація для поширення Віри. У Єпархії місійну діяльність вірних координує Єпископ. Єпископська Конференція дбає про місійні проблеми у цілій нації (Ч. 28-34).

Собор закликує усіх християн до внутрішньої обнови і заохочує їх до місійної свідомості. Усі вірні мають обов'язок співпрацювати у місійній діяльності Церкви силою приналежності до Христа. Найважнішим обов'язком відносно проповідування Євангелії — це особисте свідоцтво глибокого християнського життя. Вірні повинні бути обзнайомлені зі станом місій та їхніми потребами. Також Єпархії та парафії мають обов'язок співпрацювати у місійній діяльності Церкви. Кожний Єпископ був висвячений не тільки для своєї Єпархії, але для цілого світу. Заповіт Христовий проповідувати Євангеліє усім людям спрямований до Єпископів.

Є завданням Єпископів розгортати у своїй Єпархії місійну свідомість, піддержувати місійні покликання і почини.

Рівно ж Священики мають плекати у своїй душпастирській праці місійну ревність.

Професори семінарій і університетів повинні дати відповідні відомості своїм учням про стан Церкви і про конечність все більшого проповідування Євангелії. Собор признає особливі місійні заслуги монаших Чинів,

так контемплятивних, як і активних, і заохочує їх до дальшої місійної ревности. У країнах уже християнських миряни хай співпрацюють у місійних починах Церкви, зокрема дбаючи про місійні покликання і подаючи місіям матеріяльну поміч.

У місійних країнах миряни мають учити у школах, брати участь у дочасних справах, плекати різні форми світського апостоляту.

Отці Собору, у злуці з Римським Архиєреєм, глибоко відчувають свій обов'язок поширювати Боже Царство серед усіх народів. Тому з любов'ю вітають усіх проповідників Євангелії, які працюють для Бога, щоб усі народи дійшли до пізнання Правди (Ч. 35-42).

ДЕКЛЯРАЦІЯ ПРО РЕЛІГІЙНУ СВОБОДУ

У нинішніх часах люди все більше свідомі своєї гідности, і вимагають користуватись своєю свободою з почуттям відповідальности. Тому домагаються ограничення світської влади відносно духовних і релігійних вартостей.

Бог об'явив людям дорогу спасіння. Одинока правдива релігія знаходиться у Католицькій Церкві. Усі люди зобов'язані прийняти правду, як тільки її пізнали. Тому що релігійна свобода, що її домагаються люди, відноситься до нелоторканности з боку світських властей у релігійних проблемах, нічого не змінилось з традиційної науки Церкви відносно обов'язків одиниць і спільноти супроти правдивої релігії (Ч. 1).

Люди мають право на релігійну свободу у тому значенні, що мають бути вільні від усякого насильства, щоб ніхто не був примушений ділати проти своєї совісти. Це право виринає з людської гідности і має бути признане світськими властями. Людина вікриває в собі принукуючі засади Божого закону і має з повною вірністю слідити його накази.

Забороняти людині свободу релігії — це зневага людини і Бога. Релігійна свобода належиться одиницям і спільнотам. Батьки мають природне право на виховання своїх дітей після своїх релігійних переконань. І мають право вибрати такі школи і виховні засоби, які відповідали б їхній вірі.

Держава має обов'язок чувати над збереженням релігійної свободи, і не має права робити жодної дискримінації між своїми громадянами з причин релігійних. Світські власті мають право захоронювати громадян пе-

ред евентуальним надужиттям релігійної свободи, але без усякої сваволі та після об'єктивних засад моралі.

Обов'язком вихователів є впоювати в людині засади правдивої людської свободи і правдивого послуху (Ч. 2-8).

Доктрина про релігійну свободу має свої коріння в Об'явленні. Об'явлення дає пізнати гідність людської особи і показує пошану, яку мав Христос до людської свободи. Є піставовою засадою католицької науки принцип, що люди мають обов'язок відповісти свобідно на Боже покликання, і ніхто не може бути примушений прийняти віру проти своєї волі. Бог шанує людську гідність. Сам Христос кликав, переконував, але ніколи не силував. Подібно Апостоли проповідували Христову віру без жодного силування і з пошаною для тих, що жили у блуді.

Хоч в історії могли трапитись епізоди, які менше відповідають духові Євангелії, однак Церква завжди проповідувала, що нікого не можна примушувати до віри. Церква для свого добра і для добра суспільності має бути вільна. Свобода — це щось основне у відношенні Церкви до світських властей. Церква вимагає для себе свободи, бо вона заснована Христом, від якого дістала заповіт проповідувати Євангеліє; як рівно ж і тому, що вона спільнота людей, які мають право жити після своєї віри.

Релігійна свобода — це прагнення сучасної людини; свобода, яка є запевнена більшістю державних конституцій і міжнародних договорів. Мимо цього не бракує режимів, які пригнічують релігійну свободу. Священний Собор звертається до усіх із закликом, щоб застановились над конечністю цієї свободи зокрема в нинішніх обставинах.

Процес об'єднення людської спільноти вимагає, щоб релігійна свобода була юридично запевнена і щоб зберігались найвищі права й обов'язки людини (Ч. 10-15).

ДЕКЛЯРАЦІЯ ПРО ХРИСТИЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Виховання має незвичайно важне значення у житті людини. Христова Церква має особливу місію у всесторонньому вихованні людини. Кожна людина має право на виховання. І треба співпрацювати, щоб дійсно усі люди мали змогу учитись, поборюючи в окремій спосіб неграмотність.

Християнське виховання обнимає не тільки повний людський вишкіл, але також пізнання віри, молитву, участь у богослужбах; як також проґрес християнського життя, включно з апостолятом. Особливе завдання у вихованні мають батьки, як також держава і Церква.

Батьки мають право вибрати рід школи. Держава має дати школам допомогу, піклуватись навчанням з виключенням державної монополії у ділянці шкільництва.

Церква послуговується у навчанні своїми власними засобами, як катехизацією, літургією. Однак вживає також загальних засобів як власні школи, товариства, соціяльні засоби комунікації. Вірні мають допомагати церковним школам; як також усім тим, які не мають власних засобів на науку.

Особливішу вагу мають католицькі університети. Собор висловлює свою вдячність усім, що посвячуються навчанню і заохочує молодь віддаватись цьому званню (Ч. 1-12).

ДЕКЛЯРАЦІЯ ПРО ВІДНОШЕННЯ ЦЕРКВИ ДО НЕХРИСТИЯНСЬКИХ РЕЛІГІЙ

Усі люди мають той самий початок і ту саму ціль. У різних релігіях вони шукають відповіді на найбільші життєві проблеми, на смерть і на призначення людини. В історії людства народи відчувають якусь таїнственну силу, що кермує людським призначенням, і дають різні відповіді на життєві проблеми людства як гіндуїсти, буддисти тощо.

Христова Церква шанує усе це, що святого і правдивого є в цих релігіях. Але залишаючись вірна Христовій Євангелії, яка має просвітити усіх людей, вона заохочує усіх вірних, щоб своїм життям давали свідоцтво своєї віри і християнського життя. З пошаною глядить Церква на мусулманів, яких віра має спільні точки з жидівсько-християнською традицією. Церква признає, що початки її віри і вибрання сягають до роду Авраама; признає, що вона прийняла Старий Завіт від вибраного жидівського народу. За смерть Христа не можна обвинувачувати усіх тодішніх жидів, а ще менше теперішніх.

Христос умер за гріхи усіх людей. Церква осуджує усякі переслідування задля раси, соціяльних умов, релігії, і заохочує усіх християн до життя у мирі, щоб могли дійсно назватись дітьми Отця, який є на небі.

* * *

Цими останніми так численними соборовими документами II Ватиканський Собор завершив свою величезну працю, представляючи сучасному світові науку

Пам'ятна фото українських Отців Собору разом з Настоятелями і Питомцями Малої Семінарії по прощальній трапезі під кінець Ват. Собору. Між Владиками сидять також Преосв. Н. Дудаш ЧСВВ з Мадярщини (шостий з права на ліво) та Преосв. ч. Сіпович Ап. Візитатор для Білорусиніе на скитальщині (третій з права на ліво).

Церкви у чотирьох Соборових Конституціях, дев'ятьох Декретах, чотирьох Заявах. Основним документом Собору, якого усі інші є мовби поширенням та поясненням - це Догматична Конституція про Церкву, яка є таїнством спасіння для усіх людей та усіх народів, будучи видимою спорудою, через яку Христос зливає на усіх правду і ласку і яку Святий Дух оживляє.

Закінчивши свої намічені завдання, Папа Павло VI торжественно заключив II Ватиканський Собор дня 8 грудня у Празник Непрочного Зачаття Пресвятої Богородиці у дусі правдивої вселенськості, яка оживляла увесь XXI Вселенський Собор.

Розділ VII

ЗАКІНЧЕННЯ СОБОРУ

ТОРЖЕСТВО ЗАКІНЧЕННЯ СОБОРУ

По чотирьох роках невпинної праці під час соборових сесій, які тривали приблизно по три місяці, і у так званих « між-сесіях », під час яких працювали в окремий спосіб Соборові Комісії, щасливо дійшлось до закінчення Собору. Деякі Соборові Отці передбачували значно довший Соборовий період з огляду на великий матеріял, до якого взялись Соборові Отці, а ще більше з огляду на важливість та складність деяких церковних проблем.

Однак досвід доказав, що чотири роки інтенсивної праці вистарчали, щоб дати Церкві загальні напрямки та головніші рішення у поодиноких справах, залишаючи Римському Архиєреєві, який при помочі Єпископського Синоду та пособорових Комісій має подбати, щоб Соборові рішення входили постепенно в життя Церкви.

Другий Ватиканський Собор доказав найперше, скільки то великих і складних проблем з життя Церкви чекало на розв'язку або принайменше на нове насвітлення для їхньої розв'язки.

Не було важливішої проблеми, чи то церковної, чи то чисто людської, якої Собор не взяв би під увагу. З великою свободою слова Отці Собору забирали голос на поодинокі теми. Часто по великій розбіжності думок, поглядів, стремлінь, по довгих дискусіях доходилось до однозгідності. Якраз у цій однозгідності на Другому Ватиканському Соборі Католицька Церква наявно доказала, що вона творить один великий моноліт, якого основою є Петрова Скала, що на ній Христос побудував свою Церкву.

Увесь учительський збір Єпископів разом з Наслідником Петра, Римським Архиєреєм, став перед світом як одна Катедра Христової правди, яка стала світлом для усіх народів.

Надармо писалось про Отців Собору « прогресистів » і « традиціоналістів », як про ознаку розколу серед Єпископів у Католицькій Церкві.

Найбільшим осягом Другого Ватиканського Собору — це новий дух, який запанував у Католицькій Церкві, і в тому дусі вона закріпила свою структуру, поглибила свою науку, і оживила свою діяльність. Наявним доказом того є Соборові Коституції, Декрети, Деклярації.

Хоч по Соборі тут і там у Католицькій Церкві виринуло немало складних ситуацій та хвилюючих подій в наявнім контрасті зі соборовими рішеннями, хоч дуже часто ніби - то в імені « духу Собору », — то ці явища треба вважати як переходові, бо вони походять з боку незрівноважених одиниць, які серед перетворення старого в нове шукають місця на їхні світські новості чи попросту збочення.

Величаве торжество закінчення так небуденної події в історії Церкви, якою є завжди Вселенський Собор, відбулось у днях сьомого і восьмого грудня 1965 року, напередодні та у сам Празник Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці.

Дня 7 грудня у Соборі Св. Петра відбулась торжественна Архиєрейська Служба Божа Святішого Отця Папи Павла VI у сослуженні Олександрійського Патріярха, Кардинала Сідарус та інших двадцять трьох Сослужителів Кардиналів, Архиєпископів та Єпископів усіх Континентів.

Безпосередньо по Службі Божій Папа проголосив останні соборові рішення: цебто Декларацію про релігійну свободу, Декрет про місійну діяльність Церкви, Декрет про душпастирювання і життя священиків, і Пастаральну Конституцію про Церкву в сучасному світі.

По проголошенні цих соборових документів у Соборі Св. Петра відбувся акт, що заслужив на « найдовший оплеск » під час усього Собору, як написав один журналіст. Павло VI з боку Римської Церкви, а Атанагорас I з боку Царгородської зняли зі себе навіть пам'ять взаїмних виклять з 1054 року, якими почався формальний роздор між Сходом і Заходом.

З католицької сторони Папський Декрет зняття клятви прочитав Кардинал Августин Беа, Президент Унійного Секретаріяту. А за тим Еліопільський Митрополит Мелітон, Голова Царгородської Делегації на торжестві закінчення Собору, підійшов до папського трону, і Папа Павло VI дав йому щойно прочитаний Документ та братні обійми замирення, що їх Представник Царгородського Патріярха прийняв з особливим зворушенням. Усі присутні у Соборі Св. Петра Єпископи, Представники Держав, численні вірні долучились до цих історичних обіймів миру між Сходом і Заходом довготривалим оплеском, « найдовшим оплеском на Соборі », як назвав його один журналіст, коментуючи цю подію під титулом: « Залунав найдовший оплеск при обіймах між Римом і Царгородом » (Оссерваторе Романо, 8 грудня 1965).

Цей торжественний історичний момент зафіксувала також ватиканська філятелія, видаючи окремий соборовий значок обіймів замирення між Римом і Царгородом.

Подібний акт зняття викляття з боку Царгородського Престолу у тому самому часі відбувся і в Царгородській Катедрі у присутності представників Риму.

Взаїмний акт Риму і Царгороду формального зняття клятви не закінчує існуючого церковного роздору. Він надалі існує, бо не має ще повної злуки між членами Церков Сходу й Заходу, яка виявляється в єдности віри і у повній злуці, зокрема у Св. Евхаристії. Але він має глибоке психологічне значення у торжественному, канонічному вияві взаїмної братньої любови, яка отвирає можливості до повної церковної єдності.

По цім так зворушливім акті « обіймів Риму і Царгороду » слідував останній акт формального закінчення Собору. Папа і усі Отці Собору клякнули, щоб відмовити разом приписані на цю нагоду молитви. Папський Архидиякон запрошував Отців Собору: « Дайте собі поцілунок миру ».

По щирих, братніх обіймах і поцілунку миру між Отцями Собору, які востаннє пращались по чотирорічній праці, продовжуючи діло перших Вселенських Соборів, залунало палке: « Тебе Бога хвалим », як щира подяка Богові за довершене епохальне діло в історії Христової Церкви.

Довго ще пращались Отці Собору між собою. У цім довгім щирім пращанні, у щиросердечних обіймах, часто зі сльозами в очах, було уже видно перший наявний овоч II Ватиканського Собору: Христова Церква не тільки збудована на незрушимій скалі Петра, але також міцно злучена між собою Христовою любов'ю, що її поглибив і скріпив II Ватиканський Собор.

По закінченні дня 7 грудня ділової частини II Ватиканського Собору, у Соборі св. Апостола Петра, наступного дня відбувся останій соборовий обряд на площі Собору св. Петра у якнайторжественнішій формі, у присутності усіх Отців Собору, надзвичайних Місій численних Держав, Дипльоматичного Корпусу та соток тисяч вірних: цебто його формальне закінчення.

Під голим небом Папа відправив Архиєрейську Службу Божу, виголосив свою останню промову, та запричащав шістьох дітей, уродженців шістьох Континентів. Уділивши благословення усім присутнім, Папа Павло VI поблагословив наріжний камінь під Церкву Пресвятої Богородиці « Матері Церкви », яка мала б повстати на передмісті Риму на пам'ятку II Ватиканського Собору і на спомин проголошення Пресвятої Богородиці « Матір'ю Церкви ».

По Службі Божій від імені Папи поодинокі Карди-

нали прочитали у французькій мові спеціяльні папські послання до Державних Мужів, до Інтелігенції, до Художників, до Жінок, до Робітників, до Бідних і Хворих, до Молоді.

Накінець Генеральний Секретар, Архиєпископ Перикль Фелічі прочитав папський Декрет заключення Собору. Папа Павло VI уділив присутнім останнє благословення, а поблагословивши усіх сказав до присутніх Владик: « В ім'я Господа нашого Ісуса Христа ідіть у мирі ». Це був уже остаточний кінець Другого Ватиканського і XXI Вселенського Собору, на якому взяла участь Українська Церква в числі вісімнадцятьох Соборових Отців: один Кардинал і Верховний Архиєпископ, двох Митрополитів, двох Архиєпископів, дванадцять Єпископів і один Архімандрит. Шістьох із них належало до Соборових Комісій.

По торжестві закінчення Собору вони попращавшись з Верховним Архиєпископом роз'їхались по усіх країнах української еміграції. Залишився в Римі Верховний Архиєпископ Української Церкви, Київсько-Галицький Митрополит, Кардинал Йосиф Сліпий, очікуючи, як Святий Йосиф у Єгипті, появи Ангела, щоб звістив йому хвилю повороту на Україну.

У торжестві закінчення II Ватиканського Собору, дня 8 грудня, на площі св. Петра мала почесне місце Делегація Царгородського Патріярха Атенагораса I, очолена Митрополитом Мелітоном, в якої склад входило ще трьох православних Митрополитів, один Архімандрит та один диякон.

Які великі кроки вперед зробила ідея з'єдинення! Чотири роки тому, мимо довгих старань і великих зусиль, царгородський Патріярх Атенагорас ще не зміг післати свого « Обсерватора » на Другий Ватиканський Собор через брак однозгідності серед православних церков Сходу. На торжестві закінчення Собору взяла участь так кваліфікована Делегація Царгородського Патрі-

ярхату, отворивши двері на дальші кроки у з'єдиненні Сходу і Заходу історичним актом формального зняття взаємної клятви, як у Римі так у Царгороді, і братнім поцілунком миру. Це був тріюмф ідеї, зусиль, молитов, жертви Папи Івана XXIII, який рішився скликати Вселенський Собор у першій мірі для з'єдинення Сходу і Заходу.

Українські Отці Собору, а зокрема Верховний Архиєпископ Української Католицької Церкви, Кардинал Йосиф Сліпий, часто й авторитетно забирали слово на Соборі в унійних справах, висловлюючи ідеї, науку, та унійні зусилля великого Апостола З'єдинення Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького, бажали під час Собору зробити спільний крок до зближення обох українських віровизнань: католицького і православного.

Найкращою нагодою до цього вони вважали Празник Христового Воскресення для надіслання Пасхальних побажань Українській Православній Церкві, на адресу її Владик. І так під датою 31 грудня 1965 року з підписами Верховного Архиєпископа та усіх Українських Католицьких Владик, Отців Собору, вислано листи до Українських Православних Митрополитів слідуючого змісту:

« Ваше Блаженство,

Високопреосвященніший Владико Митрополите!

У Світлий Празник Христового Воскресення наша свята Церква взиває нас, своїх вірних синів і дітей, щоби ми, просвічені тим торжеством торжеств, обняли один одного, висловили взаїмно братній привіт і серцем співали радісну пісню « Христос воскрес із мертвих ». Так дуже згідно з тим зазивом святої Церкви в останніх часах розвивається, процвітає й дає надії на побажані овочі відомий вже в цілому світі екуменічний рух, що має за ціль привернення єдности серед усіх християнських віровизнань у світі.

Одушевлені цим могутнім рухом і ми Українські Ка-

толицькі Єпископи радіємо, що з близькою вже нагодою Празника Святої Пасхи можемо в окремий спосіб звернути наші думки й серця до Вашого Блаженства й до Високоиреосвященніших Архиєпископів-Митрополитів, до Преосвященніших Владик, до Високопреподобного і Всечесного Духовенства й до Дорогих Братів і Сестер вірних Української Православної Церкви, щоби висловити наш сердечний пасхальний привіт « Христос воскрес » і наші найкращі молитовні побажання найбагатших щедрот Божої благодаті на всі святі наміреня й подвиги для Божої слави і добра Христової Церкви й українського народу.

Просимо Ваше Блаженство прийняти наші щирі привіти й найкращі побажання враз з висловами найглибшої пошани ».

Зміст листа та його тон повні братньої щирости та вельми шанобливої дискретности. Цей лист зовсім не порушує унійних проблем, але своїм змістом і тоном він дуже вимовний: Ми, Українські Владики, обох Церков не обоятні собі одні другим. Ми наслідники Апостолів, Пастирі Братів Українців, синів цього самого Народу, якого недолю ми всі ділимо.

Воскреслий Христос наповняє наші серця великодньою радістю. Обіймім один одного у Христовій любові, який на Тайній Вечері обмивав ноги своїм Апостолам і молився до Отця, щоб усі були одно.

Цей спільний пасхальний лист Українських Отців Собору на чолі з їхнім Верховним Архиєпископом, Кардиналом Йосифом Сліпим, до Владик Української Православної Церкви можна вважати новим історичним кроком, який започаткує взаємовідносини обох Українських Церков в новому дусі II Ватиканського Собору і нав'яже їх до унійних зусиль Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. Справу з'єдинення значно улегшуватимуть нові соборові рішення відносно взаємовідносин вірних католиків і православних як також повного при-

вернення давніх традицій християнського Сходу Східним Католицьким Церквам.

Серед великої радості щасливого відбуття II Ватиканського Собору, який приніс світові, усім народам та церквам стільки благонадійних сподівань у відновленні християнського життя та у всебільшому зближенні усіх християн, Українські Владики добре здавали собі справу, що ці сподівання залишаться нездійснимими для українського Народу, доки він буде позбавлений релігійної свободи, на яку так настоював Вселенський Собор, як на найбільшу вимогу людської гідності і як на конечну умову для сповнення Христового Заповіту: Ідіть, навчайте усі народи (Матей, 28, 19).

Користаючи з присутності усіх Владик світу та з заяви Собору про релігійну свободу, українські Владики Країн вільного світу звернулись до своїх Братів Пастирів Христового Стада, щоб вони приєднались до відзискання релігійної свободи для Українського Народу, який на рівні з усіма народами бажає користати з усіх прав, які належаться кожній людині й кожному народові, як рівно ж з благодатей відкуплення.

З вимовною датою 12 листопада, Празник св. Йосафата, 1965 року українські Владики Країн вільного світу звернулись до кожного Отця Собору спільним листом такого змісту:

Напередодні закінчення своєї праці Другий Ватиканський Собор торжественно проголошує, що свобода релігії — це ненарушиме право особи, яке виринає з її людської гідності. Воно має бути признане у суспільному житті як державний закон. І тому Собор осуджує усяке нарушення цього святого права державницькими властями.

Опираючись на цю соборову деклярацію, ми, нижче підписані українські Єпископи вільного світу, представляємо Тобі, Преподобний Отче, жалюгідний стан Української Церкви, яка на Рідних Землях не лише терпить

переслідування, але уже від двадцять років її поставлено поза законом. І хто відважився б належати до неї, того вважають за злочинця і карають тяжкими карами, довгою в'язницею або вивезенням на примусові праці на Сибірі.

Була б без жодної користі для Української Католицької Церкви заява про релігійну свободу, якщо б ця Церква Мучеників та Ісповідників Віри не відзискала право на існування у своїй Батьківщині, тим більше, що це право є признане на словах у Конституції Української Радянської Республіки всім громадянам (Конст. Укр. Радян. Рес. точка 104). З цієї причини умильно просимо Тебе, Преподобний Отче, щоб по повороті з Вічного Міста ти заносив до Бога і до Пресвятої Богородиці, Матері Церкви і Помічниці Християн, разом з Твоїм Стадом благальні молитви за свободу Української Католицької Церкви та за усіх братів, що терплять за Христа.

Рівно ж просимо Тебе — кажеться далі в листі — Преподобний Отче, як повернешся до Твоєї Країни, щоб Ти поінформував Уряд Твоєї Держави про це велике нарушення релігійної свободи на Україні. Зволь просити Правителів Твоєї Держави, щоб вони вставились перед представниками Української Радянської Республіки в Об'єднаних Націях, щоб на Україні привернено з повною щирістю, і то якнайскоріше, релігійну свободу також і для Католицької Церкви.

Листа такого змісту дістали усі Соборові Отці безпосередньо перед заключенням Собору.

Постава Отців Собору до заклику українського Єпископату була надзвичайно прихильна, і при розмовах з українськими Владиками на цю тему можна було спостерегти їхні співчуття та готовість щось зробити.

Не забракло і письменних заяв на адресу Конференції українських Владик повних братньої солідарністі та запевнень про активну поміч.

Незвичайно прихильно віднеслись до спільного листа українських Архипастирів пресові аґенції та світова преса, бо тема була надзвичайно актуальна для усього світу, який незалежно від віровизнань однозгідно приняв науку Собору про релігійну свободу.

Українські Владики залишили Вічне Місто по чотирьох роках Собору з почуттям, що після своїх змог і сил вони виконали свої головні завдання, перед якими поставив їх XXI Вселенський Собор й Українська Церква. Однак вони переконані, що всемогуча Божа рука і Покров Пресвятої Богородиці в особливіший спосіб були на Соборі з Українською Церквою Мучеників та Ісповідників, і вже частинно прославили її, даючи до почитиння на Соборі усім Єпископам світу українського Святого Мученика Йосафата Кунцевича, та покликуючи на Собор і прославляючи його кардинальською гідністю Первоієрарха Української Церкви, Ісповідника віри, Митрополита Йосифа Сліпого. Другий Ватиканський Собор обзнайомив світ з Українською Церквою та з її мучеництвом, і рівночасно положив наріжний камінь її нової історії, злучивши українські дочерні Церкви вільного Світу з матірною Церквою на Україні в особі Верховного Архиєпископа Кардинала Йосифа Сліпого як речника цієї єдности, оформленої Українським Верховним Архиєпископством з перспективами українського Київсько-Галицького Патріярхату, з великими місійними перспективами в усіх Країнах українського поселення, включно зо Сибіром та Казахстаном і на цілому Сході. Українська Церква записала на XXI Вселенському Соборі найкращі сторінки своєї історії за останні століття.

Всемогучому Богові у Трійці Святій
нехай буде слава, честь і поклін;
Покрову Пресвятій Богородиці
вічна вдячність.

*Закінчення II Ватиканського Собору на пло-
щі перед Храмом св. Петра 8. XII. 1965 р.*

*Закінчення II Ватиканського Собору на пло-
щі перед Храмом св. Петра 8. XII. 1965 р.*

НОТИ

1. Laurentin: L'Enjeu du Concile, p. 113 (ed. sp.).

2. De Ecclesia in mundo huius temporis, N. 39.

3. Denzinger, 435.

4. Нагаєвський: Історія Римських Вселенських Архиєреїв, Часть I, стр. 310-315.

Чубатий: Історія Християнства на Руси-Україні, Том. I, стр. 603-624.

5. Нагаєвський: Історія Римських Всел. Архиєреїв, Ч. I, стр. 320-331.

6. Чубатий: Історія Християнства на Руси-Україні, Т. I, стр. 625-642.

7. Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia, Vol. I, pag. 113-146: повніший дослід, де був похований Кард. Ісидор, подає Кард. Кир Йосиф Сліпий: « Творче обличчя і гріб Київського Митрополита і Царгородського Патріярха Кард. Ісидора », Богословія, 1964, т. 25-28, стор. 14-23.

8. Šeptyckyj: Monumenta Ucrainae Historica, Vol. I, pag. 90-92.

9. Благовісник Верховного Архиєпископа, рік I, кн. 1.

10. L'Osservatore Romano, 12. X. 1962.

11. « Il Concilio Vaticano II », Documenti, Ediz. Dehoniane, Roma 1966, p. 1095-1096.

12. « Il Concilio Vaticano II », Documenti, Ediz. Dehoniane, Roma 1966, p. 1073.

13. Канон воскресний, Глас 6, пісня 9.

14. L'Osservatore Romano, 20. X. 1959.

15. Oriente Cattolico, pag. 77-85.

16. Oriente Cattolico, pag. 79-80 (nota).

ЗМІСТ

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАДИК НА ПЕРШІЙ СОБОРОВІЙ СЕСІЇ

Розділ IV

ДРУГА СОБОРОВА СЕСІЯ

Розділ V

ТРЕТЯ СОБОРОВА СЕСІЯ

Розділ VI

ЧЕТВЕРТА СОБОРОВА СЕСІЯ

Розділ VII

ЗАКІНЧЕННЯ СОБОРУ